

ДЭЛХИЙН БАНК
ОУСБХБ • ОУХА | ДЭЛХИЙН БАНК ГРУПП

 Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC
Швейцарын хөгжлийн агентлаг

ТӨРИЙН БОДЛОГОД ХӨНДЛӨНГИЙН ҮНЭЛГЭЭ ХИЙХ НЬ

Нийгмийн эгэх хариуцлагын
санаачилгыг хэрэгжүүлэгчдэд
зориулав

ГАРЫН АВЛАГА 5

Улаанбаатар хот
2020 он

ДЭЛХИЙН БАНК
ОУСБХБ • ОУХА | ДЭЛХИЙН БАНК ГРУПП

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC
Швейцарын хөгжлийн агентлаг

ТӨРИЙН БОДЛОГОД ХӨНДЛӨНГИЙН ҮНЭЛГЭЭ ХИЙХ НЬ

Нийгмийн эгэх хариуцлагын санаачилгыг
хэрэгжүүлэгчдэд зориулав

ГАРЫН АВЛАГА 5

Улаанбаатар хот
2020 он

ISBN: 978-99978-1-525-5

ТӨРИЙН БОДЛОГОД ХӨНДЛӨНГИЙН ҮНЭЛГЭЭ ХИЙХ НЬ

Нийгмийн эгэх хариуцлагын санаачилгыг
хэрэгжүүлэгчдэд зориулав

ГАРЫН АВЛАГА 5

Эмхэтгэсэн:

Мөнхбаатарын АМАРТҮВШИН • доктор
Доржийн АМАРБАЯСГАЛАН • магистр
Ядмаагийн БЯМБАСҮРЭН • доктор, дэд профессор
Доржготовын НАМХАЙДАГВА • магистр
Цагаанхүүгийн ЦЭНДЖАВ • магистр
Цагаачийн ЭНХМАНДАХ • магистр
Чогдонгийн ЭРДЭНЭЧИМЭГ • доктор, дэд профессор

Хянан тохиолдуулсан:

Ядмаагийн БЯМБАСҮРЭН • доктор, дэд профессор
Шагдарын Цэцэг-Өлзий • магистр

Хэвлэлийн дизайнер:

Жамбалын БАТБААТАР • Bakus Design

Дэлхийн банкны Монгол дахь Суурин Төлөөлөгчийн
Газар, Сөүлийн гудамж 4, MCS Плаза 5 давхар
Утас: 976+7007 8200, Факс: 976-7007 8215
И-мэйл: adorj@worldbank.org,
ibaatarkhuu@worldbank.org,
Вэб: www.irgen-tur.mn, [© 2020,
Монгол Улс, Улаанбаатар хот](http://www.worldbank.org/mn</p></div><div data-bbox=)

МОНГОЛ УЛСАД
НИЙГМИЙН ЭГЭХ
ХАРИУЦЛАГЫГ
БЭХЖҮҮЛЭХ
ТӨСӨЛ

МУНЭХБТ

Өмнөх үг	6
ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ	8
ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН ТУРШЛАГА	9
Хөндлөнгийн үнэлгээ төлөвлөлтийн эхлэл	10
Хэрэглэгчийн үнэлгээ нь иргэдийн өмнө тулгамдаж байгаа асуудлыг эрэмбэлэх, гарц шийдлийг тодорхойлох чухал алхам болсон	11
Өвөрхангай аймгийн туршлагын баримтын хуудас	12
ТӨВ АЙМГИЙН ТУРШЛАГА	19
Хэрэглэгчийн үнэлгээ, иргэдийн санал-хөгжлийн түлхэц	19
Хэрэглэгчийн үнэлгээ болон иргэдийн өгсөн санал нь орон нутгийн хөгжилд томоохон түлхэц өгдөг	20
Төв аймгийн туршлагын баримтын хуудас	21
ДАРХАН-УУЛ АЙМГИЙН ТУРШЛАГА	27
Хэрэглэгчийн үнэлгээ амжилтын эхлэл	28
Дархан-уул аймгийн туршлагын баримтын хуудас	30
ӨМНӨГОВЬ АЙМГИЙН ТУРШЛАГА	37
Чармайж хичээвэл амжилтад хүрдэг	38
Иргэдийн санал орон нутгийн хөгжилд	39
Өмнөговь аймгийн туршлагын баримтын хуудас	40
БАЯН-ӨЛГИЙ АЙМГИЙН ТУРШЛАГА	47
Баян-Өлгий аймаг боловсролын чанарыг сайжруулахад анхааран ажиллаж байна	48
Гэрээр айлчлах хөтөлбөр амжилттай хэрэгжиж байна	49
Баян-Өлгий аймгийн туршлагын баримтын хуудас	50
УВС АЙМГИЙН ТУРШЛАГА	55
Хэрэглэгчийн үнэлгээ нь үр дүнд хүргэх арга хэрэгсэл	56
Увс аймгийн туршлагын баримтын хуудас	57
ХӨНДЛӨНГИЙН ҮНЭЛГЭЭ	61
ХАРААТ БУС СУДАЛГААНЫ ХҮРЭЭЛЭНГИЙН ТАНИЛЦУУЛГА	62
Бүх шатны байгууллагуудын төлөвлөлт, хэрэгжилт, хамтын ажиллагааг бэхжүүлэхгүйгээр бодлогын үнэлгээний үр дүнд ахиц гарахгүй	63
Амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй өвчнөөс сэргийлэх, хянах үндэсний хоёрдугаар хөтөлбөр	64
Амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй өвчнөөс сэргийлэх, хянах үндэсний хоёрдугаар хөтөлбөр хөндлөнгийн үнэлгээний туршлагын баримтын хуудас	65
ЕРӨНХИЙ БОЛОВСРОЛЫН СУРГУУЛИЙН ДУНД АНГИЙН ХИЧЭЭЛЭЭС ГАДУУРХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХӨНДЛӨНГИЙН ҮНЭЛГЭЭ	71
Боловсролын хамтын ажиллагааны нийгэмлэг	72
Бодлогын хөндлөнгийн үнэлгээ нь хийнгээ суралцсан үйл явц байлаа	73
ЕБС-ийн дунд ангийн хичээлээс гадуурх үйл ажиллагаа	74

Ерөнхий боловсролын сургуулийн дунд ангийн хичээлээс гадуурх үйл ажиллагаанд хөндлөнгийн үнэлгээ хийсэн түршлага, 2018 он	76
СУРГАЛТЫН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ОРЧНЫ СТАНДАРТЫН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮНЭЛГЭЭ	85
“Тунгаамал төв” ТББ	86
Нэг зорилго, нэгдсэн зохион байгуулалт үр дүнд хүргэнэ	87
Боловсролын үндэсний хөтөлбөрүүд	88
Боловсролын үндэсний хөтөлбөрүүд, сургалтын үйлчилгээний орчны стандартын хэрэгжилтийн хөндлөнгийн үнэлгээ, 2018 он	89
“СЭТГЭЦИЙН ЭРҮҮЛ МЭНД” ҮНДЭСНИЙ ХОЁР ДАХЬ (2010-2019) ХӨТӨЛБӨРИЙН ҮНЭЛГЭЭ	95
“Сэтгэцийн эрүүл мэнд” үндэсний хоёр дахь (2010-2019) хөтөлбөр	96
“Сэтгэцийн эрүүл мэнд” үндэсний хоёр дахь (2010-2019) хөтөлбөрийн “Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний хүртээмж”- ийн хөндлөнгийн үнэлгээ, 2018 он	97
ТӨРИЙН БОДЛОГЫН ҮНЭЛГЭЭ	103
ТӨРИЙН ҮНДСЭН ҮҮРЭГ	104
ТӨРИЙН БОДЛОГЫН ТУХАЙ ОЙЛГОЛТ	105
БОДЛОГЫН ҮНЭЛГЭЭ	110
Бодлогын үнэлгээ ба хяналт шинжилгээ	113
Бодлогын үнэлгээний ач холбогдол	114
Бодлогын үнэлгээний мөн чанар	115
Бодлогын үнэлгээний чиг үүрэг	115
Бодлогын үнэлгээний шалгуур	116
БОДЛОГЫН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ҮЙЛ ЯВЦ, АНХААРАХ АСУУДЛУУД	118
Бодлогын үнэлгээний үе шат, түүний хүрээнд хийгдэх ажилбарууд	121
Хөндлөнгийн үнэлгээ хийхэд анхаарах асуудлууд	126
БОДЛОГЫН ҮР ДҮНГ ИРГЭДЭЭР ҮНЭЛҮҮЛЭХ НЬ	131
“Иргэдийн үнэлгээ” бодлогын үнэлгээний нэг арга хэрэгсэл болох нь	131
Бодлогын үр дүнг иргэдээр үнэлүүлэх зохицуулалт (Монгол улс)	133
Бодлогын үр дүнг иргэдээр үнэлүүлэх аргачлал	135
Иргэдийн сэтгэл ханамжийн болон амьдралын чанарын судалгааны онцлог	140
БОДЛОГЫН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТОГТОЛЦОО, ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН	143
Бодлогын үнэлгээний эрх зүйн орчин	145
ХАВСРАЛТ	153
Хэрэглэгчийн үнэлгээний ерөнхий удирдамж	154
Аймгуудын тодорхойлсон түршлагын шалгуур үзүүлэлтийг сайжруулах зөвлөмж	168
Инфографик	174
Эх сурвалжийн жагсаалт	195

Э.БАТ-ИДЭР

**ЗГХЭГ-ын Хяналт-
шалгалт, үнэлгээ, дотоод
аудитын газрын дарга**

Сайн байцгаана уу.

Та бүхэнд энэ өдрийн мэнд хүргэе.

Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар нь Дэлхийн банктай олон чиглэлээр хамтран ажиллаж байгаагийн нэг нь “Монгол улсад нийгмийн эгэх хариуцлагыг бэхжүүлэх” төсөл юм. Монгол Улсын Засгийн газраас 2017 оноос эхлэн тус төсөлтэй хамтран ажиллаж цөөнгүй зүйл хийсний нэг нь төрийн бодлогын хяналт, шинжилгээ үнэлгээнд иргэдийн оролцоог хангах үйл ажиллагаа байсан. Өмнө ЗГХЭГ хяналт шинжилгээ үнэлгээг төрийн байгууллагын дотоод ажлын хүрээнд хийж, тулгамдсан асуудлыг шийдэж ирсэн практикийг өөрчлөхөөр Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Бодлогын баримт бичиг, Захиргааны байгууллагад хяналт, шалгалт, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-д хэрэглэгчийн үнэлгээ буюу иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгааг авахаар тусгасан юм.

Энэ ажлын хүрээнд тус төсөлтэй хамтран “хэрэглэгчийн үнэлгээний ерөнхий удирдамж” боловсруулж, түүнийг хэрэгжүүлэх төв орон нутгийн ХШҮ 400 орчин төрийн албан хаагчдыг сургаж бэлтгэсний үрээр иргэдийн сэтгэл ханамжийг тандан судалж, төрөөс хэрэгжүүлж байгаа бодлого үйл ажиллагааны гүйцэтгэл, үр дүнг тэднээр үнэлүүлэх ажлыг сүүлийн 3 жилд тасралтгүй хийж байна. Судалгааны үр дүнд тулгуурлан төрийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг сайжруулж, бодлого шийдвэртээ тусгаж ажиллаж байгаа нь үр дүнгээ өгч байна. Иргэдийн сэтгэл ханамжийг судлах, тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэхэд иргэдийн оролцоог хангах чиглэлээр аймаг, нийслэлийн удирдлага олон ажлыг хийж хэрэгжүүлснийг зарим нь энэ гарын авлагад туршлага болон орж бусдад түгээгдэж байгаад талархаж байна.

Төр иргэдийн сонсдог болсноор төр иргэн, иргэний нийгмийн байгууллагын хооронд байсан олон хиймэл саад тотгор арилж, илүү үр дүнд хүрч болдогийг аймгуудын туршлага харуулж байна. Энэхүү ажлыг хамтран хийж байгаа төрийн захиргааны төв, болон нутгийн захиргааны байгууллага, ТББ, иргэний нийгмийн байгууллага бүрт талархал илэрхийлье.

Төгсгөлд нь хэлэхэд төрийн бодлогод иргэдийн оролцоог хангаж чадсанаар төлөвлөлт хөгжлийн гүүр болж иргэндээ үйлчилдэг төр бий болох юм.

Та бүхэнд эрүүл энх хамгийн сайн сайхныг хүсэн ерөөе.

Д. АМАРБАЯСГАЛАН

Дэлхийн банкны Монгол улс дахь суурин төлөөлөгчийн газрын засаглалын мэргэжилтэн, төслийн ахлагч

Монгол улсад нийгмийн эгэх хариуцлагыг бэхжүүлэх төслийн хүрээнд нийгмийн эгэх хариуцлагын тухай ойлголт, түүнийг хэрэгжүүлэх санаачилгын талаарх ерөнхий агуулга бүхий нэг, хоёрдугаар гарын авлага, мөн нийгмийн эгэх хариуцлагын санаачилгыг боловсрол, эрүүл мэндийн салбарт хэрэгжүүлсэн туршлагын талаарх гарын авлагыг танилцуулсан бол энэ удаад бодлогын үнэлгээний чиглэлд хэрэгжүүлсэн зарим туршлагын багтаасан төрийн бодлогод хөндлөнгийн үнэлгээ хийх нь гэсэн тавдахь гарын авлагыг уншигч танд толилуулж байна.

Энэхүү гарын авлагын эхний хоёр бүлэгт өнгөрсөн хугацаанд аймгуудын хяналт шинжилгээ, үнэлгээний туршлага, төслийн хүрээнд нийслэлд хэрэгжүүлсэн бодлогын үнэлгээний туршлага зэргийг багтаасан

бөгөөд бодлогын хөндлөнгийн үнэлгээ хийх талаар арга зүйн зарим тайлбар болон зарим оролцогчдын сэтгэгдлийн хамт эмхэтгэсэн.

Мөн тэдгээр туршлагын талаар илүү дэлгэрэнгүй мэдэхийг хүссэн уншигчид зориулан харилцах хаягийн багтаасан. Мөн энд төрийн үүрэг, бодлогын үнэлгээний тухай ойлголт, үнэлгээ хийх явцад анхаарах асуудал, иргэдээр бодлогын үнэлүүлэх, эрх зүйн орчин зэрэг асуудлыг хөндсөн бичвэрийг оруулж өгсөн.

Энэхүү гарын авлагыг боловсруулахад ЗГХЭГ-ын Хяналт-шалгалт, үнэлгээ, дотоод аудитын газар, Удирдлагын академи, Өвөрхангай, Дархан-Уул, Төв, Өмнөговь, Увс, Баян-Өлгий, Нийслэлийн ЗДТГ, ИТХ, Засаг даргын Тамгын газар, “Орон нутгийн засаглалыг дэмжих санаачилга” Швейцарын Хөгжлийн агентлагийн бүсийн сүлжээ, Хараат бус судалгааны хүрээлэн, Боловсролын Хамтын Ажиллагааны Нийгэмлэг, Тунгаамал Төв, Стратеги Академи зэрэг байгууллагын удирдлага хамт олон ихээхэн үүрэг гүйцэтгэснийг талархан тэмдэглэж байна.

Та бүхнийг сайн туршлагыг харилцан суралцаж, түгээн дэлгэрүүлж, төрийн бодлогын хэрэгжилт, үр дүн, үр өгөөжийг шинэ шатад гаргана гэдэг бүрэн дүүрэн итгэлтэй байна.

НИЙГМИЙН ЭГЭХ ХАРИУЦЛАГА:

“Нийгмийн сайн сайхан байдлыг бий болгоход чиглэсэн үүргээ төр хэрхэн биелүүлж байгаад иргэд, иргэний нийгмийн байгууллагын зүгээс хяналт тавих, төрийн үйл ажиллагаанд бүтээлчээр оролцож засаглалын хүндрэлтэй асуудлуудыг шийдвэрлэхэд хамтран ажиллах үйл явц”

НИЙГЭМ: - Хүмүүсийн амьдрал, үйл ажиллагааны түүхэн ёсоор хөгжиж буй хэлбэр

ЭГЭХ: - Эргэж буцах буюу харилцан бие биедээ үйлчлэх хоёр талын харилцаа

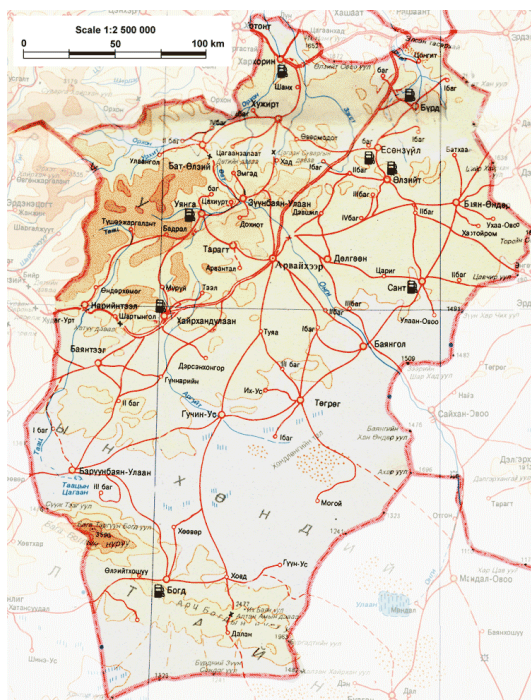
ХАРИУЦЛАГА: - Хүмүүсийн эрх, үүргээ ухамсарлах чадвар

ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИЖ БУЙ ОРОН НУТАГ

10 аймаг,
Улаанбаатар хотын
Баянзүрх, Чингэлтэй,
Сонгинохайрхан дүүрэг

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН ТУРШЛАГА

**Хэрэглэгчийн үнэлгээнд
тулгуурлан төрийн үйлчилгээг
сайжруулсан туршлага**

Т.ҮРЖИНПҮРЭВ

**Өвөрхангай аймгийн
Засаг даргын Тамгын
газрын Хяналт-
шинжилгээ, үнэлгээ,
дотоод аудитын
хэлтсийн дарга**

Хөндлөнгийн үнэлгээ төлөвлөлтийн ЭХЛЭЛ

Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх журам”-ын 9 дүгээр зүйлийн 9.6 дахь заалтыг үндэслэн Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын даргын 2017 оны “Удирдамж, үзүүлэлт батлах тухай” 302 дугаар тушаалаар Хэрэглэгчийн үнэлгээний ерөнхий удирдамж батлагдсан нь иргэдийн оролцоо, санал санаачилгыг төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд илүү тусгах боломжийг бүрдүүлж өгсөн.

Удирдамжийн дагуу нутгийн захиргааны байгууллагаас хэрэгжүүлж буй бодлого, үйл ажиллагааны гүйцэтгэл, үр дүн болон иргэдэд хүргэдэг үйлчилгээ чанартай, хүртээмжтэй, хүнд сурталгүй, шуурхай байгаа эсэх талаар иргэдийн хандлагыг судалж, цаашид хэрэгжүүлэх бодлого, үйл ажиллагааг тодорхойлох зорилгоор аймгийн 2017, 2018 оны үйл ажиллагааны үр дүн, үр нөлөөнд хэрэглэгчийн үнэлгээг хөндлөнгийн байгууллагаар гүйцэтгүүлэн тодорхой үр дүнд хүрээд байна.

Судалгаа, үнэлгээний чиглэлээр мэргэшсэн, тухайн чиглэлээр үйл ажиллагаа эрхэлдэг, төрийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах туршлагатай төрийн бус байгууллагууд орон нутагт үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа нь хэрэглэгчийн үнэлгээний үр дүнг нэмэгдүүлэхэд чухал нөлөө үзүүлсэн.

Бидний үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэн хамтран ажилласан иргэний нийгмийн байгууллагууддаа талархал илэрхийлж, цаашид төрөөс иргэдэд үзүүлж байгаа үйлчилгээний чанар, хүртээмж, ил тод байдлын талаар судалгаа шинжилгээний ажлыг тогтмолжуулж, хөндлөнгийн байгууллагуудаас өгч байгаа санал, шүүмжлэл, зөвлөмж нь засаглалын үйл ажиллагааг оновчтой хэрэгжүүлэхэд бодлогын түвшинд нөлөөлж улмаар орон нутгийн хөгжилд хувь нэмрээ оруулахад томоохон үүрэг гүйцэтгэнэ гэж үзэж байна.

Л.ИШХАНД

**Өвөрхангай аймгийн
Засаг даргын Тамгын
газрын Хяналт-
шинжилгээ,
үнэлгээ, дотоод аудитын
хэлтсийн мэргэжилтэн**

Хэрэглэгчийн үнэлгээ нь иргэдийн өмнө тулгамдаж байгаа асуудлыг эрэмбэлэх, гарц шийдлийг тодорхойлох чухал алхам болсон

Төрийн бодлогын хэрэгжилт, төрийн байгууллагуудаас иргэдэд үзүүлж байгаа үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаарх хэрэглэгчийн үнэлгээг төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлэх ажлыг Монгол улсын Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын даргын 2017 оны 302 дугаар тушаалаар батлагдсан удирдамжийн дагуу жил бүр зохион байгуулж ажилласан нь орон нутагт бодлого, зохицуулалтыг оновчтой төлөвлөх, хэрэгжүүлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэсэн.

Хэрэглэгчийн үнэлгээний дүгнэлт, зөвлөмж нь иргэдийн хэрэгцээ, шаардлагатай нягт уялдаатай байсан нь дараа, дараагийн үйл ажиллагааг оновчтой хэрэгжүүлэх, тулгамдсан асуудлыг ач холбогдлоор нь ангилах, төрийн үйлчилгээний үр дүнг нэмэгдүүлэхэд томоохон нөлөө үзүүлсэн гэж орон нутгийн зүгээс үзлээ.

Төрийн бус байгууллагаас судалгааг хийхдээ төрийн үйлчилгээг хэр хүртээмжтэй, ил тод, нээлттэй байгааг салбар тус бүрээр гаргаж, цаашид тухайн чиглэлээр ямар үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх нь оновчтой, үр дүнтэй байхыг судалгаанд оролцогч иргэн бүрээр гаргуулан ажилласнаар хэрэглэгчийн үнэлгээний үр дүнг улам бүр нэмэгдүүлсэн.

Хэрэглэгчийн үнэлгээг тогтмол хийснээр орон нутгийн хэмжээнд томоохон бодлогын зорилт дэвшүүлэх, бодлогын баримт бичгүүд боловсруулагдах, үйл ажиллагаанд шаардагдах хөрөнгийг шийдвэрлэхэд хувь нэмрээ оруулсан.

Хэрэглэгчийн үнэлгээг хариуцан зохион байгуулж, гэрээний үүргээ амжилттай хэрэгжүүлж, хамтран ажилласан орон нутгийн иргэний нийгмийн байгууллагууддаа талархлаа илэрхийлье.

ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН ТУРШЛАГЫН БАРИМТЫН ХУУДАС

Туршлагын нэр

Хэрэглэгчийн үнэлгээнд тулгуурлан төрийн үйлчилгээг сайжруулсан туршлага

Нөхцөл байдал тулгамдсан асуудал

- 2017 онд зохион байгуулагдсан хэрэглэгчийн үнэлгээний дүнгээс үзэхэд судалгаанд оролцогчдын 52.8 хувь нь “Бүсийн оношилгоо, эмчилгээний төв, аймгийн нэгдсэн эмнэлгийн эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийн харилцаа хандлага, ёс зүйг “дунд” болон “маш муу” гэж үнэлсэн. Энэ байдалд тулгуурлан эмч, эмнэлгийн мэргэжилтний харилцаа хандлага, ёс зүйг анхаарах шаардлагатай гэсэн дүгнэлтэд хүрсэн.
- Арвайхээр сумын алслагдсан багийн чиглэлд үйлчилдэг нийтийн тээврийн үйлчилгээний талаарх иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгаагаар 57.7 хувь нь нийтийн тээврийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн байдлыг хангалтгүй гэж үнэлсэн байсан нь 1, 9, 10, 11 дүгээр багт оршин суудаг иргэдийн хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн үйлчилгээг нэвтрүүлэх шаардлагатайг харуулсан юм.
- Арвайхээр хотын нийтийн хог хаягдлын цэгээс утаа униар гардаг, муухай үнэр үнэртдэг, салхи ихтэй үед сул хогнууд гудамж, талбайд хаа сайгүй хийсч хөглөрөн хотын өнгө үзэмж, иргэдийн амьдралын чанарт сөргөөр нөлөөлж байна гэж иргэд үзсэн.
- Байгаль орчны эрсдэл, экологийн доройтлыг багасгахад чухал үүрэг бүхий ногоон байгууламжийн тоо цөөн байдгаас хамааран Арвайхээр хотод тоосжилт нэмэгдэх, цөлжилт үүсэх эх үүсвэр тавигдах болсон.
- Ажлын байр хомс байдлаас хамааран иргэдийн орлого олох боломж буурч хүний хөгжил, амьдралын чанарт сөргөөр нөлөөлөх болсон.
- Төрийн байгууллагын үйл ажиллагаа, төрөөс үзүүлдэг үйлчилгээний талаарх иргэдийн ойлголт, мэдлэг хангалтгүй, мэдээлэл тараах суваг оновчгүй, мэдээллийн хүртээмж муу гэсэн судалгааны үр дүн гарсан юм.

Шалгуур үзүүлэлт (төлөвлөлт, хэрэгжилт, үнэлгээ)

Шалгуур үзүүлэлт 1. 2017 онтой харьцуулахад 2018 онд Бүсийн оношилгоо, эмчилгээний төв, аймгийн нэгдсэн эмнэлгийн эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийн, харилцаа хандлага, ёс зүйтэй холбоотой иргэдээс ирэх гомдол, саналыг 30 хүртэл хувиар бууруулах

Шалгуур үзүүлэлт 2. 2018 онд Арвайхээр сумын 1, 9, 10, 11 дүгээр багийн нутаг дэвсгэрт үйлчилдэг нийтийн тээврийн үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулан, иргэдийн сэтгэл ханамжийн түвшинг 60-70 хувьд хүргэх

Шалгуур үзүүлэлт 3. 2018 онд Арвайхээр хотын төвлөрсөн хог хаях цэгийн хамрах хүрээг багасгаж, 38.1 га талбайн хог хаягдлыг ландшафтийн аргаар устгах

Шалгуур үзүүлэлт 4. 2019 онтой харьцуулахад 2018 онд төв суурин газрын ногоон байгууламжийн хэмжээг 40 га талбайгаар нэмэгдүүлж нийт талбайн хэмжээг 118 га-д хүргэх

Шалгуур үзүүлэлт 5. 2018 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд байнгын болон түр ажлын байрыг 20-25 хувиар тус тус нэмэгдүүлэх

Шалгуур үзүүлэлт 6. Өмнөх онуудтай харьцуулахад 2018 онд аймгийн албан ёсны цахим хуудас www.uvurkhangai.mn сайтыг бүрэн шинэчилж тус сайтад хандах хандалтын тоог нэмэгдүүлсэн байх. Хэвлэл мэдээллийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах чиглэлээр шинэ санаачилга гарган, шаардагдах хөрөнгийг шийдвэрлэн ажиллах

Авсан арга хэмжээ

Хариу арга хэмжээ 1.

- Аймгийн Засаг даргын дэргэдэх Эрүүл мэндийн газрыг түшиглэн “Эмнэлгийн мэргэжилтний хөгжлийн төв”-ийг байгуулан эмч, эмнэлгийн мэргэжилтний ёс зүй, харилцаа, хандлагыг өөрчлөх, ур чадварыг сайжруулах чиглэлээр тусгайлсан төлөвлөгөө боловсруулан хэрэгжүүлж, 2018 онд 1,093 эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнийг хамруулж, сургалтын үр дүнг тухай бүрт нь тооцон ажиллаж хэвшлээ.
- “Эмч, эмнэлгийн мэргэжилтний ёс зүй, хариуцлага, мэргэжлийн ур чадварыг дээшлүүлэе” аяныг жил бүр эрүүл мэндийн байгууллагын нэгжүүдэд 3 үе шаттай зохион байгуулж, үр дүнг дүгнэж хэвшүүлсэн.

Хариу арга хэмжээ 2.

- Арвайхээр сумын 1, 9, 10, 11 дүгээр багийн хоёр талын чиглэлд дунд оврын 4 автобус үйлчилгээ үзүүлж байгаа бөгөөд нийтийн тээврийн үйлчилгээнд 2018 онд төсвөөс олгох нөхөн олговрын хэмжээг 57.0 сая төгрөгөөр тогтоон, дэмжлэг үзүүлж ажиллалаа.
- Нөхөн олговрыг гэрээний дагуу сар бүрийн мэдээ, үйл ажиллагааны үр дүнд үндэслэн олгож хэвшлээ. Нийтийн тээврийн үйлчилгээг өргөжүүлэх зорилгоор Арвайхээр сумын 4, 8 дугаар багийн чиглэлд 2018 онд туршилтын үйлчилгээг зохион байгуулахад давхардсан тоогоор 25.0 мянган иргэн үйлчлүүлсэн нь цаашид үйл ажиллагааг тогтмолжуулах боломжтойг харууллаа.

Хариу арга хэмжээ 3.

- 2018 онд Бат-Өлзий сум орон нутгийн хөгжлийн сангаас хоёрдогч түүхий эдийг пресслэгч машиныг 5.8 сая төгрөгөөр, Арвайхээр сум 90.0 сая төгрөгийн өртөг бүхий 3 хогны машин, Хархорин сум 37.5 сая төгрөгийн өртөг бүхий хогны машинаар тус тус техникийн шинэчлэл хийгдсэн.
- 2018 онд Арвайхээр хотын төвлөрсөн хогийн цэгийн хаягдлыг ландфилийн аргаар устгах ажлыг, орон нутгийн төсвөөс 89.0 сая төгрөгөөр хийж гүйцэтгэсэн. Арвайхээр суманд хаягдал түүхий эд бэлтгэн нийлүүлэх, дахин боловсруулах “Тоодойн-Өв” ХХК-ийн “Цэмцгэр” төв байгуулагдаж үйл ажиллагаагаа эхлүүлээ.

Хариу арга хэмжээ 4.

- Аймгийн хэмжээнд 2017-2018 онд бүх нийтээр мод тарих хавар, намрын аяны хүрээнд давхардсан тоогоор нийт 348 аж ахуйн нэгж, байгууллага, 4,074 иргэн 68,297 ширхэг мод, бут, сөөг, тарьж намрын тооллогоор дунджаар 65-75 хувийн амьдралтай тоологдсон байна. “Ногоон байгууламж байгуулах, мод, сөөг тарих арга зүй” сэдэвт сургалтыг 19 сумын Засаг дарга, байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, байгаль хамгаалагчид, Ойн мэргэжлийн байгууллагууд, “Арвайхээр цэцэрлэгжилт” орон нутгийн өмчит аж ахуйн тооцоот үйлдвэрийн газрын ногоон байгууламж хариуцсан ажилтнууд, аж ахуйн нэгж, иргэд гэсэн нийт 70 гаруй хүнийг хамруулан Арвайхээр хотод зохион байгуулав.
- Энэ ажлын хүрээнд аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2018 оны 09/04 дүгээр тогтоолоор аймгийн хэмжээнд 2019 оныг “Тохижилт, ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх жил” болгон зарласан.

Хариу арга хэмжээ 5.

- Нэг өрх, нэг ажлын байр хөтөлбөрийн хүрээнд “Шинэ хөгжлийн түлхүүр” төрийн бус байгууллагатай хамтран 61 иргэнд ажил хөдөлмөр эрхлэх хүсэл эрмэлзэл төрүүлэх, амьдралын суурь ур чадварыг эзэмшүүлэх зорилгоор “Ажил хайгч иргэдийн сэтгэлзүй” сэдэвт сургалтыг зохион байгуулсан. Хөтөлбөрт хамрагдсан өрхийн ажил, хөдөлмөр эрхлээгүй 352 иргэнийг хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээллийн нэгдсэн санд ажил хайгчаар бүртгэн мэдээллийг шинэчилж, 216 иргэнд ажил, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, ганцаарчилсан зөвлөгөөний хүрээнд иргэний идэвх оролцоо, хариуцлагыг дээшлүүлэхэд чиглэсэн мэдээллийг хүргэж, иргэдийн идэвх оролцоог дээшлүүлэн эргэх холбоотой ажиллаж байна.
- Мэргэжил олгох сургалтад 15 иргэнийг хамруулж, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас 3,0 сая төгрөгийг зарцуулсан.
- Сургалтад хамрагдсан иргэдийн 40 хувь нь хувиараа хөдөлмөр эрхэлж, 30 хувь нь сургалтын дараа ажлын байраар хангагдсан байна.
- “Нэг өрх нэг ажлын байр” хөтөлбөрт хамрагдсан өрхийн ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжтой 32 иргэнийг байнгын ажлын байранд, 49 иргэнийг түр ажлын байранд зуучиллаа. Малчдын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрт 15 малчин, өрхийн 30 иргэнийг, ажлын байрыг дэмжих хөтөлбөрийн санхүүгийн дэмжлэгт 5 иргэнийг, бүлгийн зохион байгуулалттай хүнсний ногоо тариалах арга хэмжээнд 12 иргэнийг, бизнес инкубацийн үйлчилгээнд 1 иргэнийг тус тус хамруулж энэ үйл ажиллагаанд Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас 73,2 сая төгрөгийг зарцуулсан байна.

Хариу арга хэмжээ 6.

- 2018 онд орон нутгийн хэвлэл мэдээллийн байгууллагууд болон хөдөөгийн иргэд түлхүү үздэг “Малчин”, “Нутаг-21” телевизүүдтэй гэрээ байгуулж, цаг үеийн мэдээ, захиалгат нэвтрүүлэг, шторк, ярилцлага, тодруулга зэрэг мэдээллийг бэлтгэж хүргүүлэхэд орон нутгийн төсвөөс нийт 60.0 сая төгрөгийг зарцуулсан.
- Монголын Үндэсний олон нийтийн радио, телевизийн аймаг дахь сурвалжлагч, орон нутгийн Өвөрхангайн элч, Өвөрхангайн толь сонин, Өвөрхангайн өнгө сэтгүүлээр дамжуулан аймгийн Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг сум, багийн иргэдэд тогтмол мэдээлж ажиллалаа.
- Аймгийн албан ёсны цахим хуудас www.uvurkhangai.mn сайтыг бүрэн динамик болгон өргөжүүлснээр иргэдэд төрийн мэдээ, мэдээллийг цаг алдалгүй, хүртээмжтэй хүргэх боломж бүрдсэн. Төрийн захиргааны төв байгууллагууд болон 17 сум, 18 агентлагийн цахим хаягийг аймгийн сайттай холбож, www.uvurkhangai.mn сайтыг өргөжүүлэн, төрийн байгууллагын ил тод байдлыг ханган ажиллаж байна.

Ашигласан арга хэрэгсэл

- Аймгийн хэмжээнд төрийн үйлчилгээтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудлыг тодорхойлох, тухайн асуудлыг шийдвэрлэх хувилбарыг тодорхойлох зорилгоор оролцоот төлөвлөлтийн аргыг ашигласан.
- Төрийн үйлчилгээний өнөөгийн байдалд үнэлгээ өгөх зорилгоор хэрэглэгчийн үнэлгээний картын аргыг судалгаанд ашигласан.

Хүрсэн үр дүн (гарц, богино хугацаанд гарсан өөрчлөлтүүд)

Үр дүн 1. 2018 онд Бүсийн оношилгоо, эмчилгээний төв, аймгийн нэгдсэн эмнэлгийн эмч, эмнэлгийн мэргэжилтний ёс зүйтэй холбоотой иргэдээс 15 гомдол ирсэн байсныг өмнөх жилтэй харьцуулахад 62.5 хувиар буурсан байна. Аймгийн эмнэлгийн ёс зүйн хороонд 2018 онд гомдол бүртгэгдээгүй байна.

Үр дүн 2. 2018 оны байдлаар нийтийн тээврийн үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд анхаарч үйлчилгээнд 2 автобусыг нэмж, үйлчлүүлэгчийн тоог 2 дахин нэмэгдүүлж ажилласан бөгөөд иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгаагаар 75.8 хувь нь сэтгэл ханамжтай байгаагаа илэрхийлжээ. Үүнийг 2017 онтой харьцуулахад 18.1 хувиар нэмэгдсэн үзүүлэлт юм.

Үр дүн 3. 2018 онд Арвайхээр хотын төвлөрсөн хогийн цэгийн 38,1 га талбайн хог хаягдлыг ландшафлийн аргаар устгах ажлыг, орон нутгийн төсвийн 89,0 сая төгрөгөөр хийж гүйцэтгэсэн ба хаягдал түүхий эд бэлтгэн нийлүүлэх, дахин боловсруулах “Тоодойн-Өв” ХХК-ийн “Цэмцгэр” төв байгуулагдаж үйл ажиллагаагаа эхлүүлсэн.

Үр дүн 4. 2016 онтой харьцуулахад 2018 онд аймгийн хэмжээнд ногоон байгууламжийн хэмжээг 40.2 га талбайгаар нэмэгдүүлж нийт талбайн хэмжээ 118 га болсон байна.

Үр дүн 5. Аймгийн хэмжээнд үйлдвэр аж ахуйн газрууд олноор байгуулагдаж, хөрөнгө оруулалт, бүтээн байгуулалтын ажил ихээр хийгдсэнээр боловсруулах үйлдвэр, барилгын салбарт байнгын ажлын байр бий болсон. 2017 онтой харьцуулахад ажлын байр 9 орчим хувиар нэмэгдсэн.

Үр дүн 6. 2017 онд байнгын ажлын байр 1,559 байсныг 2018 онд 1700, түр ажлын байр 2017 онд 1057 байсан бол 2018 онд 1100 болж нэмэгдүүлсэн.

Үр дүн 7. Өмнөх онтой харьцуулахад 2018 оны байдлаар аймгийн албан ёсны цахим хуудас www.uvurkhangai.mn сайтад 40,199 иргэн хандаж, хандалтын тоо өмнөх оноос 3 дахин өссөн.

Үр дүнг тогтворжуулахаар хийсэн алхмууд

- Төрийн албан хаагчдын сахилга хариуцлага, ёс зүйг сайжруулах зорилгоор аймгийн Засаг даргын 2018 оны “Төрийн албан хаагчийн манлайлал, ажлын хариуцлагыг өндөржүүлэх тухай” 03 дугаар албан даалгаварыг хэрэгжүүлэн, хагас жил тутам дүгнэн ажиллаж хэвшсэн.
- Аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2018 оны “Төлөвлөгөө батлах тухай” 44 дүгээр тогтоолоор “Гурван тулгуурт хөгжлийн бодлого” –ыг орон нутагт хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг батлан хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.
- Аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2018 оны 16 дугаар тогтоолоор “Архидалтгүй Өвөрхангай” хөтөлбөрийг батлан хэрэгжүүлж эхэлсэн.
- Аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2018 он 39 дүгээр тогтоолоор “Нэг өрх-нэг ажлын байр” хөтөлбөр, 72 дугаар тогтоолоор “Эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөр”-ийг тус тус батлав.
- Иргэдийн эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах нөхцөлийг сайжруулах, орчны бохирдлыг бууруулах, төв суурин газрын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2018 оны 09/04 дүгээр тогтоолоор 2019 оныг “Тохижилт, ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх жил” болгон зарласан.

Тулгарсан бэрхшээл, эрсдэл

- Аймгийн хэмжээнд тулгамдаж буй асуудлыг шийдвэрлэхтэй холбоотой хөрөнгө санхүүгийн асуудал тулгамдаж байсан.
- Аймгийн хэмжээнд тулгамдаж байгаа асуудлыг тодорхойлох, шийдлийн хувилбарыг боловсруулах үйл ажиллагаан дахь иргэдийн оролцоо сул байсан нь бидний хувьд нэлээд бэрхшээл болсон.
- Аймгийн албан ёсны цахим хуудсыг сайжруулах ажлыг гүйцэтгэх мэргэжлийн байгууллагуудыг судлах, шинэчлэлийг хэрхэн хийх зэргээр санал солилцох, хамтран ажиллах гэрээг байгуулах, гэрээнд хүлээсэн үүргийг биелүүлэх, хэрэгжилтэд хяналт тавих зэрэг үйл ажиллагаанд хугацаа их зарцуулсан.

Амжилтад нөлөөлсөн хүчин зүйлс

Төрийн байгууллагын зүгээс:

- Удирдах албан тушаалтны манлайлал, дэмжлэг сайн байсан нь орон нутгийн түвшинд тулгамдаж байсан асуудлыг шийдвэрлэхэд эерэгээр нөлөөлсөн.
- Төрийн албан хаагчдын тогтвор суурьшилтай ажиллах байдал нь өмнөх онуудад төлөвлөсөн ажлыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд ихээхэн нөлөө үзүүлсэн.
- Орон нутгийн удирдлагын зүгээс аливаа тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор оновчтой бодлого, шийдвэрийг цаг алдалгүй гаргаж ажилласан.
- Бүсийн оношилгоо, эмчилгээний төв, аймгийн нэгдсэн эмнэлгийн эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүд тусгайлсан зохион байгуулсан сургалт, үйл ажиллагаа, аян зэрэгт идэвхийлэн оролцож хэвшсэн нь ёс зүй, харилцаа хандлагатай холбоотой иргэдээс гардаг гомдлыг бууруулахад зүй ёсны хувь нэмэр оруулсан.

Аж ахуйн нэгжийн зүгээс:

“Тоодойн-Өв” ХХК зэрэг аж ахуйн нэгж байгууллагатай хамтран ажилласан нь орчны цэвэр цэмцгэр байдлыг нэмэгдүүлэхэд ихээхэн ач холбогдолтой болсон.

Иргэдийн зүгээс:

- Аливаа асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд иргэдээс санал авах, иргэдийн оролцоотой уулзалт, хэлэлцүүлэг зохион байгуулж, үр дүнг цаг алдалгүй мэдээлэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн нь амжилтын эхлэл болсон.

Хэвлэл мэдээллийн байгууллагын зүгээс:

- Аймгийн хэмжээнд зохион байгуулагдаж байгаа үйл ажиллагааг олон нийтэд цаг алдалгүй мэдээлэх, сурталчилахад ихээхэн үүрэгтэй ажилласан. Үүний үр дүнд аймгийн хэмжээнд зохион байгуулж буй үйл ажиллагааны талаарх иргэдийн мэдлэг сайжирч, төрийн байгууллагаас зохион байгуулж буй ажлыг илүү сайн ойлгодог болсон.
- Хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл нь төрийн үйл ажиллагааны талаар иргэдийн санал, сэтгэгдлээ чөлөөтэй хуваалцах индэр болж чадсан.

Үр шим хүртэгчдийн сэтгэгдэл

Арвайхээр сумын 3 дугаар багийн иргэн Д.Пүрэвхам

Арвайхээр сумын 6 дугаар багийн иргэн Д.Должин

Хогон дотроо холилдоод байхгүй болсон

Түгий овооны хогийн цэгийг дарахаас өмнө утаа униар, муухай үнэр үнэртсэн, салхи ихтэй үед сул хогнууд гудамж талбайн хаа сайгүй бөөгнөрсөн, тэр бөөн хогон дээр нь эзэнгүй нохойнууд цугларсан хүндхэн дүр зурагтай байсан нь үнэн. Энэ зун хогийн цэгийг бүрэн цэвэрлэх ажил зохион байгуулсан явдалд Арвайхээр сумын 3, 8 дугаар багийн иргэдийн сэтгэл өндөр байна. Одоо гудамжинд хог цаас хийсэх, мал нохой энэ тэнд цуглах, муухай үнэр үнэртэх зэрэг тулгамдаж буй асуудлууд бүрэн шийдэгдсэн. Хамгийн наад зах нь хогон дотроо холилдоод байхгүй болсон. Харин цаашид манай иргэд дор бүрнээ цэвэр цэмцгэр хариуцлагатай амьдарвал хогний асуудлыг шийдэх боломжтой шүү гэж хэлэхийг хүсэж байна.

Бороо уснаар үерт хоригддог хүндрэл байхгүй болсон

Манай баг засмал зам, гэрэлтүүлэг, явган хүний зам байхгүй олон жил болсон. Шинэ зам баригдаж ашиглалтад ороогүй байхад иргэдэд хүндрэлтэй асуудал их байлаа. Бороо ус ихтэй үед жалганд их хэмжээний үер буудаг, нунтаг шороо, чулуу ихтэй зам байсан болохоор иргэд нааш цааш зорчиход тоосжилт ихтэй, гуталд хадаргаатай, усны тэргээр ус зөөхөд маш их хүндрэлтэй байсан. Гүүр бүхий шинэ зам маань ашиглалтад орсноос хойш иргэд усаа зөөх, аймгийн төв рүү ажил хөөцөлдөх, бороо усанд хүндрэлгүй зорчих зэрэг сайхан давуу талууд их байна.

Бусад ижил түвшний байгууллагад түгээн дэлгэрүүлэхэд анхаарах зүйлс

- Аливаа үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхийн өмнө тулгамдсан асуудлаа зөв тодорхойлж, түүнд нөлөөлөх хүчин зүйлийг сайтар судлан үзсэний үндсэн дээр бодлого, хөтөлбөрийг төлөвлөх нь үр дүнтэй байдаг.
- Цаг хугацаа, хүний нөөц, материаллаг бааз дээрээ суурилан ажлыг бодитоор төлөвлөх, шалгуур үзүүлэлт, хүрэх үр дүнг оновчтой тодорхойлох нь хожим ажлын гүйцэтгэлийг үнэлэхэд илүү хялбар болгоно.
- Аливаа ажлыг төлөвлөхдөө иргэдийн хэрэгцээ, шаардлагад тулгуурлах, ажлыг төлөвлөхдөө иргэдийн оролцоог хангах
- Төрөөс хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагааны талаарх иргэдийн ойлголтыг сайжруулахын тулд орон нутгийн мэдээллийн хэрэгсэлтэй нягт хамтран ажиллах
- Аймгийн албан ёсны сайтыг байнга шинэчлэн, хийж буй ажлын талаарх мэдээ мэдээллийг түгээх нь иргэд орон нутгийн төрийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааг ойлгох, дэмжих хандлага суулгадаг.
- Ажлаа сайн мэддэг төрийн албан хаагчид тогтвор суурьшилтай ажиллах нь төрөөс үзүүлж буй үйлчилгээний чанар хүртээмжийг сайжруулах үйл ажиллагаанд нэн чухал үүрэгтэй байдаг.

Холбоо барих удирдлага, мэргэжилтний нэр, хаяг:

Өвөрхангай аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын хэлтсийн дарга Т.Үржинпүрэв

Холбоо барих утасны дугаар: 99047900,

Цахим шуудангийн хаяг: togoourjinpurev@yahoo.com

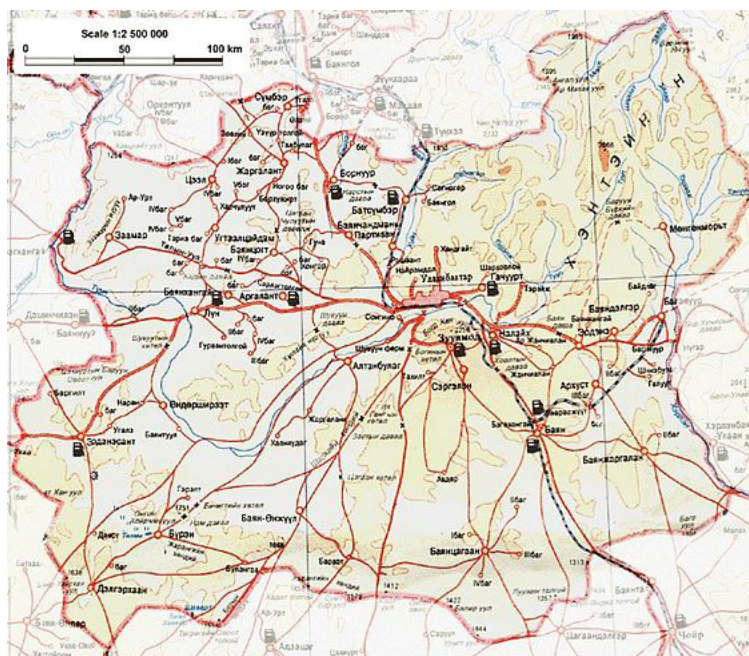
Өвөрхангай аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын хэлтсийн мэргэжилтэн Л.Ишханд

Холбоо барих утасны дугаар: 89690088

Цахим шуудангийн хаяг: ishee8814@yahoo.com

Холбогдох нэмэлт мэдээллийг www.uvurkhangai.mn цахим сайтаас үзнэ үү.

ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАР

ТӨВ АЙМГИЙН ТУРШЛАГА

**Хэрэглэгчийн үнэлгээ,
иргэдийн санал-хөгжлийн
түлхэц**

Ч.ЖАВЗАНПАГМА

Төв аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын хэлтсийн дарга

Хэрэглэгчийн үнэлгээ болон иргэдийн өгсөн санал нь орон нутгийн хөгжилд томоохон түлхэц өгдөг.

Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоол, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын даргын 2017 оны 302 дугаар тушаалаар Хэрэглэгчийн үнэлгээний талаар тусган баталсан нь иргэд төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд үнэлэлт дүгнэлт өгөх, тулгамдсан асуудлаа бодлого, төлөвлөлтөд тусган хэрэгжүүлж, орон нутгийн хөгжлийг түргэтгэхэд хувь нэмрээ оруулах нөхцөл бүрдүүлсэн.

Төв аймгийн хэмжээнд Засаг даргын нэрэмжит үзлэгийг бүх шатны төрийн байгууллагуудын дунд зохион явуулж, үнэлгээнд иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгаа, саналыг харгалздаг болсон. Суурь түвшин тогтоох үзлэг хийж, төрийн үйлчилгээ, сум орон нутагт тулгамдсан асуудлыг тодорхойлон цаашдын хөгжлийн бодлого төлөвлөлт, үйл ажиллагаанд тусган хэрэгжүүлснээр үйлдвэрлэл, үйлчилгээг дэмжин иргэдийн орлого нэмэгдүүлэх, ажилгүйдлийг бууруулах, бүтээн байгуулалт, сум, орон нутгийг хөгжүүлэх чиглэлээр тодорхой үр дүнд хүрээд байна.

ТӨВ АЙМГИЙН ТУРШЛАГЫН БАРИМТЫН ХУУДАС

Туршлагын нэр

Хэрэглэгчийн үнэлгээ, иргэдийн санал нь орон нутгийн хөгжлийн түлхэц болох нь.

Нөхцөл байдал, тулгамдсан асуудал

- Нутгийн захиргааны байгууллагаас хэрэгжүүлж буй бодлого, үйл ажиллагаа, иргэдэд үзүүлж буй үйлчилгээний чанар, хүртээмж, тулгамдсан асуудлын суурь түвшинг аймгийн хэмжээнд тодорхойлоход хөндлөнгийн үнэлгээ хийх хэрэгцээ гарсан.
- Аймаг, орон нутгийн хувьд хамрах хүрээ өргөн 27 сумтай, хөндлөнгийн үнэлгээ хийх судалгааны мэргэшсэн байгууллагагүй, шаардагдах төсөв хөрөнгийг шийдвэрлэх боломжгүй зэрэг хүндрэлүүд тулгарсан.
- Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-ын 9.6, 9.7, 9.8, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын даргын 2017 оны 302 дугаар тушаалаар батлагдсан хэрэглэгчийн үнэлгээний судалгаа авах удирдамж, жишгийг үндэслэн сумдад ажиллаж буй төрийн бус байгууллагуудтай хамтран ажиллахаар шийдвэрлэсэн.

Шалгуур үзүүлэлт (төлөвлөлт, хэрэгжилт, үнэлгээ)

- Хэрэглэгчийн үнэлгээ хийлгэх судалгааны шалгуур үзүүлэлтийг дараах байдлаар боловсруулсан. Үүнд:
- Аймаг, сумын нутгийн захиргааны байгууллагаас хэрэгжүүлж байгаа бодлого, үйл ажиллагааны гүйцэтгэл, үр дүн, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг хэрэглэгчдээр үнэлүүлэн, тухайн сум, орон нутагт тулгамдаж буй асуудлыг гаргаж, судалгааны дүн, мэдээг тухайн сумдад ажиллаж буй Засаг даргын нэрэмжит үзлэгийн ажлын хэсэг, сумын удирдлагуудад танилцуулах
- Сумдад хийгдсэн хөндлөнгийн үнэлгээний дүн, мэдээг аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын хэлтэст нэгтгэн нэгдсэн тайлан, дүгнэлтийг аймгийн Засаг даргын зөвлөлд танилцуулан холбогдох бодлогын баримт бичиг, төлөвлөлтөд тусган хэрэгжүүлэх
- Хэрэгжилтийн явцыг аймгийн Засаг даргын нэрэмжит дараагийн үзлэгээр дүгнэх

Авсан арга хэмжээ

- Хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх зорилгоор аймгийн Төрийн бус байгууллагуудыг чадавхжуулах талаар анхаарч 2018 онд Төрийн бус 5 байгууллагын төлөөллийг сургалтад хамруулсан.
- Хэрэглэгчийн үнэлгээ авах ажилд төсөв тусган баталж, сонгон шалгаруулалт зарладаг болсон.

Ашигласан арга

- Хэрэглэгчийн үнэлгээг санал асуулгын хуудас, ярилцлагын аргад суурилан гүйцэтгэсэн.

Хүрсэн үр дүн (гарц, богино хугацаанд гарсан өөрчлөлтүүд)

- Төрийн үйлчилгээ, чанар, хүртээмжийн талаарх иргэдийн сэтгэл ханамж 2017 онд 53.5 хувиар үнэлэгдсэн бол 2018 онд 63.1 хувиар үнэлэгдэн өмнөх онтой харьцуулахад 9.6 пунктээр өссөн байна.
- Иргэдээс гарсан саналд тулгуурлан 17 ажил төлөвлөн хэрэгжүүлснээр биелэлт нь 93.6 хувьтай байна.
- Хэрэглэгчийн 2017 оны үнэлгээгээр ажлын байр нэмэгдүүлэх, ажилгүйдлийг бууруулах үзүүлэлтүүд хангалтгүй байсан бөгөөд иргэдээс гарсан санал, хэрэглэгчийн үнэлгээний дагуу хийсэн ажлын хүрээнд дараах үр дүнд хүрлээ.
- Аймгийн ИТХ-аар хэлэлцүүлэн батлуулсан 27 бодлогын баримт бичиг, 5 хэм хэмжээний актын төслийн сонголд мэргэжлийн байгууллага болон иргэний нийгмийн байгууллага, 5148 иргэн хамруулан санал авч, давхардсан тоогоор нийт 186 санал тусгажээ.

- Нийлүүлэгч аймгаас үйлдвэрлэгч аймаг болох хүрээнд үйлдвэрлэл үйлчилгээ эрхлэгчдэд олгох зээлийн эх үүсвэрийг жил бүр 600.0 сая төгрөгөөр нэмэгдүүлэн, 1801 төсөлд 11.6 тэрбум төгрөг олгож, ноосон пальто, Хонины ноосон биобордоо, цэвэр ус, бяслаг, махны, гутлын, сүүний гурвалжин будаа ангилан савлах үйлдвэрүүд болон арьс шир, зэс домбо, хүнсний ногоо хатаах, савлах зэрэг 101 үйлдвэр, цех шинээр ашиглалтад орсон.

- Мөнгөний гадагш чиглэсэн урсгалыг бууруулах бодлого хэрэгжүүлэн орон нутгийн хэрэгцээг дотоодын үйлдвэрлэлээс хангаж ажилласнаар нийгмийн салбарын болон бизнесийн зарим байгууллагын мах, төмсний хэрэгцээг 100 хувь, сүүний 93, хүнсний ногооны 81 хувийг болон зөөлөн эдлэл, ажлын хувцас, гутлыг аймгийн дотоодын үйлдвэрлэлээс хангасан байна.

- 2019 онд 14297 ажлын байр бий болгож, ажилд зуучилснаар ажилгүйдлийн түвшин 2016 оноос 0.1 пунктээр буурч, хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин 1.4 пунктээр өссөн.
- Үндэсний Статистикийн хороо, Дэлхийн банктай хамтран хийсэн ядуурлын түвшингийн 2018 оны судалгаагаар Төв аймаг 20.5 хувьтай гарсан нь төвийн бүсээс 5.6, улсын дунджаас 7.9 пунктээр доогуур гарц, 21 аймгаас 2-т эрэмбэлэгджээ.
- Хэрэглэгчийн 2018 оны үнэлгээгээр сумдын төвийн тохижилт, өнгө үзэмж, тоглоомын талбайн талаар хамгийн бага үнэлгээтэй дүгнэгдэж байсан тул 2019

оныг “Бүтээн байгуулалт хөрөнгө оруулалт”-ын жил болгон зарлаж, шилдэг тохижилттой сум, байгууллага, өрх шалгаруулан ажилласан. Үүний үр дүнд:

24 сумын 160 байгууллага барилга байгууламжийн фасадны засвар, гэрэлтүүлэг,
 23 суманд 67 авто машины зогсоол,
 13 суманд 13 байршилд нэрэмжит талбай,
 17 суманд 7116м² явган хүний зам,
 19 суманд 186 ш замын тэмдэг,
 10 сумын нутаг дэвсгэрт 147,5 км авто замын барилга, засвар, арчлалт,
 7 сумын 12 гүүр, хиймэл байгууламжийн барилга, засвар,
 22 суманд 54 хүүхдийн тоглоомын талбай,
 23 суманд 1284 ш гудамж замын гэрэлтүүлэг хийж, 17 сумын 165 гудамж эгнээ жигдрүүлэн,
 19 сумын 898 айл өрх хашаа хороогоо будаж янзалсан.

- Гэр хорооллын айл өрхүүдийг дулаан, цэвэр, бохир усны шугамд холбох ажлыг хийж Зуунмод сумын Баруун Зуунмод, Ланс, Нацагдорж багт 8 байршилд 291 өрх, төвлөрсөн халаалтад холбогдсон 8 суманд 57 өрх дулааны болон цэвэр усны эх үүсвэртэй холбосон байна.
- Орон сууцны хүрэлцээ хангамжийг нэмэгдүүлэх хүрээнд 740 айлын орон сууц шинээр баригдаж, 318 айлын орон сууц ашиглалтад орсон. “Түрээсийн орон сууц” хөтөлбөр хэрэгжүүлэн, 773 м.кв талбай бүхий 21 орон сууцаар сан бүрдүүлсэн байна. Мөн Зэвсэгт хүчний 016-р ангийн 4 байрны 93 айлын орон сууцыг хувьчлалд хамруулж, цэргийн ахмад ажилтан, албан хаагчдын өмчлөх эрхийг баталгаажуулсан.
- Худалдан авах ажиллагааны төлөвлөгөөг төрийн худалдан авах ажиллагааны цахим систем, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл, өдөр дутмын сонинд тогтмол нийтлэн иргэд, олон нийтэд нээлттэй зарлан мэдээлж, 70.0 тэрбум төгрөгийн 230 төсөл, арга хэмжээг 100 хувь цахимаар зохион байгуулсан нь Сангийн яамны үнэлгээгээр 21 аймгаас 2-р байранд эрэмбэлэгдсэн.
- ЕБС-ийн 83.8%, дотуур байрны 70.0%, цэцэрлэгийн 94.4% нь ариун цэврийн байгууламжтай болгосон.
- 14 цэцэрлэг, 7 сургууль, 11 дотуур байр, 4 сумын Эрүүл мэндийн төв, 14 сумын Соёл, спортын төв болон нутгийн захиргаа, төрийн үйлчилгээний 18 оффис, нийт 68 объект шинээр барьж, 108 барилгад их засварын ажил хийсэн.

- “Нүүдлийн амбулатори”-ийн үзлэг 27 суманд зохион байгуулж, давхардсан тоогоор 80998 иргэнийг нарийн мэргэжлийн эмч нарын үзлэг оношилгоо, шинжилгээнд хамруулан, хавдрын 54, яаралтай мэс заслын 189 тохиолдол эрт илрүүлэн, эмчлэн эрүүлжүүлжсэн.
- Аймгийн Засаг даргын эрхлэх хүрээний хэлтэс, агентлаг, байгууллагууд 2018 оноос багийн иргэдийн Нийтийн хуралд оролцон 23 хэлтэс, агентлаг багт тулгамдсан 284 асуудал шийдвэрлэсэн бол 2019 онд 20 байгууллага 23 сумын 77 багийн ИНХ-д оролцож, давхардсан тоогоор 7737 иргэнд үйлчилгээ үзүүлсэн байна.
- Аймгийн нутаг дэвсгэрт согтууруулах ундаа худалдах, түүгээр үйлчилгээ эрхэлдэг худалдаа, үйлчилгээний цэг,салбаруудад аттестатчилал, хяналт шалгалт тогтмол хийснээр 2019 онд 422 болж, 2016 оноос 165 цэгээр буюу 28.1%-иар буурсан.
- Долоо хоног бүрийн Лхагва гарагт архи, согтууруулах ундаагаар үйлчлэхгүй болж, нэгдсэн болон хэсэгчилсэн арга хэмжээ зохион байгуулан, нөлөөлийн ажлууд зохион байгуулснаар согтуугаар үйлдэгдсэн гэмт хэрэг 2016 оноос 50.8%-иар буурсан байна.
- Иргэдийн үнэлгээ, гаргасан саналд тулгуурлан авлигын эсрэг хууль тогтоомж сурталчлах, хэрэгжүүлэх олон талт үйл ажиллагаа явуулсны үр дүнд сум байгууллагын авлигын эсрэг үйл ажиллагааны үнэлгээ 2016 онд 66.2 байсан бол 2019 онд 88.03 болж, 21.83 пунктээр өссөн. Үүний үр дүнд Авлигатай тэмцэх газрын “Төрийн байгууллагын шударга байдлын үнэлгээ”-2019-ээр 77.3 дүгнэгдсэн нь 21 аймгаас 2-т эрэмбэлэгдсэн байна.

Үр дүнг тогтворжуулахаар хийсэн алхмууд

- Хөндлөнгийн үнэлгээний судалгааг тогтмолжуулж, төсөв батлуулсан.
- Төрийн бус байгууллагуудын дунд хэрэглэгчийн үнэлгээ хийх сонгон шалгаруулалт хийх болсон.
- Гарсан дүгнэлт, зөвлөмжийг хэрэгжүүлэх чиглэлээр төлөвлөлт хийж, сум, байгууллагуудад чиглэл хүргүүлэн, хэрэгжилтэд хяналт тавьж байна.

Тулгарсан бэрхшээл, эрсдэл

- Судалгааг гүйцэтгэх цаг хугацаа давчуу, мэргэжлийн бус хүмүүс ажилласан нь зарим талаар бэрхшээлтэй байсан.
- Судалгааны асуумж их, бөглөхөд хугацаа шаардаж байсан учраас судалгаанд оролцохоос татгалзах тохиолдол гарсан.

- Судалгаагаар тухайн сумын, байгууллагын үйл ажиллагаа үнэлэгдэх тул судалгаа авах түүврийг тодорхойлоход хүндрэл гарсан.
- Судалгаанд оролцсон зарим иргэн албан хаагчтай хувийн харилцааны шалтгаанаас нэр хүндэд нь халдах, тухайн байгууллагын үйл ажиллагааг үгүйсгэх хандлага гаргаж байсан.

Амжилтад нөлөөлсөн хүчин зүйлс

Үнэлгээг амжилттай хийж гүйцэтгэхэд дараах хүчин зүйл нөлөөлсөн. Үүнд:

- Аймгийн хэмжээнд 27 сумыг хамруулан тухайн суманд үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллагуудыг оролцуулснаар орон нутагт тулгамдаж буй асуудлыг тодорхойлоход чухал нөлөө үзүүлсэн.
- Нутгийн захиргааны байгууллагаас хэрэгжүүлж байгаа бодлого, үйл ажиллагааны гүйцэтгэл, үр дүн болон иргэдэд үзүүлдэг үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаар иргэд санал бодлоо чөлөөтэй илэрхийлж байсан.
- Иргэд сум, орон нутгийн хөгжилд тулгамдаж буй асуудлыг гаргаснаар цаашид хийж хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа, төлөвлөлтөд чухал нөлөө үзүүлсэн.
- Хэрэглэгчийн үнэлгээ, иргэдээс гарсан саналыг бүх шатны бодлого, төлөвлөлтөд тусган хэрэгжүүлж, хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажилласан.

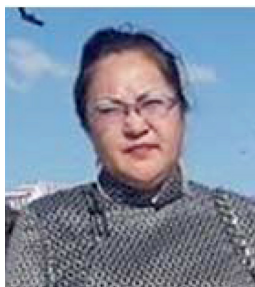
Үр шим хүртэгчдийн сэтгэгдэл

Иргэдийн санал хүсэлтийг сонсож, тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэдэг болсон.

Аймгийн сумдын тохижилт, өнгө үзэмж тааруу, ихэвчлэн харанхуй байдаг байсан. Сүүлийн жилүүдэд аймгийн хэмжээнд замын болон гудамжны гэрэлтүүлэг сайжирч, байгууллагууд гадна талдаа гэрлэн чимэглэл, хаягтай болсон. Гэрэлтүүлэг сайжирснаар харанхуйд айж түгшиж явахгүй, сэтгэл тайван болж, хотын тохижилт, өнгө үзэмж нэмэгдсэн.

Зуунмод сумын 1 дүгээр багийн иргэн Ц.Батсайхан

Бүтээн байгуулалтын ажлууд нэмэгдэж байна.

Зуунмод гол дагуу амралт чөлөөт цагийн бүс байгуулснаар хүүхдүүд тоглох, залуус амарч зугаалах, хөгшчүүд нарлаж салхилж суух сайхан газартай болсонд их баяртай байгаа. Зун энэ хавьд хөл хөдөлгөөн тасрахгүй, хотоос хүртэл хүмүүс агаар салхинд гарч ирдэг болсон.

Зуунмод сумын 5 дугаар багийн иргэн О.Эрдэнэчимэг

Бусад ижил түвшний байгууллагад түгээн дэлгэрүүлэхэд анхаарах зүйлс

- Хэрэглэгчийн үнэлгээний судалгааг гүйцэтгүүлэх багийн чадвар, туршлагыг харгалзах .
- Хэрэглэгчийн үнэлгээг зохион байгуулах судалгааг гүйцэтгэх цаг хугацааг хүрэлцэхүйц байдлаар товлон.
- Хэрэглэгчийн үнэлгээний үр дүнг нутгийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааг сайжруулахад бодитоор ашиглан, тухайн үр дүнд тулгуурлан зохион байгуулах үйл ажиллагааг сайтар төлөвлөн, бодлогын баримт бичгийг боловсруулахдаа шалгуур үзүүлэлт, хүрэх түвшинг нарийн тодорхой гаргах.
- Хэрэглэгчдийн үнэлгээний судалгааг нээлттэй байдлаар ашиглах боломжийг нэмэгдүүлэх.
- Судалгааны түүврийг сонгохдоо орон нутгийн онцлогийг харгалзах
- Судалгаанд оролцогчдод зориулсан урамшуулал төсөвлөх

Холбоо барих удирдлага, мэргэжилтний нэр, хаяг:

Төв аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын хэлтсийн дарга Ч.Жавзанпагма

Холбоо барих утасны дугаар : 99053459

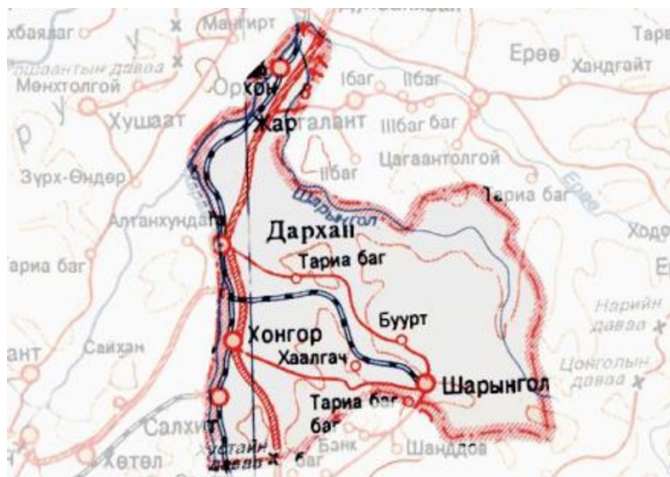
Е майл хаяг: javzaa09@yahoo.com

Төв аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын хэлтсийн ахлах мэргэжилтэн Т.Хуягбаатар

Холбоо барих утасны дугаар: 88021288

Е майл хаяг: khuyagbaatar.gov@gmail.com

ТӨВ АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАР

ДАРХАН-УУЛ АЙМГИЙН ТУРШЛАГА

**Хэрэглэгчийн үнэлгээ
амжилтын эхлэл**

О.МӨНХСҮРЭН

**Дархан-Уул аймгийн
ЗДТГ-ын Хяналт
шинжилгээ, үнэлгээ
дотоод аудитын
хэлтсийн ахлах
мэргэжилтэн**

Яагаад хэрэглэгчийн үнэлгээг хийх ёстой вэ?

Хэрэглэгчийн үнэлгээг хөндлөнгийн байгууллагаар хийлгэж, иргэдийнхээ санал, хүсэлтийг бодлого шийдвэр, үйл ажиллагаандаа тусган хэрэгжүүлснээр тодорхой үр дүнд хүрч болдгийн жишээг харуулж байгаадаа манай хамт олон баяртай байна. Бид хамтдаа нэг баг болж, чармайж ажилласан талаарх сэтгэгдэл, арга туршлагаа уншигч тантай хуваалцаж байна.

Төрийн байгууллагуудын иргэдэд үзүүлж буй үйлчилгээний чанар, хүртээмж нь тэдний хүлээлтэд нийцэж байгаа эсэх, юуг сайжруулах, юуг шинээр хийх шаардлагатай зэрэг иргэд, олон нийтээс өгсөн санал, зөвлөмжийг тухайн байгууллагын стратеги, гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөндөө тусган хэрэгжүүлэх нь хэрэглэгчийн үнэлгээний үндсэн гол чиглэл юм.

Байгууллагууд өөрийн үйл ажиллагааны гүйцэтгэлд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийхдээ харилцан адилгүй, зарим байгууллагад хэтэрхий олон асуултаар судалж байхад нөгөө хэсэг нь цөөн, агуулга, судалгаанаас гарах үр дүнг харах боломжгүй асуулгын хуудастай, өөр хоорондоо адилгүй зүйлийг нэгтгэсэн зэрэг нь манай ХШҮДАХ-ээс байгууллагуудын үйл ажиллагааг үнэлэх, дүгнэх ажилд хүндрэл учруулдаг байсан.

2017 оны 9 дүгээр сард Засгийн газрын хэрэг эрхлэх газар, Дэлхийн банкны зөвлөхийн тусламжтайгаар Дархан-Уул аймагт “Хэрэглэгчийн үнэлгээ”-г шинэ удирдамжийн дагуу туршилтаар хэрэгжүүлэх талаар мэдээлэл, арга зүйн зөвлөгөө авч, аймгийн Засаг даргын 2017.10.04-ний өдрийн А/42 дугаар захирамжаар “Хэрэглэгчийн үнэлгээ”-г хөндлөнгийн байгууллагаар хийлгүүлэх, мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангах, үр дүнг тайлагнах, мэдээлэх чиг үүрэг бүхий ХШҮДАХ-ийн даргаар ахлуулсан 7 хүний бүрэлдэхүүнтэй Ажлын хэсэг байгуулан ажилласан.

ЗГХЭГ-ын Засгийн газрын ахлах референт Ц.Цэнджав, Дэлхийн банкны МАСАМ төслийн зөвлөх Л.Булган нар тус аймагт мөн оны 11 дүгээр сард ажиллаж, ажлын хэсэг

болон хөндлөнгийн байгууллагын гишүүдэд чадавхжуулах сургалтыг зохион байгуулж, мэргэжил арга зүйн удирдлагаар хангаж, хамтран ажилласны зэрэгцээ хөндлөнгийн үнэлгээг хэрхэн үр дүнтэй зохион байгуулах чиглэлийг өгсөн.

Бид зөвлөхүүдийн өгсөн зөвлөгөө, чиглэлийн дагуу “Хэрэглэгчийн үнэлгээг зохион байгуулах ажлын хэсгийн төлөвлөгөө”, “Дархан-Уул аймгийн нутгийн захиргааны байгууллагын үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаар иргэдээс санал асуулга авах ажлын удирдамж” зэргийг боловсруулж, сонгон шалгаруулалтын урилгыг ТББ, иргэний нийгмийн зөвлөл, аж ахуйн нэгж байгууллагуудад албан бичгээр нээлттэйгээр хүргэж, сонгон шалгаруулалтад оролцохоор ирсэн байгууллагуудын саналыг 1-5 оноогоор үнэлж, ажлын хэсгийн гишүүдээс өгсөн оноог нэгтгэн, эрэмбэлж, удирдамжид заасан шаардлагад хамгийн ойр нийцсэн аж ахуйн нэгжийг сонгосон.

Мөн ажлын хэсэг 3 удаа хуралдаж, судалгааны багийн бүрэлдэхүүн, судалгаа явуулах сумын багийн Засаг дарга нар, нийгмийн ажилтнуудад судалгааны ажлын талаар тодорхой мэдээлэл өгч, харилцан санал бодлоо солилцож, судалгааны багийг дэмжиж хамтран ажиллахаар тохиролцож ажилласан юм.

Хөндлөнгийн судалгааны үр дүнд:

1. Аймаг, орон нутгийн төр захиргааны байгууллагаас хэрэгжүүлж байгаа ажил үйлчилгээ, төсөл хөтөлбөрөөс иргэдэд хамгийн их нийцсэн ажил үйлчилгээ, төсөл хөтөлбөрийг тодорхойлсон.

2. Цаашид иргэдийн өмнө тулгамдаж байгаа зайлшгүй хийх шаардлагатай ажил үйлчилгээний жагсаалтыг (тулгамдсан 49 асуудал) эрэмбэлэн тодорхойлсон.

3. Бид “Хэрэглэгчийн үнэлгээ” хийсэн судалгаагаар иргэдээс гарсан саналыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө-г боловсруулан, хэрэгжилтийг ханган ажилласан.

Аймгийн удирдлагууд, төрийн байгууллагуудын иргэдтэй уулзах уулзалт, нээлттэй хаалганы өдөр зэрэг үйл ажиллагааны үеэр “миний тавьсан санал, хүсэлт ажил хэрэг болсон байна”, “иргэн бидний саналыг сонсож, цаашдын төлөвлөлтөд тусган хэрэгжүүлсэнд баяртай байна” гэх зэрэг талархлын үгийг иргэдээс сонсож байснаас гадна иргэд, төрийн байгууллагуудын эргэх холбоо сайжирч, төрд итгэх итгэл нэмэгдсэн, төрийн ажилд оролцох иргэдийн оролцоо сайжирсан, шийдвэр гаргах түвшинд иргэдийн оролцоо улам нэмэгдсэн зэрэг сэтгэл ханамжтай үзүүлэлтүүд гарсан.

Дархан-Уул аймгийн хэмжээнд 2017 онд төрийн үйлчилгээний чанар, шуурхай байдал, хүртээмжийн бодит байдалд иргэдийн сэтгэл ханамж 50.9 хувьтай байсан бол 2018 онд энэ үнэлгээ 57.10 хувь болж, сэтгэл ханамж 6.9 хувиар өссөн байна.

Дархан-Уул аймгийн ЗДТГ 2016 оноос эхлэн үйл ажиллагаандаа чанарын менежментийн тогтолцоо ISO 9001:2015/ MNS ISO 9001:2016 олон улсын стандартыг нэвтрүүлснээр төрийн ажил үйлчилгээний чанар, хүртээмж сайжрахын зэрэгцээ, иргэдийн сэтгэл ханамж нэмэгдэх үндэслэл болсон байна.

ДАРХАН-УУЛ АЙМГИЙН ТУРШЛАГЫН БАРИМТЫН ХУУДАС

Туршлагын нэр

Хэрэглэгчийн үнэлгээ амжилтын эхлэл

Нөхцөл байдал, тулгамдсан асуудал

Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоолоор баталсан “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-ын 9.6, 9.7, 9.8-д заасны дагуу төрийн захиргааны байгууллага жил бүр хэрэглэгчийн үнэлгээг Монгол улсын сайд, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын даргын 2017 оны 12 сарын 25-ны өдрийн 302 дугаар тушаалаар баталсан “Хэрэглэгчийн үнэлгээний ерөнхий удирдамж”-ийн дагуу нэгдсэн арга зүйгээр хийх шаардлагатай болсон.

Шалгуур үзүүлэлт (төлөвлөлт, хэрэгжилт, үнэлгээ)

Дархан-Уул аймгийн Засаг даргын 2017 оны 11 дүгээр сарын 29-ний өдрийн А/445 дугаар захирамжаар баталсан “Төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх шалгуур үзүүлэлт, аргачлал (139 шалгуур үзүүлэлт, 3284 оноо)” болон нутгийн захиргааны байгууллагын төсвийн шууд захирагчийн тухайн оны үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийхэд шалгуур үзүүлэлтийг хэрэглэгчийн үнэлгээ хийхэд ашигласан.

Ашигласан арга хэрэгсэл

- “Иргэдийн сэтгэл ханамжийн санал асуулга” /анкет/-ын хуудсаар судалгааг зохион байгуулсан.
- Санал асуулга нь ерөнхий мэдээлэл, төрийн салбар үйлчилгээ, төрийн үйлчилгээний нэгдсэн чанар, хүртээмж, харилцаа, орчин гэсэн 3 бүлэг бүхий 32 асуулт, үйл ажиллагааны 12 үндсэн чиглэлээр 66 үзүүлэлт, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаар 21 үзүүлэлт, нийт 87 үзүүлэлтийг агуулсан болно.

Авсан арга хэмжээ

- Аймгийн ЗДТГ-ын даргын захирамжаар баталсан ХШҮДАХ-ийн даргаар ахлуулсан 7 хүний бүрэлдэхүүнтэй “Ажлын хэсэг” байгуулж, тус ажлын хэсэг “Хэрэглэгчийн үнэлгээ” зохион байгуулах үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулан сонгон шалгаруулалтад оролцох урилгыг судалгааны ажил хийж байсан туршлагатай 4 төрийн бус байгууллагад хүргүүлсэн.
- Сонгон шалгаруулалтад оролцоход шаардагдах материалд “Удирдамж”, саналаа ирүүлэх хугацаа зэргийг тодорхой зааж өгсөн. Сонгон шалгаруулалтад оролцохоор саналаа ирүүлсэн 4 байгууллагын материалыг ажлын хэсгийн хурлаар хэлэлцэж, “Удирдамж”-д заасны дагуу хөндлөнгийн үнэлгээ хийх байгууллагад тавигдах 15 шалгуур үзүүлэлтээр буюу хамгийн бага үнийн санал, хүний нөөцийн чадамж, мэдлэг, ур чадвар, харилцааны соёл зэрэг шалгуураар үнэлж, хамгийн өндөр оноо авсан байгууллагыг сонгон шалгаруулсан.
- Шалгарсан байгууллагад албан бичгээр гэрээ байгуулах эрх олгох санал хүргүүлж, “Дархан-Уул аймгийн нутгийн захиргааны байгууллагын үйлчилгээний чанар,

хүртээмжийн талаар иргэдээс санал асуулга авах, “Хэрэглэгчийн үнэлгээ”-г хийх ажлыг гүйцэтгэх гэрээ”-г байгуулан ажилласан.

- Дархан-Уул аймгийн ЗДТГ-ын хувьд Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоолоор баталсан “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт, захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-ын 9.6, 9.7, 9.8-д тусгагдсан заалтыг үндэслэн “Хэрэглэгчийн үнэлгээ” хийх ажлыг гүйцэтгэхэд Орон нутгийн хөгжлийн сангаас 2017 онд 4.2 сая, “Үр дүнд суурилсан хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ (Судалгааны арга зүй, аргачлал)” номыг хэвлүүлэх зардалд 3.0 сая, 2018 онд 4.5 сая төгрөгийг тус тус зарцуулсан.
- Судалгаа явуулах чиглэлээр аймгийн хэмжээнд 4 сумын ЗДТГ болон багийн удирдлагуудыг мэргэжил арга зүйн удирдамжаар хангаж ажилласан.
- Монгол Улсын сайд, ЗГХЭГ-ын даргын 2017 оны 302 дугаар тушаалаар баталсан “Хэрэглэгчийн үнэлгээний ерөнхий удирдамж”-ийг үндэслэл болгон Дархан-Уул аймгийн 4 сумын 26 багийн 1000 иргэнийг санамсаргүй түүврийн аргаар сонгон хэрэглэгчийн үнэлгээний судалгаанд хамруулсан.
- Үнэлгээний судалгааны үр дүнг “Аймгийн Засаг даргын зөвлөлийн хуралдаан”-аар хэлэлцүүлж, аймгийн Засаг даргаас судалгааны үр дүн, зөвлөмжид үндэслэн цаашид хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө боловсруулж ажиллах, сум, байгууллага бүр салбар, салбарын чиглэлээр дэс дараатай тодорхой ажил зохион байгуулах даалгавар өгсөн.
- “Хэрэглэгчийн үнэлгээ” судалгаанд тулгуурлан иргэдийн зүгээс асуудалтай гэж үзсэн саналыг эрэмбэлэн хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг боловсруулан хэрэгжилтийг хангаж ажилласан.
- Төлөвлөгөөг боловсруулахдаа иргэдээс гарсан санал, хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, хүрэх түвшин, шаардагдах төсөв, хэмжих шалгуур үзүүлэлт, хэрэгжүүлэх байгууллагыг тодорхой зааж өгснөөр бодит үр дүнд хүрсэн.
- Иргэдээс гарсан саналыг тусган хэрэгжүүлсэн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг эргэж тайлагнасан нь иргэдийн сэтгэлд нийцсэн, цаг үеэ олсон зөв алхам болсон төдийгүй цаашид амжилтад эерэг нөлөө үзүүлсэн нь судалгааны үр дүнгээс тодорхой харагдсан.

Хүрсэн үр дүн (гарц, богино хугацаанд гарсан өөрчлөлтүүд)

- Төрийн үйлчилгээ, чанар, хүртээмжийн талаарх иргэдийн сэтгэл ханамж 2017 онд 50.9 хувиар үнэлэгдсэн бол 2018 онд 57.0 хувиар үнэлэгдэн өмнөх онтой харьцуулахад 14.2 хувиар өссөн дүнтэй байна.
- Иргэдээс гарсан саналд тулгуурлан 15 ажил төлөвлөн хэрэгжүүлснээр биелэлт нь 98.5 хувьтай байна.
- Төсвийн хуваарилалт, төсвийг зориулалтын дагуу зөв зарцуулсан эсэхэд хяналт тавих, мэдээллийг ил тод, нээлттэй байлгах ажлын хүрээнд 2018 онд Төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн төсвийн багцын 85 байгууллагын 18,735 мэдээллийг байршуулсны үр дүнд Шилэн дансны тухай хуулийн хэрэгжилт 95.0 хувьд хүрч 4.75 оноогоор үнэлэгдсэн байна (Дархан-Уул аймгийн СХАА-ны 2018 оны үйл ажиллагааны тайлан, 2018).
- Төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн 26,4 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртөг бүхий 1,116 төсөл арга хэмжээг 1,116 удаагийн тендер шалгаруулалтаар худалдан авалтын арга хэмжээг

зохион байгуулах ажлыг 100 хувийн гүйцэтгэлтэй, 1.38 тэрбум төгрөгийн хэмнэлттэй, үр ашигтай ажиллалаа (Дархан-Уул аймгийн Орон нутгийн өмчийн албаны Төсвийн Ерөнхийлөн Захирагчийн 2018 оны Худалдан авах ажиллагааны тайлан, 2018).

- 2017 онд иргэд, төрийн бус байгууллага, иргэний нийгмийн байгууллагын оролцоотойгоор 300.0 сая төгрөгийн төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн нь иргэдийн сэтгэлд нийцсэн бодит ажил болсон. Монгол Улсын Засгийн газрын 2018 оны 5 дугаар сарын 16-ны өдрийн 21 дүгээр хуралдаанаар “Дархан-Уул аймгийн Засаг даргын Тамгын газар”-ыг Монгол Улсын хууль тогтоомж, төрийн бодлого, Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг орон нутагтаа амжилттай хэрэгжүүлж, 2017 онд нийгэм, эдийн засгийн үзүүлэлтээрээ тэргүүлсэн тул “Шилдэг аймаг”-аар шалгаруулж батламжилсан.
- Монгол Улсын Засгийн газрын 2019 оны 5 дугаар сарын хуралдаанаар “Дархан-Уул аймгийн Засаг даргын Тамгын газар”-ыг Монгол Улсын хууль тогтоомж, төрийн бодлого, Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг орон нутагтаа амжилттай хэрэгжүүлж 2018 онд нийгэм, эдийн засгийн үзүүлэлтээр тэргүүлсэн тул “Тэргүүний аймаг”-аар шалгаруулж батламжилсан.
- Дархан-Уул аймаг дахь Төрийн аудитын газар нь Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн тухай хуулийн хэрэгжилтэд нийцлийн аудит хийж, “Аймгийн Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг иргэд олон нийтэд мэдээлэх үүргээ хангалттай хэрэгжүүлж байна” гэсэн дүгнэлтийг өгсөн.
- 2018 онд “Ухаалаг Дархан” дэд хөтөлбөрийг амжилттай хэрэгжүүлсэн туршлагад үндэслэн 21 аймгаас Дархан-Уул аймаг сонгогдон “Дижитал шилжилт”-ийн туршилтыг 2019 оны 1 дүгээр улирлаас эхлэн хэрэгжүүлж байна.
- 2017 онд Орхон сум нь Монгол Улсын хэмжээнд сумдуудаас анх удаа Олон улсын ISO 9001 стандартыг нэвтрүүлсэн, Монгол Улсын “Тэргүүний сум”-аар шалгарсан амжилт үзүүлсэн байна.
- Авлигатай тэмцэх газрын “Шударга байдлын үнэлгээ-2018” судалгаагаар Дархан-Уул аймгийн ЗДТГ нь 72.0 хувийн үнэлгээгээр 3 дугаар байранд эрэмбэлэгдсэн.
- Эдийн засгийн бодлого, өрсөлдөх чадварын судалгааны төвөөс аймгуудын өрсөлдөх чадварыг 16 дэд бүлгийн 176 шалгуур үзүүлэлтээр дүгнэхэд Дархан-Уул аймаг нь 96.6 хувийн үнэлгээгээр “Өрсөлдөх чадвар сайтай” аймгийн 2 дугаарт эрэмбэлэгдсэн.
- НҮБ-ын Хөгжлийн хөтөлбөр, Авлигатай тэмцэх газрын санаачилга, албан ёсны зөвшөөрөлтэйгөөр IRIM хараат бус судалгааны төвөөс хийгддэг “Төрийн байгууллагын цахим хуудасны ил тод байдал”-д хийсэн судалгаагаар Дархан-Уул аймаг 4 дүгээр байранд эрэмбэлэгдсэн байна.
- Үндэсний хөгжлийн газраас гаргасан 8 шалгуур үзүүлэлт бүхий “Хөгжлийн индекс-2018”-д Дархан-Уул аймаг 0.574 индекс үзүүлэлтээр 21 аймгаас 2 дугаар байранд орсон.
- Сангийн яамнаас гаргадаг төсвийн ерөнхийлөн захирагч нарын “худалдан авах ажиллагааны тайлан-2018”-д Дархан-уул аймгийн Засаг дарга 89.4 оноогоор 21 аймгаас 2 дугаар байранд эрэмбэлэгдсэн.
- Суурь боловсролын буюу 9 дүгээр ангийн математик, монгол хэл, англи хэл, физикийн хичээлийн чанарын үнэлгээгээр 2019 оны “Чанарын судалгааны үр дүн”-гээр Дархан-Уул аймаг нь 38.2 оноогоор буюу улсын дунджаас 4.8 оноогоор дээгүүр үнэлэгдэж, улсын хэмжээнд 1 дүгээр байранд орсон.

- Хэрэглэгчийн үнэлгээ буюу “Сэтгэл ханамжийн судалгаа”-ны үр дүнгээр иргэдээс гарсан саналын дагуу “Төрийн үйлчилгээний нэгдсэн төв-2”-ыг шинээр барьж ашиглалтад оруулсан нь нэг талаас иргэдийн олон жил хүсэн хүлээж байсан хүсэлт болох төрийн үйлчилгээг иргэдэд ойр, хялбар, дөт болгосон, нөгөө талаас иргэдийн саналыг сонсож, тэдний хэрэгцээ, шаардлагад тулгуурласан нь бодит, үр дүнгээ өгсөн ажил болсон. Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газраас 21 аймгийн дунд зохион байгуулсан “ЦАХИМ ХУРАЛ”-аар туршилт судалгааны талаар танилцуулга хийж, туршлагаа хуваалцсан. “МОНГОЛ HD TV”, нийгэмд болж буй цаг үеийн мэдээллийг хүргэдэг “НААШАА ЦААШАА” нэвтрүүлгээр “Хэрэглэгчийн үнэлгээ”-ний үр дүнгийн талаар ХШЧДАХ-ийн дарга Д.Жаргалсайхан мэдээлэл хийсэн.

Үр дүнг тогтворжуулахаар хийсэн алхмууд

- Засгийн газрын тохируулагч агентлаг Стандарт, хэмжил зүйн газар (СХЗГ)-аас Дархан-Уул аймгийн ЗДТГ-ын 2017 оны үйл ажиллагаа нь Олон улсын ISO 9001:2015 стандартын шаардлагад нийцсэн тул “Гэрчилгээг үргэлжлүүлэн эзэмших”-ээр дүгнэсэн.
- 2019 онд СХЗГ-ын даргын 2019.10.03-ний өдрийн А/304 дүгээр тушаалаар томилогдсон “Давтан аудит”-ын баг нь ISO 9001:2015 стандартын 10 бүлэг, 131 шаардлагын хүрээнд “Гэрчилгээ олгох”-оор дүгнэгдэж, баталгаажуулалтын зөвлөлийн хурлаар хамгаалах чиглэл, зөвлөмжийг өгсөн нь хамт олон бидний өмнөх олсон ололт амжилтаа бататгасан, цаашид тогтворжуулах болсон.
- Аймгийн ЗДТГ-т хэрэгжүүлж байгаа Олон улсын Чанарын менежментийн тогтолцоо ISO 9001:2015 стандартын эцсийн үр дүн “Иргэдийн сэтгэл ханамж”-ийн шалгуур үзүүлэлтээр дүгнэгдэх бөгөөд бидний хувьд “Хэрэглэгчийн үнэлгээ” хийх боломжийн туршлагатай болсон.
- Дархан-Уул аймагт үйл ажиллагаа явуулдаг ТББ нь судалгаа шинжилгээний ажил хийх арга барил, арга зүйд суралцсан, судалгааны нэгдсэн аргачлал, арга зүй эзэмшсэн, цаашид хамтын ажиллагаагаа улам сайжруулаад явах боломжтой болсон.
- Аймгийн ИТХ-ын 2018 оны 12/04 дүгээр тогтоолоор 2019 онд “Хэрэглэгчийн үнэлгээ” хийх ажлыг гүйцэтгэхэд 4.5 сая, сургалтын зардалд 680.0 мянга, ISO 9001-ийн сургалтын зардалд 1.290,0 мянган төгрөг зарцуулахаар баталсан.
- 2019 онд “Дархан-Уул аймгийн Засаг даргын 2017-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийг хэрэгжилтийг эрчимжүүлэхэд 92.0 сая, хөтөлбөрт тусгагдсан аймгийн 15 дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд 106,5 сая төгрөгийн санхүүжилт хийхээр шийдвэрлэсэн.
- Дархан-Уул аймгийн нутгийн удирдлагын байгууллагуудын 2017-2018 оны үйл ажиллагаанд хийсэн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний дүнгээр тулгамдаж буй асуудал 39, ололт амжилт, тэргүүн туршлага 97 байна гэсэн дүгнэлт гарсан. Тулгамдаж буй 39 асуудлыг шийдвэрлэхэд шаардагдах зардлыг шийдвэрлүүлэн ажиллаж байна. Тухайлбал, 2019 оны төсөвт Дархан-Шарын гол чиглэлийн автомашины замын засварын ажилд 150.0 сая, Дархан сумын 12 дугаар багийн автозам засварын ажилд 100.0 сая, Дархан сумын 10 дугаар багт 100 хүүхдийн цэцэрлэгийн засварын ажилд 350.0 сая, Дархан сумын 6 дугаар багт дахин төлөвлөлтөөр 60 айлын орон сууц барихад 521,5 сая төгрөгийг тусган ажлыг эхлүүлээд байна.

Тулгарсан бэрхшээл, эрсдэл

- Хэрэглэгчдийн үнэлгээний судалгааг зохион байгуулахад дараах бэрхшээл тулгарсан. Үүнд:

- Иргэн оршин суугаа багийнхаа нутаг дэвсгэр дээр тулгамдаж буй асуудлыг мэдэхгүй, сонирхдоггүй, нутгийн захиргааны байгууллагаас үзүүлж байгаа төрийн үйлчилгээ, чанар, хүртээмж, үйл ажиллагааны талаарх мэдээ, мэдээлэл хангалтгүй байсан.
- Иргэдийн нийгмийн идэвх сул, зөвхөн өөрийгөө гэсэн хандлагатай байсан нь үнэлгээний судалгааг зохион байгуулахад бэрхшээл учруулж байсан. Учир нь саналын хуудсыг бөглөхөд хугацаа ихээр шаардагдах учраас зарим үед залхах, дургүйцэх байдал гаргаж байсан.
- Иргэдийн дунд шилжилт хөдөлгөөн их, тогтвор суурьшилгүй байсан нь сонгогдсон түүврээс судалгаа авах ажилд саад учруулж байсан.

Амжилтад нөлөөлсөн хүчин зүйл

- Иргэдийн саналыг 2018, 2019 оны үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгаж хэрэгжүүлсэн.
- Бүтээн байгуулалтын ажлын сонгон шалгаруулах хорооны бүрэлдэхүүнд иргэд, ТББ-ын төлөөлөл байнга ажилладаг болсон.
- Боловсролын салбарт сурагчдын эцэг эхчүүд үр хүүхдүүдийнхээ төлөө сэтгэл гаргах зөв хандлагатай болсон.
- Дархан хотын хөгжлийн тулгамдаж буй асуудлуудыг багийн Иргэдийн нийтийн хурал болон бусад цуглаан, зохион байгуулалтын арга хэмжээний үеэр идэвхтэй оролцож, саналаа илэрхийлдэг.
- Аймгийн удирдлага иргэдийнхээ саналыг сайн хүлээн авч, шийдвэртээ тусган хэрэгжүүлдэг, эргэж тайлагнадаг.
- Аймгийн хэмжээнд төрийн бүх байгууллагууд үйл ажиллагаагаа “Нээлттэй хаалганы өдөр”-ийн арга хэмжээ арга барилыг ашиглан сайн сурталчилдаг, түгээн дэлгэрүүлдэг, олны хүртээл болгодог.
- ТББ, иргэний нийгмийн байгууллагууд нь төрийн захиргааны байгууллагуудтай нягт хамтран ажилладаг, орон нутгийн хэмжээнд тулгамдаж буй асуудлыг хамтран шийдвэрлэхэд оролцдог.
- Судалгааг зохион байгуулахад Дэлхийн банкны “Монгол улсад нийгмийн эгэх хариуцлагыг бэхжүүлэх нь” төслийн зөвлөх, Л.Булган, ЗГХЭГ-ын Засгийн газрын ахлах реферант Ц.Цэнджав, судалгааны ажилтан Х.Баярмаа нар мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар ханган, зөвлөн тусалж ажилласан.

Үр шим хүртэгчдийн сэтгэгдэл

Дархан сумын 2 дугаар багийн иргэн Д. Содномдорж

“Иргэдийн дунд санал асуулга явуулж, уулзаж ярилцаж, санаа бодлыг сонсоно гэдэг маш чухал, “Мал хөлөөрөө, хүн хэлээрээ” гэж ардын мэргэн үг байдаг. Бидний хэлсэн санаа бодлыг бодлогодоо тусгаж “Нийтийн үйлчилгээний төв”-ийг байгуулж, төрийн үйлчилгээг иргэддээ ойртуулсан нь нүдээ олсон, бидний төлөө гэсэн ажил боллоо.

“Та бүхэндээ баярлалаа” гэж хэлэхийг хүссэн юм, дамжуулаарай гэж захия даа.”

Дархан сумын 7 дугаар багийн иргэн С. Дарьсүрэн

Ажлын хэсгийн хэдэн хүмүүстэй уулзсан, тэд ирж сэтгэл ханамжийн судалгаа авсан, сайхан ч ярилцлаа, бидний хувьд мэдээлэл жаахан дутмаг байдаг. Гэвч санал бодлоо хэлсэн чинь 2018 оны аймгийн эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх Үндсэн чиглэлийн төлөвлөгөөнд санал минь тусгагдаж, тэр нь бодит ажил болсонд баяртай байна, миний үгийг сонсдог юм байна гэж бахархаж суулаа. Гэрэлтүүлэгтэй боллоо, худгийг шинэчилж өглөө, багийн ахмадын байрны асуудлыг шийдвэрлэж өглөө. Баяртай байна, цаашид улам ихийг бүтээгээрэй гэж ерөөе.”

2-7 дугаар багийн иргэдийн сэтгэгдэл

Судалгааны багийнхан бид нартай уулзаж, Дархан хотын хөгжлийн талаар ярилцаж, иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгаа авах талаар мэдээлэл өгсөнд баярлалаа. Манай багийн залуучууд бид Дархан хотын хөгжлийн төлөө санаа зовдог, хоорондоо ярилцдаг ч хэн ч сонсдоггүй, харин судалгааны багийн гишүүдтэй уулзаж ярилцахад сайхан байлаа. Залуучууд бид нар төрийн байгууллагын албан хаагчид, ах эгч нартай ийм ойр дотно ярилцаж байгаагүй юм байна. Дээр нь бид саналаа илэрхийлэх, өөрсдийн сэтгэл ханамжийн талаар судалгаанд идэвхтэй оролцож байгаадаа л баяртай байна. Бидний саналыг ажил хэрэг болоход төр анхаарч байгаад талархаж байна.

Дархан сумын 5 дугаар багийн иргэн Б.Болдбаатар

Иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгаанд залуу хүний хувьд би идэвхитэй оролцсон. Миний санал цаашид гарах шийдвэрт тусгагдаж, бодит ажил хэрэг болсонд баяртай байна. Багийнхаа нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд ямар бүтээн байгуулалтын ажил хийх хэрэгцээ, шаардлага байгааг бид өөрсдөө л сайн мэднэ. Бидний үгийг сонсож, судалж бодит ажил болгосон төрийнхөндөө баярлалаа гэж хэлье. Дархан хотод хийгдэж байгаа бүтээн байгуулалтын ажил маш их таалагдаж, бидний хүсэн хүлээж буй сэтгэлд бүрэн нийцэж байгаад баяртай байна.”

Бусад ижил түвшний байгууллагад түгээн дэлгэрүүлэхэд анхаарах зүйлс

- Иргэдээс гарсан саналыг бодитоор хэрэгжүүлж, хүрсэн үр дүнгийн талаарх мэдээллээр тухай бүр хангах ажлыг хэвшүүлэх.
- Иргэдийг судалгаанд идэвхтэй оролцуулж, өөрсдөөр нь хяналт тавиулах.
- Иргэдээс гарсан саналыг үндэслэн тэдний оролцоотой туслан дэмжих баг байгуулж хамтран ажиллах, дэмжлэг үзүүлэх.
- Иргэдээс гарсан саналыг бодлогод тусгаж, тодорхой үр дүнд хүрсэн талаар нийтэд мэдээлэх (иргэдийг урамшуулах, алдаршуулах).
- “Иргэн - Төр - Төрийн бус байгууллага” гурвалсан холбооны үйл ажиллагааг дэмжиж, хамтран ажиллах.
- Хөндлөнгийн судалгаа, шинжилгээний байгууллагын чадавхыг дээшлүүлэх, мэргэшүүлэхэд төрийн зүгээс дэмжлэг үзүүлэх.

Холбоо барих удирдлага, мэргэжилтний нэр, хаяг:

Дархан-Уул аймгийн Засаг даргын Тамгын газар, Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын хэлтсийн дарга Д.Жаргалсайхан,

Холбоо барих утас: 99378088,

Цахим шуудангийн хаяг: jargal_9915@yahoo.com

Ахлах мэргэжилтэн О.Мөнхсүрэн

Холбоо барих утас: 99733728,

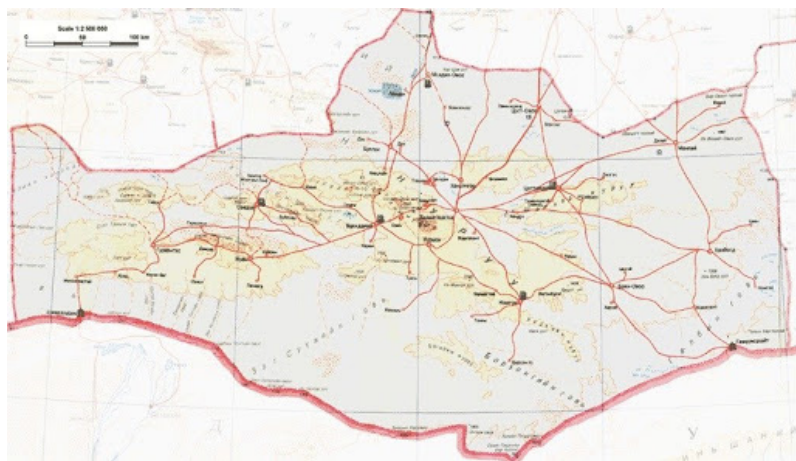
Цахим шуудангийн хаяг: azbileg_09@yahoo.com

Мэргэжилтэн Д.Цэрэнлхам

Холбоо барих утас: 99160021,

Цахим шуудангийн хаяг: lkhamsky@yahoo.com

ДАРХАН-УУЛ АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАР

ӨМНӨГОВЬ АЙМГИЙН ТУРШЛАГА

**Хэрэглэгчийн үнэлгээний
үр дүнг амьдралд
хэрэгжүүлэв**

Чармайж хичээвэл амжилтад хүрдэг

Ч.СҮРЭНХОРОЛ

Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын хэлтсийн дарга

Хэрэглэгчийн үнэлгээний мөрөөр аймгийн хэмжээнд ажил сайжруулах төлөвлөгөөг батлан иргэдийнхээ санал, хүсэлтийг бодлого шийдвэрт тусган хэрэгжүүлснээр тодорхой үр дүнд хүрч байгаадаа баяртай байна. Бид үр дүнгийн төлөө хамтдаа чармайж бас хичээж ажилласан. Хамт олныхоо амжилт, ололтын талаарх сэтгэгдэл, арга туршлагаа та бүхэнтэй хуваалцаж байна.

Манай аймаг 2016 оноос эхлэн бүх сум, багийн сонгуулийн насны иргэдийн 5 хүртэлх хувийг хамруулан төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаарх иргэд, хэрэглэгчдийн сэтгэл ханамжийн судалгааг зохион байгуулж ирсэн. Судалгааны ажлыг жил бүр аймгийн эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлд тодорхой

хөрөнгө санхүүгийн эх үүсвэрийг тусган, шалгарсан ИНБ-тай гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлж ирсэн. Сүүлийн жилүүдэд аймгийн хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж байгаа ИНБ-ыг судалгаа шинжилгээний чиглэлээр чадавхжуулах үйл ажиллагааг аймгийн Засаг даргын Тамгын газраас дэмжиж, хамтарч ажилласан.

Хэрэглэгчийн үнэлгээний судалгааг жил бүр тогтмол хийж байгаа нь төрийн бодлого, шийдвэрийг хэрэгжүүлж байгаа нутгийн удирдлагын үйл ажиллагааг иргэд хэрхэн үнэлж байгаа, аль салбарын ямар үйл ажиллагаа доголдож байгааг илрүүлэн, түүнийг засаж залруулан ажиллахад гол түлхэц болж байна. Тухайлбал, 2017 оны хэрэглэгчийн үнэлгээгээр, аймгийн хэмжээнд эрүүл мэндийн салбарын үйлчилгээг хангалтгүй гэж үнэлсэнтэй холбогдуулан 2018 оныг аймгийн хэмжээнд “Эрүүл мэндийг дэмжих жил” болгон зарлаж тус салбарт 8,1 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийсний зэрэгцээ эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийн үйлчилгээний ур чадвар, хандлага, ёс зүйг сайжруулах чиглэлээр олон арга хэмжээг авч хэрэгжүүлснээр эрүүл мэндийн салбарын үйл ажиллагаанд өгсөн иргэдийн үнэлгээ өссөн байдаг. Энэ мэт олон салбарын үйл ажиллагааг сайжруулахад хэрэглэгчийн үнэлгээний судалгаа олон талын ач холбогдолтой байна.

Харин хэрэглэгчийн үнэлгээг хийхэд орон нутагт судалгаа шинжилгээний чиглэлээр мэргэшсэн байгууллага ховор байгаагаас энэ чиглэлийн ажлыг гүйцэтгэх мэргэжилтэн дутагдалтай, иргэдийн боловсролын түвшин, хандлагаас шалтгаалан судалгааны асуултыг бөглөхдөө мөнгө нэхэх, бөглөхгүй байх, олон асуулга бөглөхөөс татгалзах зэрэг хүндрэлтэй асуудлууд тохиолдож байв.

Цаашид хэрэглэгчийн үнэлгээ хийх ажлыг цахимжуулах, боловсронгуй болгох, одоогийн ашиглагдаж байгаа үнэлгээний аргуудыг сайжруулж, хот, хөдөөгийн иргэдээс ялгаатай, амьдралын орчинд нь тохирсон энгийн асуулга ашиглах, цомхон бөгөөд илүү оновчтой байдлаар зохион байгуулах шаардлагатай гэж үзэж байна.

Иргэдийн санал орон нутгийн хөгжилд

М.НОМИНДАРЬ

**Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ,
дотоод аудитын хэлтсийн
мэргэжилтэн**

Хэрэглэгчийн үнэлгээний судалгааг тогтмол хийж байгаа нь төрийн бодлого шийдвэрийг иргэд хэрхэн үнэлж байгаа болон аймаг орон нутгаас хэрэгжүүлж байгаа үйл ажиллагаанд иргэд хэр сэтгэл ханамжтай байгааг мэдэхэд чухал ач холбогдолтой юм. Иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгааг авахдаа салбар чиглэл тус бүрээр санал асуулга авч байгаа нь аль салбарын үйл ажиллагаа иргэдэд хүртээмжтэй, тогтвортой байгаа, аль салбарын үйл ажиллагаа нь доголдолтой байгааг олж мэдэх иргэдийн байр сууринаас харах боломжийг олгож байна.

Ийнхүү салбарын чиглэлээр доголдож байгаа үйл ажиллагаа, цаашид юунд анхаарч ажиллах талаар мэдэж авснаар тухайн салбарын үйл ажиллагаанд дүн шинжилгээ хийх цаашид хэрэгжүүлэх ажлыг төлөвлөхөд хялбар болж байна. Хэрэглэгчийн үнэлгээг хийгээд орхих биш түүний мөрөөр ажил сайжруулах төлөвлөгөө гарган ажиллах, мөн хэрэглэгчийн үнэлгээний үр дүнг сум тус бүрт эргэн танилцуулж, цаашид авах арга хэмжээний талаар зөвлөмж өгч чиглүүлэн ажилласан нь төрийн бодлого шийдвэр, үйл ажиллагаанд иргэдийн сэтгэл ханамж өсөхөд түлхэц болдог.

Ажил сайжруулах төлөвлөгөө гарган ажилласны үр дүнд салбаруудын үнэлгээ 2017 оноос 2018 онд ахисан үзүүлэлттэй гарсан. Тухайлбал, эрүүл мэнд 2.6 хувь, боловсрол, соёл урлаг 4.0 хувь, нийтийн тээвэр 6.6 хувь, дэд бүтэц 18.0 хувь, хүнс, хөдөө аж ахуй 13.4 хувь, засаглалын үйл ажиллагаа 8.3 хувиар тус тус өссөн үзүүлэлттэй байна.

Хэрэглэгчийн үнэлгээнд тулгуурлан “Төрийн үйлчилгээний нэгдсэн төв”-ийг байгуулан ашиглалтад оруулснаар иргэд төрийн үйлчилгээг чирэгдэлгүй, түргэн шуурхай авах нөхцөл бүрдэж, иргэдийн сэтгэл ханамж өмнөх онтой харьцуулахад 18.0 хувиар ахисан байна. Иргэд орон нутагтаа хийж, хэрэгжүүлэх ажлын талаар санал, хүсэлтээ ирүүлдэг болсноор тэдний санал, оролцоонд тулгуурласан оновчтой ажлуудыг хийж хэрэгжүүлж байгаа нь аймаг, орон нутгийн хөгжилд тодорхой хувь нэмэр оруулж байна.

ӨМНӨГОВЬ АЙМГИЙН ТУРШЛАГЫН БАРИМТЫН ХУУДАС

Туршлагын нэр

Хэрэглэгчийн үнэлгээний үр дүнг амьдралд хэрэгжүүлэв

Нөхцөл байдал тулгамдсан асуудал

- Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоолоор баталсан “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-ын 9.6, 9.7, 9.8-д заасны дагуу аймгийн ЗДТГ-аас төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаар иргэдийн сэтгэл ханамжийн түвшинг тодорхойлох зорилгоор жил бүр хэрэглэгчийн үнэлгээг хийлгэж байна.
- Монгол Улсын сайд, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын даргын 2017 оны 302 дугаар тушаалаар баталсан “Хэрэглэгчийн үнэлгээний ерөнхий удирдамж”-ийн дагуу нэгдсэн арга зүйд суурилан судалгаа хийх шаардлагатай болсон. Аймгийн Засаг даргын 2017 оны А/1159 тоот захирамжаар баталсан “Аймгийн тэргүүний сум шалгаруулах журам”-ын гурван гол шалгуур үзүүлэлтэд хэрэглэгчийн үнэлгээг тусгаж өгсөн зэрэг нь аймгийн бүх сум, багийн иргэдийн төлөөллийг хамруулан хэрэглэгчийн үнэлгээ буюу иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгааг жил бүр зайлшгүй хийх нөхцөл бүрдсэн.
- Судалгаанд хамрагдсан иргэдийн ихэнх нь боловсрол, эрүүл мэндийн салбарын төрийн албан хаагчдын ажлын ур чадвар, харилцаа, хандлагыг өөрчлөх, эмнэлгийн техник хэрэгслийг сайжруулах, уул уурхайн тоосжилт нэмэгдэж байгаа, нүүрсний замд осол аваар их гардаг, “Цагаан хад”-ны суурьшлын бүсэд иргэд амьдрахад хүндрэлтэй байгаа зэрэг тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх, төрийн албан хаагчдын болон иргэдийн эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлэх шаардлагатай байна гэж үзсэн байв.

Шалгуур үзүүлэлт (төлөвлөлт, хэрэгжилт, үнэлгээ)

- Төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаар иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгааг “Иргэний нийгмийн сүлжээ” ТББ-аар хийлгэсэн (Шалгуур үзүүлэлт: Үнэлгээг хараат бус байдлаар гүйцэтгэх).
- Хэрэглэгчийн үнэлгээ хийх байгууллагыг сонгон шалгаруулалтын үндсэн дээр худалдан авах ажиллагааны хууль, журмын дагуу судалгааны ажлын туршлагатай багийг сонгон шалгаруулсан (Шалгуур үзүүлэлт: Үнэлгээний баг мэргэжлийн судалгааны туршлагатай байх).
- Хэрэглэгчийн үнэлгээний мөрөөр ажил сайжруулах төлөвлөгөөг аймгийн Засаг даргын захирамжаар батлан хэрэгжүүлсэн (Шалгуур үзүүлэлт: Үнэлгээний мөрөөр хийх ажлын талаар эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтны шийдвэр гарсан байх).
- 2017 оноос хэрэглэгчийн үнэлгээг нэгдсэн асуулга, арга зүйгээр хийснээр төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаарх иргэдийн сэтгэл ханамжийг өмнөх онтой харьцуулж, өөрчлөлтийг хэмжихэд дөхөмтэй болсон (Шалгуур үзүүлэлт: Үнэлгээ нь эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон заавар журам, арга зүйд нийцсэн байх).
- Төрийн албан хаагчдын ажлын ур чадвар, харилцаа хандлагыг дээшлүүлэх, иргэдэд зайлшгүй мэдэх шаардлагатай хууль, дүрэм, журмыг сурталчлан таниулах, багш, эмч нарын ур чадвар, ёс зүйг сайжруулах, нийтийн тээврийг нэмэгдүүлж эко автобусыг

үйлчилгээнд нэвтрүүлэх, нүүрс тээврийн замыг шинэчлэн сайжруулах, “Цагаан хад”-ны суурьшлын бүсийн дахин төлөвлөлтийг шинээр хийж, төлөвлөлтийн дагуу амьдрах орчинг сайжруулан цагдаа, эмчийг шинээр нэмж ажиллуулах зэрэг ажлыг төлөвлөн хэрэгжүүлсэн. (Шалгуур үзүүлэлт: Иргэдийн сэтгэл ханамжийн үнэлгээ 2017 оныг 2018 онтой харьцуулахад 2-5 хувиар нэмэгдсэн байх зорилт дэвшүүлсэн).

Авсан арга хэмжээ

1. Хэрэглэгчийн үнэлгээний мөрөөр ажил сайжруулах төлөвлөгөө боловсруулж хэрэгжүүлэв.

- Иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгааны дүн буюу хэрэглэгчийн үнэлгээнд үндэслэн төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулах талаар цаашид авах арга хэмжээний 15 заалттай төлөвлөгөөг боловсруулан аймгийн Засаг даргын 2018 оны А/318 дугаар захирамжаар батлуулан хэрэгжүүлж ажилласан.
- Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын ХШҮДАХ-ээс 2018 оны 4, 5 дугаар сард хэрэглэгчийн үнэлгээний үр дүнгийн талаарх танилцуулгыг сум бүрд хийж, цаашид анхаарч ажиллах асуудлаар заавар зөвлөмж өгч, төлөвлөгөөний биелэлтэд хяналт тавьж, үр дүнг хагас бүтэн жилээр тооцож ажилласан.

2. Иргэдийн эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлэх ажлыг зохион байгуулав.

- Иргэдийн хууль, эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлэх хүрээнд гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай, Хүүхдийн эрхийн тухай, Хүүхэд хамгааллын тухай хуулиудыг сурталчилж, гэр бүлийн хүчирхийллийг таслан зогсоох, хүүхэд хамгааллын үйлчилгээ үзүүлэх ажлыг эрчимжүүлэх чиглэлээр нийт 62 удаагийн арга хэмжээг 10209 иргэнийг хамруулан зохион байгуулсан.
- 2018 онд аймаг, сумдын хэмжээнд иргэдийн эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлэх зорилт тавин ажилласан бөгөөд уг зорилтыг Сэврэй сум хамгийн сайн хэрэгжүүлсэн гэж үнэлэгдсэн. Тус сумын ЗДТГ-ын албан хаагчид өрх бүрт хүрч, иргэдэд нэн тэргүүнд шаардлагатай хуулийн сурталчилгааг төлөвлөгөөний дагуу хийж, өрхийн дэвтэрт тэмдэглэл хөтлөн, иргэнээр үнэлүүлж, жилийн эцэст түүнийгээ дүгнэж ажилласан нь тодорхой үр дүнгээ өгсөн. Сар бүр гаргадаг “Хатан Сэврэй” сонины нэг нүүрийг хууль эрх зүйн булан болгож, уг буланд тухайн сард сурталчлах хуулийн гол гол заалт, тайлбарыг байршуулан өрх бүрт хүргэсэн байна. Сэврэй сумын энэ туршлагыг бусад сумдад нэвтрүүлэх ажлыг эхлүүлээд байна.

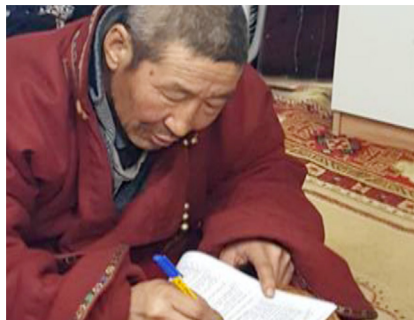
Сэврэй сумын “Хатан Сэврэй” сонины эрх зүйн булан

3. Иргэдээс тааруу үнэлгээ авсан салбарын үйл ажиллагааг дэмжих бодлого боловсруулж хэрэгжүүлэв.

- Аймгийн хэмжээнд 2018 оныг “Эрүүл мэндийг дэмжих жил” болгон зарлаж, төрийн албан хаагчдын ажлын ур чадвар, харилцаа хандлагыг сайжруулах чиглэлээр эрүүл мэндийн болон боловсролын салбарын ажилтан албан хаагчдын зөвлөгөөн зохион байгуулсан.
- Боловсролын салбарт шилдэг арга зүй, туршлагыг түгээн дэлгэрүүлэх аян зохион байгуулж, 603 багшийг хамруулсан. Багш нарын мэдлэг, чадварыг дээшлүүлэх 50 удаагийн сургалт, арга хэмжээг зохион байгуулж 1758 багшийг хамруулсан.
- Их дээд сургуулиуд, аймгийн насан туршийн боловсролын төвтэй хамтран аймгийн хэмжээнд 12 удаагийн нэгдсэн сургалт, сум бүрт 2-3 удаагийн сургалт зохион байгуулж нийт төрийн албан хаагчдыг хамруулсны зэрэгцээ төрийн албан хаагчидтай харилцаа, хандлага, ёс зүйн талаар гэрээ байгуулж, хэрэгжилтийг хагас жил тутамд дүгнэн ажилласан.
- Эрүүл мэндийн байгууллагад чанарын хяналт удирдлагын тогтолцоог нэвтрүүлэх, дотоод хяналтыг сайжруулах зөвлөн туслах багийг 14 суманд ажиллуулсан.
- Даланзадгад суманд цахилгаанаар явдаг экобус нийлүүлж, нийт 8 чиглэлд нийтийн тээврийн үйлчилгээг нэмэгдүүлэн иргэдэд үйлчилгээ үзүүлж байна.
- “Цагаан хад”-ны суурьшлын бүсийн хөгжлийн төлөвлөлтийг шинээр хийж “Хайрхан” багийн төвийн барилга, төрийн албан хаагчдын орон сууц, цагдаагийн байрыг шинэчлэн засварлаж, цэвэр бохир усны шугам, цахилгаан хангамжийг шийдвэрлэсэн. Хайрхан багт багийн эмч нэг, хувийн эмнэлэг хоёрыг ажиллуулж байна. “Цагаан хад” сууринд 30 хүний бүрэлдэхүүнтэй гэрээт цагдаагийн тасаг бий болгон үйл ажиллагааг эхлүүлсэн.
- Нүүрс тээврийн 226 км замыг засаж сайжруулсны зэрэгцээ, аймгийн хэмжээнд нийт 70,3 км орон нутгийн чанартай автозамыг орон нутгийн төсвийн хөрөнгө оруулалтаар шинээр тавьж ашиглалтад оруулсан.
- Нүүрс тээврийн жолооч нарт эрүүл мэндийн үзлэг оношилгоо хийж, осол гэмтлээс урьдчилан сэргийлэх сургалтыг давхардсан тоогоор 1200 хүнд зохион байгуулсан.

Ашигласан арга хэрэгсэл

- Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын ХШҮДАХ-ээс судалгаа явуулах ИНБ-ын төлөөлөлд нэг өдрийн сургалт зохион байгуулж, судалгаанд хамрах нутаг дэвсгэрийн хэмжээ, иргэдийн тоо болон судалгааг авахдаа анхаарах зүйлс, өмнөх жилүүдэд ажиглагдсан зөрчил, дутагдал зэрэг сэдвээр мэдээлэл өгч, санал солилцож, ажлын даалгаврын дагуу арга зүйн заавар, зөвлөгөө өгсөн.
- 2017 оноос нэгдсэн арга зүй, асуулгаар судалгааг авсан нь хэрэглэгчийн үнэлгээг өмнөх онтой харьцуулахад дөхөмтэй болсон. 2017-2018 онд “Хэрэглэгчийн үнэлгээ”-г худалдан авах ажиллагааны хуулийн дагуу сонгон шалгаруулалт явуулж, туршлагатай гэж үзсэн ТББ-уудад үнийн санал хүргүүлэн, тэдгээрээс ажлын туршлага, судалгаа хийх чадвар, арга зүйгээрээ илүү гэж үзсэн “ИНБ-ын сүлжээ”-г шалгаруулж, гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлсэн.
- Санал асуулгад төрөл бүрийн ажил эрхэлж байгаа болон ажил хөдөлмөр эрхлээгүй иргэдийг жигд хамруулах бодлого барьж, малчдын төлөөлөл 15 хувь, ажил хөдөлмөр эрхлээгүй байгаа иргэдийн төлөөлөл 15 хувь, аж ахуйн нэгж, хувийн хэвшилд ажиллаж байгаа иргэдийн төлөөлөл 15 хувь, ахмад насны төлөөлөл 10 хувь, уул уурхайн салбарт ажиллаж байгаа ажилчдын төлөөлөл 15 хувь, жижиг дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдийн төлөөлөл 15 хувь, төрийн албан хаагч 15 хувь байхаар тооцож 2018 онд 2213 иргэнийг санал асуулгад хамруулсан.

Хүрсэн үр дүн (гарц, богино хугацаанд гарсан өөрчлөлтүүд)

- Хэрэглэгчийн үнэлгээний салбар, чиг үүргийн үнэлгээний 12 үзүүлэлтээс 10 нь өмнөх оныхоос ахисан үнэлгээтэй буюу ерөнхий үнэлгээ 2.0 хувиар ахисан дүнтэй байна.
- 2018 оныг аймгийн хэмжээнд эрүүл мэндийг дэмжих жил болгон зарлаж 8,1 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийж, БОЭТөвийн шинэ барилга, сум, өрхийн эрүүл мэндийн 6 төвийг шинээр барьж ашиглалтад оруулсны зэрэгцээ 1,8 тэрбум төгрөгийн өртөг бүхий тоног төхөөрөмж, 3 автомашин, 5 мотоциклийг нийлүүлж, БОЭТ-ийг Өрхийн эрүүл мэндийн төвүүдтэй цахимаар, 3 сумын Эрүүл мэндийн төвийг Эрүүл мэндийн газар, Бүсийн оношилгоо эмчилгээний төвтэй телемедицинский тоног төхөөрөмжөөр холбосон. Ингэснээр үзлэг дугаарлалтыг өрхийн эмнэлгээсээ авах, эмч мэргэжилтнүүд 24 цагийн турш зөвлөгөө авч ажиллах боломжтой болсон. Эмч мэргэжилтнүүдийн 30 гаруй хувийг нарийн мэргэжлээр мэргэшүүлж, эрүүл мэндийн салбарын албан хаагчдыг мэдлэг, ур чадварыг дээшлүүлэх сургалтад үе шаттай хамруулсан. (Шалгуур үзүүлэлт: 2017 онтой харьцуулахад 2018 оны эрүүл мэндийн салбарын үнэлгээ нь 2,6 хувиар ахисан байна).
- Нүүрс тээврийн 226 км замыг сайжруулан засварлаж, шинээр 70,1 км автозамыг шинээр барьсан. (Шалгуур үзүүлэлт: дэд бүтцийн хөгжлийн үнэлгээг 2017 онтой харьцуулахад 2018 онд 18 хувиар нэмэгдсэн байна). Боловсролын салбарт 2018 онд 640 хүүхдийн суудалтай 1 сургууль, 300 хүүхдийн суудалтай 2 цэцэрлэгийг шинээр ашиглалтад оруулсны зэрэгцээ 14 сургуулийн хичээлийн байр, 22 сургуулийн дотуур байранд засвар үйлчилгээ, орчны тохижилт хийж, 3 сургуульд англи хэл, мэдээлэл зүйн 4 кабинет, 2 сургуульд багшийн хөгжлийн төвийг байгуулснаар хүүхэд багачуудын сурч хөгжих орчин нөхцөл сайжирч, сургуулийн өмнөх боловсролын хамран сургалт цэвэр жингээр 85.5 хувьд, нэг ээлжээр хичээллэдэг сургуулийн нийт сургуульд эзлэх хувийн жин 72.0 хувьд хүрч, 2017 оноос 14.2 хувиар нэмэгдсэн нь улсдаа нэг ээлжээр хичээллэж байгаа сургуулийнхаа тоогоор тэргүүлж байна. (Шалгуур үзүүлэлт: боловсролын салбарын үнэлгээ нь 2017 онтой харьцуулахад 2018 онд 4 хувиар нэмэгдсэн байна).

- 3 чиглэлээр 56 ажил төлөвлөн хэрэгжүүлснээр эрүүл мэндийн салбарын суурь үзүүлэлтүүд болох төрөхийн хүндрэл, бага насны хүүхдийн эндэгдэл 0,2-6-аар буурч, 2018 онд эхийн эндэгдэлгүй аймаг болсон.
- 2018 онд аймгийн хэмжээний бүх сум, багийн иргэдийн төлөөлөл 2,200 иргэнээс авсан сэтгэл ханамжийн судалгаагаар аймгийн Эрүүл мэндийн салбарын үйл ажиллагааны үнэлгээ 63.6 хувь болж өмнөх оноос 2.6 хувиар ахисан.

Үр дүнг тогтворжуулахаар хийсэн алхмууд

- Хэрэглэгчийн үнэлгээний мөрөөр ажил сайжруулах төлөвлөгөөг боловсруулан аймгийн Засаг даргын захирамжаар баталж, бүх сум, төсвийн байгууллагуудад хүргүүлэн хэрэгжилтийг зохион байгуулж ажилласан. Төлөвлөгөөний хүрээнд сум бүр байгууллагын дотоод ажлын төлөвлөгөөнд тодорхой ажлуудыг тусган хэрэгжүүлсэн.
- Сум бүрт санал асуулгаар авсан үнэлгээний үр дүнг нь танилцуулж, зохих зөвлөмж, зааварчилга өгч, төлөвлөсөн ажлын хэрэгжилтийг нэгтгэн хяналт-шинжилгээ хийж, хариу мэдээлж ажилласан.
- Иргэдэд хүрэх эрүүл мэндийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг дээшлүүлэх зорилгоор аймгийн Засаг даргын 2018 оны А/11 захирамжаар 2018 оныг “Эрүүл мэндийг дэмжих жил” болгон зарласан.
- Аймгийн Засаг даргын “Гэрээ байгуулж, ажил гүйцэтгүүлэх тухай” А/1113 захирамжаар “Цагаан хад”-ны суурьшлын бүсийн дахин төлөвлөлтийн зураг төсөл, төсөв шинээр боловсруулсан.
- Аймгийн Засаг даргын А/298 дугаар захирамжаар “Эрүүл мэндийг дэмжигч сум, баг, байгууллага, “Эрүүл мэндийг дээдлэгч өрх”, шалгаруулах тухай болзолт уралдаан зарлаж дүгнэсэн.

Тулгарсан бэрхшээл, эрсдэл

- Нэгдсэн асуулгын дагуу иргэдээс сэтгэл ханамжийн судалгаа авахад зарим асуулт нь орон нутгийн онцлогтой тохиромжгүй байгаа нь иргэд “мэдэхгүй” гэсэн хариултыг сонгох, мөн нийтийн сүлжээ болон ам дамжсан яриа, мэдээллээс улбаалан “муу” гэсэн үнэлгээг сонгох байдал ажиглагдсан нь судалгааны үр дүнд сөргөөр нөлөөлөх магадлалтай байна.
- Иргэдийн оролцоо сул, асуулга бөглөхөөс цааргалдаг, урамшуулал нэхдэг, тухайн зүйлийг шүүмжилдэг боловч гарах арга замын талаар тодорхой мэдээлэл, санал өгдөггүй, нөгөө талаар бичиг үсгийн боловсролоос шалтгаалан асуулгыг бөглөж чадахгүй байх тохиолдол анзаарагдсан.
- “Цагаан хад” сууринд эмч, цагдаагийн ажилтны орон тоог нэмэгдүүлэхэд цалингийн асуудал шийдвэрлэхэд хүндрэлтэй байдал үүссэн зэрэг бэрхшээл тулгарч байсан.

Амжилтад нөлөөлсөн хүчин зүйлс

- Хэрэглэгчийн үнэлгээг зохион байгуулах хөрөнгө, зардлыг орон нутгийн төсвөөс жил бүр шийдвэрлэж, аймгийн эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх 2017 оны үндсэн чиглэлд 6.0 сая, 2018 оны үндсэн чиглэлд 20,0 сая төгрөгийг тус тус баталж өгсөн.
- Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын ХШҮДАХ-ээс ИНБ-ын төлөөллүүдэд сургалт зохион байгуулж, судалгаанд хамрах нутаг дэвсгэр, иргэдийн тоо хэмжээ, судалгааг

авахдаа анхаарах зүйлс, өмнөх жилүүдэд ажиглагдсан зөрчил дутагдал, сургамж зэрэг сэдвээр мэдээлэл өгч, арга зүйн зөвлөгөө, заавар тогтмол өгсөн.

- Хэрэглэгчийн үнэлгээг сүүлийн 2 жил дараалан Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газраас баталсан ерөнхий удирдамж, нэгдсэн арга зүйгээр ханган хийж байгаа нь судалгааны үр дүнг өмнөх онтой харьцуулах гарсан алдаа, сургамжийг давтахгүй байх, цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөн хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг болж эерэг өөрчлөлт гаргах, үр өгөөж өндөртэй байна.
- ИНБ-ууд хэрэглэгчийн үнэлгээ хийх дадлага туршлагатай болж, судалгааны үр дүнг нь хэрэгжүүлж, ажил сайжруулахад хувь нэмрээ оруулж байна.
- Хэрэглэгчийн үнэлгээний тайланг аймгийн Засаг даргын зөвлөлийн хурлаар хэлэлцэн, тааруу үнэлгээ авсан салбарын үйл ажиллагааг сайжруулах арга хэмжээг төлөвлөн, аймгийн эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл болон бусад хөтөлбөр, төсөлд тусган хэрэгжүүлсэн.

Үр шим хүртэгчдийн сэтгэгдэл

Эрүүл мэндийн газрын Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний мэргэжилтэн С.Сарантунгалаа

Эрүүл мэндийн салбарын хөгжлийг тодорхойлох, иргэдэд чиглэсэн хүртээмжтэй тусламж үйлчилгээг хүргэхийн тулд хэрэглэгчийн үнэлгээний санал асуулгыг авч байгаа нь их сайшаалтай үйл ажиллагаа болж байна. Энэхүү санал асуулгын үр дүнд эрүүл мэндийн салбарын үйл ажиллагаанд доголдож байсан зарим асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд 2018 оныг “Эрүүл мэндийг дэмжих жил” болгон зарлаж бүх талаар дэмжиж ажилласан нь тодорхой үр дүнгээ өгсөн. Энэхүү ажлын үр дүнд манай аймаг эхийн эндэлгүй болсноос гадна бүх төрлийн өвчлөлийн тоо буурч, 2018 оны хэрэглэгчийн үнэлгээгээр салбарын үзүүлэлтүүдэд иргэдийн өгсөн үнэлгээ өссөн байгаа нь бид иргэдийн санал хүсэлтийг нь сонсож ажилласны үр дүн гэж ойлгож байна.

Даланзадгад сумын 3-р багийн иргэн Ц.Алтангэрэл

Энэхүү судалгаагаар төрийн үйлчилгээг иргэдээр үнэлүүлж, тэр тусмаа гэрт нь очиж авч байгаа нь иргэддээ хүрч байгаагийн нэгэн илрэл юм. Ингэж санал, судалгаа авснаар үйлчилгээний чанар сайжирч алдаа дутагдлаа засаж залруулах ач холбогдолтой. Гэхдээ мэдээ, мэдээллийг сайн өгч байж санал асуулга авахгүй бол зарим мэдээлэл нь дутмаг байгаа учир үнэлэхэд хүндрэлтэй тал гарч байсан. Хэрэглэгчийн үнэлгээний судалгааны мөрөөр олон сайхан ажлууд хийгдэж, аймгийн удирдлагууд иргэдээ сонсож ажиллаж байгаад баяртай байна. Эрүүл мэндийн салбарын үйл ажиллагаа, нийтийн тээврийн үйлчилгээ их сайжирсан байна лээ. Цаашид энэхүү судалгааг цахим хэлбэрт оруулж, цахим болон гар утсаар дамжуулан тогтмол авч байвал сайн гэж бодож байна.

Бусад ижил түвшний байгууллагад түгээн дэлгэрүүлэхэд анхаарах зүйлс

1. Хэрэглэгчийн үнэлгээг жил бүр хөндлөнгийн байгууллагаар хийлгэж, үйл ажиллагаандаа дүгнэлт өгөх, мөрөөр нь төлөвлөгөө гарган хэрэгжүүлэхэд удирдах түвшний шийдвэр гаргагч нар манлайлж, төрийн албан хаагч бүр санаачилгатай ажиллах шаардлагатай.
2. Хэрэглэгчийн үнэлгээний санал асуулгыг авах үнэлгээний баг нь мэргэжлийн судалгааны туршлагатай байх.
3. Асуумж хэтэрхий олон, асуултын утга давхардсан, орон нутгийн хөрсөнд буугаагүй асуултууд байгаа нь иргэд хариулахад хүндрэлтэй тал ажиглагдаж буйг цаашид анхаарах. Жишээ нь: усан хангамж, дулаан цахилгаан, замын чанар, арчилгаа цэвэрлэгээ, халтиргаа гулгаа гэх мэт асуултад сум, орон нутаг, хөдөөгийн иргэд хариулахад хүндрэлтэй.
4. Цаашид хэрэглэгчийн үнэлгээг хийхдээ, иргэдээс авах асуумжаа авч буй зорилтот бүлэгт чиглэсэн цомхон энгийн асуулгатай нийтлэг, дүгнэж болохуйц, оновчтой, ойлгомжтой байх талаас нь анхаарах.

Холбоо барих удирдлага, мэргэжилтний нэр, хаяг:

ХШҮДАХ-ийн дарга Ч.Сүрэнхорол

Холбоо барих утас: 99012911,

Цахим шуудангийн хаяг: svren_06111@yahoo.com

ХШҮДАХ-ийн мэргэжилтэн М.Номиндарь

Холбоо барих утас: 88288808,

Цахим шуудангийн хаяг: nomindari.nomin@yahoo.com

ӨМНӨГОВЬ АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАР

БАЯН-ӨЛГИЙ АЙМГИЙН ТУРШЛАГА

**Боловсролын чанарыг
хэрэглэгчийн үнэлгээний үр
дүнд тулгуурлан сайжруулсан
туршлага**

Баян-Өлгий аймаг боловсролын чанарыг сайжруулахад анхааран ажиллаж байна

Х.ВИТА

Баян-Өлгий аймгийн ЗДТГ-ын Хяналт шинжилгээ, үнэлгээ дотоод аудитын хэлтсийн ахлах мэргэжилтэн

Төрийн үйлчилгээний чанарыг хэрэглэгчийн сэтгэл ханамжаар хэмждэг. Энэхүү хэмжих, үнэлэх үйл ажиллагаа нь иргэдэд чиглэсэн үйлчилгээ нь хэрэглэгчдийн хэрэгцээг хангаж байгаа байдал, тэдэнд үйлчилгээ хүрч байгаа процессын шинж чанараар тодорхойлогдоно.

Монгол Улсын Засгийн газрын хэрэг эрхлэх газрын даргын 2017 оны 302 дугаар тушаал, Баян-Өлгий аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын захиалгаар ШУА-ийн Нийгэм, эдийн засгийн судалгааны төв хэрэглэгчийн үнэлгээний судалгааг гүйцэтгэсэн.

Энэ удаагийн хэрэглэгчийн үнэлгээний судалгааг нийгмийн салбарт олон жил судалгаа хийсэн эрдэмтдээр ахлуулсан залуу судлаачид хийснээрээ онцлог бөгөөд судалгааны багийн гишүүдийн ажлын төлөвлөлт, ажил үүргийн хуваарилалтыг нарийн тодорхой хийж өгснөөрөө судалгааны ажлыг богино хугацаанд амжилттай хийж гүйцэтгэх үндэс болсон юм.

Манай аймгийн хувьд угсаатны онцлогтой, хэлний бэрхшээлтэй зэргийг харгалзан үзүүштэй. Сүүлийн арваад жил улсын хэмжээнд боловсролын салбар ямагт 21 аймгаас хамгийн сүүлд 21-р байр эзэлж байсан. Харин 2017 оны хэрэглэгчийн үнэлгээний судалгаагаар иргэд боловсролын салбарын үйл ажиллагааг “сайн” гэж үнэлсэн.

Гэхдээ салбарын хэмжээнд тулгамдаж буй асуудлын талаарх тандалт судалгааг бүх талыг хамруулан хийж үзэхэд аймгийн боловсролын чанарын үзүүлэлтэд ахиц гарахгүй, бодлого болон түүний хэрэгжилтийн хоорондох зөрөө маш их, багш, шавь нарын идэвх, санаачилга, амжилтыг урамшуулах эдийн засгийн хөшүүрэг дутуу, менежмент сул байгаа нь тодорхой болсон.

Дээрх тулгамдаж буй асуудлын талаар оролцогч талууд хэлэлцэн дараах үндсэн дөрвөн чиглэлээр ажиллах нь зүйтэй гэж үзсэн.

Үүнд: элсэлтийн ерөнхий шалгалтын үйл ажиллагаанд дүн шинжилгээ хийх, хичээл бүрийн дундаж оноо, байрыг ахиулах; сонгох хичээл зааж буй багш нарт тусгайлан сургалт зохион байгуулах мэргэжил сонгох талаар аймгийн төвийн бүх сургуульд Боловсрол, соёл, урлагийн газрын мэргэжилтнүүд очиж, сурагч, эцэг эхчүүдэд яриа хийх аймгийн боловсролын чанарын үзүүлэлтэд ахиц гарах, багш, шавь нарын идэвх, санаачилга, амжилтыг урамшуулах механизмыг бий болгох “Багш солилцоо” хөтөлбөрийн хүрээнд багш, сургалтын менежерүүд өөр сургуулийн орчинд өөрсдийн шинэлэг санаа, сайн арга зүйгээ түгээн дэлгэрүүлж байна.

Гэрээр айлчлах хөтөлбөр амжилттай хэрэгжиж байна.

ХАСЕМХАН ОВОГТОЙ СЕРИКБОЛ

**Баян-Өлгий аймгийн
БСУГ-ын Түүх, нийгмийн
ухааны боловсрол
хариуцсан мэргэжилтэн**

Хүүхэд хамгааллын бодлогыг хэрэгжүүлэх сургуулийн хөтөлбөрийн хүрээнд сурагчдын төлөвшил, хичээл таслалт, сурлагын хоцрогдлыг арилгах зорилгоор “Гэрээр айлчлах” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхлээд байна. 6 сургуулийн нийт 8,203 хүүхдийн ар гэрээр айлчилж, нөхцөл байдлын үнэлгээ, зураглал хийж эрсдэл, тулгамдсан асуудлыг тодорхойлсон.

Асуудалтай гэж үзсэн кейсийн 60 хувийг шийдвэрлэж ажилласан нь хүүхдүүдийн сурлагын амжилтад ахиц гаргахад нөлөөлсөн гэж үзэж байна.

Энэ үйл ажиллагааг цаашид 43 сургуульд түгээн дэлгэрүүлэхээр бэлтгэж байгаа бөгөөд ажлыг зохион байгуулснаар хүүхдүүдийн ар гэр, амьдардаг нөхцөл байдлын талаарх анги удирдсан багш нар, хүүхэд хамгааллын хамтарсан багийн ойлголт сайжрахаас гадна хүүхдүүдийн төлөвшил сайжрах, сурлагаар хоцрох байдал буурахад ихээхэн дэмжлэг боллоо.

БАЯН-ӨЛГИЙ АЙМГИЙН ТУРШЛАГЫН БАРИМТЫН ХУУДАС

Туршлагын нэр

Боловсролын чанарыг хэрэглэгчийн үнэлгээний үр дүнд тулгуурлан сайжруулсан туршлага

Нөхцөл байдал, тулгамдсан асуудал

- Монгол Улсын Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын даргын 2017 оны 302 дугаар тушаал, Баян-Өлгий аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын захиалгаар ШУА-ийн Нийгэм, эдийн засгийн судалгааны төв хэрэглэгчийн үнэлгээний судалгааг гүйцэтгэсэн. 2017 оны хэрэглэгчийн үнэлгээний судалгаагаар иргэд боловсролын салбарын үйл ажиллагааг “сайн” гэж үнэлсэн боловч боловсролын салбарын хэмжээнд тулгамдаж буй асуудлын талаарх тандалт судалгааг бүх оролцогч талуудын дунд хийж үзэхэд аймгийн боловсролын чанарын үзүүлэлтэд ахиц гарахгүй байгаа, бодлого болон түүний хэрэгжилтийн хоорондох зөрөө маш их, багш, шавь нарын идэвх, санаачилга, амжилтыг урамшуулах эдийн засгийн хөшүүрэг дутуу, менежмент тааруу байгаа нь тодорхой болсон.
- Иргэд, олон нийтийн зүгээс ЕБС-ийн сургалтын чанартай холбоотой хэлэлцүүлэг өрнүүлж, боловсролын чанарыг сайжруулахад чиглэсэн арга хэмжээг нэн даруй авах хэрэгтэй байгаа нь тодорхой болсон.
- Хос хэлээр сургалт явуулдаг сургуулиудын сургалтын төлөвлөгөө хуучирсан, шинэчлэгдээгүй, казах хэл дээр орчуулагдсан 18 нэр төрлийн сурах бичиг үг үсгийн, агуулгын алдаатай хэвлэгдсэн байв.
- Сүүлийн арваад жил Баян-Өлгий аймаг ЕБС төгсөгчдийн ЭЕШ-ын дундаж оноогоор улсын хэмжээнд 21 дүгээр байранд эрэмбэлэгдэж ирсэн.
- 2017 онд Баян-Өлгий аймгийн ЕБС төгсөгчдийн ЭЕШ-ын Монгол хэлний хэмжээст оноо 398 байв. Дээрх байдалд тулгуурлан монгол хэлний сургалтын чанарыг дээшлүүлэх хэрэгцээ шаардлага улам нэмэгдэх болсон. Зөвхөн монгол хэл төдийгүй эх хэлний боловсролыг ч сайжруулах хэрэгтэй болсон.
- 1-5 дугаар ангийн Казах хэл /эх хэл/-ний сурах бичиг маш их хуучирсан, сүүлийн хэдэн жилийн турш шинэчлэн хэвлэгдээгүй байв.

Зорилтот бүлэг

Баян-Өлгий аймгийн ЕБС-д суралцагчид, суралцагчдын эцэг эх

Шалгуур үзүүлэлт (төлөвлөлт, хэрэгжилт, үнэлгээ)

- 2017 онд Баян-Өлгий аймгийн ЕБС төгсөгчдийн монгол хэлний ЭЕШ-ын дундаж оноо 461,7 байгааг 2018 онд 484, 2019 онд 492, 2020 он гэхэд ЭЕШ-ын дундаж оноог 501-д хүргэх
- 2017 онд Баян-Өлгий аймгийн ЕБС төгсөгчдийн монгол хэлний ЭЕШ-ын дундаж оноо 398 байгааг 2018 онд монгол хэлний ЭЕШ-ын дундаж оноог 20 хувиар нэмэгдүүлэх
- Хос хэлээр сургалт зохион байгуулдаг сургуулиудын сургалтын төлөвлөгөөнд хийсэн шинэчлэл
- Хичээлийн гол хэрэглэгдэхүүн болох сурах бичгийг хянаж, сайжруулж хэвлэсэн тоо ширхэг

Авсан арга хэмжээ

- ЭЕШ-д амжилт үзүүлсэн 30 гаруй багш, сурагчдад аймгийн Засаг дарга, ИТХ-ын нэрэмжит шагнал болох 51 сая төгрөгийг олгох шийдвэр гаргаж, анх удаа урамшууллын системийг бий болгосон.
- Баян Өлгий аймгийн ЕБС-иудын дунд “Элсэлтийн ерөнхий шалгалт -2018” аяныг зохион байгуулсан.
- “Цахим сорилго” ХХК-аас ЭЕШ-ын бүх хичээлээр сэдэв захиалан авчирч ЕБС-ийн 12 дугаар ангийн сурагчдаас шалгалт авсан. Сорилгоор өндөр оноо авсан сурагчдыг урамшуулах ажлыг зохион байгуулав.
- 2018-2019 оны хичээлийн жилд аймгийн төв ба сумын сургуулийн бага ангийн номын санд зориулсан 35.2 сая төгрөгийн үнэтэй 3,4367 ширхэг ном нийлүүлсэн.
- Сургуулийн захирлуудын үр дүнгийн гэрээнд сургалтын орчинг сайжруулах талаар тусгайлан заасны үр дүнд сургуулиудын материаллаг орчин сайжирсан.
- Аймгийн нийт 43 сургуулийг 4 бүсэд хувааж, 2 удаа “Сайн хичээл-үйл ажиллагаа”-г зохион явуулсан. 21 хичээлийн төрлөөр 297 багш бусад сургуулиудад очиж, хичээл зааснаар харилцан туршлага солилцож, нэг нэгнээсээ суралцсан ба мэргэжилтнүүд арга зүйгээр ханган ажилласан.
- “Багш солилцоо” хөтөлбөрт 38 сургуулийн 120 багш, 10 сургалтын менежер, 66 сурагч оролцсоноор бусад сургуулийн орчинд өөрсдийн шинэлэг санаа, сайн арга зүйгээ түгээн дэлгэрүүлсэн нь багшийн арга зүй, мэдлэг боловсрол сайжрахад хувь нэмэр болсон.
- Аймгийн Засаг дарга, Боловсрол, соёл, урлагийн газрын даргын дэмжлэгээр Өвөрмонголын өөртөө засах орны Хөх хотод “Монгол бичиг”-ийн мэргэжил дээшлүүлэх сургалтад монгол хэлний 30 багш хамрагдсан.

- БСШУСЯ-наас Азийн хөгжлийн банкны санхүүжилтээр хос хэл дээр сургалт зохион байгуулдаг ЕБС-ийн казах хэл дээр орчуулагдсан 18 нэр төрлийн сурах бичгийн агуулга, үг үсгийн алдааг залруулж, дахин хэвлүүлэх судалгааг хийж байна.
- 1-5 дугаар ангийн Казах хэл /эх хэл/-ний сурах бичгийг шинэчлэн сайжруулж, хэвлүүлсэн.
- Баян-Өлгий аймгийн бага ангийн багш нарын “Монгол хэлний мэдлэг, чадвар, арга зүйг дээшлүүлэх” сургалтыг БСШУСЯ, Дэлхийн банк, Боловсролын хүрээлэн, аймгийн Боловсрол, соёл, урлагийн газраас хамтран зохион байгуулж, уг сургалтад хос хэл дээр сургалт явуулдаг 39 сургуулийн 500 орчим багш 2 ээлжээр хамрагдлаа.

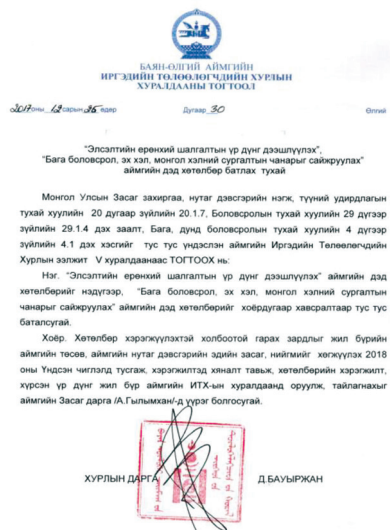
Хүрсэн үр дүн (гарц, богино хугацаанд гарсан өөрчлөлтүүд)

- 2017 онтой харьцуулахад Баян-Өлгий аймгийн ЕБС төгсөгчдийн ЭЕШ-ын дундаж оноо 461.7 байсныг 30.2 хувиар нэмэгдүүлэн 2018 онд 491.9 болгосон (<http://edu.bo.gov.mn>).
- 2017 онтой харьцуулахад Баян-Өлгий аймгийн ЕБС төгсөгчдийн монгол хэлний ЭЕШ-ын дундаж оноо 398 байсныг 2018 онд 402 болж нэмэгдүүлсэн.
- Өмнөх онуудтай харьцуулахад 2018 онд Баян-Өлгий аймгийн ЕБС төгсөгчдийн ЭЕШ-ын хэмжээст оноогоор эзлэх 3 байраар ахиж, улсын хэмжээнд 18 дугаар байранд эрэмбэлэгдсэн.
- 1-5 дугаар ангийн Казах хэл /эх хэл/-ний сурах бичгийг шинэчлэн сайжруулж, хэвлүүлсэн.
- Хос хэлээр сургалт зохион байгуулдаг сургуулиудын сургалтын төлөвлөгөөнд өөрчлөлт оруулж, шинэчлэх ажлын талаар судалгаа хийж байна.
- Хос хэл дээр сургалт явуулдаг ЕБС-ийн казах хэл дээр орчуулагдсан 18 нэр төрлийн сурах бичгийн үг үсэг, найруулгын алдааг залруулж, дахин хэвлүүлэх ажил судалгааны түвшинд байна.

Үр дүнг тогтворжуулахаар хийсэн алхмууд

- ЕБС-ийн боловсролын чанарын асуудлаар Засаг дарга түүний зөвлөл, аймгийн ИТХ-ын дарга, тэргүүлэгчдийн хүрээнд танилцуулж ажилласны үр дүнд 2017 оны 12 дугаар сарын 25-нд хуралдсан ИТХ-ын хуралдаанаар “Элсэлтийн ерөнхий шалгалтын үр дүнг дээшлүүлэх”, “Бага боловсрол, эх хэл, монгол хэлний сургалтын чанарыг сайжруулах” тухай аймгийн дэд хөтөлбөрийг баталсан.
- Хөтөлбөр хэрэгжүүлэхтэй холбоотой гарах зардлыг жил бүрийн аймгийн төсөв, аймгийн

эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх 2018 оны үндсэн чиглэлд тусгаж, хэрэгжилтэд хяналт тавьж, хөтөлбөрийн хэрэгжилт, хүрсэн үр дүнг жил бүр аймгийн ИТХ-ын хуралдаанд оруулж, тайлагнахыг аймгийн засаг даргад үүрэг болгосон.

- Засаг даргын нэрэмжит шалгалтыг жилд 4 удаа ЕБС-ийн багш, сурагчдын дунд зохион байгуулж шалгалтын дүнг хичээл, сургууль, багш бүрээр гаргаж, онооны дараалалд оруулан дүн шинжилгээ хийж, цаашид хэрхэн ажиллах, урамшуулах, хариуцлагын асуудлыг багш бүрээр тооцож ажиллахыг зөвлөмж болгон сургуулиудад хүргүүлж ажилласан.
- ЭЕШ-аас 750-800 оноо авсан сурагчийг 450-500 мянга, 726-749 оноо авсан сурагчдыг 55000-65000, 700-725 оноо авбал 25000 төгрөгөөр тус тус урамшуулахаар болсон (montsame.mn).

Тулгарсан бэрхшээл, эрсдэл

- Сурагчдын сурлагад анхаарах эцэг эхийн хандлага муу, оролцоо тааруу байсан нь сургалтын чанарыг сайжруулах үйл ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлж байсан.
- ЕБС-ийн багшийн мэдлэг, чадвар тааруу байгаагаас хамааран сургалтын чанарт ахиц гарахгүй байна. Одоо үед ЭЕШ-ын хэмжээст оноо багатай сурагчид багш бэлтгэх сургуульд элсэн суралцах болсон, багш бэлтгэх төрийн бус өмчийн их сургуулиудын тоо нэмэгдсэн зэрэг нь чанаргүй багш бэлтгэхэд нөлөөлж байна. Чанаргүй багшаас чанаргүй шавь төрөн гарч байна.
- ЕБС-д суралцагчдын монгол хэлний боловсролын асуудал нэлээд хүнд байна. ЕБС-ийн 2 дугаар ангиас эхлэн монгол хэлний хичээл ордог. 2007 онд зохиогдсон монгол хэлний сурах бичгийн хүрэлцээ тааруу, монгол хэлний сурах бичиг сүүлийн хэдэн жилд хэвлэгдэн гараагүй зэрэг нь сурагчдын монгол хэлний мэдлэг тааруу байхад нөлөөлсөн.

Амжилтад нөлөөлсөн хүчин зүйлс

- Аймгийн засаг дарга, түүний зөвлөл, ИТХ-ын дарга, тэргүүлэгчдийн зүгээс ЕБС-ийн сургалтын чанарыг сайжруулахад бодлогын болон санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэн ажиллаж байгаа нь амжилт бий болход голлох нөлөө үзүүлсэн. Ялангуяа ИТХ-аас “Элсэлтийн ерөнхий шалгалтын үр дүнг дээшлүүлэх дэд хөтөлбөр” баталж хэрэгжүүлсэн, шалгалтаас өндөр оноо авсан сурагч, бэлтгэсэн багшид нь урамшуулал олгох болсон, эцэг эх, сурагчид хичээлийн сонголтод түлхүү анхаардаг болсон зэрэг хүчин зүйлс нөлөөлсөн (montsame.mn).
- Боловсролын үйлчилгээтэй холбоотой асуудлын талаар ЕБС-ийн багш нар, ахмад багш, эцэг эхийн дунд хэлэлцүүлэг зохион байгуулсан нь тулгамдаж буй асуудалд нөлөөлөх хүчин зүйлийг тодорхойлон түүний дагуу авах арга хэмжээг төлөвлөхөд ихээхэн дөхөм үзүүлсэн.
- БСШУСЯ-наас Азийн хөгжлийн банкны санхүүжилтийг манай аймагт чиглүүлж сурах бичгийн алдааг залруулж, дахин хэвлүүлэхэд анхааран ажилласан нь сургалтын хэрэглэгдэхүүний чанар сайжрахад нөлөөлсөн.
- Баян-Өлгий аймгийн бага ангийн багш нарын “Монгол хэлний мэдлэг, чадвар, арга зүйг дээшлүүлэх” сургалтыг БСШУСЯ, Дэлхийн банк, Боловсролын хүрээлэн, аймгийн Боловсрол, соёл, урлагийн газартай хамтран зохион байгуулсан.

Үр шим хүртэгчдийн сэтгэгдэл

Баян-Өлгий аймгийн Дэлүүн сумын нийгмийн ажилтан Манен Айбат

Жил бүр хүүхдээ сонсьё, дэмжье, хөгжүүлье, хамгаалъя хүүхэд хамгааллын сарын аян зохион байгуулж, уг аяны хүрээнд “гэрээр айлчлах” үйл ажиллагааг зохион байгуулах зорилтыг дэвшүүлэн ажиллаж байна.

Сургуулийн нийт 56 бүлгийн анги даасан багш нарыг “Гэрээр айлчлах аргачлал” сургалтад хамруулж, эдгээр багш нарыг түшиглэн бүх хүүхдийн гэрээр айлчилсан. Багш нар гэрээр айлчлах зураглал бүхий төлөвлөгөө гаргаж, сарын хугацаанд ангийн бүх хүүхдийн гэрээр айлчлан зохих маягтуудыг хөтөлж ажиглалт судалгаа хийсэн. Айлчлалын үеэр боловсруулсан кейсүүдийг сургуулийн нийгмийн ажилтанд танилцуулж, нөхцөл байдлын үнэлгээ хийж, кэйсийг шийдвэрлэх зорилгоор хамтран ажиллав. 1,406 хүүхдийн гэрээр айлчилж 2 төрлийн кэйс гаргаж, 10 кэйсийг сургуулийн хэмжээнд болон сумын хамтарсан багийн оролцоотойгоор шийдвэрлэж, төсөв мөнгө шаардагдах 12 кэйсийг “Дэлхийн зөн Монгол” олон улсын байгууллагын дэмжлэгээр шийдвэрлэсэн. Энэ үйл ажиллагааны үр дүнд сурагчдын сурлагын амжилтад ахиц гарч байна.

Бусад ижил түвшний байгууллагад түгээн дэлгэрүүлэхэд анхаарах зүйлс

- Боловсролын үйлчилгээний чанар хүртээмжийг дээшлүүлэх үйл ажиллагаа зөвхөн ЕБС-ийн удирдлага, багш нарын анхаарах асуудал хэмээн эцэг эх үзэж, сургалтын чанарыг сайжруулах үйл ажиллагаанд оролцохгүй хойргоших хандлага ажиглагдаж байсан тул үйл ажиллагааны эхлэлийг тавихаас өмнө харилцан зөвлөлдөж, хамтын ойлголцлыг бий болгосон байх
- Ажил, мэргэжлийн чиг баримжаа олгох чиглэлээр зохиож байгаа үйл ажиллагааг илүү чанартай, үр дүнтэй болгож, суралцагчдыг сонголтоо зөв хийхэд дэмжлэг үзүүлэхэд анхаарах
- Сургалтын чанарыг сайжруулах үйл ажиллагаанд чадварлаг багшийн оруулах хувь нэмэр асар их учраас сайн суралцагчдыг багш бэлтгэх сургуульд сургаж, төгссөн хойно нь орон нутагтаа эргэж ирж багшаар ажиллах сэдэл бий болгох механизмыг бүрдүүлэх, амжилттай төгсөгчдийг багшаар томилон ажиллуулах, одоо ажиллаж байгаа багш нарыг чадавхжуулах үйл ажиллагааг зохион байгуулах

Холбоо барих удирдлага, мэргэжилтний нэр, хаяг:

Баян-Өлгий аймгийн Мэргэжил-арга зүйн нэгжийн дарга, монгол хэл, уран зохиолын боловсрол хариуцсан мэргэжилтэн А. Еркегүл

Холбоо барих утасны дугаар: 99428127

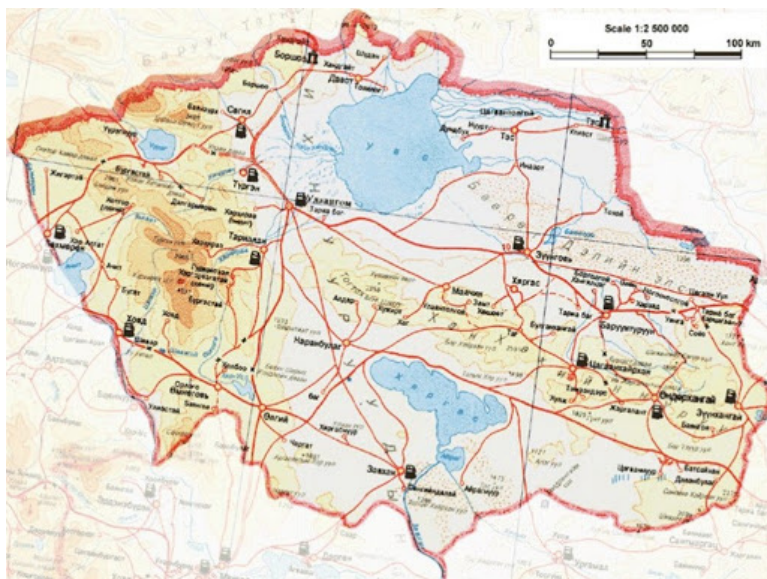
Цахим шуудангийн хаяг: erkem_11@yahoo.com

Баян-Өлгий аймгийн Хяналт шинжилгээ, үнэлгээ дотоод аудитын хэлтсийн ахлах мэргэжилтэн Х.Вита

Холбоо барих утасны дугаар: 99559394

Цахим шуудангийн хаяг: bita9966@gmail.com

БАЯН-ӨЛГИЙ АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАР

УВС АЙМГИЙН ТУРШЛАГА

**Увс аймгийн нэгдсэн эмнэлгийн
амбулаторт үзлэгийн цаг
товлох үйлчилгээг нэвтрүүлсэн
туршлага**

Хэрэглэгчийн үнэлгээ нь үр дүнд хүргэх арга хэрэгсэл

Б.БАЯРТАЙХАНЦЭЦЭГ

Увс аймгийн ЗДТГ-ын ХШҮДАХ-ийн дарга

Аймгийн ЗДТГ Чанарын удирдлагын тогтолцоо MNS ISO-9001:2015 олон улсын стандартыг амжилттай хэрэгжүүлэн ажиллаж байна. Иргэдэд үзүүлэх төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмж, шуурхай байдлыг үнэлэх, түүнд дүн шинжилгээ хийн цаашид хэрэгжүүлэх бодлого, үйл ажиллагааг тодорхойлох зорилгоор байгууллагуудын үйл ажиллагаанд “Хэрэглэгчийн үнэлгээ”-г жил бүр өөрсдийн боловсруулсан асуулгын дагуу хийж хэвшсэн.

Үнэлгээний үр дүнг нэгтгэн иргэдээс гарсан санал, санаачилгыг эрэмбэлэн үе шаттайгаар шийдвэрлэж, хэрэгжүүлж ирсний үр дүнд 2018 оны үйл ажиллагааны дүнгээр “Улсын Тэргүүний сум”, “Улсын тэргүүний сургууль” “Улсын тэргүүний хүүхдийн цэцэрлэг” тус аймгаас тодорсон.

Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр болон аймгийн Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн биелэлтийн явц өмнөх оноос ахисан, шударга ёс, ил тод байдлыг бий болгож, иргэнд хүргэх төрийн үйлчилгээнд анхаарсан, хөрөнгө оруулалт бүтээн байгуулалтын ажил өрнөсөн, ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулахад чиглэсэн зэрэг амжилт ололтоороо тус аймаг 2018 оны шилдэг 5 аймгийн нэгээр шалгарсан.

Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоолоор баталсан “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд

хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийлэг журам”-ын 9.6, 9.7, 9.8 дахь заалт, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын даргын 2017 оны 302 дугаар тушаалаар баталсан “Хэрэглэгчийн үнэлгээний ерөнхий удирдамж”-ийг удирдлага болгон 2017, 2018 онд орон нутгийн төсөвт 20,0 сая төгрөг хүртэлх санхүүжилтийг төлөвлөн хөндлөнгийн мэргэжлийн байгууллагаар иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгаа буюу хэрэглэгчийн үнэлгээ хийлгэсэн.

Судалгаанд 19 сумын 15-аас дээш насны 1,657 иргэн хамрагдсан байна. Хэрэглэгчийн үнэлгээнээс гарсан дүгнэлт, зөвлөмжийн дагуу аймгийн хэмжээнд дундаж үнэлгээнээс доогуур байгаа ажил, үйлчилгээний үзүүлэлтийг сайжруулах ажлын төлөвлөгөөг гаргаж, дараа оны эдийн засаг нийгмийг, хөгжүүлэх үндсэн чиглэлд тусган хэрэгжүүлж ажилласнаар үр дүнд хүрсэн нэгэн туршлагаа уншигч тантай хуваалцаж байгаадаа таатай байна. Товчоор хэлэхэд хэрэглэгчийн үнэлгээ нь үр дүнд хүргэх арга, хэрэгслийн нэг бөгөөд энэ аргыг тааруу үнэлгээтэй байсан эрүүл мэндийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулахад чиглүүлж хэрэгжүүлсэн юм.

Ингэснээр иргэд, үйлчлүүлэгчид аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн гадна болон доторх орчны тохижилт, ая тухтай байдал дээшилж, эмч, эмнэлгийн мэргэжилтний харилцаа хандлага сайжирч байгаад баяртай байна гэсэн талархлын үгээр мялаадаг болсон нь тэднээс сар бүр авдаг сэтгэл ханамжийн судалгаанд оролцогчдын 85.0-92.0 хувь нь эерэг үнэлгээ өгснөөс харж болно.

УВС АЙМГИЙН ТУРШЛАГЫН БАРИМТЫН ХУУДАС

Туршлагын нэр

Увс аймгийн нэгдсэн эмнэлгийн амбулаторт үзлэгийн цаг товлох үйлчилгээг нэвтрүүлсэн нь

Нөхцөл байдал, тулгамдсан асуудал

- Увс аймаг нь цаг агаарын хувьд, эрс тус уур амьсгалтайгаас улбаалан өвчлөл харьцангуй их, хөдөөний малчид аймгийн төвөөс алслагдсан учир эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ, хяналтад тухай бүр хамрагдаж чадахгүй, цаг алддаг.
- Хэрэглэгчийн үнэлгээний судалгаагаар амбулаторийн үйлчилгээ хүлээгдэл чирэгдэл ихтэй, үйлчилгээг түргэн шуурхай болгох талаар иргэдийн санал, шүүмжлэл их гардаг байв.
- Эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээг үзүүлэхэд малчдын улирлын нүүдэл, хадлан тэжээлийн татан авалт, сургуулийн насны хүүхдийн хичээл сургууль гэх мэт амьдралын хэв маягт ойртуулах төлөвлөлтийг хийх шаардлагатай болсон.
- Амбулаторийн үзлэгийн зохион байгуулалт, эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний чанар, хүртээмж, тоног төхөөрөмжийн хангамж, эмч, эмнэлгийн мэргэжилтний харилцаа хандлагыг сайжруулах шаардлагатай гэсэн санал гардаг.
- Эмч, эмнэлгийн мэргэжилтэн, иргэд хооронд мэдээ мэдээлэл солилцох байдлыг сайжруулахын тулд эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээтэй холбоотой хууль эрх зүйн мэдлэгийг дээшлүүлэх, иргэдийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ авах хэрэгцээг улирал, цаг үеийн ажилтай уялдуулах зэрэг олон тулгамдсан асуудлууд гарч байв.

Шалгуур үзүүлэлт (төлөвлөлт, хэрэгжилт, үнэлгээ)

Монгол Улсын сайд, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын даргын 2017 оны 302 дугаар тушаалаар баталсан “Хэрэглэгчийн үнэлгээний ерөнхий удирдамж”-ийн дагуу нэгдсэн арга зүй, шалгуур үзүүлэлтийг баримтлан төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаар иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгааг зохион байгуулсан (Журмын шалгуур үзүүлэлтийг хангасан байх).

Ашигласан арга хэрэгсэл

Сэтгэл ханамжийн судалгааг санал асуулгын аргыг ашиглан гүйцэтгэсэн.

- Асуулгын аргаар иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгааг зохион байгуулснаас гадна үйлчлүүлэгчидтэй ярилцлага хийх, сар бүр иргэдээс сэтгэл ханамжийн судалгааг төрийн болон ТББ-ын оролцоотойгоор зохион байгуулсан.
- Аймгийн нэгдсэн эмнэлгийн амбулаториор үйлчлүүлэгчид, хэвтэн эмчлүүлэгчид, болон эмч, ажиллагчид зэрэг нийт 5,664 хүнээс судалгаа авч нэгтгэн, дүгнэлт хийж ажилласан.

Судалгааны үр дүнд тулгуурлан ажил сайжруулахаар авсан арга хэмжээ

- Эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийн хууль эрх зүйн мэдлэгийг сайжруулж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээг иргэдэд чанартай үзүүлэх, үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор аймгийн нэгдсэн эмнэлгийн даргын тушаал гаргаж, эмнэлгийн бүх тасаг, нэгжүүдийг хамруулсан сургалтыг зохион байгуулсан. Уг сургалтад нийт 235 эмч, мэргэжилтэн хамрагдсан.

- Амбулаторт цахим лавлагаа, мэдээллийн хэсэг шинээр байгуулж, тэнд ажиллах инженер техникийн ажилтан, мэдээллийн сувилагч, бага эмч нарыг мөн сургалтад хамруулж, үйл ажиллагааг нь эхлүүлсэн.
- Амбулаторийн үзлэгийн цаг товлох цахим үйлчилгээний журам гаргаж мөрдсөн.
- Үйлчилгээний чанар хэрэглэгчдэд хэрхэн нийцэж байгааг үнэлэх сэтгэл ханамжийн судалгааг сар, улирал бүр авч нэгтгэн иргэдээс гарсан саналыг дараагийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусган хэрэгжүүлж иргэдэд хариу мэдээлж, ажилласан.
- Эмч нарын үзлэгийн цагийг цахим товллод оруулах, шаардлагатай үйлчлүүлэгчид нарийн мэргэжлийн эмчийн үзлэгийг яаралтай горимоор товллод оруулах, сул цагийг хөдөөгийн иргэдэд эхний ээлжинд үйлчлэхэд зориулах зэрэг өөрчлөлтийг цахим программаар зохицуулдаг болсон.
- Иргэдэд зориулж нээлттэй хаалганы өдрийг жил бүр 4-5 удаа зохион байгуулж, ард иргэдэд “Амбулаторийн үзлэгийн цаг товлох үйлчилгээ”, “Цахим үйлчилгээний журам”-ын талаар танилцуулж, эрүүл мэндийн зөвлөгөө мэдээлэл бүхий гарын авлага бэлтгэн хүргэсэн.

Хүрсэн үр дүн (гарц, богино хугацаанд гарсан өөрчлөлтүүд)

Хэрэглэгчийн үнэлгээний мөрөөр тодорхой ажлуудыг төлөвлөн хэрэгжүүлснээр эрүүл мэндийн үйлчилгээнд гарсан үр дүнг нэгтгэн дүгнэвэл дараах байдалтай байна. Үүнд:

- 2016 оны үнэлгээгээр, эмч эмнэлгийн мэргэжилтний харилцаа хандлагыг иргэд, үйлчлүүлэгчийн 68,8 хувь нь эерэг үнэлсэн бол, 2017-2018 онд уг үнэлгээ 89.4-90.3 хувь болж нэмэгдсэн байна.

- Эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний чанар, аюулгүй байдлыг 2016 онд 77.1 хувь гэж үнэлсэн байсан бол энэ үнэлгээ 2017 онд 89.0 хувь, 2018 онд 91.9 хувь болж өссөн.
- Эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний соёл, ая тухтай байдлыг 2017 онд 79.7 хувь, 2018 онд 93.0 хувь гэж үнэлсэн байна.

- Аймгийн Эрүүл мэндийн газар 2018 оны ажлын үр дүнгээр аймаг болон улсад тэргүүлсэн.
- Цахим мэдээлэл, лавлагааны хэсгээр үйлчлүүлэгчдийн тоо 2018 онд 2016 оноос 2 дахин өссөн. 2019 оны эхний 10 сард 29,0096 иргэний хүсэлтийг бүртгэж, нийт 933,133 иргэнд цаг товллын үйлчилгээ үзүүлсэн байна.

Үр дүнг тогтворжуулахаар хийсэн алхмууд

- Цахим мэдээлэл, бүртгэлийн системийг хариуцан ажиллах инженер техникийн 6 хүний бүрэлдэхүүнтэй албыг шинээр байгуулж, бүртгэгч эмч, мэргэжилтнүүдийг компьютер техник хэрэгслээр бүрэн хангасан.
- Иргэд, үйлчлүүлэгчид цаг товллын дугаар авах зориулалтын автомат ажиллагаатай машиныг шинээр авч тоноглогсны зэрэгцээ сургалтын видео хэрэгсэл, даралт үзэх автомат аппарат зэргийг мөн шинээр суурилуулсан.
- Эрүүл мэндийн болон хууль эрх зүйн мэдээлэл, зөвлөмж, гарын авлага, материалыг боловсруулан бэлтгэж, түгээсэн.
- Амбулаториор үйлчлүүлж, эмнэлэг хөдөлмөр магадлалын хурлаар орж байгаа иргэдэд амбулатори, цахим лавлагаа үйлчилгээ авах журам, үйлчилгээ авахад тулгардаг хүндрэлтэй асуудлаар мэдээлэл өгч, саналыг нь авч хамтран ажилладаг болсон.
- Эмчилгээ оношилгоонд шинээр нэвтэрч байгаа тоног төхөөрөмж, эм бэлдмэлийн талаар иргэд, үйлчлүүлэгчдэд мэдээлэл түгээж, санал сэтгэгдлийг тогтмол авч ажилласан.

Тулгарсан бэрхшээл, эрсдэл

- Нутгийн удирдлагын байгууллагын үйл ажиллагаа болон төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаар иргэд мэдээ, мэдээлэл бага, тодорхой ойлголтгүй байгаа нь санал асуулгад идэвхтэй оролцохгүй, цаараглах байдал гардаг.
- Мэдээлэл муутайгаас санал асуулгын зарим асуултыг тааж бөглөх явдал ажиглагдсан.
- Цахим бүртгэлээр авсан цагтаа зарим үйлчлүүлэгч ирэхгүйгээс дараагийн иргэд үйлчилгээ авах цаг хойшлогдож, хоцорч ирсэн үйлчлүүлэгч маргаан гаргах, дараалал баримтлахгүй журам зөрчих асуудал гарч байсан.

Амжилтад нөлөөлсөн хүчин зүйлс

- Иргэд, үйлчлүүлэгчдэд чиглэсэн төрийн үйлчилгээг сурталчлах олон нийтийн арга хэмжээг төлөвлөн асуулт хариултын тэмцээн, нээлттэй хаалганы өдөр зохион байгуулсан.
- Иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгаагаар гарсан саналыг жил бүрийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгаж хэрэгжүүлсэн. Мөн иргэд, үйлчлүүлэгчдээс санал асуулга сар бүр авч, нэгтгэн гүйцэтгэл сайжруулах ажил зохиож, үр дүнг эргэж мэдээлдэг болсон.
- Сургалт сурталчилгаа, хүний нөөц, санхүү, тоног төхөөрөмжийн хангалтыг сайжруулсан.
- Малчид, хөдөөгийн иргэд, үйлчлүүлэгчийн цаг товллыг утсаар авдаг болсны зэрэгцээ тэднийг цаг агаарын таагүй хүндрэлтэй нөхцөлд цаг товллол харгалзахгүйгээр үзлэг шинжилгээ, оношилгоонд хамруулдаг болсон.
- Эрүүл мэндийн үйлчилгээнд цахим лавлагааг шинээр бий болгож, энэ чиглэлээр бага эмч сувилагч, инженер техникийн ажилтнуудыг сургалтад хамруулсан.
- Нэгдсэн эмнэлгийн нийт эмч, мэргэжилтнүүдийг сургалтад хамруулж, чадавхжуулсан зэрэг нь амжилтад нөлөөлсөн.

Түргэн сумын Баянхайрхан багийн малчин П.Хатанмагсар

Би нэгдсэн эмнэлгээр жилдээ 1-2 удаа үйлчлүүлдэг. Эмнэлэгт үзүүлэх дугаар авах тал дээр боломжийн түргэн шуурхай байдгаас гадна тохитой орчинд үйлчилгээ авч чаддаг. Одоо үйлчлүүлэх очер дугаарын цагийг цахимаар авдаг болсноор улам ч шуурхай болсон байна. Авсан цагтаа ирээд, эмч нартаа үзүүлчихдэг. Ер нь товлосон цагтаа ирэхэд хүлээгдэл үүсээд байдаггүй цагаараа үзүүлээд, хүссэн үйлчилгээгээ аваад явчихдаг. Эмнэлгийн эмч, ажиллагчдын найрсаг харилцаа, хүний төлөө гэсэн хандлагатай байдгаад нь талархал дэвшүүлмээр байна.

Тэс сумын уугуул, Улаангом сумын 12 дугаар багийн иргэн өндөр настан Х.Цэнджав

Урьд нь би зүрхний хэм ихэсдэг байсан өнгөрсөн жил нэгдсэн эмнэлэгт эмчилгээ хийлгээд бие маань сайжирсан. Түүнээс хойш бүтэн жил эмчилгээ хийлгээгүй байна. Одоо ахмад настнуудыг хариуцсан эмчид үзүүлэх гээд сууж байна. Ахмадуудыг хариуцсан Я.Буян-Орших эмч маань бидэнд шуурхай үйлчилдэг. Миний хувьд эмнэлэгт үзүүлэхэд хүлээгдсэн зүйл огт байхгүй ээ. Би зүрх судасны эмч нарт үзүүлээд эмчилгээ хийлгэдэг. Хүссэн цагтаа

үйлчилгээгээ авч чаддаг. Би урьд нь энэ эмнэлэгт хэвтэж эмчлүүлж байхад орчин нөхцөл ийм тохитой байгаагүй юмаа. Одоо бол их сайхан болсон байна. Засвар үйлчилгээ хийлгээд цэвэр сайхан болсон байна. Ном журмаараа цагаа бариад, эмнэлгийн үйлчилгээ их сайхан болсон байна лээ. Би хувьдаа их сайн гэж үзэж байгаа.

Бусад ижил түвшний байгууллагад түгээн дэлгэрүүлэхэд анхаарах зүйлс

- Иргэдээс гарсан саналыг бодлого, үйл ажиллагаандаа тусгаж, тодорхой үр дүнд хүрсэн талаар нийтэд мэдээлэх
- Цахим үйлчилгээний журмыг орон нутгийн онцлогт тохируулах захиалсан цагтаа ирээгүй тохиолдолд сул цагийг яаж ашиглах талаар журамд тусгаж, иргэд эмнэлгийн эмч ажиллагчдад мэдээлэл өгч байх
- Дотоод хяналт, үнэлгээг өдөр бүр хийж үйл ажиллагаагаа сайжруулж байх

Холбоо барих удирдлага, мэргэжилтний нэр, хаяг:

Аймгийн ЗДТГ-ын ХШҮДАХ Б.Баяртайханцэцэг

Холбоо барих утас: 70453939

Цахим шуудангийн хаяг: bayartaikhantsetseg.b@uvs.gov.mn

Нэгдсэн эмнэлэг Чанарын алба

Холбоо барих утас: 70452654, 90452408

Цахим шуудангийн хаяг: j.gerelee09@yahoo.com

ХӨНДЛӨНГИЙН ҮНЭЛГЭЭ

ХАРААТ БУС СУДАЛГААНЫ ХҮРЭЭЛЭНГИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

АМЬДРАЛЫН БУРУУ ХЭВШЛЭЭС ҮҮДЭЛТЭЙ ӨВЧНӨӨС СЭРГИЙЛЭХ, ХЯНАХ ҮНДЭСНИЙ ХОЁРДУГААР ХӨТӨЛБӨРИЙН ҮНЭЛГЭЭ

IRIM судалгааны хүрээлэн нь судалгаа шинжилгээ, мониторинг үнэлгээ, сургалт, нөлөөллийн үйл ажиллагаагаар мэргэшсэн үндэсний хэмжээний байгууллага юм. Манай байгууллага 2008 онд байгуулагдсан, засаглал, хөдөлмөрийн зах зээл, эдийн засаг, нийгмийн хөгжил, боловсрол, уул уурхай, байгаль орчин гэсэн үндсэн салбаруудад төвлөрөн ажиллаж байна.

Байгууллагын эрхэм зорилго дэлхийн жишигт нийцсэн, хараат бус судалгаа зөвлөх үйлчилгээ хүргэдэг Монголын туршлагад тулгуурласан мэдлэгийн төв болоход чиглэн ажиллаж байна. Манай байгууллага үйлчилгээний чанарын бодлогоо олон улсын стандарт, захиалагчийн хэрэгцээнд нийцсэн, хараат бус судалгааны үйлчилгээ үзүүлдэг, тогтвортой хөгжих байгууллага болох гэж тодорхойлсон.

Бид Монгол улсын зөвлөх үйлчилгээний салбарт 12 жил тасралтгүй үйл ажиллагаа явуулах хугацаандаа:

- Үндэсний болон олон улсын чанартай нийт 180+ төслийг хэрэгжүүлээд байна.
- Төрийн захиргааны төв болон орон нутгийн байгууллага, олон улсын донор нийлсэн 80+ гаруй захиалагч байгууллагатай хамтран ажиллаад байна.
- Үндсэн 20+ болон гэрээт 50+ ажилтантай. Ажилтнууд социологи, төрийн захиргаа, хөгжил судлал, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, санхүү, статистик, эдийн засаг, хууль эрх зүй, нийгмийн ажил, төслийн менежментээр мэргэшсэн.
- Улаанбаатар хотод төвтэй боловч хөдөө орон нутагт өөрийн төлөөлөгчдийг байршуулж, үндэсний хэмжээнд аль ч аймаг, сумдад сар тутам саадгүй хүрч ажиллаж байна.

Бүх шатны байгууллагуудын төлөвлөлт, хэрэгжилт, хамтын ажиллагааг бэхжүүлэхгүйгээр бодлогын үнэлгээний үр дүнд ахиц гарахгүй

IRIM судалгааны хүрээлэн нь Швейцарын хөгжлийн агентлаг (ШХА)-ийн санхүүжилтээр Дэлхийн банк (ДБ), Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар (НЗДТГ)-тай хамтран хэрэгжүүлж буй Монгол улсад нийгмийн эгэх хариуцлагыг бэхжүүлэх төслийн хүрээнд Нийслэлийн гурван дүүрэгтэй хамтран Амьдралын буруу хэвшил (АБХ)-ээс үүдэлтэй өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, хянах тухай үндэсний хоёр дах хөтөлбөр (2014-2021)-ийн хэрэгжилтийн хөндлөнгийн үнэлгээг гүйцэтгэв.

Тус хөндлөнгийн үнэлгээ нь 2015 онд батлагдсан Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн хуулийн 10.7-д заасан бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтэд тодорхой давтамжтай хөндлөнгийн үнэлгээг хийх хуулийн заалтыг хэрэгжүүлснээрээ ач холбогдолтой юм. Тийм ч учраас үнэлгээг хийснээр юу болж байгаа, юу болохгүй байгааг, ямар үйл ажиллагаа, асуудлыг сайжруулах шаардлагатай талаар ойлголттой болж, илүү оновчтой шийдвэр гаргах боломж бүрдэнэ.

Монгол Улсын хэмжээнд бодлогын хөндлөнгийн үнэлгээ түгээмэл хийгддэггүй. Гэтэл үнэлгээг тогтмол, бодитоор хийж гүйцэтгэснээр нийгмийн сайн сайхан байдал, төр иргэд хоорондын итгэлцлийг нэмэгдүүлэх нэг хөшүүрэг болох юм. Энэ удаагийн бодлогын үнэлгээг гүйцэтгэх ажил нь цаг хугацаа, цар хүрээний хувьд хязгаарлагдмал байсан учраас бид хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн ерөнхий байдлыг үнэлэхийг зорьсон. Мөн үнэлгээ нь хөндлөнгийн байгууллагаар тогтмол хийгдэнэ гэж үзсэн учраас аль болох энгийн, ойлгомжтой арга зүй ашиглахыг хичээж ажиллалаа.

Үнэлгээний асуултыг боловсруулахдаа үр нөлөөг илрүүлэх дээр илүүтэй анхаарсан ба, учир нь тухайн бодлогын хэрэгцээ, шаардлага нийгэмд гарсан учраас түүнийг төрөөс боловсруулан, хэрэгжүүлж ажиллаж байгаа бол үр нөлөөг судалж өөрчлөлтийг хэмжсэнээр хэр амжилттай бодлого гэдгийг нь үнэлэх боломжтой болох юм. Үнэлгээ хийхэд тулгарсан гол бэрхшээл нь холбогдох мэдээлэл, нотолгоо хангалттай олдохгүй байсан ба энэ нь бодлого анхны тавьсан зорилгодоо хүрч, иргэн, нийгмийн өмнө тулгамдсан асуудлыг ямар түвшинд

шийдэж чадсан эсэхэд тодорхой хариулт өгөхөд бэрхшээл болж байв. Гэсэн хэдий ч бидний сонгон авсан чанарын арга зүйгээр илүү гүнзгий, нарийвчилсан мэдээллүүдийг тодорхойлох боломжтой байсан ба бид нэмэлт олон төрлийн судалгааны аргыг хослуулан ашигласан.

Бодлого нь өөрөө нийгэмдээ ямар үнэ цэнийг бүтээж байгааг, төр, иргэдийн хүсэж байсан үр дүнд хүрсэн эсэхийг үнэлэхийн тулд иргэдийн санал бодлыг тодруулж, мэдээлэл авсан. Түүнчлэн энэхүү хөтөлбөрийн хүрэх үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлтүүд хангалттай тодорхой биш байсан нь бусад зэргэлдээ явж буй АБХ-тэй холбоотой мэдээ мэдээлэл, тамхины хууль, хоол хүнсний талаар зөв мэдээлэл олон нийтэд хүргэх зэрэг олон үйл ажиллагааг шууд хөтөлбөрийн үр дүн рүү хамаатуулахад төвөгтэй болгож байсан.

Бодлогын үнэлгээг гүйцэтгэх явцдаа цаашид онцгой анхаарах нэг сургамж нь төрөөс нийгмийн хэрэгцээ, шаардлагад тулгуурлан бодлого гаргаж ажиллаж байгаа тохиолдолд түүнийг хэрэгжүүлэх нөөцүүд тодорхой байх шаардлагатай байна. Учир нь бодлогын хэрэгжилтийг нэг хүн эсвэл нэг байгууллага дангаараа хариуцах боломжгүй юм. Тиймээс бодлого гаргахдаа тухайн бодлогыг дагасан хамтын ажиллагааны төлөвлөгөөнүүд болон бусад нөөцийн хуваарилалтыг зөв зохистойгоор хамтад нь шийдэх нь зайлшгүй. Эцэст нь бодлого хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэхдээ суурь, дунд шатны болон эцсийн шатны үнэлгээнүүдийг тогтмол хийж гүйцэтгэснээр бодлогоос иргэнд очих үр нөлөө, үнэ цэнийг нэмэгдүүлэх боломжтой болно. Мөн шат шатны үнэлгээний үр дүнд үндэслэн тухайн хөтөлбөрийг сайжруулах, өөрчлөлт оруулах боломжтой болох юм.

Амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй өвчнөөс сэргийлэх, хянах үндэсний хоёрдугаар хөтөлбөр

Засгийн газрын 2014 оны 34 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтын дагуу амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй өвчнөөс сэргийлэх, хянах үндэсний хоёр дахь хөтөлбөрийг баталсан. Амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй халдварт бус өвчин, тэдгээрийн эрсдэлт хүчин зүйлс нь олон улсын хөгжлийн зорилтыг хэрэгжүүлэхэд сөргөөр нөлөөлж, 21 дүгээр зууны хөгжлийн томоохон сорилт болж байгааг тэмдэглэн НҮБ-ын 2011 оны Ерөнхий ассамблейн 66 дугаар хуралдаанаар “Халдварт бус өвчний асуудлаарх өндөр хэмжээний уулзалтын Улс төрийн тунхаглал”-ыг батлан халдварт бус өвчин, тэдгээрийн эрсдэлт хүчин зүйлийн тархалтыг бууруулах бүрэн боломжтой гэж үзэн энэ талаар цаг алдалгүй арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэхийг гишүүн орнуудын Засгийн газруудад зөвлөсөн. Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагын тооцоолсноор халдварт бус өвчин түүний шалтгааныг хяналтад авч, тодорхой арга хэмжээг авч чадвал энэ өвчнөөр өвчлөх, цаг бусаар нас барах, тахир дутуу болох тохиолдлыг 50 хүртэл хувиар, үүнээс зүрх судасны өвчнийг 80 хувь, чихрийн шижин өвчний хэв шинж II-ыг 90 хүртэл хувиар, хавдрын тохиолдлыг 30 гаруй хувиар бууруулах боломжтой болохыг Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагын зүгээс зөвлөж байна.

Амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй халдварт бус өвчнөөс шалтгаалсан нас баралт манай улсын хүн амын нийт нас баралтын дотор 72 хувийг эзэлж, энэ нь 70-аас доош насны

эрэгтэйчүүдийн дунд 69.2 хувь, эмэгтэйчүүдийн дунд 54.7 хувь байгаа нь Номхон далайн баруун бүсийн орнуудтай харьцуулахад 7 дахь өндөр тархалттай орны тоонд орж байна. Статистик дүнгээр манай улсын хүн амын гуравны нэг нь зүрх судасны тогтолцооны өвчин, 3,500 гаруй хүн хорт хавдраар, 5 хүний нэг нь гэмтэл, хордлого, гадны шалтгааны улмаас нас барж байна.

Хувь хүн, гэр бүл, байгууллага хамт олонд эрүүл аж төрөх дадал, зан үйлийг төлөвшүүлэх, амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй зонхилон тохиолддог халдварт бус өвчний хяналт, тандалт, менежментийг сайжруулах замаар урьдчилан сэргийлэх боломжтой халдварт бус өвчний өвчлөл, хөдөлмөрийн чадвар алдалт, цаг бусын эндэгдлийг бууруулах орчин бүрдүүлэхэд энэхүү хөтөлбөрийн зорилго оршино. Хөтөлбөрийн хүрэх үр дүнг дараах байдлаар тодорхойлсон байна. Үүнд:

1. Амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй зонхилон тохиолдох халдварт бус өвчнөөс сэргийлэх, хянах үйл ажиллагааг улс, орон нутаг, байгууллагын хэмжээнд удирдан зохицуулах механизмтай болж, салбар тус бүрийн эрүүл мэндийн төлөө хүлээх үүрэг хариуцлага нэмэгдэн эрсдэлт хүчин зүйлийн тархалтын түвшин буурна.
2. Амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй халдварт бус өвчнөөс сэргийлэх, хянах нийгэм, хамт олонд суурилсан, нотолгоонд тулгуурласан эрүүл мэндийн анхдагч, хоёрдогч тусламж, үйлчилгээ бэхэжнэ.
3. Амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй зонхилон тохиолдох халдварт бус өвчний бүртгэл, мэдээлэл, эрт илрүүлэг, оношилгоо эмчилгээний лавлагаа тусламжийн чанар, технологи, хүртээмж сайжирна.
4. Амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй зонхилон тохиолдох халдварт бус өвчнөөс шалтгаалсан өвчлөл, нас баралт, тэдгээрийн нийтлэг болон нийгэм, эдийн засгийн эрсдэлт хүчин зүйлийг тандах тогтолцоо бий болж, ашиглалт сайжирна.

АМЬДРАЛЫН БУРУУ ХЭВШЛЭЭС ҮҮДЭЛТЭЙ ӨВЧНӨӨС СЭРГИЙЛЭХ, ХЯНАХ ҮНДЭСНИЙ ХОЁРДУГААР ХӨТӨЛБӨР ХӨНДЛӨНГИЙН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТУРШЛАГЫН БАРИМТЫН ХУУДАС

Үнэлгээ хийсэн хөтөлбөрийн нэр

Амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй өвчнөөс сэргийлэх, хянах үндэсний хоёрдугаар хөтөлбөрийн үр дүнгийн үнэлгээ

Үнэлгээ хийсэн үндэслэл

- Сүүлийн 10 жилийн үндэсний статистик мэдээлэл болон 2006, 2009, 2013 оны 15-64 насны иргэдийн дунд хийсэн STEPS судалгааны үр дүнгээс үзэхэд амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй нас баралтын нөхцөл байдалд бараг өөрчлөлт ороогүй байна.
- Эрүүл мэндийн яам олон улсын байгууллагуудаас санхүү, техникийн тусламж авч, тулгамдаж буй асуудлуудыг тодорхойлох судалгааг зохион байгуулсны үр дүнд 2005 онд халдварт бус өвчнөөс сэргийлэх, хянах зорилготой үндэсний хөтөлбөрийг боловсруулж, хэрэгжүүлсэн. Тус хөтөлбөрт хэд хэдэн удаагийн өөрчлөлт орсон бөгөөд хоёрдугаар хөтөлбөрийн дунд шатны үнэлгээнээс өмнө гуравдугаар хөтөлбөр батлагдсан. Засгийн газрын зүгээс хэрэгжүүлэх хөтөлбөрт үнэлгээ хийх эсэх шийдвэр нь олон улсын санхүүжилтээс хамаардаг учраас суурь, дунд болон эцсийн шатны үнэлгээ хийгдээгүй.
- Хөтөлбөрт үнэлгээ хийхгүйгээр, оролцогч талуудын санал, зөвлөмжийг авахгүйгээр хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх эсвэл шинэчлэх нөхцөл байдал үүссэн. Энэ нь хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр дүн, үр нөлөөнд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй нөхцөл байдал үүссэн зэрэг нь хөтөлбөрийн үнэлгээг хийх үндэслэл болсон болно.

Үнэлгээний үр дүнг ашиглах зорилтот бүлэг

ЭМЯ, Нийслэлийн Эрүүл мэндийн газар, Нийслэлийн боловсролын газрын удирдлага

Үнэлгээний асуулт

Хөтөлбөрийн үнэлгээний асуултыг дараах байдлаар дэвшүүлсэн байна. Үүнд:

- 11 - 15 насны хүүхдүүдийн хувьд амьдралын буруу хэвшлээс урьдчилан сэргийлэх орчин нөхцөл (гэр бүл, сургууль, гудамж талбай) бүрдсэн үү?
- 11 - 15 насны хүүхдүүдийн амьдралын буруу хэвшлийн талаарх мэдлэг, ойлголт ямар түвшинд байна вэ?
- 11 - 15 насны хүүхдүүдэд амьдралын буруу хэвшлээс урьдчилан сэргийлэх дадал хэвшил тогтсон уу?

Үнэлгээний зорилго

Нийслэлийн Баянзүрх, Сонгинохайрхан, Чингэлтэй дүүрэгт хэрэгжиж байгаа “Амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй өвчнөөс сэргийлэх, хянах” үндэсний хоёрдугаар хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн байдалд судалгаа хийж, хөтөлбөрийн үр дүнг сайжруулахтай холбоотой санал, зөвлөмжийг дэвшүүлэх

Хөндлөнгийн үнэлгээнээс хүлээгдэж байсан үр дүн

- Амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй өвчнөөс сэргийлэх, хянах үндэсний хоёрдугаар хөтөлбөрийн нэгдүгээр зорилтын хэрэгжилтийн үр нөлөөг үнэлнэ.
- Цаг хугацаа, цар хүрээний хувьд хязгаарлагдмал хийгдсэн энэ удаагийн үнэлгээ нь хэрэгжилтийн ерөнхий байдлыг тодорхойлоход чиглэгдэж байсан.
- Хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд үндэслэн хөтөлбөрийн үр дүн, үр нөлөөг сайжруулах зорилгоор бодлогын болон хэрэгжилтийн түвшинд анхаарах асуудлуудыг тодорхойлон зөвлөмж боловсруулах зэрэг болно.

Үнэлгээний арга зүй

Хөтөлбөрийг үнэлгээг хийхдээ дараах арга зүйг ашигласан болно. Үүнд:

- Амьдралын буруу хэвшил, эрүүл хооллолт, идэвхтэй дасгал хөдөлгөөн гэсэн үндсэн гурван чиглэлээр нийт 2,320 хүүхдийн дунд асуулгын судалгаа зохион байгуулсан.
- Амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй өвчнөөс сэргийлэх, хянах үндэсний хоёрдугаар хөтөлбөртэй хамаарал бүхий тайлан, цахим хуудас зэрэгт баримт бичгийн шинжилгээ хийсэн.
- Эрүүл мэндийн яамны 3 экспертийн дунд ярилцлага зохион байгуулсан.
- Дүүргийн эрүүл мэндийн газар, дүүргийн эрүүл мэндийн төв, хорооны нийгмийн ажилтан, хорооны эмч, сургуулийн захирал, сургуулийн эмч зэрэг 30 мэргэжилтнүүдийн дунд ярилцлага зохион байгуулсан.
- Нийт 40 хүүхдийн дунд фокус бүлгийн ярилцлага зохион байгуулсан.
- 6 сургуулийн ойролцоох 500 метрийн диаметрт ажиглалт зохион байгуулсан.
- Хүүхэд, залуучуудын хамгийн их үздэг EDU, Movie Box, MNB гэсэн 3 сувагт ажиглалт хийсэн.
- 4 хүүхдийг (2 эрэгтэй, 2 эмэгтэй) кэйс болгон судалсан.

Үнэлгээний үр дүн

Хөтөлбөрийг үнэлэх судалгааны үр дүнд тулгуурлан дараах дүгнэлтийг дэвшүүлсэн. Үүнд:

Нэг. 11 – 15 насны хүүхдүүдэд зориулж амьдралын буруу хэвшлээс урьдчилан сэргийлэх орчин нөхцөл бүрдүүлсэн байдал “хангалтгүй” түвшинд үнэлэгдсэн.

- 11-15 насны нийт 2,320 хүүхдээс асуулгын судалгаа авахад 26 хувь нь ангид нь тамхи татдаг хүүхэд байдаг гэсэн бол 30 хувь нь 3-4 хүүхэд бий гэж хариулсан. Ажиглалтын судалгаагаар 6 сургуулийн 42 эрэгтэй хүүхэд хичээлийн дундуур эсвэл хичээлийн дараа тамхи татаж байв. Бүх 6 сургуулийн эргэн тойрны 3,000 метрт байгаа нийт 462 объектын 34 хувь нь хүүхэд, өсвөр үеийнхэнд тааламжгүй буюу тамхи татдаг болон тамхи зардаг цэг, амьдралын буруу хэвшлийг дэмжсэн улаан цэгүүд байв.
- Хүүхдүүдийн 70 хувь нь сүүлийн долоо хоногт хийжүүлсэн ундаа эсвэл чихэртэй ундаа хэрэглэсэн гэсэн бол 44 хувь нь түргэн хоол идсэн гэж хариулсан. 6 сургуулийн аль алиных нь цайны газарт давс хэмжигч байгаагүй бөгөөд эрүүл хооллолтыг сурталчлахгүй байв.
- Сүүлийн нэг сард хүүхдүүдийн 41 хувь нь ямар нэгэн идэвхтэй хөдөлгөөн хийж, тэмцээн уралдаанд оролцсон. 4 хүүхдийг кэйс болгон судлан үзэхэд сургууль дээр байсан 5 цагийн хугацаанд маш бага хөдөлгөөн хийсэн.

- Хүүхдүүд хичээл дээр эрүүл амьдралын талаар ямар ч мэдээлэл аваагүй, биеийн тамирын хичээл дээр хоёр анги нийлж ордог тул ахлах ангийн сурагчид талбайд давамгайлж бага ангийнхныг идэвхгүй байдалд оруулж байсан.

Хоёр. 11 – 15 насны хүүхдүүд амьдралын буруу хэвшлийн талаарх мэдлэг эзэмшсэн болон буруу хэвшлээс урьдчилан сэргийлэх дадал хэвшилтэй болсон байдал “хангалтгүй” түвшинд үнэлэгдсэн.

- 11-15 насны хүүхдүүд биологийн хичээл, эцэг эхтэйгээ ярилцсан яриа, интернэтээр дамжуулан амьдралын буруу хэвшлийн талаар авсан мэдээлэл нь хангалтгүй байна. Энэхүү хязгаарлагдмал мэдлэг нь амьдралын буруу хэвшил болон тамхи татахаас зайлсхийх боломжийг олгохгүй байна.
- Хүүхдүүдийн сургуулиас гэр хүртэлх зайнд эрүүл мэндэд сөрөг орчин бүрдсэн байна.
- Сургуулийн зүгээс эрүүл бус хооллолт, аюултай хоол хүнс, хийжүүлсэн чихэртэй ундааг хязгаарлах хориг тавихгүй байна.
- Фокус бүлгийн ярилцлагаас үзэхэд хүүхдүүд илүү хөдөлгөөнтэй байх хүсэлтэй ч эцэг эх, багшийн зүгээс дэмждэггүй харин ч дургүйцэх хандлага ажиглагдсан.

Гурав. Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн байдал

- Үр дүнг хэмжих боломжгүй, тодорхойгүй өргөн хүрээг хамарсан, шалгуур үзүүлэлтгүй байгаа нь хөтөлбөрийн хэрэгжилт үр дүнгүй болох шалтгаан болж байна.
- Хэрэгжилтийн түвшинд тодорхой зааварчилга байхгүй нь хөтөлбөрийн хэрэгжилт үр дүнгүй болоход нөлөөлж байна.

Хөтөлбөрийн үнэлгээний үр дүнд тулгуурлан дараах зөвлөмжийг хүргүүлсэн болно. Үүнд:

Хүүхэд, өсвөр насныханд чиглэсэн хууль тогтоомжийг шинэчлэн сайжруулах талаар

- Зар сурталчилгааны тухай хууль, хүүхэд, өсвөр насныханд чиглэсэн шууд болон далд сурталчилгааны хяналтад илүү анхаарах
- Тамхины хяналтын тухай хуулийн хэрэгжилтийг сайжруулах
- Сүүлийн үеийн олон улсын чиг хандлагатай нийцүүлэн 2013 онд баталсан ЭМЯ-ны сайдын 207 тоот тушаалыг шинэчлэн сайжруулах, хэрэгжилтийг нь хангах
- Хөтөлбөрийн хэрэгжиж бий болсон амжилтыг хэмжих зорилгоор нарийвчилсан шалгуур үзүүлэлтүүдийг боловсруулах, амьдралын буруу зан үйлээс сэргийлэх бодлогыг илүү далайцтай хэрэгжүүлэх

Нөлөөлөл

- Улсын хэмжээнд насанд хүрээгүй хүүхдэд зориулсан сурталчилгааны зохистой сувгуудыг тодорхойлох

Санхүүжилт

- Төсвийн хуваарилалтыг илүү нарийвчлах

Судалгааны соёл

- Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр дүнд суурилсан шийдвэр гаргах судалгааны соёлыг дэмжих. Анхан шатанд хөтөлбөрийн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэгчийн хувьд өгөгдөл цуглуулах үйл явц хамгийн чухал юм. Тиймээс бүх хүүхдийн жин, бүсэлхийн хэмжилт зэрэг өгөгдлийг цуглуулах

Эрүүл мэндийн боловсрол

- Эрүүл мэндийн боловсрол олгох хөтөлбөрийн агуулга, хэлбэрийг Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яамтай хамтран боловсруулах. ЕБС-ийн хичээлийн агуулгад эрүүл мэндийн боловсролыг шингээж өгөх.

ХЭРЭГЖҮҮЛЭЛТИЙН ТҮВШИН (НИЙСЛЭЛ)

Хуулийн хэрэгжилт

- Ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдад чиглэсэн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг сайжруулахад хүчин чармайлт гаргах хэрэгтэй байна.
- Жил бүр дүүргүүдийн орчны зураглалыг гаргаж, дүүрэг, хорооны түвшинд ногоон объектын эзлэх хэмжээг өргөжүүлэх.

Хүртээмж

- Дүүрэг болон хорооны түвшинд зохион байгуулах үйл ажиллагааны тоонд бус чанарт илүү анхаарах. Зорилтот бүлгийг тодорхойлох нь амжилтад нэн чухал үүрэгтэй
- Хорооны түвшинд худалдааны төв, жижиг дэлгүүр, сургууль, цэцэрлэг дээр ээж нарт зориулсан танилцуулга, богино хэмжээний тоглолт зохион байгуулах фейсбүүк, сошиал медиа, зарлалын самбар ашиглах.
- ЕБС-ийн захирал, багш нарын дунд амьдралын буруу хэвшлийн талаар сургалт зохион байгуулах

Сургалт

- Сургалтын арга зүй, аргачлалыг шинэчлэх, сургалтын шинэ суваг, хэрэгсэл, биет үзүүлэнгийн тоог нэмэгдүүлэх
- Хөтөлбөрийн хүрээнд хорооны нийгмийн ажилтнуудад зориулсан сургалтыг зохион байгуулах
- Сургалтын хөдөлгөөнт байдлыг хангах зорилгоор орчин үеийн сургалтын хэрэгсэл, дэлгэц, тоног төхөөрөмж ашиглах
- Онлайн сургалтыг зохион байгуулах

Төсвийн хуваарилалт

- Анхан шатанд хөтөлбөрийг бага төсөвтэй эсвэл огт төсөвгүй хэрэгжүүлж байгаа тул хөтөлбөрийн санхүүжилтийг нягтлах
- Үйл ажиллагааны нарийвчилсан удирдамжид суурилан төсвөө зарцуулах, санамсаргүй, гэнэтийн зүйлсээс зайлсхийхийн тулд амжилтын шалгууруудыг тодорхой болгох

Сургууль

- Эрүүл мэндийн ойлголтыг дэмжсэн соёлыг бий болгох
- ЕБС-ийн цайны газруудын давсны хэрэглээг хэмждэг байх. Өдрийн цайны цагаар шим тэжээл сайтай хоол өгөхөөс гадна, эрүүл хооллолтод анхаарах хэрэгтэй.
- Биеийн тамирын заалыг сурагчдад хүртээмжтэй болгох, бүхий л цагт нээлттэй байлгах, сургууль дээр хичээлийн дундуур болон завсарлагаанаар дасгал хөдөлгөөн хийлгүүлэх
- Тамхи татахыг хатуу хориглох
- Сургуулийн эмч нар; хүүхдийн жин, бүсэлхийг тогтмол хэмжих, цуглуулсан өгөгдөлд суурилан удирдамж гаргах

Үр дүнг тогтворжуулахаар хийсэн алхмууд

- Хөтөлбөрийн үнэлгээг бид төрийн болон төрийн бус байгууллагын төлөөллүүдэд хүргүүлж олон нийтэд таниулах, уулзалт, танилцуулгыг шат дараалан гүйцэтгэсэн.
- Хөтөлбөрийн үнэлгээнд ашигласан арга зүйг өөр бусад ижил төстэй байгууллагад таниулах мэдээлэл өгөх, цаашид хөтөлбөрийн үнэлгээнд ашиглах боломжтой талаарх мэдээлэл өгөх үйл ажиллагааг зохион байгуулсан.

Тулгарсан бэрхшээл, эрсдэл

- Амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй өвчнөөс сэргийлэх, хянах үндэсний хоёрдугаар хөтөлбөрийг үнэлэх судалгааг зохион байгуулахад цаг хугацааны хувьд хязгаарлагдмал байсан тул хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн ерөнхий төлөв байдлыг тодорхойлсон.
- Хөтөлбөрийг хянах, үнэлэхэд тулгарч буй хамгийн том бэрхшээл нь хүрэх үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлтийн тодорхойгүй байдал юм. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө байхгүй, хөтөлбөрийн ямар үйл ажиллагааг ямар байгууллага хариуцах нь ойлгомжгүй байгаа нь хөтөлбөрийн үнэлгээг хийхэд тулгамдаж буй асуудлуудын нэг байсан.
- Салбарын хөтөлбөрийн асуудлыг хариуцдаг үнэ цэнэтэй мэргэжилтнүүд өөр салбарт шилжин ажиллах нь тэдний хуримтлуулсан мэдлэг, туршлагыг ашиглахгүй байх, шинээр томилогдсон мэргэжилтнүүд бүгдийг эхнээс нь эхлэх шаардлагатай болдог нь хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд сөргөөр нөлөөлдөг.
- Оролцогч талуудын хамтын ажиллагаа хангалтгүй байгаа нь хөтөлбөрийн үнэлгээг хийхэд сөргөөр нөлөөлж байна.
- Дунд, богино хугацааны баримт бичигт бодлогын зорилго, зорилтыг нарийн тодорхойлж чадаагүй, нөхцөл байдлыг тодорхойлсон судалгаа, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн явцын болон хэрэгжилтийн дараах үнэлгээ огт хийгдээгүй, санхүүжилт хүртээмжгүй байдаг нь үнэлгээний судалгааг зохион байгуулахад бэрхшээл болон тулгамдаж байгааг анхаарах нь зүйтэй юм.
- Бүх түвшин дэх хүний нөөцийн хомсдол нь хөтөлбөрийн хяналтын үйл явцад сөргөөр нөлөөлж байна.

Амжилтад нөлөөлсөн хүчин зүйлс

- Үнэлгээг амжилттай гүйцэтгэхэд захиалагч Дэлхийн банкны төслийн менежер Д.Амарбаясгалан хамтын ажиллагаа, олон улсын зөвлөх Сандра Бригс (Sandra Briggs)-ийн арга зүйн зөвлөгөө ихээхэн дэмжлэг үзүүлсэн.
- Үнэлгээнд бид найман өөр төрлийн чанарын болон тоон арга зүйг ашигласан. Үүн дотроо ажиглалтын хэд хэдэн өвөрмөц арга зүйг ашигласан. Тухайн өөр арга зүйгээр мэдээлэл цуглуулахад Нийслэлийн засаг даргын тамгын газар мөн судалгааны талбарын ажилд дэмжлэг үзүүлж хамтран ажилласан нь цаг хугацаандаа, ямар нэг асуудалгүй ажиллахад ихээхэн дэмжлэг үзүүлсэн.

Үр шим хүртэгчдийн сэтгэгдэл

Хөтөлбөрийн үнэлгээний үр дүнг хэрхэн ашигласан, үр дүнд тулгуурлан ямар өөрчлөлт хийсэн талаарх үр шим хүртэгчдийн сэтгэгдэл авах боломжгүй байсан.

Үнэлгээг хийхэд анхаарах зүйлс

Хөтөлбөрийн үнэлгээг хийсэн байгууллагаас холбогдох мэдээлэл олдоогүй тул хөтөлбөрийн үнэлгээ хийхэд анхаарах асуудлуудын талаар тоймлон бичсэн.

- Хөтөлбөрийн ажилтнуудын үр чадвар, хөтөлбөрийн төсөв, хүний нөөц, мэдээ мэдээлэл цуглуулах өртөг, судалгааны зөвлөх, судалгаанд оролцогчдод өгөх урамшуулал хүрэлцээтэй байдлаас хамааран үнэлгээний дизайныг сонгон авна. Судалгааны дизайныг сонгохдоо гадны нөлөөнөөс ангид байж аль болох үнэн, бодит байдлаар асуудалд хандана. Ингэснээр алдаанаас сэргийлэн хөтөлбөрийн үр дүн, үр нөлөөний талаар бодит, үнэн зөв дүгнэлт гаргах боломж бүрдэнэ. Судалгааны алдаа бага байвал хөтөлбөрийн үнэлгээний ач холбогдол нэмэгдэн, хөтөлбөрийн үйл ажиллагаа, түүний үр дүнгийн харилцан хамаарлыг илүү сайн тодорхойлно.
- Цаг хугацаанаас судалгааны дизайн хамаарна. Урт цаг хугацааны турш хөтөлбөрийн үнэлгээг хийхээр бол нэгээс дээш удаа хөтөлбөр хэрэгжихийн өмнөх болон дараах үеийн судалгааг тодорхой цаг хугацааны турш гүйцэтгэнэ. Энэ судалгааны аргыг тодорхой хүмүүс, тодорхой тохиолдлыг хоёр буюу түүнээс дээш удаа судлахад хэрэглэнэ. Энэ судалгаа нь богино хугацаанд гүйцэтгэх судалгаатай харьцуулахад харьцангуй төвөгтэй, өртөг өндөртэй байх боловч нийгмийн хөтөлбөрийн үр нөлөөний талаарх хамгийн бодитой хариултыг өгдөг.
- Хөтөлбөрийн агуулга, үр дүнд үнэлгээ хийдэггүй, бодит өөрчлөлт, үр дүнг хянадаггүй, тайлангийн үйл явцад хэт төвлөрдөг нь хяналтын үйл явцыг бэлэг тэмдэг төдий болгож байгааг хөтөлбөрийн хэрэгжүүлэгч талууд анхааран ажиллах.
- Онолын хувьд, хөтөлбөрийн санхүүжилтийн 5-10 орчим хувь нь үнэлгээ хийхэд зориулагдах ёстой боловч бодит байдал дээр зарим хөтөлбөрүүд үнэлгээ хийх төсөвгүй байна. Иймээс хөтөлбөрийг хариуцан хэрэгжүүлж буй холбогдох байгууллагууд хөтөлбөрийн үнэлгээтэй холбоотой төсвийг суулгахад анхааран ажиллах.
- Төрийн байгууллагын хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хариуцсан мэргэжилтнүүд анхнаасаа хөтөлбөрийн боловсруулалтад оролцсоноор тухайн хөтөлбөрийн талаар бүрэн ойлголттой болж, хяналт, үнэлгээний үйл явц болон чанарт эергээр нөлөөлнө.

Холбоо барих хаяг:

IRIM Судалгааны хүрээлэн

Холбоо барих утас: 976-70117101

Цахим шуудангийн хаяг: contact@irim.mn

Амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй өвчнөөс сэргийлэх, хянах үндэсний хоёрдугаар хөтөлбөрт IRIM судалгааны хүрээлэнгийн хийсэн хөндлөнгийн үнэлгээ, 2018 он

ЕРӨНХИЙ БОЛОВСРОЛЫН СУРГУУЛИЙН ДУНД АНГИЙН ХИЧЭЭЛЭЭС ГАДУУРХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХӨНДЛӨНГИЙН ҮНЭЛГЭЭ

БОЛОВСРОЛЫН ХАМТЫН АЖИЛЛАГААНЫ НИЙГЭМЛЭГ

Алсын хараа:

Монголын хүүхэд бүр нийгэм, эдийн засгийн аливаа саадаас үл шалтгаалан чанартай боловсрол эзэмших эрхээ эдлэн, өөрийн бүрэн нөөц чадавхаараа хөгжих боломжтой нийгмийн төлөө

Эрхэм зорилго:

Монголын залуу үеийнхэнд хүртээмжтэй, тэгш хамруулсан, чанартай боловсрол олгохын төлөө үр нөлөөтэй түншлэлийг хөгжүүлэн, бодлогод нөлөөлж, боловсролын байгууллага, оролцогч талуудын чадавхыг бэхжүүлнэ.

Боловсролын хамтын ажиллагааны нийгэмлэг нь Монголын нээлттэй нийгэм хүрээлэн (Соросын сан)-ийн Боловсролын хөтөлбөрүүдийг залгамжлан 2004 оны 8 дугаар сард байгуулагдсан нийгэмд үйлчилдэг төрийн бус байгууллага бөгөөд Монгол улсын боловсролын салбарын шинэчлэлд 1998 оноос эхлэн хувь нэмрээ оруулсаар ирсэн билээ.

Боловсролын Хамтын Ажиллагааны Нийгэмлэг нь олон нийтэд үйлчилдэг төрийн бус байгууллага болохын хувьд сургууль, багшийн хөгжлийг дэмжих “Нээлттэй сургууль”, Бага насны хүүхдийн хөгжлийг дэмжих “Алхам алхмаар”, Хүүхэд, залуучуудын үзэл бодлоо илэрхийлэх, тэдний хөгжлийг дэмжих “Хүүхэд, залуучуудад чиглэсэн хөтөлбөр”-ийн хүрээнд ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэг, төр, ТББ, олон улсын болон бусад байгууллагуудтай хамтран ажиллаж байна.

Нийгэмлэгийн үйл ажиллагааны чиглэл:

- Сургуулийн үйл ажиллагаанд эцэг эх, олон нийтийн оролцоог нэмэгдүүлэх, боловсролд тэгш хамруулах чиглэлээр арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх
- Боловсролын чанар, хүртээмж, багшийн хөгжил, тэгш хамруулах, тэгш боломж, эгэх хариуцлагыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр судалгаа, нөлөөллийн ажил зохион байгуулах
- Хүүхдийн бүтээлчээр унших, бичих, сэтгэн бодох чадварыг хөгжүүлэх
- Сургалтын идэвхтэй болон бүтээлч сэтгэлгээний арга зүйг түгээн дэлгэрүүлэх
- Хүүхэд, залуучуудын оролцооны болон үзэл бодлоо илэрхийлэх эрхийг дэмжих
- Хүүхдийг ажиглаж, судлан хувийн онцлогт нь тохируулан хөгжүүлэх хүүхэд төвтэй сургалтын орчин, арга зүйг түгээн дэлгэрүүлэх зэрэг болно.

Бодлогын хөндлөнгийн үнэлгээ нь хийнгээ суралцсан үйл явц байлаа

Боловсролын хамтын ажиллагааны нийгэмлэг нь Дэлхийн банк, Швейцарийн хөгжлийн агентлаг (ШХА), Монгол улсын Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газартай хамтран хэрэгжүүлж буй Монгол Улсад Нийгмийн Эгэх Хариуцлагыг Бэхжүүлэх Төсөл (МУНЭХБТ)-ийн хүрээнд Улаанбаатар хотын Баянзүрх, Чингэлтэй, Сонгинохайрхан дүүргийн жишээн дээр Ерөнхий боловсролын сургуулийн дунд ангийн хичээлээс гадуурх үйл ажиллагаанд хөндлөнгийн үнэлгээг хийсэн билээ.

Бид хөндлөнгийн үнэлгээ хийхдээ “Боловсрол” үндэсний хөтөлбөр (2010-2021)-ийн стратегийн зорилт 1, 2-ийн “бага, суурь боловсрол эзэмшигчид нь дараагийн түвшний чанартай боловсрол эзэмших, бие даан ажиллаж, амьдрах тэгш боломж нэмэгдэнэ” хэмээн заасан үр дүнг суурь боловсролын цөм хөтөлбөрийн хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны жишээн дээр хийсэн болно.

Үнэлгээгээр хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны цөм хөтөлбөр, зөвлөмж батлагдан хэрэгжиж эхэлснээс хойших хугацаанд тухайн хичээлийн цагийг Ерөнхий боловсролын сургуулиуд хэрхэн зохион байгуулж, ямар үр дүнд хүрч байгаа, энэ нь суралцагчдын эрэлт хэрэгцээнд хэр нийцэж байгаа талаар нэгдсэн мэдээлэл, нарийвчилсан судалгаа хийгдээгүй байгааг тогтоосон.

Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны хүрээн дэх төрийн зорилт, ЕБС-ийн чадавх, суралцагчдын эрэлт хэрэгцээ гурав хоорондоо хэр нийцэж байгааг үнэлэх

үйл ажиллагаа нь бидний хувьд шинэлэг бөгөөд хийнгээ суралцах явц байсан юм. Учир нь бодлогын хөндлөнгийн үнэлгээ хийх нь Монгол улсын хувьд тун ховор хийгддэг, энэ чиглэлийн туршлага багатай, гол төлөв судалгаа л хийгдсэн байдгаас хөндлөнгийн үнэлгээ байдлаар хийгдэж байсан баримт бичиг, эх сурвалж материал тун ховор байсан.

Манай байгууллагын хувьд бодлогын үнэлгээ хийлгэх захиалга өгсөн захиалагч тал буюу Нийслэлийн боловсролын газрын хяналт шинжилгээ үнэлгээний хэлтэстэй нягт хамтран ажиллаж, бодлогын хэрэгжилтэд хаана ямар асуудал, хүндрэл үүсээд байгааг олж илрүүлэн сайжруулах зөвлөмжийг хамааралтай бүх талд өгсөн. Өөрөөр хэлбэл бид захиалагч талтайгаа маш ойр ажиллаж, тэдний эрэлт хэрэгцээг нарийн ойлгож мэдэж авсан нь хөндлөнгийн үнэлгээ хийхэд маш эерэгээр нөлөөлсөн.

Манай байгууллагын хувьд зөвхөн хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгээд орхилгүй тухайн асуудал, саад хүндрэл, бэрхшээлийг арилгах арга замыг хамтран эрэлхийлж, туршин хэрэгжүүлсэн явдал нь НЭХ-ийн нэг чухал элемент болох бүтээлч оролцоог илэрхийлэх нэг жишээ болсон гэж үзэж байна. Хөндлөнгийн үнэлгээний дагуу хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны жишиг загвар болсон “Шударга ёсыг бэхжүүлэх нь” хөтөлбөрийг Нийслэлийн боловсролын газрын хяналт шинжилгээ үнэлгээний хэлтэс, Азийн сантай хамтран сүүлийн гурван жилийн хугацаанд нийслэлийн

төрийн болон төрийн бус өмчийн нийт сургуулийн дунд, ахлах ангийн суралцагчдад хүргээд байна. Энэ хүрээнд нийт давхардсан тоогоор 184 сургуулийн анги удирдсан 763 багшаар дамжуулан 21,686 суралцагчид шударга ёсны талаарх ойлголтыг нэмэгдүүлэх, хандлагаа өөрчлөхөд нь дэмжлэг болох агуулга, арга зүйг хүргээд байна. Дээрх үйл ажиллагааг зохион байгуулахдаа “Шударга ёсыг бэхжүүлэх нь” хөтөлбөрийг заах агуулга, арга зүйг эзэмшсэн нийт 28 сургагч багшийг дадлагажуулан, бэлтгэсэн нь амжилтад хүргэх нэг арга зам болсон юм.

Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны хөндлөнгийн үнэлгээ хийнгээ суралцсан мэдлэг, ур чадвартаа үндэслэн 2019 онд манай байгууллага “Нийслэлийн боловсрол 2020” хөтөлбөрийн хүрээнд ЕБС-д хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг тэгш хамран сургах орчин бүрдүүлэх зорилтод хөндлөнгийн үнэлгээ хийх ажлыг гүйцэтгэж байна.

ТББ-ын хөгжлийг дэмжсэн төрөл бүрийн үйл ажиллагааг санаачилан хэрэгжүүлж байгаа Дэлхийн Банк, Швейцарийн Хөгжлийн Агентлаг (ШХА), Монгол улсын Засгийн Газрын Хэрэг Эрхлэх Газартай хамтран хэрэгжүүлж буй Монгол Улсад Нийгмийн Эгэх Хариуцлагыг Бэхжүүлэх Төслийн хамт олонд баярлаж, талархаж байгаагаа илэрхийлье.

БХАН-ийн гүйцэтгэх захирал
Б.Батжаргал

ЕБС-ийн дунд ангийн хичээлээс гадуурх үйл ажиллагаа

Монгол улсын Засгийн газраас сурагчдын сурч боловсрох, хөгжих эрхийг хангах, боловсролын үйлчилгээний хүртээмж, чанарыг дээшлүүлэхэд онцгой анхаарч, стандартад суурилсан боловсролын тогтолцоо бий болгох, сургуулийг хүний хөгжлийн төв болгон хөгжүүлэх зорилго дэвшүүлэн ажиллаж байна. Энэхүү зорилгын хүрээнд Монгол улсын их хурал, Засгийн газраас “Төрөөс боловсролын талаар баримтлах бодлого (2014-2024)”, “Боловсрол үндэсний хөтөлбөр (2010-2021)”, “Цөм хөтөлбөр”, “Зөв монгол хүүхэд үндэсний хөтөлбөр” зэрэг бодлогын баримт бичгийг баталсан юм.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2010 оны 31 дүгээр тогтоолоор баталсан “Боловсрол” үндэсний хөтөлбөрийн стратегийн зорилт 1-д “Суралцагчдад хүртээмжтэй, чанартай, хэрэгцээнд нь нийцсэн боловсрол эзэмших тэгш боломжийг бүрдүүлэх” гэсэн зорилт дэвшүүлсэн. Мөн тус хөтөлбөрийн стратегийн зорилт 2-ийн хүрээнд “Бүх түвшний боловсролын стандарт, сургалтын хөтөлбөрийг суралцагчийн хэрэгцээ, нийгмийн хөгжлийн шаардлагад нийцүүлэн боловсронгуй болгох” зорилт дэвшүүлсэн байдаг. Дээрх зорилтыг хэрэгжүүлэх хүрээнд Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайдын тушаалаар Ерөнхий боловсролын сургуулийн сургалтын төлөвлөгөөг батлан хэрэгжүүлж байна.

Ерөнхий боловсролын сургуулийн сургалтын төлөвлөгөө нь заавал судлах хичээл, сонгон судлах хичээл, сургууль зохицуулах цаг /Сургалтыг дэмжих үйл ажиллагаа/ гэсэн үндсэн гурван хэсгээс бүрдэж байна. Сургалтыг дэмжих үйл ажиллагаа нь иргэний боловсрол, амьдрах чадварт суралцах үйл ажиллагаа, хичээлээс гадуурх үйл ажиллагаа гэсэн гурван дэд хэсгээс бүрддэг.

Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайдын тушаалаар баталсан Ерөнхий боловсролын сургуулийн дунд ангийн сургалтын төлөвлөгөөнд хичээлээс гадуурх үйл ажиллагаа нь тухайн хичээлийн жилд анги тус бүрт 35 цаг буюу долоо хоногт 1 цагийн багтаамжтай байхаар батлагдсан. Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны цөм хөтөлбөр, зөвлөмжид зааснаар “Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны зорилго нь сурагч хамт олны үйл ажиллагааны явцад өөртөө итгэлтэй, өөрийгөө удирдах, хөгжүүлэх, бусдыг манлайлах чадвартай, хөгжилтэй, эвсэг хамт олныг бүрдүүлэхэд хувь нэмрээ оруулдаг бүтээлч, санаачилгатай, оролцоот иргэн болж төлөвшинө” хэмээн тодорхойлсон байдаг.

Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны зорилт, хүрэх үр дүнг дараах байдлаар тодорхойлсон байдаг. Үүнд:

- Сурагчид хамт олны нэгэн гишүүний хувьд өөрийн хүсэл сонирхол, авьяас чадвар, онцлогоо нээж, өөртөө итгэлтэй, өөрийгөө удирдах, хөгжүүлэх, манлайлах чадвартай болно
- Хөгжилтэй, эвсэг, тусархаг, ажилсаг, хамт олныг бүрдүүлэх арга замыг эрэлхийлж, ажил үүргээ хуваарилан, биелүүлэхийн төлөө хамтдаа хичээн ажиллана.
- Бусдын үзэл бодол, байр суурь, ялгаатай байдлыг хүндэтгэн тэдэнтэй зүй зохистой хүнлэг харилцаж хэвшинэ.
- Нийгмийн нэг гишүүний хувьд нийтийн сайн сайхны төлөө санаачилга гарган хэрэгжүүлэхийг эрмэлзэнэ зэрэг болно.

ЕРӨНХИЙ БОЛОВСРОЛЫН СУРГУУЛИЙН ДУНД АНГИЙН ХИЧЭЭЛЭЭС ГАДУУРХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНД ХӨНДЛӨНГИЙН ҮНЭЛГЭЭ ХИЙСЭН ТУРШЛАГА, 2018 ОН

Үнэлгээ хийсэн хөтөлбөрийн нэр

Ерөнхий боловсролын сургуулийн дунд ангийн хичээлээс гадуурх үйл ажиллагаанд хийсэн хөндлөнгийн үнэлгээ

Үнэлгээ хийсэн үндэслэл

- Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайдын 2016 оны “Боловсролын цөм хөтөлбөр батлах тухай” А/302 тоот тушаалаар сургалтын төлөвлөгөөнд тусгагдсан хичээл тус бүрийн цөм хөтөлбөр, сургалтыг дэмжих үйл ажиллагааны зөвлөмжийг батлан хэрэгжүүлж байна. Энэхүү “Цөм хөтөлбөр”-ийн нэг бүрэлдэхүүн хэсэг нь Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны цөм хөтөлбөр юм. Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны цөм хөтөлбөрт зааснаар тус хичээлийн цагийг Ерөнхий боловсролын сургууль батлагдсан цөм хөтөлбөрийн хүрээнд сургуулийн зорилготой уялдуулан, сурагчийн хэрэгцээ сонирхолд тулгуурлан бие даан зохион байгуулж байна.
- Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны цөм хөтөлбөр, зөвлөмж батлагдан хэрэгжиж эхэлснээс хойших хугацаанд тус хичээлийн цагийг Ерөнхий боловсролын сургуулиуд хэрхэн зохион байгуулж, ямар үр дүнд хүрч байгаа, энэ нь суралцагчдын эрэлт хэрэгцээнд хэрхэн нийцэж байгаа талаар нэгдсэн мэдээлэл, нарийвчилсан судалгаа хийгдээгүй болно.
- Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны хүрээнд дэвшүүлсэн зорилт, ЕБС-ийн чадавх, суралцагчдын эрэлт хэрэгцээ хоорондын нийцлийг тодорхойлох хэрэгцээ шаардлага урган гарсан.
- Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн хуулинд үндэсний хэмжээнд хэрэгжиж буй хөтөлбөрүүдэд төрийн бус байгууллага, эрдэм шинжилгээ, судалгааны байгууллагаар хөндлөнгийн үнэлгээг хийлгэхээр хуульчилсан зэрэг нь үнэлгээний судалгаа хийх үндэслэл болсон юм.

Үнэлгээний үр дүнг ашиглах зорилтот бүлэг

Нийслэлийн боловсролын газар, ЕБС-ийн удирдлагууд

Үнэлгээний асуулт

Үнэлгээний асуултыг дараах байдлаар дэвшүүлсэн. Үүнд:

ЕБС-ийн дунд ангийн хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны төлөвлөлт, зохион байгуулалтын хүрээнд дэвшүүлсэн зорилт, сургуулийн нийлүүлэлт, суралцагчийн эрэлт өөр хоорондоо нийцэж байна уу?

Үнэлгээ хийсэн зорилго

ЕБС-ийн дунд ангийн сургалтын төлөвлөгөөнд тусгагдсан хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны эрэлт, нийлүүлэлтийн өнөөгийн байдалд хөндлөнгийн үнэлгээ хийж, чанар, хүртээмж, хэрэгцээнд нийцсэн байдлыг тодорхойлох

Үнэлгээнээс хүлээгдэж байсан үр дүн

- ЕБС-ийн дунд ангийн хичээлээс гадуурх үйл ажиллагаанд хөндлөнгийн үнэлгээ хийж тайлан, зөвлөмж боловсруулах
- Ижил төрлийн үнэлгээнд хэрэглэгдэхүйц хөндлөнгийн үнэлгээ хийх загвар аргачлалыг бий болгох
 - Загвар аргачлалыг ЕБС-ийн дунд ангийн хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны цөм хөтөлбөр, зөвлөмжийн хэрэгжилтийн үнэлгээнд шууд ашиглах
 - Загвар аргачлалыг ЕБС-ийн бага болон ахлах ангийн хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны цөм хөтөлбөр, зөвлөмжийн хэрэгжилтийн үнэлгээнд тохируулалт хийсний үндсэн дээр ашиглах
 - Загвар аргачлалыг ЕБС-ийн цөм хөтөлбөрийн бусад хичээлийн хэрэгжилтийн үнэлгээнд тохируулан ашиглах
- Судалгааны баг хөндлөнгийн үнэлгээг хийх явцдаа бодлогын үнэлгээ хийх чадавхыг бий болгох, суралцах;
- ЕБС-ийн дунд ангийн хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны суурь түвшинг тодорхойлох;
- Хөндлөнгийн үнэлгээний үр дүнг оролцогч талуудад хүргэж мэдээлэл/ойлголт өгснөөр бодлогын төлөвлөлт, зохицуулалт, хяналт, хэрэгжүүлэлтийн явцад ашиглах зэрэг болно.

Үнэлгээний арга зүй

Хөтөлбөрийн үнэлгээг хийхдээ дараах арга зүйг ашигласан болно. Үүнд:

- “Боловсрол” үндэсний хөтөлбөр (2010-2021), Монгол Улсын Засгийн газрын 2010 оны 31 дүгээр тогтоол, Сургалтын цөм хөтөлбөр, БСШУС-ын яамны 2016 оны 07 сарын 10 өдрийн А/302 тоот тушаал, ЕБС-ийн дунд ангийн (Баянзүрх, Чингэлтэй, Сонгинохайрхан дүүргийн 48, 50, 65, 72, 92, Ирээдүй цогцолбор сургууль) хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд баримт бичгийн шинжилгээ хийсэн.
- Баянзүрх, Чингэлтэй, Сонгинохайрхан дүүргийн 48, 50, 65, 72, 92, Ирээдүй цогцолбор сургуулийн багш нарын дунд санал асуулгын судалгааг зохион байгуулсан.
- Баянзүрх, Чингэлтэй, Сонгинохайрхан дүүргийн 48, 50, 65, 72, 92, Ирээдүй цогцолбор сургуулийн сурагчдын дунд санал асуулгын судалгаа зохион байгуулсан.
- Баянзүрх, Чингэлтэй, Сонгинохайрхан дүүргийн 48, 50, 65, 72, 92, Ирээдүй цогцолбор сургуулийн сурагчдын чадварт үнэлгээ хийсэн болно.

Үнэлгээнээс гарсан дүгнэлт, зөвлөмж

ЕБС-ийн дунд ангийн хичээлээс гадуурх үйл ажиллагаанд хийсэн хөндлөнгийн үнэлгээний үр дүнг “хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны төлөвлөлт”, “зохион байгуулалт”, “эзэмших чадвар” гэсэн 3 үндсэн бүлгийн хүрээнд дүгнэж үзсэн. Үүнд:

Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны төлөвлөлтийн хувьд:

Сургуулиуд хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны төлөвлөлтийг хийж чадахгүй байна. Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний зорилго, зорилт нь SMART биш байна.

Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны цөм хөтөлбөрийн сурагчдын эзэмших чадварыг хэмжих 34 шалгуур нь шалгуур үзүүлэлт бус хийх ажил мэтээр бичигдсэн байна.

Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны оноосон нэр оновчгүй байна. Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны анги хоорондын залгамж холбоо сул, бусад хичээлтэй уялдаагүй, суралцагчдын хэрэгцээ сонирхолд бүрэн нийцэхгүй байна. Багш болон сурагчдаас авсан асуулга судалгаанаас үзэхэд дийлэнх нь “хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааг зохион байгуулахдаа суралцагчдын мэдлэг чадварын түвшинг үнэлдэг, үнэлгээ хийхдээ үнэлгээний олон төрөл хэлбэрийг ашигладаг, үнэлгээний үр дүнг сургалтын цаашдын үйл ажиллагаанд ашигладаг” гэж хариулсан боловч үнэлгээг хэзээ, хэрхэн, ямар аргаар хийсэн, үнэлгээний үр дүнг төлөвлөлтөд тусган ажиллах байдал зэрэг нь баримтаар нотлогдохгүй байна.

Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны зохион байгуулалтын хувьд:

Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны хэлбэр, хамрах хүрээ, орчин тааруу, арга зүйн хувьд олон талт байдлаар зохион байгуулагдаж чадахгүй байна.

Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны зохион байгуулалтын төлөвлөлт болон гүйцэтгэл зөрүүтэй байгаагаас гадна хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааг тэмдэглэлт болон уламжлалт үйл ажиллагаа, урлаг, спорт, аялал, зугаалгын хэлбэрээр зохион байгуулах байдал давамгайлж байна.

Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааг хөтөлбөр, зөвлөмжийн дагуу зохион байгуулахад анги бүлэг бүрт зориулсан гарын авлага, сурах бичиг, сургалтын хэрэглэгдэхүүн байхгүй, төсөв байхгүй, хэрэглэгдэхүүнээр хангаж чадахгүй, сургалтын хэрэглэгдэхүүн дутмаг, нэгдсэн хөтөлбөр, зөвлөмж байхгүй, арга зүйн зөвлөгөө дутмаг гэсэн хариултууд давамгайлж байна.

Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны эзэмших чадварын хувьд:

Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагаа нь иргэний боловсрол, амьдрах чадвар, суралцах үйл ажиллагааны эзэмших чадвартай зарим талаар давхцалтай байна.

Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны цөм хөтөлбөр, зөвлөмжид эзэмших 4 чадвар, 34 үзүүлэлтийг тодорхойлж өгсөн ба сургуулиас зохион байгуулж байгаа ажил нь дээрх чадвар, үзүүлэлттэй хэр нийцэж байгаа суралцагчдын өөрийн үнэлгээнд тулгуурлан судлан үзвэл

- “Өөрийгөө удирдан хөгжүүлэх чадвар”-ын 12 үзүүлэлтийн дундаж утга нь 3.47-4.03 хооронд,
- “Манлайлах чадвар”-ын 6 үзүүлэлтийн дундаж утга нь 3.66-3.83 хооронд,
- “Харилцааны чадвар”-ын 8 үзүүлэлтийн дундаж утга нь 3.76-4.36 хооронд,
- “Оролцооны чадвар”-ын 8 үзүүлэлтийн дундаж утга нь 3.79-3.97 хооронд буюу суралцагчдад харьцангуй сайн нөлөөлдөг гэж дүгнэгдсэн.

Ерөнхий үнэлгээний хувьд:

Хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааг “үр дүнд бүрэн хүрсэн”, “үр дүнд хүрсэн”, “зарим талаар үр дүнд хүрсэн” “үр дүнгүй” гэсэн дөрвөн шалгуураар үнэлэн үзэхэд “ҮР ДҮНГҮЙ” гэж үнэлэгдсэн болно. Үүнийг “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам” ЗГ-ын 89-р тогтоолын үнэлгээний арга зүйн хүрээнд авч үзвэл “эрчимжүүлэх шаардлагатай”- 40% (31-59% хүртэл) гэсэн ангилалд хамаарч байна.

Хөндлөнгийн үнэлгээний үр дүнд тулгуурлан холбогдох оролцогч талуудад дараах зөвлөмжийг хүргүүлсэн. Зөвлөмжийг БСШУЯ, БХ, НДБГ, БМДИ, ЕБС-ийн удирдлага, хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааг зохион байгуулж буй багш нарт хандан гаргасан болно. Үүнд:

БСШУЯ-нд хандсан зөвлөмж:

- ХГҮА-ны цөм хөтөлбөр, зөвлөмжид ХГҮА-г сурагчдын зөвлөлийн үйл ажиллагаа болон клуб, дугуйлангийн хэлбэрээр зохион байгуулж болохоор заасан боловч танхимийн бус үйл ажиллагаанаас ялгарахгүй, хэрэгжихгүй байгааг анхаарах
- ХГҮА-гаар суралцагчид 4 чадвар эзэмших бөгөөд тухайн чадварыг эзэмшсэн байдлыг хэмжих 34 үзүүлэлтийг боловсруулсан хэдий ч үүнийг дүгнэх, цаашид хөгжүүлэх ажил хангалтгүй байна. ХГҮА-г тэмдэглэлт болон уламжлалт үйл ажиллагаа, урлаг, спорт, аялал, зугаалгын хэлбэрээр зохион байгуулж болохоор зааснаас хамааран дээрх хэлбэр сургуулиас зохион байгуулж байгаа ажлын цагийн багтаамжийн ихэнхи хувийг эзэлж байгааг анхааран ийм хэлбэрийн үйл ажиллагаанд цагийн хязгаарлалт тогтоох
- ХГҮА-ны цөм хөтөлбөр, зөвлөмжид заасан 4 чадварын 34 үзүүлэлтийг шалгуур үзүүлэлтэд тавигдах шаардлагын дагуу засаж сайжруулах
- ХГҮА-ны цөм хөтөлбөр, зөвлөмжид ХГҮА-г хэлбэр, арга зүй, орчин, зохион байгуулагч, хамрах хүрээний хувьд олон талт хэлбэрээр зохион байгуулахаар төлөвлөсөн боловч төлөвлөлт, бодит гүйцэтгэл зөрүүтэй байгаа шалтгааныг судлаж, зохих өөрчлөлт хийх;
- Сургуулиудад ХГҮА-г зохион байгуулах бүрэн эрхийг өгсөн боловч өнөөгийн байдалд сургууль, багш нар бие даан санаачилгатай ажиллах, олон талын оролцоог нэмэгдүүлсэн шинэлэг агуулга, арга зүй дутмаг байна. Иймээс багш нарыг чадавхжуулах, урамшуулах, идэвхжүүлэх ажлыг мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулах;
- ХГҮА-г удирдан зохион байгуулахад чиглүүлэг, зөвлөмж, туршлага болохуйц ямар нэгэн гарын авлага, сурах бичиг дутмаг учраас энэ чиглэлийн туршлагатай мэргэжилтнүүдээр баг бүрдүүлэн ашиглах гарын авлага, хэрэглэгдэхүүн бүхий цогц материал, хэрэглэгдэхүүнтэй болгох;
- ХГҮА-г хөгжингүй улс орнуудад хэрхэн хэрэгжүүлдэг талаарх “суралцах аялалд” анги удирдсан багш нарыг оролцуулах, судалсан туршлагаа хэрхэн орон нутгийнхаа онцлогт тохируулан хэрэглэх талаар хэлэлцдэг байх;
- Хөндлөнгийн үнэлгээний хүрээнд асуулга судалгаанд хамрагдсан багш нарын ХГҮА-ны оноосон нэрийн 40.2 хувь нь оновчтой, 37.8 хувь нь оновчгүй, 22 хувь нь мэдэхгүй гэж хариулсан. Энэ оноосон нэр нь танхимын бус цагаар хийгдэж буй ажил, үйл ажиллагаанаас ялгардаггүй учир суралцагчид үүнийг хичээл биш гэж ойлгох хандлага түгээмэл байна. БСШУЯ-наас баталсан ЕБС-ийн дунд ангийн сургалтын төлөвлөгөөнд ХГҮА нь сургалтыг дэмжих үйл ажиллагааны нэг бүрэлдэхүүн хэсэг болж ордог бөгөөд хичээлийн оноосон нэрийг ХГҮА гэж нэрлэсэн нь оновчгүй байгааг анхаарах;
- ХГҮА-ны цөм хөтөлбөр, зөвлөмжид эзэмших чадварын анги хоорондын уялдаа, залгамж холбоог хэрхэн хангах талаар нарийвчилсан зохицуулалтыг тусгах;
- ХГҮА-г суралцагчдын онцлогийг харгалзан хэрэгцээнд нь нийцсэн байдлаар зохион байгуулахаар заасан байгаад анхаарлаа хандуулах;
- Хөндлөнгийн үнэлгээний энэ аргачлалыг ашиглан нийт Ерөнхий боловсролын сургуулиудын ХГҮА-нд үнэлгээ хийлгэж үр дүнг нээлттэй танилцуулах;

Боловсролын хүрээлэнд хандсан зөвлөмж:

- ХГҮА-ны цөм хөтөлбөр, зөвлөмжид заасан төлөвлөлт, зохион байгуулалт, эзэмших 4 чадвар, 34 үзүүлэлтийг илүү тодорхой, уялдаатай болгоход мэргэжил, арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх;

- ХГҮА-ны арга зүйн гарын авлага, цогц материал, хэрэглэгдэхүүн бэлтгэх;
- Суурь боловсролын цөм хөтөлбөрийн хүрээнд гарсан ХГҮА-ны чадварын ерөнхий хүрээг сурагчдын насны онцлогт тохируулан боловсруулахад мэргэжил, арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх;
- ЕБС-иудад зориулсан ХГҮА-ны төлөвлөгөөний үлгэрчилсэн загвар боловсруулахад мэргэжил, арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх;
- ХГҮА -г зохион байгуулах багш нарт зориулсан зөвлөмж, гарын авлагыг сайжруулах;

Нийслэл, дүүргийн боловсролын газарт хандсан зөвлөмж:

- ЕБС-иудад зориулсан ХГҮА-ны төлөвлөгөөний үлгэрчилсэн загвар боловсруулах, турших, нэвтрүүлэх
- Суралцагчдын хэрэгцээг тодорхойлох загвар аргачлал боловсруулах, турших, нэвтрүүлэх
- ХГҮА-гаар олгох чадварыг үнэлэх загвар аргачлал боловсруулах, турших, нэвтрүүлэх
- ХГҮА-г хариуцсан мэргэжилтний орон тоог бий болгох, мэргэжилтнийг мэргэшүүлэх
- ХГҮА-ны сургуулийн төлөвлөлт, суралцагчдын эзэмших чадварын үнэлгээ хийдэг механизмыг бий болгох
- ХГҮА-г хүүхдийн хувь шинж, хөгжлийн ялгаатай, онцлог байдлыг харгалзан хэрэгцээнд нийцсэн байдлаар зохион байгуулахын тулд хичээлийн цагийг нэг цагт тавьж холимог бүлгээр ХГҮА-г зохион байгуулахад нь сургуулиудад дэмжлэг, заавар, зөвлөмж өгөх;
- Энэхүү үнэлгээний аргачлал загвараар бүх сургуульд үнэлгээг хийх;
- Бусад хичээлийн загварт бас ашиглах боломжийг бүрдүүлэх;
- Сургууль бүр өөрийн гэсэн “загвар” ХГҮА-г бий болгох, хөгжүүлэх талаар сургуулийн захирал, нийгмийн ажилтан, сургалтын менежер, багш нарын ажлын байрны тодорхойлолтод тусгаж, гүйцэтгэлийг нь үнэлж дүгнэдэг болох;

БМДИ-д хандсан зөвлөмж:

- ХГҮА-г зохион байгуулах багш нарын ХГҮА-г үр дүнтэй зохион байгуулахад шаардлагатай сургалтын хэрэгцээг тодорхойлж, сургалт зохион байгуулах, багш нарыг мэргэшүүлэх, арга зүйн зөвлөгөө, чиглэл өгөх ажлыг эрчимжүүлэх;
- Энэ чиглэлийн хамтран ажиллах боломжтой төрийн бус байгууллага, холбоодын жагсаалтыг гаргах, сургуулиуд түгээх;
- Багш нарт мэргэжлийн зэрэг олгох үйл ажиллагааны нэг хэмжүүр нь ХГҮА-г болгон тусган оруулах;
- 1, 5, 10 дахь жилдээ ажиллаж байгаа багш нарын үндсэн сургалтын агуулгад ХГҮА-г хэрхэн зохион байгуулах талаар агуулга, зөвлөмжийг тусгах;
- Цахим сургалтын агуулгадаа ХГҮА-г зохион байгуулах үр дүнтэй хичээлүүдийг байршуулах, бусад улсын туршлагыг нэвтрүүлэх;

ЕБС-ийн удирдлагад хандсан зөвлөмж:

- ХГҮА-г зохион байгуулахдаа олон нийтийн хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх, сургуулийн дотоод болон гадаад нөөцөд тулгуурлах;

- ХГҮА-г хүүхдийн хувь шинж, хөгжлийн ялгаатай, онцлогийг харгалзан хэрэгцээнд нь нийцсэн байдлаар зохион байгуулахын тулд хичээлийн цагийг нэг цагт тавьж холимог бүлгээр ХГҮА-г зохион байгуулах боломжийг бүрдүүлэх;
- ХГҮА-гаар суралцагчдын эзэмшиж байгаа 4 чадвар, хэмжих 34 үзүүлэлтийг үнэлэх үнэлгээний энгийн хялбар, ойлгомжтой, тухайн сургуулийн онцлогийг тусгасан үнэлгээний хувилбарыг боловсруулах;
- Сурагч, эцэг эх, иргэд, олон нийт, байгууллагуудад сургуулиудтай хамтран ажиллах хүсэлт, санаачилгыг хүлээн авах, анги удирдсан багш нарын дунд сургалт зохион байгуулах, зөвлөгөө өгөхөд дэмжлэг үзүүлэх;
- ХГҮА-г зохион байгуулдаг багш нарын мэргэжил дээшлүүлэх хэрэгцээг тодорхойлох, энэ тал дээр хамтран ажиллах боломжтой байгууллагуудтай холбоон тогтоон ажиллах;
- Сургуулийн хичээл практикийн зардлаас тодорхой хэмжээгээр ХГҮА-нд зарцуулах;

ЕБС-ийн ХГҮА-г зохион байгуулж буй багшид өгөх зөвлөмж:

- ХГҮА-г зохион байгуулахдаа цөм хөтөлбөр, зөвлөмжид заасан чадвар, үзүүлэлтийн дагуу суралцагч тус бүрээр суралцагчдын чадварыг хичээлийн эхэнд болон явц, төгсгөлд үнэлэх;
- ХГҮА-ны төлөвлөгөөг гаргаж батлуулахдаа төлөвлөгөөнд тухайн хичээлийн жилийн ХГҮА-ны зорилго, зорилт, сэдэв тус бүрийн хүрээнд эзэмших чадварыг тодорхой тусгах;
- ХГҮА-ны төлөвлөгөөг гаргахдаа суралцагчдаас авсан санал хүсэлтэд тулгуурлах;

Үнэлгээний үр дүнд тулгуурлан авсан арга хэмжээ

Хөтөлбөрийн үнэлгээний үр дүн, зөвлөмжийн дагуу дараах хоёр чиглэлд үр дүн гарсан гэж үзэж байна. Үүнд:

БСШУСЯ буюу төрийн зүгээс: ЕБС-ийн дунд, ахлах ангид хичээлээс гадуурх үйл ажиллагааны хэлбэрийг шинэчлэн албан ёсны “Иргэний ёс зүй” хичээл болгон өргөжүүлсэн.

Судалгаа хийсэн ТББ-ийн зүгээс: Судалгааны үр дүнд тулгуурлан ХГҮА-г шударга ёсны агуулгад чиглүүлэн хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн. Нийслэлийн боловсролын газар, Азийн сантай хамтран ахлах ангийн суралцагчдад зориулсан “Шударга ёсыг бэхжүүлэх” хөтөлбөрийг ХГҮА-аар дамжуулан хэрэгжүүлсэн. “Шударга ёсыг бэхжүүлэх” хөтөлбөрийг Нийслэлийн боловсролын газрын Хяналт шинжилгээ үнэлгээний хэлтэс дэмжин хамтран ажилласнаас гадна санхүүжүүлэгч байгууллагаар Азийн сан ажилласан.

Дээрх байгууллагуудын хамтын ажиллагааны үр дүнд:

- Шударга ёсыг бэхжүүлэх нь гэсэн сургалтын модуль, агуулга, арга зүйг боловсруулсан.
- Энэхүү агуулгыг заах ур чадвартай 28 сургагч багш бэлдсэн. Энэхүү сургагч багш цааш нь анги удирдсан 763 багшийг чадавхжуулах сургалтыг зохион байгуулсан.
- Анги удирдсан багш нар цааш нь 20700 гаруй суралцагчдад дээрх агуулгын хүрээнд мэдлэг, ойлголтыг эзэмшүүлэн, суралцагчдын чадвар, хандлагыг төлөвшүүлэхэд анхааран ажиллаж байна.
- Нийслэлийн төрийн болон өмчийн хэлбэрийн нийт 387 сургуульд хүрч ажилласан.

Тулгарсан бэрхшээл, эрсдэл

Үнэлгээний хийхэд тулгамдсан асуудлууд нь:

- ХГҮА-ны талаар хийж байсан судалгааны баримт, мэдээлэл хомс, мэдээлэл авах, танилцах боломж хаалттай байсан.
- ХГҮА-ны хэлбэр, хамрах хүрээ, орчин, арга зүйн хувьд олон талт байдлаар зохион байгуулагдаж чаддаггүй, төлөвлөлт болон гүйцэтгэлийн талаарх материал хомс байсан.
- ХГҮА-г тэмдэглэлт болон уламжлалт үйл ажиллагаа, урлаг, спорт, аялал, зугаалгын хэлбэрээр зохион байгуулах байдал давамгайлсан учраас баримт бичиг дээр ажиллахад хүндрэл учирч байв.
- ХГҮА-г сургууль, багш нар өөрийн дотоод нөөц бололцоонд тулгуурлан зохион байгуулдаг учраас харьцуулалт хийх боломж бага байсан.
- ХГҮА-ны үр дүнг хэмждэггүй учраас сургууль, багш нарын анхаарлаас хол, нэгдсэн ойлголт тааруу байсан.
- Суралцагчдын мэдлэг, чадварын үнэлгээг төлөвлөсний дагуу хийдэггүй учраас баримт материалын олдоц хомс зэрэг бэрхшээл тулгарч байв.

Амжилтад нөлөөлсөн хүчин зүйлс

Үнэлгээг амжилттай хийж гүйцэтгэхэд дараах хүчин зүйл нөлөөлсөн юм. Үүнд:

- Нийслэлийн боловсролын газрын Хяналт шинжилгээ үнэлгээний хэлтсээс дэмжин бодлогын хувьд дэмжлэг үзүүлэн хамтран ажилласан.
- Агуулга, арга зүйг багш, суралцагчдад хүргэхэд Азийн сан санхүүжилтийн болон агуулга, арга зүйн хувьд дэмжлэг үзүүлэн хамтран ажилласан.
- АТГ-ын соён гэгээрүүлэх хэлтсийн хамт олон үйл ажиллагаанд оролцон хамтран ажиллаж бидний ажилд дэмжлэг үзүүлж байсан.
- ХГҮА-аар дамжуулан нийгэм, хүмүүс хоорондын харилцаанд тулгамдаад байгаа шударга ёсны талаарх асуудалд суралцагчдын анхаарлыг хандуулсан нь олон талын хэрэгцээ шаардлагад нийцэж байсан.

Үр шим хүртэгчдийн сэтгэгдэл

Нийслэлийн СХД-ийн 74 дүгээр сургуулийн түүх нийгмийн ухааны багш Л.Цэрэндулам

“Шударга ёсыг бэхжүүлэх нь” сургалтыг зохион байгуулсандаа сэтгэл өндөр байна. Учир нь би эндээс хоёр зүйлийг олж харсан. Нэг талаар сэтгэл сэмрэн эмзэглэх мэдрэмж, нөгөө талаар нэг их олз олсон юм шиг мэдрэмж төрсөн. Юунд эмзэглэл төрсөн бэ гэхээр суралцагчдын маань хийсэн дадлага ажлын үеэр 5 өөр орчинд гардаг шударга бус явдлын жишээг бичих, сургуулийн орчинд багш ажилчдын харилцаа хандлага, багш нарын суралцагчдаа үнэлэх явцад гардаг шударга бус явдлын жишээгээр тайлбарлаж бичсэн явдал байлаа. Суралцагчид амьдралынхаа идэвхтэй цагийнхаа дийлэнхийг хоёр дахь гэр болсон сургууль дээр өнгөрүүлдэг. Нийгэмшлийн хамгийн гол орчин сургуулиас шударга бус явдлыг олж харж тэндээсээ шударга бус хүн болон төлөвших эхлэл тавигдах вий гэсэн эмзэглэл төрсөн.

Олзуурхаж байгаа зүйл нь шавь нарт маань Монгол улсад шударга, авлигагүй, ил тод, тэгш байдал бүхий сайхан нийгэм болох нээ гэсэн итгэл төрсөнд байгаа юм. Учир нь би хичээлээ зохион байгуулсны дараа “...энэ хичээл нийслэлийн бүх сургуулийн 12 ангийн суралцагчдад

орж байгаа” гэж хэлэхэд “багшаа тэгвэл бидний үеэс эхлэн шударга сайхан нийгэм бий болох юм байна, хор уршиг үр дагаврыг нь маш сайн ойлгосон юм чинь бид шударга байдлыг тогтоох ёстой юм байна” зэргээр сэтгэгдлээ илэрхийлсэн нь маш сайхан санагдсан. Тэд улсынхаа ирээдүйг гэрэл гэгээтэйгээр сайн сайхнаар сэтгэл хангалуун харж байгаад олзуурхсан.

34-р сургуулийн захирал, Өлзийхишиг

Энэ бол үнэхээр их хэрэгцээтэй, цаг үеэ олсон агуулга байна. Багш нарт өөрсдөд нь ч энэ мэдлэг, чадвар их чухал, хүүхдэд багаас нь энэ мэдлэг, чадварт сургах хэрэгцээ, шаардлага их байгаа, багш нар энэ хичээлийг сурагчдад заахад хүүхдүүд их сэтгэл ханамж сайтай хүлээж авч буй нь яах аргагүй арга зүй чухал гэдгийг харуулж байна.

Сургагч багш Г.Одонсүрэн

Шударга байхыг өөрөөсөө эхлүүлэхээр шийдсэн. Яагаад гэвэл, энэхүү сургалтын явцад хүүхдүүд сургуулийн орчинд хамгийн их шударга бус зүйл байгаа, түүн дотроо багшийн үнэлгээ, ялгаатай байдлыг ойлгодоггүй тал дээр нэлээд зүйлийг илэрхий болгон гаргаж ирсэн. Үнэхээр багш бидэнтэй холбоотой асуудлууд олон бий. Иймд багш алдаа гаргахгүй тал дээр анхаарч ажиллана.

Этүгэн сургуулийн багш С.Наранчимэг

Анги удирдсан багшийн хувьд энэ хичээлийг зохион явуулж байгаа нь үр дүнтэй байна. Яагаад гэвэл зөвхөн нийгмийн ухааны хичээлээр маш олон цаг заагддаг хэдий ч ангийн багш шударга ёсны асуудлыг хөндсөн хичээл заах нь үнэхээр бидэнд харилцаа, хандлага, арга зүйгээ өөрчлөхөд, суралцагчдын хөгжил, төлөвшилд хувь нэмрээ оруулах, шавь нарынхаа үгийг сонсох боломж олдсон нь тун талархууштай байлаа. Ангийг олон мэргэжлийн, янз бүрийн туршлагатай багш нар удирддаг хэдий ч хүүхдийн шударга байдлыг нэмэгдүүлэх, үнэт зүйлд суурилсан хандлага ижил байх ёстой. Энэ хөтөлбөрөөр дамжуулан үүнийг ойлгуулж өгсөнд их баярлаж байна.

Үнэлгээг хийхэд анхаарах зүйлс

Төрийн институци талаас /бодлого боловсруулагч, хэрэгжүүлэгч, хөндлөнгийн үнэлгээний ажлыг захиалагч/ анхаарах асуудал:

- Бодлогын баримт бичгийн зорилго, зорилт нь тодорхой, хэмжигдэхүйц, хугацааны хязгаартай байх
- Бодлогын зорилго, зорилт, бүтээгдэхүүн, үйл ажиллагааны суурь түвшин тодорхой байх
- Бодлогыг хэрэгжүүлж эхлэхтэй зэрэгцэн бодлогын үнэлгээ хийх төлөвлөгөө боловсруулж, хэрэгжүүлэх /ямар өгөгдөл мэдээллийг хэн, хэзээ, хэрхэн, хаанаас яаж цуглуулж, нэгтгэх/
- Захиалагч байгууллага нь бодлогын үнэлгээний эхлэлээс төгсгөл хүртэл гүйцэтгэгч болон бусад оролцогч талуудтай нягт хамтран ажиллах. Ялангуяа судалгааны өгөгдөл мэдээллийг цуглуулахад бүх талаар дэмжиж ажиллах

Хөндлөнгийн үнэлгээ хийх гүйцэтгэгч талаас анхаарах асуудал:

- Хөндлөнгийн үнэлгээ хийх явцдаа байгууллагынхаа хөндлөнгийн үнэлгээ хийх чадавхийг бэхжүүлэх. Өөрөөр хэлбэл, хөндлөнгийн үнэлгээнд мэргэжлийн судлаачдыг гэрээлэн ажиллуулах, сургалт, зөвлөх үйлчилгээ авах замаар өөрийн байгууллагын ажилтнуудыг дагалдуулан сургах.

- Захиалагчтай байгуулах гэрээнд захиалагчийн гүйцэтгэх үүргийг нарийвчлан тусгаж батлуулах. Ялангуяа судалгааны өгөгдөл мэдээллийг цуглуулахад захиалагч талын хүлээх үүргийг тодорхой тусгах.
- Хөндлөнгийн үнэлгээ хийх ажлын төлөвлөгөөг нарийвчлан гаргаж /гүйцэтгэх ажил, төсөв, хугацаа, хариуцах эзэн/ нягт мөрдөж ажиллах

Холбоо барих хаяг:

Боловсролын Хамтын Ажиллагааны Нийгэмлэг

Сүхбаатар дүүрэг, 1-р хороо, Чингисийн өргөн чөлөө 15/1,
Улаанбаатар -28, Монгол Улс -210628

Холбоо барих утасны дугаар: 976- 11310663

Вэб: www.mea.org.mn

“ТУНГААМАЛ ТӨВ”
ТББ

СУРГАЛТЫН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ОРЧНЫ СТАНДАРТЫН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮНЭЛГЭЭ

“ТУНГААМАЛ ТӨВ” ТББ

“ТУНГААМАЛ ТӨВ”
ТББ

“Тунгаамал төв” төрийн бус байгууллага 2014 оноос үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн. Байгууллагын зорилго нь хууль тогтоомж, эрх зүйн бусад акт, баримт бичгийн төсөл боловсруулах, гарын авлага бэлтгэх, сургалт зохион байгуулах, зөвлөгөө өгөхөд чиглэгддэг. Мөн хууль эрх зүйн шинэ мэдээллийг өгөх, холбогдох хуулийн төсөл, бусад сэдвээр хэлэлцүүлэг зохион байгуулах, хөндлөнгийн үнэлгээ хийх чиглэлээр ажиллаж байна.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын төлөөлөгчид, Засаг даргын Тамгын газрын ажилтнуудад сургалт зохион байгуулах, баг, хорооны иргэдийн нийтийн Хурлын идэвхтэн, сонгуультныг сургах, мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх ажлыг байнга зохион байгуулж байна. Төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх эрх зүйн орчинг бий болгох чиглэлээр ажиллаж, тодорхой үр дүнд хүрч байна.

“Тунгаамал төв” төрийн бус байгууллагад хууль тогтоох дээд байгууллага болон төрийн байгууллагад олон жил ажилласан, хууль, бусад шийдвэрийн төсөл боловсруулж байсан, төрийн албыг чадавхжуулах чиглэлээр мэргэшсэн, хуулийн төсөл дээр ажиллаж зөвлөмж, лавлагаа, судалгаа хийх чадвартай, туршлагатай хуульчид ажиллаж байгаагаараа давуу талтай юм.

Нэг зорилго, нэгдсэн зохион байгуулалт үр дүнд хүргэнэ

О.ТУНГАЛАГ

Төслийн багийн ахлагч

Боловсролын үнэлгээний хөтөлбөр, сурах орчны стандартын хэрэгжилтэд хөндлөнгийн үнэлгээг амжилттай хийж дуусгахад төсөл хэрэгжүүлэгч багийн гишүүдийн идэвхтэй хамтын ажиллагаа, тухайн төслийг дэмжин ажилласан байгууллагын удирдлага, ажилтнуудын дэмжлэг, туслалцаа гол үүргийг гүйцэтгэсэн. Мөн төслийн зөвлөх багийн өгсөн чиглэлийг баримтлан тэдэнтэй зөвшилцөн ажилласан нь ажлын үр дүнд эерэгээр нөлөөлсөн болно.

Хэрэгжээд 8 жил болсон боловсролын үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилт, батлагдаагүй байгаа сурах орчны стандартын хэрэгжилтэд үнэлгээ хийх ажлыг эхлүүлэхэд багагүй хүндрэл учирч байсан боловч хамтын хүчээр энэ ажлыг амжилттай гүйцэтгэлээ.

Төрийн бус байгууллагын гишүүд үнэлгээний талаар шинэ мэдлэгтэй болж, түүнийгээ практикт хэрэгжүүлэхэд энэхүү төсөл их дэмжлэг болсны дээр төрийн албан хаагчдад бодлогын баримт бичгийг үндэслэл сайтай боловсруулах, түүний хэрэгжилтэд анхааран ажиллах, үнэлгээ хийхэд иргэдийн оролцоог хангах шаардлагатайг ойлгуулсан чухал ажил болсон гэж үзэж байна.

Нийслэлийн нийт ерөнхий боловсролын сургуулиудын удирдлагад сургуулийн орчинд жил бүр үнэлгээ хийж байхыг зөвлөмж болгосон нь багш, сурагчдыг ая тухтай, аюулгүй орчинд ажиллаж, суралцах нөхцлийг бүрдүүлэх үр дүнтэй ажил боллоо.

Нийгмийн эгэх хариуцлага төслийг хэрэгжүүлж, хуримтлуулсан мэдлэг туршлагаа бусад аймаг, сум, дүүрэгт үргэлжлүүлэн хийж байгаадаа бид сэтгэгдэл өндөр байна.

Боловсролын үндэсний хөтөлбөрүүд

Монгол Улсын Засгийн газраас 2010 онд “Боловсрол үндэсний хөтөлбөр 2010-2021”, Монгол Улсын Их Хурлаас 2015 онд “Төрөөс боловсролын талаар баримтлах бодлого”-ыг, Монгол Улсын Их Хурлын 2016 оны 19 дүгээр тогтоолоор “Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030” гэсэн бодлогын бичиг баримтыг баталж, “Суралцагчдад хүртээмжтэй, чанартай, хэрэгцээнд нь нийцсэн боловсрол эзэмших тэгш боломжийг бүрдүүлэх, бага, дунд боловсролын үйлчилгээнд хот, хөдөөгийн ялгааг багасгах, хүүхэд суралцах, төлөвших ээлтэй орчинг бүрдүүлэх, хотын сургуулийн ачааллыг бууруулах, сургуулийн тавилга, сургалтын тоног төхөөрөмж, техник хэрэгслийн хангамжийг нэмэгдүүлж, тэдгээрийн хүртээмж, ашиглалтыг сайжруулах цогц арга хэмжээ авах, боловсролын стандартын шалгуурыг нарийвчлан тогтоох зэрэг зорилтуудыг тавин ажиллаж байна.

Нийслэл, дүүргийн удирдлагууд “Нийслэлийн боловсрол-2020”, “Чингэлтэйн боловсрол-2020” дэд хөтөлбөрүүдийг 2017 онд баталж, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх хөрөнгийн эх үүсвэрийг тухайн жилийн төсөвт тусган шийдвэрлэж эхэлсэн нь Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангах боломжийг бүрдүүлж өгсөн юм. Мөн Нийслэл, дүүргийн Засаг даргын үйл ажиллагааны 4 жилийн хөтөлбөр, жил бүрийн эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх Үндсэн чиглэлд боловсролын салбарыг хөгжүүлэх зорилтуудаа тодорхойлж байна.

“Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай хууль” батлагдахаас өмнө батлагдсан үндэсний хөтөлбөрүүдийн хувьд жил бүрийн төсөв, хөрөнгө оруулалтын бодлоготой тэр бүр уялдахгүй, сонгуулийн үр дүнгээр байгуулагдсан Засгийн газар

хөтөлбөрийн зорилго, чиглэлийг нь өөрчилдөг байсан нь хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч үндсэн нэгжүүдэд хүндрэл учруулдаг, ажил цалгардах байдалд хүргэдэг байсан.

Салбарын хөтөлбөрүүд Улсын Их Хурал, Засгийн газраар зорилтын түвшинд батлагдаж, зөвхөн хөрөнгө оруулалт, урсгал зардлыг төлөвлөөд үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлын зардлыг бараг тусгадаггүй байлаа. Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн биелэлтийг явцад нь болон төгсгөлд нь үнэлэхгүйгээр дараа дараагийн хөтөлбөрийг батладаг учраас хөтөлбөрийн ололт, амжилт, алдаа, дутагдал, зарцуулсан хөрөнгө зэргийг дүгнэж, хэлэлцсэн баримттай танилцах боломж бараг байхгүй байсан юм.

Манай төрийн бус байгууллага 2010 онд Монгол Улсын Засгийн газраас баталсан “Боловсрол үндэсний хөтөлбөр 2010-2021” үндэсний хөтөлбөрийн стратегийн зорилт 2-ын хүрээнд төлөвлөсөн “Боловсролын үйлчилгээний орчны стандартыг боловсруулж мөрдөх” гэсэн заалтын хэрэгжилтэд үнэлгээ хийсэн болно.

БОЛОВСРОЛЫН ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨРҮҮД, СУРГАЛТЫН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ОРЧНЫ СТАНДАРТЫН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ХӨНДЛӨНГИЙН ҮНЭЛГЭЭ, 2018 ОН

Үнэлгээ хийсэн хөтөлбөрийн нэр

Боловсролын үндэсний хөтөлбөрүүд болон сургалтын үйлчилгээний орчны стандартын хэрэгжилт

Үнэлгээ хийсэн үндэслэл

- Монгол Улсын Засгийн газраас 2010 онд баталсан “Боловсрол үндэсний 2010-2021”, хөтөлбөрийн Стратегийн зорилт 2-т “Шинжлэх ухаан, технологийн ололтод тулгуурлан боловсролын стандартын шалгуурыг нарийвчлан тогтоох” хүрээнд “боловсролын үйлчилгээний орчны стандартыг боловсруулж мөрдөх” гэж заасан байна.
- Сургуулийн болон сургуулийн эдэлбэр газрын орчин нь сурагчид, багш ажилчид, эцэг эхийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хангахад чухал нөлөөтэй. Монгол Улсын хувьд ерөнхий боловсролын сургуулийн сурах орчинг Боловсролын тухай хууль, Эрүүл ахуйн тухай хууль холбогдох яамдын сайд нарын баталсан дүрэм, журам, Стандартчилал хэмжил зүйн газраас баталсан 30 орчим стандарт, барилгын хийц, даац, дэд бүтцийн холболт зэргийг тогтоосон 200 гаруй норм, нормативуудаар зохицуулж байгаа бөгөөд дээр дурдсан сургуулийн үйлчилгээний орчны стандартыг одоогоор боловсруулаагүй, батлуулаагүй байгаа болно.
- Одоо байгаа хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа хууль дүрэм, стандарт, норм, нормативууд нь материаллаг асуудлуудыг ихээхэн анхаарсан байгаа боловч боловсролын байгууллагын үйл ажиллагаатай холбоотой агаарын чанар, ариун цэвэр, халдвар хамгаалал, гэрэлтүүлэг, хүүхдүүд тоглох болон биеийн тамир, спортоор хичээллэх нөхцөл зэргийг нарийвчлан зохицуулаагүй байна.

Үнэлгээний үр дүнг ашиглах зорилтот бүлэг

Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам, Нийслэл, дүүргийн Засаг даргын Тамгын газар, Боловсролын газар, хэлтэс, Ерөнхий боловсролын сургуулиудын удирдлага

Үнэлгээний асуулт

Үнэлгээний асуултыг дараах байдлаар боловсруулсан. Үүнд:

- Эцэг эх, сурагчид, багш нар, сургуулийн удирдлага, төрийн байгууллагууд сурах орчны нөхцөл байдлыг хэрхэн үнэлж байна вэ?
- Батлагдсан стандартуудын хэрэгжилт, түүнд нөлөөлж буй хүчин зүйлүүд юу вэ?
- ЕБС-ын сурах орчин нь сургалтын чанарт нөлөөлөх үү?
- ЕБС-ын сурах орчинг сайжруулахад зориулан зарцуулж буй төсөв, хөрөнгө хүрэлцээтэй байдаг уу?

Үнэлгээ хийсэн зорилго

Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар болон Баянзүрх, Чингэлтэй, Сонгинохайрхан дүүргүүд, зарим сургуулиудад боловсролын үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хөндлөнгийн үнэлгээ хийж, аргачлал, зөвлөмж боловсруулах

Үнэлгээнээс хүлээгдэж байсан үр дүн

Боловсролын үндэсний хөтөлбөрүүд болон сургалтын үйлчилгээний орчны стандартын хэрэгжилтэд үнэлгээ хийсний үр дүнд хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх санал бэлтгэх зорилготой ажилласан.

Нийслэл, дүүргийн удирдлага, сургуулийн зөвлөл, багш, эцэг, эх, сурагчдад үнэлгээний үр дүнг мэдээллэх, тэдгээрийн оролцоотойгоор сурах орчны үнэлгээг хийх, гарсан дутагдлыг засуулахад чиглэгдсэн.

Үнэлгээний арга зүй

Хөтөлбөрийн үнэлгээг хийхдээ дараах арга зүйг ашигласан болно. Үүнд:

- Сурах орчны стандартыг зохицуулсан хууль эрх зүйн баримт бичгийн шинжилгээ
 - Сургуулийн удирдлага, багш, үйлчилгээний ажилтан, сурагч, эцэг эх нийт 450 хүнтэй ганцаарчилсан болон бүлгийн ярилцлага
 - БСШУЯ, Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар, Нийслэлийн Боловсролын газар, дүүргүүдийн холбогдох хэлтсүүдийн ажилтнуудтай хийсэн ярилцлага
 - Төслийн баг сургуулийн ажилтнуудтай хамтран сургуулийн гадаад орчин, дотоод орчинд болон сургуулийн барилгын гол бүрдэл хэсгүүд гэсэн үзүүлэлтүүдийг хамруулсан хяналтын хуудсаар Баянзүрх, Сонгинохайрхан, Чингэлтэй дүүрэг тус бүрээс хоёр сургуулийг сонгон авч сурах орчныг үнэлсэн. Ингэхдээ БСШУ-ны сайдын 2010 оны 471 дүгээр тушаалын хавсралтын 6.3 дахь хэсэгт заасан “Сургалтын хэвийн үйл ажиллагаа явуулах шаардлага хангасан, зориулалтын, барилга байгууламжтай байх”, БСШУ-ны сайд, НХХ-ийн сайд, Сангийн сайдын хамтарсан 2007 оны 307/91/237 дугаар тушаалын хавсралтын 4-т заасан “...ангийн нэг бүлгийн багшид ногдох хүүхдийн тоо 35-аас ихгүй байх...” гэсэн зохицуулалтууд, MNS 6444:2014 Сургуулийн бүс. Техникийн ерөнхий шаардлага, MNS 6582: 2016 “Сурагчийн ширээ ба сандал. Техникийн шаардлага” стандартууд, Зам тээвэр, барилга, хот байгуулалтын сайдын 2011 оны 305 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралтаар баталсан Монгол Улсын барилгын дүрэм, “Ерөнхий боловсролын сургуулийн барилгын төлөвлөлтийн дүрэм”-д заасан шаардлагыг эш үндэс болгосон.
 - Цахим судалгаанд нийт 567 хүн, үүнээс сургуулийн захирал, удирдлага 35, багш 198, сурагч 299, эцэг, эх 35 хүн буюу нийт 1069 хүнийг хамруулсан
-

Үнэлгээнээс гарсан дүгнэлт, зөвлөмж

- Ерөнхий боловсролын сургуулийн орчны эрсдэлгүй байдал нийслэлийн дүүргүүдэд байршлаас хамааран ялгаатай байна. Судалгаанд хамрагдсан сургуулиудаас Сонгинохайрхан дүүргийн Ирээдүй цогцолборын 1 дүгээр ахлах сургууль, Сүхбаатар дүүргийн 24 дүгээр сургууль, Баянзүрх дүүргийн 84 дүгээр сургуулийн орчны стандартын хэрэгжилт харьцангуй сайн, сургуульд ажиллагсад болон суралцагсдын ажиллаж, суралцах орчин нь илүү тохитой байна.

- Сургуулиудад стандарт болон норм, нормативуудын хэрэгжилт “дунд” буюу 63.3 хувьтай байна. Энэ нь сурагч, багш нарын ажиллах, сурах анги, танхимын хүрэлцээ муу, ариун цэврийн өрөөний тоо хангалтгүй, сурагчид дугуйлан, секцэнд хамрагдах боломж хомс, дадлагын хичээл хийх бодис, материал, багаж, техник хэрэгслэл дутагдалтай, биеийн тамирын заалын ачаалал их зэргээс шалтгаалж байна.
- Яамнаас санхүүжилт авдаг, гүнзгийрүүлсэн сургалттай, лаборатори сургуулиудад сурах орчин харьцангуй сайн, харин хотын төвөөс зайдуу, сурагчдын тоо хүчин чадлаас хэтэрсэн сургуулиудад шийдвэрлэх асуудлууд их байна.
- Сургуулийн гадаад орчинд ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх, хальтиргаа гулгааг багасгах, авто машины хөдөлгөөнийг зохицуулах, гэрэлтүүлгийг нэмэгдүүлэх, сайжруулах хэрэгтэй.
- Боловсролын үйлчилгээний хэвийн ажиллагаа хангагдахгүй байгаагийн гол шалтгаан нь анги дүүргэлт ихсэх, 3 ээлжээр хичээллэх явдал бөгөөд энэ асуудал бүрэн шийдвэрлэгдээгүй тохиолдолд сургуулийн гадаад болон дотоод орчны эрсдэлгүй, тааламжтай байх нөхцөл бүрдүүлэхэд хүндрэлтэй байна.
- Боловсролын салбарт хөтөлбөр болон стандартуудыг батлахдаа түүнийг хэрэгжүүлэх төсөв, хөрөнгийг хамтад нь шийдвэрлэдэггүй, салбарын болон орон нутгийн төсвийн төсөөллийг боловсруулах, батлахад сургалтын орчны шаардлага, стандартыг харгалзан үзэхгүй байгаагаас хэрэгжилт нь сайнгүй байна.

Үнэлгээний судалгааны үр дүнд тулгуурлан дараах зөвлөмжийг холбогдох байгууллагуудад хүргүүлсэн. Үүнд:

Нэг. Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яаманд

- Сургуулийн орчны стандартыг хот, хөдөө, хотын төв болон гэр хорооллын онцлогийг харгалзан боловсруулж 2018 онд багтаан батлуулах, одоо мөрдөгдөж байгаа стандартуудыг боловсролын байгууллагуудад хүргэх, биелэлтийг хангуулах ажлыг зохион байгуулахад анхаарах;
- Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн тухай хууль болон Монгол Улсын Засгийн газрын 2017 оны 03 дугаар сарын 15-ны өдрийн 89 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-ын дагуу боловсролын чиглэлээр батлагдсан хууль, тогтоол, хөтөлбөр, стандартыг салбарын удирдлага, ажилтнуудад хүргэх, сурталчлах, биелэлтийг зохион байгуулах, үнэлгээ хийж байх ажлыг чанаржуулах;
- Боловсролын талаар төрөөс баримталж байгаа бодлого нь сонгуулийн бүрэн эрхийн хугацаагаар өөрчлөгдөж, хүүхдүүдийг тогтвортой хөтөлбөрөөр системтэй сургахгүй байгаа, энэ салбарт ажиллаж байгаа удирдах албан тушаалтнуудыг улс төрийн шалтгаанаар чөлөөлж, томилж байгаа одоогийн тогтолцоог өөрчлөх, ерөнхий боловсролын сургуулийн захирал, сургалтын менежерээр ажиллах хүмүүст мэргэжлээрээ 3-5 жил ажилласан байх шалгуурыг бий болгох зэрэг асуудлыг холбогдох хууль, тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар судлан шийдвэрлэх;
- Сургуулийн техник хэрэгслэл, ширээ, сандал, бусад эд зүйлсийг худалдан авах, худалдах зарим эрхийг нийслэл, дүүрэг, сургуулийн удирдлагад шилжүүлэх асуудлыг судлан шийдвэрлэх.

Хоёр. Нийслэл, дүүргийн Засаг даргын Тамгын газар, Боловсролын газар, хэлтсийн удирдлагад

- Монгол Улсын стандарт MNS 6444:2014 буюу “Сургуулийн бүс”-ийн техникийн ерөнхий шаардлагын дагуу сургуулийн орчинг тохижуулах, хүүхдийг зам, тээврийн ослоос урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг нийслэл, дүүргийн хэмжээнд зохион байгуулах;
- Боловсролын асуудлаар гарсан эрх зүйн баримт бичгийг хэрэгжүүлэх, тайлагнах ажлыг нэгтгэн зохион байгуулах үүргийг дүүргийн Боловсролын хэлтсийн дүрэмд тусгах; бодлогын бичиг баримтыг үндсэн нэгж, сургуулийн багш нар, эцэг, эхэд хүргэж сурталчлах, тухайн нэгжээс хийх ажлын төлөвлөгөөнд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх чиглэлээр тодорхой асуудлыг тусгадаг байх;
- Сурах орчныг бүрдүүлэх чиглэлээр батлагдсан хууль тогтоомж болон орчны стандартын талаар багш, сурагч, эцэг, эхэд сургалт зохион байгуулах, хийгдэж байгаа ажлын талаар оролцогч талуудад тухай бүр мэдээлж байх.

Гурав.Ерөнхий боловсролын сургуулиудын удирдлагад

- “Төрөөс боловсролын талаар баримтлах бодлого батлах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2015 оны 01 дүгээр сарын 29-ний өдрийн 12 дугаар тогтоолын 3 дугаар зүйлийн 3.18 дахь хэсэгт “Бүх шатны боловсролын байгууллагын үйл ажиллагаанд өөрийн үнэлгээ, дотоод мониторингийн тогтолцоог хөгжүүлнэ” гэж заасныг хэрэгжүүлж, жил бүр 28 сургуулийн зөвлөл, багш нар, эцэг, эх, сурагчдын оролцоотойгоор боловсролын үйлчилгээний орчны стандартын хэрэгжилтэд үнэлгээ хийж, дүнг оролцогч талуудад мэдээлж байх, гарсан шийдвэрийг үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлж ажиллах;
- Сургуулийн багш, ажилтнууд, сурагчид, эцэг, эхэд сурах орчны чиглэлээр сургалт зохион байгуулах, үнэлгээ хийх аргачлалын дагуу дотоодын хяналтыг зохион байгуулах талаар тус төрийн бус байгууллагатай хамтран ажиллахыг зөвлөсөн.

Үнэлгээний үр дүнд тулгуурлан авсан арга хэмжээ

- Үнэлгээний зөвлөмжийг Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам, Нийслэл, дүүргийн Засаг даргын Тамгын газар, Боловсролын газар, хэлтэс, Ерөнхий боловсролын сургуулиудын удирдлагад хүргүүлсэн.
- Үнэлгээний судалгаанаас гаргасан дүгнэлтэд тулгуурлан жил бүр сургуулийн зөвлөл, багш нар, эцэг, эх, сурагчдын оролцоотойгоор боловсролын үйлчилгээний орчны стандартын хэрэгжилтэд үнэлгээ хийж, дүнг оролцогч талуудад мэдээлж байх, гарсан шийдвэрийг үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлж ажиллахыг заасан.
- Ерөнхий боловсролын сургуулиуд орчны төлөв байдалдаа үнэлгээ хийж, холбогдох арга хэмжээг авдаг болсон.

Тулгарсан бэрхшээл, эрсдэл

- Эрх зүйн баримт бичгийг үндсэн нэгжид хүргэх, сурталчлах, хэрэгжилтийг зохион байгуулах, үнэлгээ хийх тогтсон журамгүй, нэг асуудлыг олон газарт хувааснаас төрийн албан хаагчдын дунд асуудлыг орхигдуулсан, бие биерүүгээ түлхсэн, төрийн бус байгууллагыг тээршаах байдал анзаарагдаж байсан.
- Боловсролын чиглэлээр батлагдсан үндэсний хөтөлбөр, мөрдөгдөж байгаа стандартуудын хэрэгжилтэд хөндлөнгийн үнэлгээ хийхэд төрийн байгууллагын албан

тушаалтнууд холбогдох эрх зүйн баримт бичгээ сайн судлаагүй, мэдээлэл өгөхөд бэлэн биш байсан судалгааны явцад тодорхой хэмжээгээр нөлөө үзүүлж байсан.

- “Сургуулийн орчны стандарт” гэсэн нэгдсэн баримт бичиг батлагдаагүй байгаагаас шаардлагатай мэдээллийг сургуулиуд болон Боловсролын хэлтсээс цуглуулан авахад төвөгтэй байсан.
- Үнэлгээг хийхэд цаг хугацаа бага байснаас гадна ТББ-ын ажилтнууд өөрсдөө хөндлөнгийн үнэлгээ хийх арга барилд суралцах шаардлага үүссэн.
- Бодлогын бичиг баримттай холбоотой гарсан шийдвэрүүд, хуралдааны тэмдэглэл, зарцуулсан хөрөнгийн хэмжээ зэрэг холбогдох материалууд дүүргүүдийн Боловсролын хэлтэс болон сургуулийн удирдлагуудад байхгүй, архивын нэгж болгон хадгалсан зүйл байхгүй байсан.
- Багийн гишүүд үнэлгээг анх удаа хийсэн, нэгдсэн аргачлал байхгүй зэрэг шалтгааны улмаас удаа дараа хуралдах шаардлага гарч, цаг хугацааны хувьд нэлээдгүй хугацааг зарцуулсан

Амжилтад нөлөөлсөн хүчин зүйлс

- Үнэлгээ хийх ажилд Нийслэл, дүүргийн Засаг даргын Тамгын газар, Боловсролын газар, хэлтэс, Нийгмийн бодлогын хэлтэс, Цагдаагийн хэлтсийн ажилтнууд нь хөтөлбөр болон стандартыг хэрэгжүүлэх чиглэлээр сүүлийн 2 жилд хийгдсэн ажлуудын мэдээллийг танилцуулах, шаардлагатай ажилтнуудтай уулзалт зохион байгуулахад туслалцаа үзүүлж ажилласан нь ихээхэн дэмжлэг болсон.
- Дэлхийн банкны төслийн менежер Д.Амарбаясгалан, зөвлөх Л.Булган, зөвлөх Б.Сандра нарын байнгын зөвлөгөөг авч хамтран ажилласан явдал судалгааг амжилттай гүйцэтгэхэд нөлөөлсөн.

Үр шим хүртэгчдийн сэтгэгдэл

Нийслэлийн ЗДТГ-ын Нийгмийн бодлогын хэлтсийн боловсролын асуудал хариуцсан мэргэжилтэн Б.Ганболд

Боловсролын үндэсний хөтөлбөр, сургуулийн орчны стандартын хэрэгжилтэд үнэлгээ хийх нь цаг үеэ олсон зөв ажил гэж үзэж байна. Сургуулийн удирдах албан тушаалтныг тогтвор суурьшилтай ажиллуулах, боловсролын байгууллагад ажиллаж байсан хүмүүсийг шат ахиулан томилж байх, сургуулийн байр, бусад тоног төхөөрөмжийг бүрэн хүчин чадлаар нь ашиглах зэрэг шийдвэрлэх олон чухал асуудлууд байна. Сургуулийн хамран сургах тойргоор нь сурагчдыг сургах, хандив нэрээр сурагчдыг шинээр элсүүлэн авч, ачааллыг хэтрүүлж байгаа одоогийн тогтолцоог өөрчлөх шаардлагатай. Сургуулийн сурах орчны стандартыг яаралтай батлаж, мөрдүүлсэнээр сургуулийн ачаалал тэнцвэржиж, төсөл хөрөнгийн хуваарилалт сайжирна. Ямар стандарт байна, түүнийг мөрддөг байх, хэрэгжүүлэхгүй байгаа тохиолдолд хариуцлага тооцдог байх хэрэгтэй юм.

Сонгинохайрхан дүүргийн Цагдаагийн 1 дүгээр хэлтсийн хүүхдийн ахлах байцаагч Д.Будзаан (Тайлбар: төсөл хэрэгжиж байх үед энэ албан тушаалыг хашиж байсан)

Facebook-ийг дэлхийн олон сая хүмүүс хэрэглэж, хоорондоо харилцаж байна. Манай хүүхдүүд ч цахим ертөнцөд чөлөөтэй нэвтэрч байгаа нь зарим талаараа гэмт хэргийн хохирогч болох, гэмт хэрэг үйлдэх сэдлийг төрүүлж байна. Сүүлийн жилүүдэд хүүхдүүд мансууруулах бодис,

согтууруулах ундаа хэрэглэх, машин хулгайлах, залилангийн гэмт хэрэг үйлдэх боллоо. Төрийн байгууллагуудын зүгээс насанд хүрээгүй хүүхдүүд рүү чиглэсэн хамтын ажиллагаа дутмаг, тэднийг нийгэмжүүлэх ажил хийгдэхгүй байгаагийн дээр хүүхдийг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлийн сургалтыг төлөвлөгөөтэйгээр хийхгүй байгаад анхаарч арга хэмжээ авмаар байна. Замын хөдөлгөөний аюлгүй байдалтай холбогдох стандарт манай дүүргийн хэмжээнд хэрэгжилт сайн байгаа хэдий ч нөгөө талаар хүүхдийн байцаагчийн орон тоо цөөн байгаа нь хүүхдүүд гэмт хэрэгт холбогдохоос урьдчилан сэргийлэх ажилд сөргөөр нөлөөлж байна. Мөн түүнчлэн сургуулийн ойр орчмын гэрэлтүүлэг, камержуулалт зэрэгт стандарт зайлшгүй шаардлагатай байна гэж үзэж байна.

Үнэлгээг хийхэд анхаарах зүйлс

- Хөндлөнгийн үнэлгээг үр дүнтэй хийхийн тулд үнэлгээ хийх хүрээг нарийн тодорхойлж, ажлын төлөвлөгөөгөө цаг хугацааг харгалзан боловсруулах, ажилтан бүрийн ажил үүргийн хуваарийг тодорхой болгож заах нь чухал юм.
- Үнэлгээний судалгаанд хэрэглэгдэх асуулга, үнэлгээний шалгуур үзүүлэлтийг зөв гаргахад онцгой анхаарах хэрэгтэй.
- Хөндлөнгийн үнэлгээг хийхийн өмнө захиалагч тал, үнэлгээг хийх төрийн бус байгууллага, холбогдох төрийн байгууллагуудын хувьд гүйцэтгэх гэж буй ажлын цар хүрээний талаар нэгдсэн ойлголттой болж, харилцан бие биеэ дэмжин ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлсэн байх нь нэн чухал юм.
- Үнэлгээ хийхтэй холбоотой сургалтуудыг энэ чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буй ТББ-гуудад тогтмол зохион байгуулах, тэдгээрийн ажилтнуудыг мэргэшүүлэх зайлшгүй шаардлагатай гэж үзэж байна.
- Холбогдох төрийн байгууллагууд нь ТББ-гаас хийгдсэн үнэлгээний дагуу өгч буй зөвлөмжийг ажил хэрэг болгох тал дээр онцгой анхаарч тушаал, захирамж гарган, төлөвлөгөөний дагуу хэрэгжүүлэх нь чухал ач холбогдолтой юм.

Холбоо барих хаяг:

Тунгаамал төв ТББ-ын Гүйцэтгэх захирал О.Тунгалаг

Холбоо барих утасны дугаар: 99171697

Цахим шуудангийн хаяг: otungalag@yahoo.com

Тунгаамал төв ТББ-ын ажилтан Х.Ариунгоо

Холбоо барих утасны дугаар: 99994777

Цахим шуудангийн хаяг: ariungoo@gmail.com

**“СЭТГЭЦИЙН
ЭРҮҮЛ МЭНД”
ҮНДЭСНИЙ ХОЁР
ДАХЬ (2010-2019)
ХӨТӨЛБӨРИЙН
ҮНЭЛГЭЭ**

“СЭТГЭЦИЙН ЭРҮҮЛ МЭНД” ҮНДЭСНИЙ ХОЁР ДАХЬ (2010-2019) ХӨТӨЛБӨР

Дэлхийн хэмжээнд 2005 онд бүртгэгдсэн нийт өвчлөлийн 10 хувийг сэтгэц, зан үйлийн эмгэг эзэлж байсан бол 2020 онд 15 хувь болж нэмэгдэх магадлалтай байгааг Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагын зүгээс тооцоолсон байна. Өнөөгийн байдлаар дэлхийн 4 хүн тутмын 1 нь сэтгэцийн ямар нэгэн эмгэгт өртөж байгаагаас гадна хөдөлмөрийн чадвар алдалтад хүргэдэг 10 өвчний 5 нь сэтгэцийн эмгэг байна.

Сүүлийн 15 жилд манай улсад сэтгэц, зан үйлийн эмгэгийн тархалтын судалгаа хийгдээгүй бөгөөд эрүүл мэндийн статистик мэдээгээр сэтгэц, зан үйлийн эмгэгийн тохиолдол 2000 онд 10,000 хүн тутамд 77.4 байсан бол 2007 онд 112.9 болж нэмэгджээ. 2008 оны байдлаар Монгол улсад сэтгэц, зан үйлийн эмгэгтэй 22 мянга гаруй хүн эмнэлгийн идэвхтэй хяналтад эмчлэгдэж, хөдөлмөрийн чадвар алдсан нийт хүний дотор сэтгэцийн эмгэгтэй хүн 15 хувийг эзэлж байна.

Хүн амын сэтгэцийн эрүүл мэндийг дэмжих, сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг сайжруулах зорилгоор Засгийн газраас 2002-2007 онд “Сэтгэцийн эрүүл мэнд” үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн юм. Энэ хугацаанд “Эрүүл мэндийн боловсрол” бага, дунд боловсролын улсын стандарт, ерөнхий боловсролын сургуулийн эрүүл мэндийн хичээлийн хөтөлбөр, сурах бичиг болон багш бэлтгэдэг их, дээд сургууль, коллежийн сургалтын агуулга, хөтөлбөрт сэтгэцийн эрүүл мэндийн асуудлыг тусгаж, сум, өрхийн түвшинд сэтгэцийн эрүүл мэндийг дэмжих чиглэлээр мэдээлэл, сургалт сурталчилгааны ажил тогтмолжин, сум, өрхийн

түвшинд сэтгэцийн эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж үзүүлдэг болсон бөгөөд уг үйлчилгээнд хамрагдах хүний тоо нэмэгдсэн байна.

Эрүүл мэндийн салбарын мастер төлөвлөгөө”-нд 2015 он гэхэд сэтгэц, зан үйлийн эмгэгийг 10,000 хүн амд 65 хувь хүртэл бууруулах, сэтгэцийн эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж шаардлагатай үйлчлүүлэгчдийн 70 хүртэлх хувийг тусламж, үйлчилгээнд хамруулахаар төлөвлөсөн бөгөөд хүн амын дунд сэтгэц, зан үйлийн эмгэгийн тохиолдол, амиа хорлолт буурахгүй байгааг харгалзан “Сэтгэцийн эрүүл мэнд” үндэсний хоёр дах хөтөлбөрийг боловсруулсан болно.

Хөтөлбөрийн зорилго нь хүн амын сэтгэцийн эрүүл мэндийг дэмжих, сэтгэцийн эрүүл мэндийн анхан шатны болон нийгэм, хамт олонд тулгуурласан тусламж, үйлчилгээг өргөжүүлэх замаар сэтгэц, зан үйлийн эмгэгийн тархалтыг бууруулах нөхцөл бүрдүүлэхэд оршиж байгаа болно.

“СЭТГЭЦИЙН ЭРҮҮЛ МЭНД” ҮНДЭСНИЙ ХОЁР ДАХЬ (2010-2019) ХӨТӨЛБӨРИЙН “СЭТГЭЦИЙН ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ТУСЛАМЖ ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ХҮРТЭЭМЖ”-ИЙН ХӨНДЛӨНГИЙН ҮНЭЛГЭЭ, 2018 ОН

Үнэлгээ хийсэн хөтөлбөрийн нэр

“Сэтгэцийн эрүүл мэнд” үндэсний хоёр дахь (2010-2019) хөтөлбөр

Үнэлгээ хийх үндэслэл

- Дэлхийн банк, Швейцарийн хөгжлийн агентлаг, Монгол Улсын Засгийн газар хамтран “Монгол улсад нийгмийн эгэх хариуцлагыг бэхжүүлэх” санаачилгыг эхлүүлж, энэ хүрээнд боловсрол, эрүүл мэндийн чиглэлээр 4 дэд төслийг нийслэлийн Баянзүрх, Сонгинохайрхан, Чингэлтэй дүүрэгт хэрэгжүүлсэн. Энэ ажлын хүрээнд “Сэтгэцийн эрүүл мэнд” үндэсний хоёр дахь хөтөлбөрт хөндлөнгийн үнэлгээ хийх шаардлага урган гарсан.
- 2009 оны 09 дүгээр сарын 30-нд Монгол Улсын засгийн газрын 303 тоот тогтоолоор “Сэтгэцийн Эрүүл Мэнд” хоёр дахь үндэсний хөтөлбөр батлагдаж 2019 он хүртэл хэрэгжихээр төлөвлөгдсөн. Энэ хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн талаархи төрийн байгууллагын албан хаагчид, иргэдийн ойлголт тааруу, хэн юуг хариуцан ямар ажлыг зохион байгуулсан талаархи тайлан, гүйцэтгэл байхгүй, зарцуулсан хөрөнгийн тооцоо хийгдээгүй байсан.
- “Сэтгэцийн эрүүл мэнд” үндэсний хоёр дахь хөтөлбөрийн явцын үнэлгээ хийгдээгүй, тухайн хөтөлбөр нийгмийн хэрэгцээнд нийцэж байгаа эсэх нь тодорхойгүй байгаа нь үнэлгээ хийх шаардлагыг нэмэгдүүлж байна.
- “Сэтгэцийн эрүүл мэнд” үндэсний хоёр дахь хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн байдалд судалгаа хийж цаашид сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг сайжруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх хөтөлбөрийг боловсруулахад харгалзан үзэх асуудлыг тодорхойлох хэрэгцээ шаардлага нэмэгдэх болсон нь үнэлгээ хийх үндэслэл болж өгсөн болно.

Үнэлгээний асуулт

Үнэлгээний асуултыг дараах байдлаар дэвшүүлсэн байна. Үүнд:

- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний хүртээмж ямар байна вэ? (Хууль эрх зүйн орчин; хүний нөөц, эм, эмнэлгийн хэрэгсэл; тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаарх сэтгэл ханамж г.м)
- Сэтгэцийн эрүүл мэндийг хэрхэн хамгаалах талаарх олон нийтийн ойлголт ямар түвшинд байна вэ?
- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний хүртээмж нийгмийн хэрэгцээ, шаардлагад нийцэж байна уу?

Үнэлгээний үр дүнг хэрэглэх зорилтот бүлэг

НЗДТГ, НЭМГ, сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ үзүүлдэг эрүүл мэндийн байгууллагын удирдлага

Үнэлгээний зорилго

“Сэтгэцийн эрүүл мэнд” (2010-2019) хоёрдахь үндэсний хөтөлбөрийн зорилтуудын хэрэгжилтийн түвшинг тодорхойлж, хүн амыг сэтгэцийн эмгэгээс хамгаалахад чиглэсэн тусламж үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулах чиглэлээр зөвлөмж боловсруулах

Хөндлөнгийн үнэлгээнээс хүлээгдэж байсан үр дүн

- “Сэтгэцийн эрүүл мэнд” үндэсний хоёр дахь (2010-2019) хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай төсөв хөрөнгө, хүний нөөц, эм, эмнэлгийн болон техник хэрэгслийн үр ашгийг тооцон үзэх
- “Сэтгэцийн эрүүл мэнд” үндэсний хоёр дахь (2010-2019) хөтөлбөрийн хүрээнд дэвшүүлсэн зорилтууд бодит үр дүндээ хүрсэн эсэхийг тодорхойлох
- “Сэтгэцийн эрүүл мэнд” үндэсний хоёр дахь (2010-2019) хөтөлбөр нь зорилтот бүлгийн хэрэгцээ шаардлагыг хангаж чадсан эсэхт үнэлгээ өгөх
- “Сэтгэцийн эрүүл мэнд” үндэсний хоёр дахь (2010-2019) хөтөлбөрийн хүн амын сэтгэцийн эрүүл мэндийг хамгаалахтай холбоотой тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэхэд үзүүлэх нөлөөг тодорхойлох зэрэг нь болно.

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр дүнг тодорхойлохдоо дараах шалгуур үзүүлэлтийг ашигласан. Үүнд:

- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ үзүүлж байгаа эмнэлгийн хүртээмж
- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ үзүүлж байгаа эрүүл мэндийн байгууллагын хүний нөөцийн хүртээмж
- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээнд зарцуулагдаж буй төсөв, санхүүгийн хүртээмж
- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ авч байгаа үйлчлүүлэгчдийн хандалт, тоо (амбулаторт, стационарт)
- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн боловсролын үйлчилгээний хүртээмж (ЕБС-ийн албан сургалтын хөтөлбөр, эрүүл мэндийн байгууллагуудын сургалт, сурталчилгааны үйл ажиллагаа г.м)
- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн зөвлөх үйлчилгээний хүртээмж (сэтгэлзүйн зөвлөгөө өгөх төв, утас г.м)
- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн талаарх хувь хүний ойлголт, мэдлэгийн түвшин зэрэг болно.

Үнэлгээний арга зүй

Хөтөлбөрийг үнэлгээг хийхдээ дараах тоон болон чанарын судалгааны арга зүйг ашигласан байна. Үүнд:

- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн талаарх хууль эрх зүйн (хууль, бодлого, хөтөлбөр, дүрэм журам, стандарт) баримт бичиг, холбогдох байгууллагуудын сүүлийн 3-5 жилийн статистик, тайлан мэдээ мэдээлэл, баримт бичигт дүн шинжилгээ хийсэн.
- Баянзүрх, Сонгинохайрхан, Чингэлтэй дүүргийн ӨЭМТ, дүүргийн эрүүл мэндийн нэгдэл дэх Сэтгэц-Аддиктология поликлиник, Сэтгэцийн эрүүл мэндийн үндэсний төвийн (цаашид төв гэж нэрлэх) эмч, эмнэлгийн мэргэжилтэн, удирдлага, үйлчлүүлэгчид, тэдгээрийн гэр бүл, асран хамгаалагч нийт 53 хүний дунд ганцаарчилсан болон фокус бүлгийн ярилцлагыг зохион байгуулсан.
- Баянзүрх, Сонгинохайрхан, Чингэлтэй дүүргийн 9 хорооны нийт 530 иргэдийн дунд санал асуулгын судалгааг зохион байгуулсан.

Үнэлгээний үр дүн

- Сэтгэцийн эрүүл мэнд үндэсний хоёрдах хөтөлбөрийг албан ёсоор зогсоож, дуусгавар болгосон тухай ямар нэг тогтоол шийдвэр гараагүй ч Засгийн газраас 2017 оноос эхлэн хэрэгжүүлэхээр баталсан “Халдварт бус өвчинтэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөр (2017-2026)”-т сэтгэцийн эрүүл мэндийн асуудлыг нэгтгэн оруулж, сэтгэцийн эрүүл мэндийн талаар авч хэрэгжүүлэх зарим арга хэмжээний талаар тусгасан бөгөөд сэтгэцийн эрүүл

мэндийн тусламж үйлчилгээ үзүүлэх талаарх хууль эрхзүйн заалтууд бодит байдал дээр бүрэн хэрэгжээгүй байна.

- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн санхүүжилт нийт эрүүл мэндийн төсвийн 2 хувийг эзэлж үүнээс 64 хувийг эмнэлгийн тусламж үйлчилгээнд зарцуулж байгаагаас үзэхэд хүн амын сэтгэцийн эрүүл мэндийг хамгаалах үйл ажиллагааны санхүүжилт нэмэгдээгүй, нийгэм, хамт олонд түшиглэсэн тусламж, үйлчилгээний санхүүжилт хангалтгүй хэвээр байна.
- Сэтгэцийн эмгэгийн шинж тэмдэг, үүсэх шалтгааныг тодорхойлох иргэдийн чадвар өмнөх 10 жилтэй харьцуулахад сайжирсан хэдий ч сэтгэцийн эрүүл мэндээ хэрхэн хамгаалах талаарх мэдлэг, ойлголт хангалтгүй түвшинд байна.
- Нийт хүн амын 37-38 хувь буюу судалгаанд оролцогчдын 65 хувь нь сэтгэцийн эмгэгт өртөх магадлал өндөр, 69 хувь нь сэтгэцийн зонхилон тохиолдох өвчлөлтэй гарсан бөгөөд энэ байдал залуучуудын дунд нэмэгдэх хандлагатай байна. Иймээс бүхий л мэргэжлийн эмч нар энэ байдалд анхаарлаа хандуулж, бусад төрлийн өвчний эмчилгээний явцад ч сэтгэлзүйн дэмжлэг, тусалцаа үзүүлж чаддаг ур чадварт суралцах урьдач нөхцөл үүсээд байна.
- Анхан болон дунд шатлалд гаж нөлөө багатай, үр дүн сайтай сэтгэцэд нөлөөлөх эмийн хүртээмж хязгаарлагдмал, үнэгүй олгогддог эмийн хүрэлцээ дутмаг, нийслэлийн хувьд зөвхөн СЭМҮТ дээр эм олголт төвлөрдөг нь иргэдэд чирэгдэл үүсгэж байна.
- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний хүртээмж анхан шатанд хангалтгүй байгаа учир хоёр, гуравдах шатлалын сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний ачааллыг нэмэгдүүлж, иргэд гэртээ ойр байрлах эмнэлгийн байгууллагуудаас үйлчилгээ авах боломжгүй байна.
- Хоёрдугаар шатлалын сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний хүртээмжийн чиглэлээр хөтөлбөрийн гол үр дүнг тодорхойлох ажлууд хийгдээгүй байна.

Хөтөлбөрийн үнэлгээнд тулгуурлан ЗГХЭГ, ЭМЯ, НЗДТГ, НЭМГ-т хандан дараах зөвлөмжийг хүргүүлжээ. Үүнд:

ЗГХЭГ-т хандсан зөвлөмж

- Хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд байнга хяналт тавьж ажиллах субъектийг тодорхой болгож, гарсан үр дүнг олон нийтэд мэдээлэх нь хөтөлбөрийн үр дүнд эерэгээр нөлөөлнө. Тиймээс засгийн газрын үйл ажиллагаа, гаргасан шийдвэр, үндэсний хөтөлбөрийн үр дүнг иргэддээ ил тод мэдээлж байх;
- Хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулан сэтгэцийн эмгэгийн талаарх ойлголтыг олон нийтэд өгөх, сурталчилах. Ялангуяа хэвлэл мэдээллийн байгууллагууд гол төлөв сөрөг мэдээлэл цацаж, иргэд олон нийтийг сэтгэлзүйгээр хүчирхийлж байгаад анхаарлаа хандуулах;

Эрүүл мэндийн яаманд хандсан зөвлөмж

- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх арга хэмжээний талаар тусгагдсан хууль эрх зүйн баримт бичгийн хэрэгжилтийг хангах, эрчимжүүлэх, өнөөгийн хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлэн шинэчлэн сайжруулах;
- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээнд зарцуулах санхүүжилтийг 3-5 хувь болгож нэмэгдүүлэх, эрүүл мэндийн салбарын санхүүжилтийг нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээнд түлхүү хуваарилах (тухайлбал нийгэмд хамт олонд тулгуурласан тусламж, үйлчилгээ болон сэтгэцийн эрүүл мэндийн боловсрол олгох сургалт, сурталчилгаанд сэтгэцийн эрүүл мэндийн зарцуулах санхүүжилтийн 20-иос доошгүй хувийг зарцуулах эрх зүйн зохицуулалтыг хийх);

- ЕБС-иудад “Эрүүл мэнд” хичээлийг дахин заах болсонтой холбогдуулан уг хичээлийн агуулга, хөтөлбөрт сэтгэцийн эрүүл мэндийн талаарх агуулга, цагийг багтаан батлах, хүүхэд өсвөр үеийнхэнд сэтгэцийн эрүүл мэндийн боловсролыг олгох;
- Анхан шатанд ажиллаж буй эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийн хангамж нөхцлийг сайжруулах, тогтвор суурьшилтай ажиллах нөхцлийг бүрдүүлэх (Тухайлбал анхан шатлалд 5-аас дээш ажилласан эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнийг урьдчилгаа төлбөргүй орон сууцны хөнгөлөлттэй зээлд хамруулж, орон сууцаар хангах гэх мэт);
- Хууль ёсны асран хамгаалагчгүй боловч асран хамгаалагчийн ивээлд байх шаардлагатай сэтгэцийн архаг эмгэгтэй хүнд зориулсан улсын асрамжийн газар байгуулах асуудлыг хэлэлцэж, шийдвэрлүүлэх;
- Эрүүл мэндийн салбарын эмч, эмнэлгийн мэргэжилтэнд эмчлэх, сувилах эрхийг олгохдоо сэтгэцийн эрүүл мэндийн мэргэшүүлэх богино хугацааны сургалтанд (1.5 сар) хамрагдсан байх шалгуур үзүүлэлтийг нэмэх талаар судалж, хууль эрхзүйн баримт бичгийг шинэчлэх;

НЗДТГ болон Нийслэлийн Эрүүл мэндийн газарт гаргах зөвлөмж

- Шийдвэр гаргагчдын анхаарлыг сэтгэцийн эрүүл мэндийн асуудалд хандуулах, сэтгэцийн эрүүл мэндийн тулгамдаж буй асуудлаар Засгийн газар, ЭМЯ, НЗДТГ, Дүүргийн засаг даргын тамгын газар, ТББ болон олон улсын байгууллагуудын төлөөллийг хамруулсан уулзалт, нээлттэй хэлэлцүүлэг зохион байгуулах;
- НЗДТГ болон НЭМГ-аас санаачилан сэтгэцийн эрүүл мэндийн дэд хөтөлбөрийг 4-5 жилийн хугацаатай боловсруулж, хэрэгжүүлэх. Тухайлбал “Хүүхэд өсвөр үеийнхний сэтгэцийн эрүүл мэндийг сайжруулах хөтөлбөр”-ийг ЕБС дээр хэрэгжүүлэх;
- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, сайжруулах хүрээнд дүүргийн Засаг даргын Тамгын газар, дүүргийн нэгдсэн эмнэлгийн удирдлагуудтай хамтарч ажиллах санал, үйл ажиллагааны чиглэлийг тодорхой тусгасан удирдамж хүргүүлэх;
- СЭМҮТ-тэй хамтран 2 жилийн давтамжтай бүх ӨЭМТ-ийн эмч, эмнэлгийн мэргэжилтэн, нийгмийн ажилтнуудыг сэтгэцийн эрүүл мэндийн мэдлэг, чадвар олгох мэргэшүүлэх сургалтад хамруулах, дадлагажуулах ажлуудыг зохион байгуулах графикчилсан төлөвлөгөөг гаргаж, гарын авлага материалаар хангах;
- Сэтгэцийн эмгэгтэй хүмүүсийн нийгэм хамт олон тулгуурласан тусламж, үйлчилгээг түлхүү үзүүлэх чиглэлийн арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх. Тухайлбал ӨЭМТ-ийн нэг өрөөг сэтгэцийн эмгэгтэй хүмүүст зориулсан сэтгэц-нийгмийн нөхөн сэргээх өрөө болгож тохижуулах боломжтой. ӨЭМТ-үүдэд байнга ашиглагдаад байдаггүй сургалтын өрөө, физик эмчилгээний өрөө, тариурын өрөөнүүд байдаг ба эдгээр өрөөг ашиглах боломжтой юм.

Үр дүнг тогтворжуулахаар хийх алхмууд

Хөтөлбөрийн үр дүнг хэрхэн ашигласан талаарх мэдээлэл олдоогүй учир энэ хэсэгт үр дүнг тогтворжуулах зорилгоор авч болох арга хэмжээний талаар дурдсан болно.

- Хөтөлбөрийн үнэлгээний үр дүнд үндэслэн бий болсон мэдлэгийг ашиглах үйл явц хамгийн чухал байдаг учраас үнэлгээний тайланг боловсруулан бий болгосон мэдлэг, туршлага, сургамжийн талаар холбогдох оролцогч талуудад мэдээлэл түгээх ажил нэн чухал юм.
- Үнэлгээний тайлангийн мэдээллийг энгийн, ойлгомжтой хэлбэрт оруулан радио, телевиз, интернет, сонин хэвлэл зэрэг мэдээллийн хэрэгсэл ашиглан олон нийтийн дунд түгээх

болохоос гадна тайланг хураангуйлан эмхэтгэл болгон холбогдох оролцогч талуудад хүргүүлнэ.

- Хөтөлбөрийн үнэлгээний үр дүнг ижил төстэй үйл ажиллагаа бүхий шинэ хөтөлбөрийг боловсруулахдаа мэдээлэл болгон ашиглана. Хөтөлбөрийн үнэлгээний үр дүнд хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд сөргөөр нөлөөлж буй асуудлууд (төсвийн зарцуулалтыг үр дүнтэй болгох, хүний нөөцийг чадавхжуулах, өөр арга хэрэгслээр тухайн асуудлыг шийдвэрлэх г.м) илэрхий болдог бөгөөд үүнийг хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэхдээ ашиглана.

Тулгарсан бэрхшээл, эрсдэл

- Хөндлөнгийн үнэлгээ хийх явцад төрийн байгууллагуудаас гаргасан статистик дата мэдээллүүд өөр хоорондоо зөрүүтэй, ач холбогдол багатай байсан нь судалгааны ажилд бэрхшээлт байдлыг үүсгэж байсан.
- Төрийн албан хаагчдын харилцаа тааруу, ёс зүйгээ мөрдөн ажиллах байдал хангалтгүй, баримт нотолгоогүй тодорхой бус хариулт, мэдээллийг судалгааны багт өгч байсан нь судалгааны ажилд хүндрэл учруулж байв.
- Хөтөлбөрийн зарим зорилтууд тодорхой, хэмжигдэхүйц, бодит, цаг хугацаатай (SMART) байх зарчмыг хангаагүй нь үр дүнгийн хүрсэн түвшинг бодитой үнэлэх боломжийг хязгаарлаж байна.

Амжилтад нөлөөлсөн хүчин зүйлс

Үнэлгээг амжилттай хийж гүйцэтгэхэд дараах хүчин зүйл нөлөөлсөн юм. Үүнд:

- Баянзүрх, Сонгинохайрхан, Чингэлтэй дүүргийн ӨЭМТ, дүүргийн эрүүл мэндийн нэгдэл дэх Сэтгэц-Аддиктология поликлиник, Сэтгэцийн эрүүл мэндийн үндэсний төвийн эмч, эмнэлгийн мэргэжилтэн, удирдлага, үйлчлүүлэгчид зэрэг оролцогч талуудын дэмжлэг сайн байсан нь хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр дүнг тодорхойлоход шаардлагатай мэдээ мэдээллийг цуглуулахад тодорхой нөлөө үзүүлсэн.
- Нийслэлийн эрүүл мэндийн газар, Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв, СЭМҮТ-ээс гаргасан холбогдох мэдээ, мэдээллийг өгөгдлийн хоёрдогч сурвалж болгон ашигласан нь сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний хүртээмжийг том зургаар харах боломжийг олгосон.
- Үнэлгээний судалгаа хийх төлөвлөгөөг сайтар боловсруулж, бүхий л үйл ажиллагааг нарийн төлөвлөж ажилласан нь судалгааг цаг хугацаанд нь дуусгахад нөлөөлсөн.

Үр шим хүртэгчдийн сэтгэгдэл

Хөтөлбөрийн үнэлгээний үр дүнг хэрхэн ашигласан, үр дүнд тулгуурлан ямар өөрчлөлт хийсэн талаарх үр шим хүртэгчдийн сэтгэгдэл авах боломжгүй байсан.

Үнэлгээг хийхэд анхаарах зүйлс

- Үнэлгээ хийлгэх сонирхолтой байгууллагуудын зүгээс ТББ-ыг сонгон шалгаруулахдаа тухайн байгууллагын ажилтан, албан хаагчдын судалгаа хийх чадвар, судалгаа хийсэн туршлагыг голлон анхаардаг. Тиймээс ТББ-уудын хувьд ажилтан, албан хаагчдын нийгмийн судалгаа хийх ур чадварыг сайжруулахад анхааран ажиллаж “Судалгааны арга зүй”-н чиглэлээр зохион байгуулдаг сургалтад хамруулах, судалгаа хийдэг туршлагатай бусад судлаачдаас туршлага судлуулах, хамтран судалгаа хийлгүүлэх, судалгааны арга зүй болон нийгмийн хөтөлбөрийн үнэлгээний талаарх ном, сурах бичгийг бие даан

уншуулах зэргээр хөтөлбөрийн үнэлгээ хийх мэдлэг чадварыг сайжруулахад анхааран ажиллах нь нэн чухал алхам юм.

- ТББ-ын удирдлагын зүгээс үнэлгээ хийх багийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэн ажиллах, хөтөлбөрийн хэрэгжилттэй холбоо бүхий мэдээ, мэдээллийн олдоц хомс үед шаардлагатай мэдээ мэдээллээр ханган ажиллах нь зөв юм.
- Үнэлгээ хийхэд баримтлах ёс зүйн асуудалд анхааран үнэлгээг ёс зүйн зарчимд тулгуурлан гүйцэтгүүлэх, судалгааг хараат бусаар, хөндлөнгийн нөлөөнд орохгүй гүйцэтгэх, үнэнч шударга ажиллах, судалгааны зориулалттай олж авсан мэдээллийн нууцыг чандлан хадгалж ажиллах тухай амлалтыг судалгааны багийн гишүүдээс бичгээр авах шаардлагатай.
- Хөтөлбөрийн үнэлгээний үр дүнд хэн нэгэн хүн ажилгүй болж, улс төрийн үйл ажиллагаанд өөрчлөлт орж, хөтөлбөрийн үйл ажиллагааг зогсоох, оронд нь өөр хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, зарим хүмүүс судалгааны үр дүнг бодит бус хэмээн хүлээн зөвшөөрөхгүй байх зэргээр зөрчил үүсдэг. Хөтөлбөрийн үнэлгээний тайлангийн үр дүнгээс эрх баригчид өөрсдийн эрх ашигт нийцсэн хэсгийг сонгон авч тайлагнах тохиолдол ч бий. Судалгааны үр дүнд дургүйцсэн хүмүүс хөтөлбөрийн судалгааны арга, судалгааны үр дүнг дайрч довтлох нь элбэг. Иймээс хөтөлбөрийн үнэлгээний судалгааг аль болох улс төрөөс болон бусдаас хараат бус, бие даасан байдлаар гүйцэтгэх шаардлагатай.
- Хөтөлбөрийн ажилтнуудын ур чадвар, хөтөлбөрийн төсөв, хүний нөөц, мэдээ мэдээлэл цуглуулах өртөг, судалгааны зөвлөх, судалгаанд оролцогчдод өгөх урамшуулал хүрэлцээтэй байдлаас хамааран үнэлгээний дизайныг сонгон авна. Судалгааны дизайныг сонгохдоо гадны нөлөөнөөс ангид байж аль болох үнэн, бодит байдлаар асуудалд хандана. Ингэснээр алдаанаас сэргийлэн хөтөлбөрийн үр дүн, үр нөлөөний талаар бодит, үнэн зөв дүгнэлт гаргана. Судалгааны алдаа бага байвал хөтөлбөрийн үнэлгээний ач холбогдол нэмэгдэн, хөтөлбөрийн үйл ажиллагаа, түүний үр дүнгийн харилцан хамаарлыг илүү сайн тодорхойлно.
- Цаг хугацаанаас судалгааны дизайн хамаарна. Урт цаг хугацааны турш хөтөлбөрийн үнэлгээг хийхээр бол нэгээс дээш удаа хөтөлбөр хэрэгжихийн өмнөх болон дараах үеийн судалгааг тодорхой цаг хугацааны турш гүйцэтгэнэ. Энэ судалгааны аргыг тодорхой хүмүүс, тодорхой кэйсийг хоёр буюу түүнээс дээш удаа судлахад хэрэглэнэ. Энэ судалгаа нь богино хугацаанд гүйцэтгэх судалгаатай харьцуулахад харьцангуй төвөгтэй, өртөг өндөртэй байх боловч нийгмийн хөтөлбөрийн үр нөлөөний талаарх хамгийн бодитой хариултыг өгдөг.

Холбоо барих хаяг:

Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг, Тусгаар Тогтнолын Ордон,
5 давхар 507 тоот, Стратеги академи

Холбоо барих утас/Факс: 976-77444182, 77444162

Цахим шуудангийн хаяг: Strategyacademysa@gmail.com

Вэб хуудас: www.Strategyacademy.asia

Жич: Баримтын хуудсыг боловсруулахдаа “Сэтгэцийн эрүүл мэнд” үндэсний хоёрдахь (2010-2019) хөтөлбөр дэх “Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний хүртээмж”-д хийсэн хөндлөнгийн үнэлгээний тайланг ашигласан болно.

ТӨРИЙН БОДЛОГЫН ҮНЭЛГЭЭ

ТӨРИЙН ҮНДСЭН ҮҮРЭГ

Төрийн бодлогын үнэлгээний тухай асуудлыг хөндөхийн тулд төрийн үүрэг, бодлогын талаар товч тайлбарлах нь уг гарын авлагыг хэрэглэгчид дэм болно хэмээн бодож байна. Төрийн үүргийг ярихын тулд төр гэж юу вэ, цаашлаад улс-гэр гэж юу вэ гэсэн асуудлыг өнгөц ч гэсэн авч үзэх шаардлага гарна. Я.Долгоржав профессор Аристотелоос эшлэн улсын туйлын зорилгыг “... хүмүүсээ зөв, сайхан амьдруулах, тусч иргэн болгож буянт сайн, баруун-зөвт үйлд¹ чиглүүлэх явдал юм”² гэж тодорхойлжээ.

Энгийнээр хэлбэл улс нь иргэдээ сайн сайхан амьдруулахын төлөө байгуулагдсан “хүй элгэн”³ үүдийн нэгдэл юм. Хүн бүрийн өөр өөрийнхөөрөө тодорхойлон ойлгож байгаа зөв буруу, буян нүгэл гэсэн тайлбарыг улсын буюу бүгдийн төлөөх зөв сайн буянт үйл гэж үзэж болохгүй.

Харин зөв сайн амьдруулах гэсэн ойлголтыг бидний өдөр тутмын амьдралд хэрхэн бууж байгааг иргэдийн ерөнхий гэрээ болох Үндсэн хуулиар тайлбарлах нь ардчилсан удирдлагын тогтолцоог сонгон авсан Монгол улсын хувьд зохимжтой болно.

Улс-гэр байгуулсны мөн чанар, зорилго болох “зөв сайн, буянт үйл” гэдгийг Үндсэн хуульд зарлан тунхаглахдаа “Монголын ард түмэн бид: -улсынхаа тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлыг бататган бэхжүүлж, -хүний эрх, эрх чөлөө, шударга ёс, үндэснийхээ эв нэгдлийг эрхэмлэн

дээдэлж,-төрт ёс, түүх, соёлынхоо уламжлалыг нандигнан өвлөж,-хүн төрөлхтөний соёл иргэншлийн ололтыг хүндэтгэн үзэж, -эх орондоо хүмүүнлэг, иргэний ардчилсан нийгэм цогцлуулан хөгжүүлэх . . .” хэмээн тогтоожээ. Энд заасан ойлголт, ухагдахуун нь Монгол улсад зөв сайхан амьдрал, буянт сайн, баруун-зөвт үйлийн мөн бишийг шалгах хэмжүүр болно.

Улс байгуулсны зорилго нь иргэдээ сайхан амьдруулах, тэднийг зөв сайн, буянт үйл / үйлдэлтэй болгох нь нэгэнт тодорхой болсны дараа энэ ажлыг хэн, яаж хийх вэ гэсэн асуулт зүй ёсоор гарна. Мэдээж үүний хариултыг хүн бүр “төр-засаг” хэмээн хариулах байхаа. Тэгвэл төр-засаг хэрхэн ажиллаж улсын болон иргэдийн зорилгыг хангах вэ гэсэн дараагийн асуулт урган гарч ирнэ. Мөн л төрийн ажиллах зарчмыг Үндсэн хуулиас хайн үзвэл түүний 1 дүгээр зүйлийн -2-т “Ардчилсан ёс, шударга ёс, эрх чөлөө, тэгш байдал, үндэсний эв нэгдлийг хангах, хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн” гэж заасан. Түүнчлэн иргэд ямар хүсэл зорилготой байдаг талаар авч үзэлгүй төрийн үүргийг ярих нь өрөөсгөл зохимжгүй юм. Иргэдийн хүсэл зорилго олон янз байх нь дэндүү ойлгомжтой хэдий ч эрдэмтэн Л.Дашзэвэг хүний туйлын хүслийг⁴ хүндлэл, хамгаалал, итгэл гэсэн гурван элемент бүхий тогтолцоо гэж тодорхойлсон байна. Тэрээр цааш, төрөөс хүндлэлийг хангах арга нь ардчилал,

¹Баруун-зөвт үйлт гэж буулгасны учир нь Аристотель “Байгаль ямар ч юмыг шал дэмий хийдэггүй” гэж хэлсэн байдаг. Жишээ нь байгаль эх хүний баруун гарыг илүү хүчирхэг, илүү ур дүйтэй “бүтээсэн” нь нийтлэг зүйл. Иймээс дэлхийн түгээмэл хэл, тухайлбал англи хэлний right хэмээх үгийг баруун буюу зөв гэж, орос хэлний правый гэх язгуур бүхий үгийг баруун, зөв гэж ойлгодог. Монгол хэлэнд баруун гар талыг бас зөв гар гэх нь бий. Энэ мэтээр олонх хэлэнд баруун-зөв гэхийг ойролцоо утгаар хэрэглэх агаад байгалийн жам ёсны “зөв”-ийг баримтлах агуулгыг тодотгосон болно. Я.Д

²Дам эшлэв, Долгоржав, Я., Улсыг ойлгох онолын нэгэн олом, хх 4-11, Төрийн удирдлага, №07, 2019 II, х-6

³Хүй элгэн – Профессор Я.Долгоржав, community буюу бидний энгийн ярианд хэлдэгээр нэг голынхон гэсэн санааг хүй элгэн хэмээн оновчтой дүйцүүлснийг энд ашиглаж байна. . . . Манай ухаант өвөг дээдэс ч хүй элгэнийг хамгийн эрхэм нэгэн бүхэлд тооцож түүнийг бүхнээс дээдэлж хагацалгүйгээр хайрлаж явахыг анхааруулан: “Хүй элгэнээс хагацваас Хөндлөн хүний идэш болном за...” “...Хөдлөх бүгд олдом за, Хүй элгэн үл олдам.” (Лувсанданзан, 1990, хууд. 111) гэж ухааруулан сургаж байсан бөлгөө.

⁴Л.Дашзэвэг, Хүн төрөлхтний хөгжлийн диалектик, М&Д, УБ, 1999 он, х-138

хэрэгжүүлэгч нь хууль тогтоох эрх мэдэл буюу парламент, хамгааллыг хангах арга нь бодит үнэн, хэрэгжүүлэгч нь гүйцэтгэх эрх мэдэл буюу Засгийн газар, харин итгэлийг хангах арга нь шударга ёс, хэрэгжүүлэгч нь шүүх эрх мэдэл буюу шүүх гэж нарийвчилсан байна⁵. Хэрэв эдгээр зарчмыг анхааран уншвал улсыг тунхаглахдаа тодорхойлсон зөв сайн буянт үйлдэлд иргэдээ чиглүүлэх, хөтлөх тэдний туйлын хүсэлтэй давхцаж байж л төр үүргээ биелүүлэх боломжтой хэмээн ойлгогдож байна. Энгийнээр хэлбэл, төрийн ажиллах зарчим, хүний туйлын хүслийг хангах зарчимтай нийцэж байгаа нь төр өөрийн үүргээ биелүүлэх баталгааг хангаж байна.

Төрэнэүүргээгүйцэтгэхдээнийгмийнхарилцааг зохицуулах буюу харилцан хүндлэлийг бий болгох, ард түмний сайн сайхан, аюулгүй байдлыг хангах буюу иргэдийн хамгаалагдсан байдлыг баталгаажуулах, нийтлэг эрх ашгийг хамгаалах буюу нийгмийн гишүүдийн итгэлийг бэхжүүлэх гэсэн гурван хүрээг хамаарч ажилладаг. Энэ гурван хүрээнд ажлаа хийхийн тулд төр, тухайлбал төрийн албан хаагчид дараах гурван асуултад зайлшгүй хариулах шаардлагатай болно. Үүнд:

- Хэн, яаж, хэрхэн хангах вэ?
- Хэнд, юуг, хэрхэн өгөх вэ?
- Хэнээс, юуг, хэрхэн, авах вэ?

Үүнийг хүний түгээмэл хүсэлтэй холбон тайлбарлавал, иргэдийн харилцан хүндлэл буюу нийгмийн харилцааг хэн, яаж, хэрхэн / зохицуулах/ хангах вэ?, нийгмийн харилцааны зохицуулалт нь хэнд, юуг, хэрхэн өгөх вэ? Нийгмийн харилцааны зохицуулалтыг хийхийн тулд хэнээс, юуг, хэрхэн авах вэ? гэсэн асуулт болно. Хоёр дахь бүрэлдэхүүн хэсэг нь ард түмний сайн сайхан, аюулгүй байдлыг хэн, яаж, хэрхэн хангах вэ?, ард түмний сайн сайхан, аюулгүй байдлыг хангахын тулд хэнд, юуг, хэрхэн өгөх вэ? ард түмний сайн сайхан, аюулгүй байдлыг хангахын тулд хэнээс, юуг, хэрхэн авах вэ? зэрэг асуулт болон задарна. Гуравдахь бүрэлдэхүүн хэсэг нь нийтлэг эрх ашгийг хамгаалах буюу нийгмийн гишүүдийн

итгэлийг бэхжүүлэхийг хэн, яаж, хэрхэн хангах вэ?, нийтлэг эрх ашгийг хамгаалах буюу нийгмийн гишүүдийн итгэлийг бэхжүүлэхийн тулд хэнд, юуг, хэрхэн өгөх вэ? нийтлэг эрх ашгийг хамгаалах буюу нийгмийн гишүүдийн итгэлийг бэхжүүлэхийн тулд хэнээс, юуг, хэрхэн авах вэ? гэсэн асуултууд болон задарна. Өнөөгийн манай төр, төрийн албан хаагчид / ялангуяа улс төрийн албан хаагчид/ хангах, өгөхийн тухай иргэдэд илүү мэдээлээд, авах тухай ерөөс ярихгүй байгаа нь иргэнд төртэй хамтран ажиллах, харилцан үүрэг хүлээж нийгмээ хөгжүүлэх ёстойг ойлгохгүй байдалд хүргэж байна. Энгийнээр хэлбэл төр иргэдээ зөв буянт сайн үйлдэлд хөтлөх ажлаа хийхгүй, тухайлбал Үндсэн хуульд заасан зарчмаа баримтлахгүй байна. Ялангуяа хүний түгээмэл хүслийн хоёрдахь бүрэлдэхүүн болох хамгааллыг хангахдаа 3-р асуултад хариулахгүй байгаа нь нэн хор хөнөөлтэй юм. Энэ хоёрдахь бүрэлдэхүүнийг хангах арга болох бодит үнэнээс татгалзаж байгаа хэрэг юм. Нөгөө талаас иргэдийн бодит үнэнийг мэдэх эрхийг боогдуулж байгаа үйлдэл болно.

Эндээс дүгнэн үзвэл ардчилсан нийгмийн төрийн үндсэн үүрэг буюу үүсэн бий болсон шалтгаан нь хүмүүсээ зөв, сайхан амьдруулах, тусч иргэн болгож буянт сайн, баруун-зөвт үйлд чиглүүлэх бөгөөд түүний үндсэн үүргийг дахин дэлгэрүүлэн үзвэл дээр дурьдсан есөн асуултад хариулах үйлдэл, үйл ажиллагааг хийх юм. Эндээс төр үйлдэл, үйл ажиллагаагаа хэрхэн гүйцэлдүүлэх вэ, энгийнээр хэлбэл, дээр дурьдсан есөн асуултад хэрхэн хариулах вэ гэсэн дараагийн асуулт урган гарна.

ТӨРИЙН БОДЛОГЫН ТУХАЙ ОЙЛГОЛТ

Төрийн үйлдэл, үйл ажиллагаа тухайн улсад ямар улс төр, эдийн засгийн тогтолцоо байгаагаас хамааран өөр өөр байх хэдий ч иргэд, олон нийт төрийн үйл ажиллагааны талаар шүүн хэлэлцэхдээ төрийн бодлого гэдэг холбоо үгийг олонтоо ашиглаж, төрийн бодлого ямар байгаа, түүнийг хэрхэн сайжруулах, иргэдийн амьдралд хэрхэн

⁵ Мөн тэнд, х-217

нөлөөлж байгаа, төрөөс хүсэн хүлээж байгаа зүйлээ бодлого боловсруулалт, хэрэгжилттэй холбон тайлбарлах нь элбэг байдаг. Социалист нийгмийн хүрээнд Монгол улсын хувьд нэг намын тогтолцоотой, эдийн засгийн хувьд төвлөрсөн төлөвлөгөөт зохицуулалттай, өмчийн хэлбэр нь нийгмийн, хоршооллын болон амины гэсэн хэлбэртэй байхад төр аж ахуй, амьдралын бүх хэрэгцээг хангах ажлыг хийж, төр амины аж ахуйгаас бусад эдийн засгийн харилцаанд эзэн байсан учир хэнээс, юуг, хэрхэн авахыг иргэдэд тайлбарлах шаардлагагүй, төр бараг бүх бүтээгдэхүүн үйлчилгээг нийлүүлдэг, нийгмийн харилцаанд ямар зүйл үнэ цэнэтэй болохыг түгээн дэлгэрүүлдэг нийгмийн дэд тогтолцоотой байсан. Харин ардчилсан улс төрийн тогтолцоотой, зах зээлийн эдийн засгийн зохицуулалттай, өмчийн олон хэлбэртэй улс болсноор бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний онцлогоос хамааран төрийн нийлүүлэлт тодорхой хэмжээнд хязгаарлагдмал болж, хэн нэгнээс тодорхой зүйл авч байж нөгөө нэгэнд өгөх шаардлагатай болсон. Зөвхөн өмнөх ажлаа сайн хийх, нийгмийн үйлчилгээний олон асуудлыг төрд найдан орхих боломжтой байсан хуучин нийгмээс олон зүйлд иргэд өөрөө үүрэг, хариуцлага хүлээх, зохицуулах шаардлагатай шинэ нийгэмд шилжсэн нь иргэдэд төрөөс найдан хүлээж болох эсвэл болохгүй зүйлсийн талаар зөрүүтэй ойлголт үүсэх нөхцөл болж байна. Эндээс өмнөх нийгмийн үе дэх төрийн бодлогын тухай ойлголт, өнөөгийн нийгмээс хүлээх төрийн бодлогын талаарх ойлголтын зөрүү үүсэж байна. Иймд энэ гарын авлагад төрийн бодлогыг тодорхойлох зайлшгүй хэрэгцээ байна.

Төрийн бодлогыг тодорхойлохын тулд хэл зүйн өнцгөөр хэдэн тодорхойлолт авч үзвэл Монгол хэлэнд "бодлого" хэмээх үг нь энгийн утгаараа бодол буюу хүний ухаандаа сэтгэх, эргэцүүлэх, санаа бодол гэсэн утгыг илэрхийлдэг.⁶

Төрийн бодлого гэдэг зөвхөн Монгол улсад байдаг ойлголт биш учраас бусад улс оронд, ялангуяа, бидний үлгэр болгон авч үзэж байгаа ардчилал хөгжсөн улс оронд хэрхэн

тодорхойлсныг харвал сонирхолтой юм. Бидний бодлого гэж тодорхойлж байгаа ойлголтыг англи хэл рүү орчуулвал "Policy" гэдэг үгтэй дүйх бөгөөд энэ үг нь эртний грекийн хот улс, төр улс зэрэг санааг илэрхийлж байсан полис буюу полити гэсэн үгнээс үүсжээ. Англи хэлний тайлбар тольд бодлого (policy) гэдгийг "Тодорхой нөхцөлд юу хийх талаар бүлэг хүмүүс, бизнесийн болон төрийн байгууллага, улс төрийн намаас албан ёсоор хүлээн зөвшөөрсөн үзэл санааны цогц, төлөвлөгөө" хэмээн тодорхойлжээ.

Харин төрийн бодлого судалдаг эрдэмтэд "төрийн бодлого" гэдгийг маш энгийнээс эхлээд тун нарийн эдрээтэй байдлаар олон янзаар тодорхойлсон байдаг. Сургалт, судалгаанд өргөн хэрэглэгддэг гурван тодорхойлолтыг жишээ болгон авч үзье.

Томас Дай төрийн бодлого гэдэг нь "төрөөс хийхээр, эсхүл эс хийхээр сонгосон зүйл" хэмээн тодорхойлжээ.

Дай нэгдүгээрт, төрийн бодлогын субъект бол төр засаг юм гэдгийг онцолсон байна. Хоёрдугаарт, төрөөс тодорхой үйл ажиллагаа явуулах, эсхүл ямар нэг зүйлийг шинээр хийхгүй байх буюу одоогийн байдлыг хадгалах гэсэн үндсэн сонголтыг төрийн бодлого агуулж байдгийг хэлжээ. Энэ нь төрийн бодлого бол төрөөс хийхгүй байхаар гаргасан шийдвэр гэдгийг тодруулж байгаагаараа ач холбогдолтой юм. Иргэд болон улс төрчдийн олонх нь хийх зүйлийн талаар яриад, хийхгүй зүйлийн талаар ярихгүй, бүх зүйлийг төр хийж болох мэт байдлыг илэрхийлж байгаа өнөө үед энэ тодорхойлолтын ач холбогдол өндөр юм. Иргэд болон бусад аж ахуйн нэгж төрийн хийхгүй зүйлийг танин мэдсэнээр өөрийн амьдрал, үйл ажиллагаа болон хөгжлийн чиглэлээ тодорхойлох боломж бүрдэх юм. Мөн төрөөс юуг хийхийг шаардах, үгүйгээ мэдэх боломжтой болно. Иргэн төрийн хийхгүй

⁶Я.Цэвэл. Монгол хэлний товч тайлбар толь. УБ., 1966, 87 дахь тал

зүйлийг ойлгосноор өөрсдийн төлөөлөл болсон ИТХ-ын төлөөлөгч болон УИХ-ын гишүүдээс ямар нийгмийн эгэх хариуцлагыг⁷ шаардах ёстойгоо ойлгох, төрийн үйл ажиллагааг нухацтай үнэлэх боломжтой болно.

Уилльям Женкинс төрийн бодлого бол тодорхой нөхцөлд зорилго, түүнд хүрэх арга замыг сонгохын тулд улс төрд оролцогч буюу оролцогчдоос гаргасан харилцан холбоо бүхий цогц шийдвэр юм гээд эдгээр шийдвэр нь оролцогч талуудын эрх мэдлийн хүрээнд байх ёстой гэсэн байдаг.

Нэг удаагийн шийдвэр гаргаснаар асуудлыг шийдвэрлэх нь ховор, иймээс Женкинс төрийн бодлого боловсруулж хэрэгжүүлэх нь зорилгод чиглэсэн үйл ажиллагаа юм гэсэн санааг гаргажээ. Түүнчлэн төр гаргасан шийдвэрээ хэрэгжүүлэх чадвартай байх нь чухал гэдгийг онцолсон байна. Төрийн бодлогын сонголт дотоод болон гадаад олон хүчин зүйлээр хязгаарлагдаж байдаг. Дай төрийн бодлогыг төрөөс хийхээр эсхүл эс хийхээр сонгосон зүйл гэсэн бол Женкинс шийдвэр хэмээн тодотгосон байна. Энэ нийгмийн өмнө тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх шийдвэр төрөөс гарч байж л сая төрийн бодлого болно гэсэн агуулгыг тодруулснаараа өмнөх тодорхойлолтод шинэ агуулгыг бий болгож байна.

Андерсон тодорхойлолтодоо дараах санааг шинээр оруулж ирсэн байна. Нэгдүгээрт, бодлогын шийдвэрийг ихэвчлэн нэг албан тушаалтан буюу бүлэг эрх мэдэлтэн бус харин хэд хэдэн оролцогч талууд / төрийн хэд хэдэн институци / гаргадаг. Хоёрдугаарт, нийгэмд

Жэймс Андерсон төрийн бодлого гэдэг нь “асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд нэг буюу хэд хэдэн оролцогчоос явуулж буй зорилгот үйл ажиллагааны чиглэл” гэжээ.

оршин буй асуудлын талаарх төрийн ойлголт, түүнийг шийдвэрлэх үйл ажиллагаа хоёр хоорондоо холбоотойг харуулахыг зорьсон байна.

Монгол улсад төрийн бодлого судлалын анхны шанг татсан Профессор П.Доржсүрэн төрийн бодлогыг “Тодорхой асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд төрийн байгууллага, албан тушаалтнаас явуулж буй зорилтот үйл ажиллагаа / үйлдэл, эс үйлдэл/” гэж тодорхойлсон.

П.Доржсүрэн, Андерсон нарын тодорхойлолт нь бодлого боловсруулагч, хэрэгжүүлэгчийг тодорхой болгож, төрийн бодлого бол санамсаргүй нэг зүйл биш гэсэн агуулгыг тодруулснаараа ач холбогдолтой.

Төрийн бодлогын талаарх эдгээр болон өөр бусад тодорхойлолт нь өөр хоорондоо ялгаатай боловч бүхэлдээ дараах санааг агуулсан байдаг. Үүнд:

- Төрийн үйл ажиллагаа. Төрийн институци, төрийн албан хаагчийн үйлдэл хийх, эс хийх тухай чиглэл бөгөөд төрийн бодлогыг боловсруулагч, хэрэгжүүлэгч нь төрийн институци, төрийн албан хаагч байна.

⁷Нийгмийн эгэх хариуцлага гэдэг нь “нийгмийн сайн сайхан байдлыг бий болгоход чиглэсэн үүргээ төр хэрхэн биелүүлж байгаад иргэд, иргэний нийгмийн байгууллагын зүгээс хяналт тавих, төрийн үйл ажиллагаанд бүтээлчээр оролцож засаглалын хүндрэлтэй асуудлыг шийдвэрлэхэд хамтран ажиллах үйл явц”, Эх сурвалж: Т.Түмэнцогтоо нар, 2017, Нийгмийн эгэх хариуцлагын үндсэн ойлголт, х-19

- Бодит байдлын хэрэгцээ буюу асуудалд хандсан. Төрийн бодлого нь нийгэм, бүлэг хүмүүс, тухайлбал, иргэд, төрийн болон төрийн бус байгууллагуудын өмнө тулгарсан тодорхой хэрэгцээ, асуудлыг шийдвэрлэхийг эрмэлздэг.
- Зорилгод чиглэсэн. Төрийн бодлого нь зорилтот бүлгийн тодорхой хэрэгцээг хангах, эсхүл тулгарсан асуудлыг шийдвэрлэж чадах сайтар бодолцсон зорилгод хүрэхийг эрэлхийлдэг.
- Үйл ажиллагааны чиглэл. Төрийн бодлого нь цорын ганц шийдвэр, үйлдэл буюу хариу үйлдэл биш, харин сайтар боловсруулсан үйлдэл, арга хэмжээний ерөнхий чиглэл юм.
- Нэг буюу хэд хэдэн оролцогч талуудын ажиллагаа болох нь. Бодлого нь төрийн нэг албан тушаалтан, байгууллага эсхүл хэд хэдэн оролцогчоор дамжин хэрэгжиж болно.
- Шийдвэр гаргах. Бодлого нь ямар нэг зүйлийг хийх тухай санаа буюу амлалт бус, харин нэгэнт гаргасан шийдвэр юм.⁸

Эндээс төрийн бодлого бол иргэдийн хэрэгцээг /туйлын хүслийг/ хангахад чиглэсэн төрийн байгууллагын үйлдэл, эс үйлдлээр илэрхийлэгдэж байдаг бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, үнэт зүйлс хэмээн энгийнээр тодорхойлж болно.

Ерөнхийдөө, төр хүний түгээмэл хүслийг хангах үйл ажиллагааг явуулахаар зохион байгуулагдсан байдаг ч төр болон иргэний нийгмийн хооронд олон талт, төрөл бүрийн харилцаа холбоотой байх хэрэгцээ шаардлага байнга өөрчлөгдөж байна. Төр нь нийгмийн янз бүрийн хүрээг зохицуулж удирддаг бол иргэний нийгэм нь өөрийн байгууллагуудыг ашиглан төр, түүнээс явуулж буй бодлогод нөлөөлөх ихээхэн боломжтой байдаг.

Ардчилсан улсад нийгмийн амьдралын янз бүрийн хүрээнд төрийн бодлого боловсруулахад иргэний нийгмийн байгууллага, иргэд хяналт тавих, зөвлөлдөх механизм чухал үүрэгтэй. Учир нь иргэд сонгууль, бүх нийтийн санал хураалтаар шууд, эсхүл нам, сонирхлын бүлэг, хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, олон нийтийн санаа бодлоор дамжуулан шууд бус замаар төрийн байгууллагад нөлөөлж чадна. Төрийн бодлогын талаар таны ойлголтыг илүү цэгцтэй болгохын тулд төрийн бодлогыг тайлбарлах олон онол, хандлага байдгаас системийн хандлагыг энд авч үзнэ.

Төрийн бодлогыг авч үзэх бас нэг арга зам бол тогтолцооны хандлага юм. Энэ бүдүүвч нь улс төрийн шинжлэх ухааны эрдэмтэн Давид Истоны улс төрийн системийг тодорхойлсон санааны энгийн хувилбар юм. Орчин гэдэг нь төрийн бодлогын тогтолцооны гадна орших янз бүрийн нөхцөл, үйл явдлууд юм. Төрийн бодлогын тогтолцоо гэдэг нь нийгмийн үнэт зүйлсийг хуваарилах эрх мэдэлтэй, үүрэгтэй субъект болон харилцан хамааралтай бүлгүүдийн хамтын ажиллагааны талбар юм.

Төрийн бодлогыг орчны дарамт нөлөөллөөс үүсэх хүч (энгийнээр хэлбэл иргэдийн түгээмэл хүслээ төрөөр хангуулах эрэлт шаардлага) нийгмийг удирдах улс төрийн тогтолцоонд нөлөөлсний хариу үйлдэл хэмээн ойлгож болно. Энэ хүч нь төрийн бодлогын тогтолцооны хувьд орц болдог. Үүнийг энгийнээр тайлбарлавал, иргэд болон нийгмийн амьдралд оролцогч талууд тодорхой тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх нийгмийн захиалгыг шийдвэр гаргагчид өгч байгаа үйлдэл. Энэ бүдүүвчид орцыг ойлгомжтой болгохын тулд бодлогын хэрэгцээ шаардлага, бодлогын дэмжлэг, бодлогын нөөц болон бодлогод холбогдох мэдээлэл гэж ангилсан. Учир нь хэдийгээр нийгмийн өмнө тулгамдсан асуудал байгаа ч шийдвэр гаргагч тухайн асуудлыг шийдэх ёстой хэмээн үзэхгүй бол шийдвэрлэгдэх боломжгүй. Бодлогын дэмжлэг гэдэг нь хувь хүн эсхүл бүлгээс сонгуулийн үр дүнг хүлээн зөвшөөрсөн үед хүсэлтийг хүлээн зөвшөөрч, татвараа төлөх болон ерөнхийдөө бодлогын шийдвэрүүдийг хүлээн зөвшөөрч байгаа үзэгдэл мөн шийдвэр гаргагчийн хүсэл зориг юм. Шийдвэр гаргагч тухайн асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэх талаар ямар нэгэн шийдвэр / үйлдэл, эс үйлдэл / гаргах хүсэл зориггүй байвал энэ нь төрийн

⁸Янг Е., Квин Үр нөлөөтэй бодлогын баримт бичиг боловсруулах нь, 2003, УБ, МННХ, х -5-6

бодлого болон хэрэгжих боломжгүй юм. Энд эс үйлдэл гэдгийг юу ч хийхгүй байх гэсэн агуулгаар биш энэ ажлыг, энэ бүтээгдэхүүн үйлчилгээ, энэ үнэт зүйлийн талаар ямар нэгэн үйлдэл төр хийхгүй гэсэн шийдвэр гэж ойлгох нь зохимжтой юм.

Зураг -1 Бодлогын үйл явц (системийн хандлага)

Эх сурвалж: П.Доржсүрэн, Бодлого боловсруулалт хэрэгжилт хичээлийн материал

Бодлогын үйл явц нь бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэх гэсэн хоёр харилцан хамааралтай дэд үйл явцаас бүрэлдэнэ. Бодлого боловсруулах үйл явц нь нийгмийн гишүүдийн өмнө тулгамдсан асуудлыг бодлогын шийдвэрлэх асуудал болгон тодорхойлох, зорилго, зорилт, тэргүүлэх чиглэлийг тодорхойлох, хувилбар боловсруулах, хувилбарын ирээдүйн үр дүнг үнэлэх, “Шилдэг” хувилбарыг сонгох гэсэн үе шатыг дамжин хэрэгжинэ. Бодлого боловсруулагчид шийдвэр гаргагчид “Шилдэг” хувилбарыг танилцуулснаар бодлогын шийдвэр гаргах үйл явц эхлэх бөгөөд энд бодлогын шийдвэр гаргах үйл явцыг нарийвчлан задалж тайлбарлаагүй болно. Зарим тохиолдолд улс төрийн болон бусад шалтгааны улмаас бодлого батлагдахгүй өнгөрч болно.

Хэрэв батлагдахгүй бол бодлого хэрэгжилтийн үйл явц эхлэхгүй юм. Харин шийдвэр гаргагч тухай бодлогыг баталснаар бодлого хэрэгжүүлэх үйл явц эхэлнэ. Хэрэгжүүлэх үйл явц нь агуулгыг тодруулах, хэрэгжүүлэх үйл явцыг төлөвлөх, эрх мэдэл, үүрэг хариуцлагыг хуваарилах, нөөцийг байршуулах, хэрэгжүүлэлтийг зохион байгуулах, зохицуулах, хяналт шинжилгээ хийх, бодлогын үнэлгээ хийх зэрэг үе шатыг дамжин явагдана. Бодлогын үйл явц нь төрийн байгууллагын нийгмийн өмнө гүйцэтгэх үүргийг тодорхойлох бөгөөд түүний бүтцийг тодорхойлох суурь болж өгнө.

Төрийн бодлогын тогтолцооны гарц нь бодлогын үр дүн бөгөөд энэхүү богино хугацааны шууд гарц буюу бүтээгдэхүүн, ажил үйлчилгээ, эрхэмлэх зүйлс, үүрэг хариуцлага болон урт хугацааны дам гарц буюу бодлогын үр дагавар, үр нөлөө гэж ангилж болно. Төрийн бодлогын тогтолцооны мөн чанарын талаар төрийн бодлогын үр дагавар болон учир шалтгааныг судалсан эрдэмтэд ил болон далдаар авч үзсэн байдаг. Үүнийг энгийнээр хэлбэл тодорхой бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, эрхэмлэх зүйлс, нийгэмд шинээр тогтоосон дэг журам, нийгмийн гишүүдийн хүсэж байгаа буянт сайн үйл болно. Төрийн бодлого хэрэгжүүлсний эцсийн үр дүн нь нийгэм хийгээд хувь хүнд гарсан зөв, сайн үйлдэл хийх дадал, хандлага байна.

Энэ нь улс төрийн ямар тогтолцоо байхаас шууд хамааралтай бөгөөд тухайлбал хаант засгийн үед хааны зөв сайн гэж тодорхойлсон үйлдлийг иргэд бусдын шахалт шаардлагагүйгээр хийж байгаа эсэх тухай юм. Ардчилсан улс төрийн тогтолцоонд төрийн бодлогын эцсийн үр дүн нь тухайн нийгмийн гишүүд олонхынхоо зөв сайн гэж хүлээн зөвшөөрч байгаа хэм хэмжээнд амьдрал үйлдлээ зохицуулах дадал, хандлагатай хүний тоо нэмэгдэх тухай ойлголт болно. Энэ гарын авлагаар эзэмшүүлэхийг чармайж байгаа мэдлэг чадвар бодлогын үнэлгээний тухай учир бодлогын үнэлгээний талаар дараах хэсэгт авч үзнэ.

БОДЛОГЫН ҮНЭЛГЭЭ

Бодлогын мөчлөгийн үйл явцад хамаарах бодлогын үнэлгээ нь бодлого хэрэгжсэнээр ямар үнэ цэнэ бий болсон бэ, эсвэл болох вэ гэдэг асуултад хариулах зорилготой бодлогын шинжилгээний нэг арга хэрэгсэл юм. Өөрөөр хэлбэл бодлого хэрэгжсэнээр бий болсон үр дүн ямар үнэ цэнэтэй зүйлийг бүтээв, энэ үнэ цэнэтэй зүйл нь анхны тавьсан зорилго, зорилттой хэр зэрэг нийцтэй байна вэ гэсэн асуултад хариулна. Гэхдээ бодлогын үнэлгээг зөвхөн бодлого хэрэгжиж дууссаны хойно хийдэг шинжилгээ хэмээн өрөөсгөл ойлгож болохгүй. Бодлогын үнэлгээ нь ерөнхий утгаараа өнөөгийн болон ирээдүйн үр дүнг үнэлэх үйл ажиллагаа юм. Бодлогын ирээдүйн үр дүнг үнэлэх (бодлогын таамаглал⁹) нь бодлогын хувилбарыг боловсруулах үе шатанд хийгдэх ажил бөгөөд бодлогын тулгамдсан асуудлыг шийдэх арга хэрэгслийн сонголтын дараа энэ арга хэрэгслийн хүрээнд хийгдэх ажил үйлчилгээ ямар үр дүнг бий болгох вэ? өөрөөр хэлбэл гарц буюу нийгэмд ямар бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ нийлүүлэгдэх вэ? энэ гарцын үр дагавар, үр нөлөө нь юу байх вэ? гэсэн асуултад тухай үеийн баримт нотолгоо, онол арга зүйд тулгуурлан үр дүнг таамаглах үйл ажиллагаа юм.

Бодлогын ирээдүйн үр дүнг таамаглахыг ex-ante үнэлгээ гэж, өнөөгийн буюу хэрэгжсэн бодлогын үр дүнг үнэлэхийг ex-post үнэлгээ гэж ном, сурах бичигт тэмдэглэсэн байдаг. Энэ хэлбэрийн үнэлгээг ихэвчлэн бодлого боловсруулагчид, эрдэм шинжилгээ, судалгааны байгууллагууд хийдэг бөгөөд захиалгат судалгаа хэлбэрээр хэрэгжих нь элбэг байна. Харин бодлогын өнөөгийн үр дүнг үнэлэх үнэлгээ нь бодлого хэрэгжүүлэлтийн ажил, үйлчилгээ буюу бодлого хэрэгжсэнээр ямар бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ нийгэмд нийлүүлэгдсэн, түүний үр дагавар, үр нөлөө нь юу байсан гэсэн асуудалд хариулах үйл ажиллагаа юм. Энэ хэлбэрийн үнэлгээг бодлого хэрэгжүүлэгчид, зарим тохиолдолд бодлогын ач тусыг хүртэгчид хөндлөнгийн шинжээчдийг оролцуулан хийж байна.

Манай улсын хувьд нийтийн хүртээл болсон бодлогын үнэлгээний тайлан түгээмэл биш байгаа нь бодлогын үнэлгээ ховор хийгдэж байгааг илэрхийлэхийн зэрэгцээ, бодлогын тулгамдсан асуудлыг бүтэцлэх шинжилгээ хийхэд сорилт бэрхшээлийг бий болгоно. Нөгөө талаас бодлогын үнэ цэнэ гээд байгаа зүйл зөв үү буруу юу гэдэг асуулт аяндаа гарч ирнэ. Энэ нь бодлогын үнэлгээ ёс зүйн асуудлыг хөндөж байгааг илэрхийлж байгаа юм. Бодлогын үнэлгээ үнэ цэний өөрчлөлтийг хэмжихийг оролдохоос гадна ёс зүйн өөрчлөлтийг тодорхойлохыг чармайна.

Бодлогын үнэлгээ нь тодорхойлох ёс зүйг биш норматив ёс зүйн хөгжил, өөрчлөлтийг үнэлэхэд анхаарал хандуулна. Норматив ёс зүй нь иргэдийн үйлдлийн шударга, зөв сайн байх тухай асуудлыг хөндөн авч үзнэ. Өөрөөр хэлбэл бодлогын тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэснээр иргэдийн үйлдлийг хэрхэн зөв, сайн болон шударга болгосон вэ гэдэг асуултад бодлогын үнэлгээ хариулт өгөхийг чармайдаг.

⁹Таамаглал гэдэг үгийг бодлого боловсруулалтад хэрэглэж байгаа нь бодлогын шинжилгээг эрдэм шинжилгээний ажил гэсэн агуулгаар авч үзвэл зохиж байгаа хэдий ч англи хэлтэй улс орнуудад хэрэглэж байгаа "forecasting" гэдэг үгийн оновчтой орчуулга нь төлөгчлөх гэсэн монгол үг юм. Гэвч энэ гарын авлагад нийтийн хэрэглэж заншсанаар ирээдүйн төлөв байдлыг тодорхойлох, бодлогын ирээдүйн үр дүнг үнэлэх гэсэн агуулгыг таамаглал гэсэн үгээр илэрхийлсэн.

Шигтгээ-1, Үнэ цэнийн талаар эрэгцүүлэхүй

Үнэ цэнэ гэхээр юуны өмнө хүмүүст аливаа зүйлийн мөнгөөр илэрхийлэгдэх шинж чанар бодогдож болох юм. Үүнийг дагаад бодлогын үнэлгээ бодлогын үр дүнгийн мөнгөн илэрхийллийг шалгах уу гэсэн асуулт зүй ёсоор гарна. Гэвч бодлогын үнэлгээгээр илэрхийлэн гаргах гэж байгаа үнэ цэнэ гэсэн ойлголт нь мөнгөөр илэрхийлэгдэх шинж чанараас илүү өргөн хүрээг хамарсан ухагдахуун юм. Иймд бодлогын үнэлгээний хүрээнд яригдах үнэ цэнийг нарийвчлан тайлбарлах хэрэгцээ шаардлага байна. Энэ ойлголтыг дагаад юуны үнэ цэнэ, хэнд зориулсан үнэ цэнэ, юу хийхэд зориулсан үнэ цэнэ гэсэн асуулт тавигдах нь ойлгомжтой юм. Эдгээр асуултад энгийнээр хариулж үзвэл тухайн бодлого хэрэгжсэнээр бий болсон болон бий болох үр дүн иргэдэд ямар үнэт зүйлсийг төлөвшүүлсэн вэ? Ядуурлыг бууруулах бодлогын нийгэмд нийлүүлсэн бүтээгдэхүүн үйлчилгээний үнэ цэнэ нь юу вэ? Тухайлбал, ядуу иргэнд олгосон гэр ямар үнэ цэнийг тэр гэр бүлд бий болгосон вэ? Энд бодит утгаараа ядуу иргэн өөрийн өмчтэй болж, өмчлөх эрх бий болжээ, гэр бүл бодитой оршин байх ахуй хангамж бий болсон үнэ цэнэ байна, магадгүй бусдаас хараат бус амьдрах итгэл нэмэгдсэн байж болно. Харин ядуу иргэн гэрээ аваад зарчихвал түүний мөнгөн орлого нэмэгдсэн үнэ цэнэ л байна. Тэр мөнгөөрөө бизнес хийж, тогтвортой орлоготой болсон бол ирээдүйд илүү олон үнэ цэнэтэй зүйлийг бий болгоно. Харин мөнгөөрөө хоол унд аваад хэрэглэвэл ядуу иргэн хэсэг хугацаанд л гэдэс цатгалан байх үнэ цэнийг бий болгоно. Хэдийгээр ядуу иргэн гэрээ зараагүй ч гэр нь тавилгагүй, амьдрах боломжгүй байвал гэрийг ашиглан амьдрал ахуйгаа дээш татах боломжгүй болно. Энэ нь гэрээ харж хамгаалах, хадгалах зардлыг бий болгоно, өмчтэй байхын үнэ цэнээс давсан зардал түвэг бий болгож болох юм. Эндээс харвал үнэ цэнэ гэдэг ойлголтын цаана олон зүйл нуугдаж байна.

Үнэ цэнэ нэг талаасаа бодит зүйл юм. Тухайлбал, би цөцгийн тосоос шар тосыг илүүд үзэж байна гэсэн хэллэг нь тухайн хүн шар тосыг цөцгийн тосоос илүү үнэ цэнэтэй/ашигт чанартай/ хэмээн үнэлж байгааг илэрхийлж байгаа юм. Өөрөөр хэлбэл хүний бодит зүйлийг сонгохоос сонгохгүй хүртлэх зан төлвийн өргөн спектрийг үнэ цэнэ хэмээн ойлгож болох юм. Хэрэв үйл явцыг харвал үнэлэмж гэж болохоор харин тухайлсан бодит зүйлийг илэрхийлж байгаа шинж чанарыг ашигт чанар гэж болохоор байна.

Үнэ цэнэ бас шинжүүр юм. Үнэ цэнэ нэгийг нөгөөгөөс нь илүү эсвэл дутуу, зөв эсвэл буруу гэсэн үнэлгээнд баримтлах шинжүүр болно. Өөрөөр хэлбэл үнэ цэнэ шийдвэр гаргах дүрэм болж байна. Жишээлбэл иргэд зохистой ажил эрхлэлтийг дэмжих бодлогыг халамжийг нэмэгдүүлэх бодлогоос илүүд үзэж байна. Үнэ цэнэ нь олон зүйлийн дундаас илүү үнэ цэнэтэйг нь сонгох шинжүүр болж байдаг.

Үнэ цэнийг ямар агуулгаар авч үзэж байгаагаас шалтгаалан өөр утгатай болно. Хувь хүний агуулгаар авч үзвэл үнэ цэнэ нь хүсэл, хэрэгцээ, эрхэмлэх байдлын илэрхийлэл юм. Хэрэв стандартчилсан агуулгаар авч үзвэл энэ нь хувь хүний эсвэл бүлгийн тодорхой үнэ цэнийг агуулсан тунхаг болно. Идеал агуулгаар бол үнэ цэнэ нь дүн шинжилгээний дүрэм юм.

Үнэ цэнэ ба хэрэгцээ харилцан уялдаатай ойлголт хэдий ч үнэ цэнэ бол бүх тохиолдолд хэрэгцээ биш юм. Үнэ цэнэ хэрэгцээг бий болгох тохиолдол цөөнгүй бий тухайлбал, иргэдийн эрүүл байхын үнэ цэнэ нь тэжээллэгийн хамгийн бага стандартыг тогтоох хэрэгцээг бий болгож болно. Аюулгүй байхын үнэ цэнэ нь орон байртай байх хэрэгцээг бий болгож болно.

Зарим тохиолдолд үнэ цэнэ ба нормыг адилтгадаг гэвч норм нь тодорхой нөхцөлд баримтлах дүрэм бол үнэ цэнэ нь амжилтыг илэрхийлэх стандарт юм. Нэг үнэ цэний хүрээнд бүлэг норм бий болж болно. Харин ерөнхий норм үнэ цэнэтэй адилтгагдах тохиолдол байна.

Үнэ цэнийн талаарх дүн шинжилгээ хийнэ гэдэг нь бусдад ийм зүйл хий гэсэн зааварчилга өгөх үйлдэл биш юм. Нөгөө талаас бодлогын үнэлгээ буюу бодлогын үр дүнгийн үнэ цэний шинжилгээ гэдэг нь дур зоргоор хувийн үнэлэмжийг илэрхийлэх ажил биш бөгөөд бодлогын үр дагавар нийгэм хийгээд зорилтот бүлэгт ямар үнэ цэнэтэй вэ гэсэн асуултад хариулах үйлдэл юм.

Бодлогын үнэлгээ нь норматив ёс зүйн хэлэлцэх хүрээний асуудал бөгөөд үнэлэхдээ норматив өгүүлэмжийг тодорхой шалгуураар харьцуулан үнэлнэ. Мөн бодлогын үнэлгээний хүрээнд мета-ёс зүйн асуудлыг хөндөн авч үзэх хэрэгцээ шаардлага үүсэн бий болно. Өөрөөр хэлбэл зөв, сайн болон шударга гэсэн ойлголт нь юу вэ? Бодлогын үр дагавар нь иргэдийн зөв, сайн, шударга гэсэн хэмжээстэй нийцэж байгаа эсэхийг үнэлэх юм. Шийдвэр гаргагчдын зөв, сайн, шударга гэдэг ойлголт нь бодлогын зорилтот бүлгийн зөв, сайн, шударга гэсэн ойлголттой нийцэж байгаа эсэх нь бодлого хүссэн хүлээсэн үр дүндээ хүрсэн эсэхийг тодорхойлох шалгуур юм.

Шигтгээ-2 Ёс зүйг эрэгцүүлэхүй

Ёс зүйн асуудал нь өөрөө гүн ухааны олон маргааныг дагуулдаг хэдий ч бодлогын үнэлгээнд үүнийг хялбаршуулан авч үзэх боломжтой. Ёс зүйн талаар гүн ухааны тайлбар¹ тольд “ёс зүй гэдэг нь зан төлвийн зөв, буруугийн үзэл баримтлалыг зөвлөж, хамгаалж, системчлэх талбар юм” хэмээн тодорхойлжээ. Бодлогын үнэлгээний хүрээнд хэлэлцэх ёс зүй нь сонголтын ёс суртахууныг эргэцүүлэн авч үзэхэд чиглэгдэж байгаа юм. Өөрөөр хэлбэл, зан заншилд тулгуурласан зан төлвийн тухай эрэгцүүлэл юм. Энэ нь ердийн ёс суртахуунаар тодорхойлогдох иргэдийн үйлдлийн зөв байх, сайн байх болон шударга байхын тухай асуудал юм.

Гэхдээ ердийн ёс суртахууны мөн чанар дотоод бүрэлдэхүүн хэсгийн талаар шинжлэн тодорхойлох ёс зүйг/descriptive ethics/ авч үзэхгүй зөв, сайн болон шударга байхын тунхагласан норматив ёс зүйг/normative ethics/ бодлогын үнэлгээнд илүү авч үзнэ. Тухайлбал норматив ёс зүйн ямар шинжүүрээр иргэдийн үйлдлийн зөв, сайн болон шударга байгааг тодорхойлох вэ гэдгийг судлана гэсэн үг юм. Мөн норматив ёс зүйг судлахдаа мета ёсзүйн/meta-ethics/ асуудлыг хөндөн үзэх хэрэгцээ шаардлага бий болно. Учир нь норматив ёс зүйн зөв, сайн болон шударга гэдгийг тодорхойлоод байгаа шинжүүрийг магадтай эсэхийг тодорхойлох шинжүүр байх шаардлагатай учир мета ёс зүйн асуудал гарч ирнэ.

Мета ёс зүй гэдэг нь ёс зүйн тухай ёс зүй юм. Энэ нь зөв, сайн болон шударгын шинжүүрийн үнэн худлыг шалгах боломжтой эсвэл боломжгүй гэсэн ойлголтод тулж ирэх бөгөөд үүнийг танин мэдэх боломжтой/cognitive/ буюу цуврилттай ёс зүйн асуудал эсвэл танин мэдэх боломжгүй/non-cognitive/ буюу цуврилтгүй ёс зүйн асуудал гэнэ. Цуврилтгүй гэдэг нь тодорхой шалтгаан үрийн холбоогоор тайлбарлагдахгүй ч тухайн хүн өөрийн оюун бодомжоор үнэн худлыг ялгах боломжтой ойлголт ухагдахуун юм. Хэрэв ёс зүйн хувьд зөв гэдэг нь тодорхой учир шалтгааны холбоогоор тайлбарлагдаж байвал энэ нь танин мэдэх боломжтой норматив ёс зүй харин зөв гэдэг нь учир шалтгааны холбоогоор тайлбарлах боломжгүй зөв гэж үздэг болохоор л зөв гэгдэж байвал энэ нь танин мэдэх боломжгүй норматив ёс зүйн юм.

1. Ethics by James Fieser, The Internet Encyclopedia of Philosophy, ISSN 2161-0002, <https://www.iep.utm.edu/ethics/>, 2019 оны 10-р сарын 17 нд 11 цаг 40 минутад үзсэн.

Төрийн бодлого зөв бурууг ялгах ямар ёс суртахууны өөрчлөлтийг бий болгосон вэ гэдэг асуулт бодлогын үнэлгээний норматив ёс зүйтэй холбогдох нэг чухал асуулт байдаг. Энэ нь иргэн ёс суртахууны дүгнэлтээ юунд тулгуурлан гаргаж байгаа асуудалтай холбогдоно. Ёс суртахууны дүн шинжилгээний хөгжлийг Кохлберг хэвшлийн өмнөх, хэвшсэн болон хэвшлийн дараах гэж гурав ангилан үзсэн. Ялангуяа тохируулах бодлогын үнэлгээг хийхдээ ёс суртахууны хэмжээсийг авч үзэх нь чухал юм.

Шигтгээ-3 Кохлбергийн ёс суртахууны дүн шинжилгээний хөгжил

Кохлберг хүн ёс суртахууны дүн шинжилгээ хийх нь хөгжлийн 3 түвшин/ хэвшлийн өмнөх, хэвшсэн, хэвшлийн дараах/ 6 үе шатыг дамждаг гэж үзсэн.

Энэ хэвшлийн өмнөх түвшинд дуулгавартай байдал ба шийтгэлд чиглэсэн эхний үе шат, дараагийнх нь хувийн сонирхолд чиглэсэн үе шат байна. Дуулгавартай байдал ба шийтгэлд чиглэсэн үе шатанд байгаа хүний ёс суртахууны дүн шинжилгээ нь шийтгэлээс хэрхэн зугтах вэ гэсэн асуултад хариулах байдлаар хийгдэх бол хувийн сонирхолд чиглэсэн үе шатанд байгаа хүний ёс суртахууны дүн шинжилгээ нь энэ надад ямар ач тус өгч байна вэ гэсэн асуултад хариулах байдлаар хийгдэнэ.

Хэвшсэн түвшинд 3-р үе шат болох хүмүүс хоорондын зөвшилцөлд чиглэсэн, 4-р үе шат болох эрх мэдэл ба нийгмийн дэг журамд чиглэсэн ёс суртахууны дүн шинжилгээ багтана. 3-р үе шатанд байгаа хүний ёс суртахууны дүн шинжилгээ нь нийгмийн норм, сайн зөв хүн гэж бусдад үнэлэгдэх байдалд тулгуурлан хийгдэх бол 4-р үе шатанд байгаа хүнийх хууль болон ёс суртахууны дэг жаягт захирагдан дүн шинжилгээ хийнэ.

Хэвшлийн дараах түвшинд 5-р үе шат болох нийгмийн гэрээ-эрх зүйд чиглэсэн, 6-р үе шат болох универсал ёс зүйн зарчимд чиглэсэн ёс суртахууны дүн шинжилгээ багтана. 5-р үе шатанд байгаа хүний ёс суртахууны дүн шинжилгээ нь эрх зүйн зохицуулалт, нийгмийн зарчимд тулгуурлан хийгдэх бол 6-р үе шатанд байгаа хүний ёс суртахууны дүн шинжилгээ нь бусдыг оронд өөрийгөө тавьж, түүний хийж байгаа үйлдэл бусдад сайн сайхныг бий болгох ёстой гэсэн хандлага ойлголтод тулгуурлан хийгдэнэ.

Эх сурвалж: Kohlberg L., 1971, Stages of Moral Development, <http://ericmazur.net/wp-content/uploads/2018/11/Kohlberg-Moral-Development.pdf>, үзсэн 2019.09.20

Хэрэв бодлогын үр дагаврыг үнэлэхэд иргэд ёс суртахууны дүн шинжилгээний 1-р үе шатанд шийдвэр гаргасаар байвал нийгмийн зөв гэж байгаа зүйлийг хийхэд төрөөс маш хатуу хяналт тавих, иргэдийг зөв үйлдэл хийхэд нь шахалт үзүүлэх хэрэгцээ шаардлага үүснэ. Жишээлбэл авлигатай тэмцэх бодлого хэрэгжсэний үр дагаврыг үнэлэхэд иргэдийн олонх нь хэрэв баригдахгүй бол авлига өгөөд ажлаа бүтээх нь зөв гэсэн ёс суртахууны дүн шинжилгээ хийж байвал үр дүнд хүрээгүй гэсэн үнэлгээ авна. Энэ тохиолдолд хариуцлагыг чангатгах хэрэгцээ шаардлага байгааг илэрхийлж байна.

Бодлогын үнэлгээ ба хяналт шинжилгээ

Манай улсын хувьд хяналт шинжилгээ, үнэлгээ гэсэн хоршоо үгийг хэрэглэсээр даруй 20 гаруй жил болж байгаа боловч энэ нь нэг арга хэрэгсэл үү эсвэл хоёр ялгаатай арга хэрэгсэл үү гэдгийг тэр бүр анхаарахгүй байна.

Гэтэл ялгаатай болохыг Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газраас эрхлэн гаргасан 2004 оны Төрийн захиргааны байгууллагын хяналт шинжилгээ, үнэлгээ (х-5) гарын авлагад “хяналт шинжилгээ гэдэг нь энгийн утгаараа аливаа бодлого, зорилтын үйл явцыг “анхааралтай судлах, бодит байдлыг хэмжих, мэдээлэх”, үнэлгээ нь түүний “үнэт чанарыг олж тогтоох” гэсэн санааг илэрхийлдэг” хэмээн тодорхойлсон байна.

Эндээс үзвэл хяналт шинжилгээ, үнэлгээг ялгаатай болохыг бодлого боловсруулагчид болон хэрэгжүүлэгчид тайлбарласан, тэдний ажлыг дүгнэхдээ ялгаатай байдлыг харгалзан үзэхийг санал болгосон ажил хамгийн багадаа бодоход 15 жилийн өмнөөс эхлэсэн байна.

Удирдлагын Академиас хийсэн 2018 оны судалгаагаар “хяналт шинжилгээ үнэлгээ гэдгийг нэг зүйл гэсэн ойлголт төрийн албан хаагчдын дунд нийтлэг байна¹⁰” гэсэн дүгнэлт гарсан нь төрийн албан хаагчид, иргэд, иргэний

¹⁰УА, 2018, Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний гүйцэтгэлийн судалгаа, УБ, х-94

нийгмийн байгууллагын ажилтнуудын дунд бодлогын үнэлгээний талаарх мэдлэг чадвар хангалтгүй байгааг илэрхийлж байна. Төрийн байгууллагын хяналт шинжилгээ, үнэлгээний тайланг судлан үзэхэд бодлогын үнэлгээ хийлгүй зөвхөн бодлогын хяналт шинжилгээг хийж, зарим тохиолдолд гарцын тоо баримтыг оруулан хяналт шинжилгээ, үнэлгээний тайлан хэмээн танилцуулах байдал түгээмэл байна.

Энэ нь дээд шатны байгууллага бодлого хэрэгжүүлэгчийг бодлогын үнэлгээний тайлан гаргахын шаарддаггүй, шаардсан ч зөвхөн бодлогын гарцыг үнэлсэн төдийд болсонд тооцож байгаа нь хяналт шинжилгээ, үнэлгээ нэг зүйл гэсэн ойлголт, хандлагыг төрийн албан хаагчид төрүүлсэн байх магадлалтай. Хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хоорондоо холбоотой боловч ялгаатай зорилготой бодлогын шинжилгээний арга хэрэгсэл болох нь ойлгомжтой юм. Энд товч боловч хяналт шинжилгээ болон үнэлгээний ялгааг авч үзнэ.

Бодлогын үр дүнд үнэлгээ хийлгүйгээр хяналт шинжилгээ хийж болно, гэвч хяналт шинжилгээ хийхгүйгээр бодлогын үнэлгээ хийх боломжгүй юм. Учир нь хяналт шинжилгээ бодлогын үнэлгээ хийх баримт нотолгоог бэлтгэн нийлүүлэх үүрэгтэй. Хяналт шинжилгээ нь бодлогын үр дүнгийн учир шалтгааныг логик хэлхээнд задлан тодорхойлох шинжилгээ хийнэ. Хяналт шинжилгээ бодлогын шалтгаан үр дагаврын тухай ойлголт, мэдээллийг бий болгоно. Тухайлбал бодлогын үр дүн ба арга хэрэгслийн хоорондын харилцааг шинжилнэ. Хяналт шинжилгээ нь бодлого тодорхой үр дүн яагаад бий болсоныг тайлбарлана. Хяналт шинжилгээ нь бодлогын хэрэгжилтээр бий болсон нийгэм эдийн засгийн өөрчлөлтийг тооцоолоход дэмжлэг болох мэдээ, мэдээллийг бий болгоно. Харин үнэлгээ нь норматив шинжилгээ буюу үнэ цэнийг харьцуулан тодорхойлох шинжилгээ хийнэ.

Тухайлбал, бодлогын үр дагавар, үр ашиг, үр нөлөө гэх мэтийг тодорхойлно. Бодлогын үнэлгээ нь шинэ бодлогын тулгамдсан асуудлыг бүтэцлэх, асуудлыг шийдэх хувилбарт шаардлагатай суурь түвшинг тодорхойлоход дэмжлэг болох мэдээллийг бий болгоно.

Хяналт шинжилгээ бодлогын шинжилгээнд хэд хэдэн үүрэгтэй. Бодлого хэрэгжүүлэгчийн үйлдэл өгөгдсөн мандат, үнэт зүйл болон нормын дагуу байгаа эсэхийг тодорхойлж нийцлийг тогтооно. Түүнчлэн хяналт шинжилгээ зорилтот бүлэгтээ зориулан бүтээгдэхүүн үйлчилгээг холбогдох нөөцөө ашиглан хүргэж байгааг эсэхэд аудит хийнэ. Хяналт шинжилгээ бодлого хэрэгжилтийн баримт нотолгоог чухалчлан авч үзнэ. Хяналт шинжилгээ бодлого зорилтынхоо төлөө ажиллаж чадаж байна уу гэсэн асуултад хариулахыг хичээнэ. Нэгтгэн үзвэл хяналт шинжилгээ бол бодлого зорилтот үр дүнгийн төлөө ажиллаж байна уу гэдэг асуултад хариулт хайдаг бодлогын шинжилгээний арга бөгөөд энгийнээр хэлбэл энэ арга нь бодлого ажиллаж байна уу үгүй юу гэсэн асуултад хариулахыг оролдоно.

Харин үнэлгээ нь бодлого хэрэгжилтийн үр дүнд бий болсон үнэ цэнийг илрүүлэхийг чухалчлан үзнэ. Үнэлгээ бодлого хэрэгжсэнээр зорилтот үнэ цэнээ бүтээсэн үү буюу бодлогын үр дүнгийн үнэ цэнэ нь юу вэ гэсэн асуултад хариулахыг оролдоно.

Бодлогын үнэлгээний ач холбогдол

Аливаа бодлого хүний амьдралд сайн сайхан зүйлсийг түгээхээр төлөвлөгдөн хэрэгждэг. Гэвч тухайн бодлого анх төлөвлөсөн сайн сайхныг түгээх зорилгодоо хүрсэн үү гэдэг нь ихээхэн сонирхолтой асуулт юм. Хэрэв бид сайн сайхныг буюу амьдралын үнэ цэнийг тодорхойлох зүйлсийг өнөөдөр хэмжиж чадахгүй бол маргааш илүү сайн сайханд тэмүүлэх байдал нь хоосон мөрөөдөл болж орхино. Иймд бодлогын хэрэгжилт бидний амьдралд ямар өөрчлөлт гаргасныг хэмжих нь наанадаж улс орны удирдлагад, цаашлаад иргэн бүр ирээдүйн амьдралаа төлөвлөхөд чухал ач холбогдолтой юм. Нөгөө талаас манай монголчууд аливаа өөрчлөлтийг яриагаар бус бодит зүйлээр, өөрөөр хэлбэл нүдэнд харагдаж, гарт баригдах, иргэдийн үйлдэлд илрэх бодит зүйлээр харахыг хүсдэг.

Энэ нь төрийн удирдлагын бүх шатанд ажиллагчид өөрсдийн ажлын үр дүнг

тодорхой тайлагнах шаардлага нэн тулгамдсаныг илэрхийлж байна. Хэрэв иргэдийн энэ хандлагыг онолчлон хэлбэл иргэд баримт нотолгоонд суурилсан бодлого боловсруулалтыг, бодлогын үр дүнг илэрхийлэх баримт нотолгоо найдвартай, хүчинтэй, бодитой байхыг шаардаж байна.

Бодлогын үнэлгээ нь төрийн аливаа ажлын иргэнд хүрч очсон үнэ цэнийг тодорхойлох зорилгын төлөө байдаг учир юу юунаас илүү иргэд, шийдвэр гаргагчид юу хэрэгцээтэй байна вэ гэсэн асуултад хариулахыг чармайна. Өнөөдөр төрийн байгууллага, төрийн албан хаагчид бодлогын хэрэгжилтийн талаар иргэдэд мэдээлэхдээ орцын талаар буюу хэдэн төгрөг зарцуулсан, үйл явцын талаар буюу ямар ажил хийсэн, гарцын талаар буюу ямар бүтээгдэхүүн үйлчилгээг хэнд өгсөн талаар хэлж байгаа нь сайшаалтай хэдий ч энэ бүхэн хийгдээд өмнө байсан ямар тулгамдсан асуудлыг шийдсэн бэ гэдэгт хариулахгүй байна. Ингэж зөвхөн бодлогын үр дүнгийн нэг хэсэг болох гарцыг тайлагнаж байгаа нь иргэдийн дунд бухимдал үүсэх бодит нөхцөл, шалтгаан болж байна.

Яагаад гэвэл төрийн байгууллага, төрийн албан хаагчид олон зүйл хийсэн гэж танилцуулж байгаа хэдий ч иргэд миний амьдралд, миний эргэн тойронд ямар нэгэн дэвшил, бодит өөрчлөлт гараагүй гэж үзэж, түүнээс болж бухимдаж байна. Энэ бодит нөхцөл, шалтгааны цаана хяналт шинжилгээг хийж бодлогын орц, үйл явц, гарцын талаар мэдээллийг цуглуулж холбогдох эрх бүхий этгээд, сонирхогч талуудад хүргэж байгаа ч бодлого анхны тавьсан зорилгодоо хүрч, иргэн, нийгмийн өмнө тулгамдсан асуудлыг ямар хэмжээнд шийдэж чадсан эсэх талаар бодлогын үнэлгээ хийгдэхгүй, түүнд холбогдох мэдээлэл байхгүй байгаа бодит шалтгаан нуугдаж байна.

Түүнчлэн нэгэнт бид өнөөгийн амьдралд гарсан бодит өөрчлөлтийг тодорхой хэмжээсээр (ац холбогдол/үнэ цэнэ/, зөв буруугийн/ёс зүйн/) илэрхийлж чадахгүй бол цаашид хэрэгжих бодлогын зорилго, зорилтыг зөв, оновчтой тодорхойлж чадахгүй нөхцөл байдалд хүрнэ.

Бодлогын үнэлгээний мөн чанар

Бодлогын үнэлгээ нь зөвхөн юу байгаа вэ гэсэн баримт, эсвэл юу хийсэн бэ гэсэн үйлдэлд бус ямар үнэ цэнэ бүтээгдсэн бэ гэдэгт анхаарлаа хандуулдаг юм.

Иймээс нэгдүгээрт бодлогын үнэлгээ нь үнэ цэнэд төвлөрдөг, буюу бодлого хүсүүштэй үр дүнг бий болгосон уу, ямар бүлэгт ямар үнэ цэнийг бий болгов гэдэгт анхаарлаа хандуулна. Өөрөөр хэлбэл бодлогын нийгмийн ач тус болон үнэ цэнэ юу байсан вэ? Бодлогын зорилго, зорилт зохимжтой байсан уу гэдэгт анхаарлаа хандуулна.

Хоёрдугаарт, баримт нотолгоо үнэ цэний хоорондох харилцан хамаарал юу вэ гэдэгт анхаарал хандуулна. Өөрөөр хэлбэл бодлогын гарц өндөр байж болох ч энэ нь нийгмийн ямар бүлэгт ямар үнэ цэнийг бий болгосон вэ гэдэг нь чухал асуудал юм. Жишээлбэл сайжруулсан түлшийг гэр хорооллын иргэд ашиглаад утааны хэмжээ буурсан байж болно гэвч энэ бага насны хүүхдийн өвчлөл буурахад эерэг нөлөө үзүүлсэн үү, ханиадны дэгдэлтийг бууруулж чадсан уу, иргэдийн ханиадны өвчлөлийн үед зарцуулах зардлыг бууруулсан уу, иргэд сайжруулсан түлшийг түүхий нүүрснээс илүү сайн гэж үнэлж байна уу гэх мэтээр тодорхой үнэ цэнийг өөрчлөлт бий болсон эсэхийг үнэлнэ. Гуравдугаарт бодлогын өнгөрсөн болон өнөөгийн үр дүнг харьцуулан судлана. Жишээлбэл Улаанбаатар хотын агаарын бохирдол 2018 -2019 оны өвлийн хэмжээнээс 2019-2020 оны өвөлд буурсан үр дүн байгаа эсэхийг үнэлэх юм.

Бодлогын үнэлгээний чиг үүрэг

Бодлогын үнэлгээ нь бодлогын гүйцэтгэлийн талаар найдвартай, хүчинтэй мэдээллээр бодлогод холбогдогч талуудыг хангах чиг үүрэгтэй. Тухайлбал, ямар хэрэгцээ, үнэ цэнэ болон боломж хангагдсан нь иргэдийн үйлдлээр илэрхийлэгдсэн бэ гэдэгт холбогдох мэдээлэл бодлогын үнэлгээний үр дүнд бий болно. Сонгогдсон зорилго, зорилтын хүрээнд үнэ цэнийн талаарх шүүмж, тодруулгыг бий болгох чиг үүрэгтэй. Шийдвэрлэхийг хүсэж

байгаа тулгамдсан асуудалд холбогдох зорилго, зорилтыг томъёолох болон тэдгээрийн зохимжтой байдлыг шинжлэн үзсэнээр үнэ цэнийг улам тодруулан, шүүмжлэлтэйгээр харах боломжтой болно.

Бодлогын үнэлгээний бас нэг чиг үүрэг нь бодлогын шинжилгээний бусад аргад ашиглагдах мэдээллийг бий болгоно. Тухайлбал, тулгамдсан асуудлыг бүтэцлэх болон бодлогын хувилбарыг тодорхойлоход бодлогын үнэлгээний мэдээлэл чухал суурь болно.

Бодлогын үнэлгээний шалгуур

Бодлогын үнэлгээний шалгуур нь бодлогын зөвлөмжийн шалгууртай давхцдаг. Бодлогын зөвлөмжийн шалгуур нь урьдчилсан шалгуур байдаг бол бодлогын үнэлгээний шалгуур нь гүйцэтгэлийн дараах шалгуур байдгаараа ялгаатай юм. Бодлогын үнэлгээний шалгуурыг хэдэн бүлэгт хуваан үзэж болно. Үүнд:

Үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлт, энэ нь бодлого үнэ цэнэтэй үр дүнд хүрч чадсан уу гэсэн асуултад хариулах шалгуур үзүүлэлт буюу үнэ цэнэтэй үр дагаварт\outcome\ хүрсэн эсэх тодорхойлогдоно. Үр дүнтэй байдал буюу техникийн рациональ шинж нь бүтээгдэхүүн үйлчилгээний нэгжийн нэр томъёогоор эсвэл тэдний мөнгөн үнэ цэнээр хэмжигдэнэ. Өөрөөр хэлбэл бодлого тавьсан зорилтдоо хүрч үр дүнтэй байж чадсан эсэх тухай асуудал юм.

Жишээлбэл, Агаарын бохирдлыг бууруулах бодлогын 2019-2020 оны өвлийн зорилт нь Улаанбаатарын өвлийн агаар дахь угаарын хийг /СО эзлэх хувийн жинг/ 2018-2019 оны өвлийн дундаж хэмжээнээс 50 хувиар бууруулна гэсэн байсан бол энэ зорилтдоо хүрсэн эсэхийг үнэлэх угаарын хийн дундаж хэмжээний шалгуур үзүүлэлт нь үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлт болно. Энэ үр дүн бодлого хэрэгжсэний үр дүнд бий болсон эсэхийг тодорхойлох нь үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлтийн хамгийн бэрхшээлтэй хэсэг нь байдаг. Үүний тулд гурван үе шатыг дамжих хэрэгтэй.

1. Бодлого хэрэгжихийн өмнөх суурь үзүүлэлттэй одоогийн утгыг харьцуулан өөрчлөлтийг тодорхойлох;

2. Гарсан өөрчлөлт бодлогын ямар арга хэрэгсэлтэй холбогдож байгааг тодорхойлох;

3. Зорилтод хүрсэн эсэхийг үнэлэх.

Зарим тохиолдолд үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлт зорилтод хүрснийг илэрхийлэх боловч бодлогын арга хэрэгсэлтэй холбогдолгүй байдаг. Жишээлбэл, эхийн эндэгдлийн шалгуур үзүүлэлт тавьсан зорилтод хүрсэн байж болно, гэвч энэ нь эрүүл мэндийн байгууллагын эхийн эндэгдлийн эсрэг авсан арга хэмжээнээс биш төрөлт буурснаас болж хүрсэн байж болно.

Эмэгтэйчүүд хүүхэд гаргахаас ажил хийхийг илүүд үзсэнээс болж төрөлт буурсан байж болно. 1-р үе шатаар бодлогын үнэлгээний аргыг хязгаарлавал бодлого үр дүнтэй байна гэж үзнэ. Харин бодлогын арга хэрэгсэлд төрөлтийн тоог бууруулах арга тусгагдаагүй бол энэ нь бодлого хэрэгжүүлсэний үр дүн биш болно. Ийм тохиолдолд бодлого үр дүнтэй байсан гэж үнэлэх боломжгүй юм.

Үр ашгийн шалгуур үзүүлэлт, энэ нь үнэ цэнэтэй үр дүнд хүрэхийн тулд хэр зэрэг чармайлт гаргасан бэ гэсэн асуултад хариулах шалгуур үзүүлэлт бөгөөд илэрхийлэгдэх байдал нь нэгжийн өртөг, цэвэр ач тус, өртөг ач тусын харьцаа зэрэг байна. Энгийнээр хэлбэл бодлогын зорилтод хүрэхийн тулд нөөцийг хэрхэн үр ашигтай зарцуулсан бэ гэсэн асуултад хариулах шалгуур үзүүлэлт юм. Мөн үр ашгийг тооцох нэг арга нь бодлогын алдагдсан боломжийн өртгөөр харьцуулах юм. Үр ашгийн шалгуур үзүүлэлт нь цэвэр эдийн засгийн харьцааны шинжилгээнээс гадна дараах асуултад хариулж чадаж байвал бодлогын үр ашгийг бүрэн илэрхийлж чадна. Үүнд:

1. Зөв орц хамгийн бага үнээр нийлүүлэгдсэн үү;
2. Үйл ажиллагаа түвэгтэй биш, зардлыг багатайгаар байдлаар хэрэгжсэн үү;
3. Шийдвэр зөв түвшиндээ гарч байсан уу;
4. Удирдлагын зардал хамгийн бага байж чадсан уу;
5. Давхардлаас зайлсхийж чадсан уу;
6. Хэрэгжүүлэлтийн явцад гарсан зөрчлийг зардал багатайгаар шийдвэрлэж чадсан уу;
7. Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ цаг хугацаандаа төсөвтөө багтан нийлүүлэгдсэн үү.

Зарим тохиолдолд бодлого үр дүнтэй байсан ч үр ашиггүй байх үе бий. Иймд бодлогын үнэлгээний нэг чухал шалгуур нь үр ашгийг үнэлэх юм.

Хүрэлцээний шалгуур үзүүлэлт энэ нь тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх үнэ цэнэтэй үр дүнг бий болгоход хэр зэрэг ажил хийгдсэн вэ? гэсэн асуултад хариулах шалгуур үзүүлэлт бөгөөд илэрхийлэгдэх байдал нь тогтмол өртөг болон тогтмол үр дүн байна. Өөрөөр хэлбэл үр ашиг эсвэл үр дүнгийн тогтоогдсон босгод хүрсэн эсэхээр тодорхойлогдоно. Бодлого болон тогтмол үр дүнтэй байдал эсвэл үр ашигтай байдлын хоорондын харилцааг үнэлэх шалгуур юм.

1-р хэлбэр нь тогтмол өртөгт харгалзах хувьсах үр дүнтэй байдлын үнэлгээ. Үүнийг тэнцүү өртгийн шинжилгээ гэж нэрлэдэг

2-р хэлбэр нь тогтмол үр дүнд харгалзах хувьсах өртгийн үнэлгээ. Үүнийг тэнцүү үр дүнгийн шинжилгээ гэж нэрлэдэг.

Эрх тэгш байдлын шалгуур үзүүлэлт нь нийгмийн бүлгүүдэд бодлогын үр дүн ёс зүйтэй, шударга хүрсэн эсэх тухай үнэлгээ. Энэ шалгуурын гол асуулт нь нийгмийн сайн сайхан байдлыг хэрхэн хамгийн их болгох вэ юм. Энэ шалгуурыг Парето шинжүүр, Равлс шинжүүр болон Калдор-Хиксийн шинжүүрээр тодорхойлж болно.

Хувь хүний сайн сайхан байдлыг хамгийн их болгох, улмаар бүх иргэний сайн сайхан байдлыг нэгэн зэрэг хамгийн их болгохыг чармайх тухай асуудал юм. Гэвч энэ нөхцөл биелэх боломжгүй Кеннет Арроу “боломжгүй” теоремоороо 2 хүн 3 хувилбараас сонголт хийх тохиолдолд сэтгэл ханамж хамгийн их болгох боломжгүйг баталсан. Х

амгийн бага сайн сайхан байдлыг хамгаалах, хүмүүсийн сайн сайхан байдлыг дээшлүүлэхдээ хэн нэгний одоогийн байгаа байдлыг муутгахгүй байх тухай шалгуур үзүүлэлтийг *Парето шинжүүр* гэнэ. Парето шинжүүр биелэгдэхэд маш бэрхшээлтэй. Тухайлбал, төрийн үйлчилгээг нэмэгдүүлснээр үйлчилгээ хүртэгчийн сайн сайхан байдлыг нэмэгдүүлэх боловч төрийн үйлчилгээг нэмэгдүүлэх зардлыг төлж байгаа татвар

төлөгчийн сайн сайхан байдал муудах болно.

Калдор-Хиксийн шинжүүр нь цэвэр сайн сайхан байдлыг хамгийн их болгох буюу цэвэр ач тусыг хамгийн их болгох тухай асуудал юм. Энэ нь хэрэв хэн нэг нь алдагдалд орсон бол ашиг олсон хүн нь алдагдалд орсон хүндээ нөхөн олговор олгох арга зам юм. Энэ нь шинжүүрийг хангах нэг арга нийгмийн хамгааллын сүлжээний бодлого юм.

Равлсын шинжүүр нь дахин хуваарилалтын сайн сайхан байдлыг хамгийн их болгох буюу дахин хуваарилалтыг нийгмийн хэн нэгэн гишүүний сайн сайхан байдлыг муутгалгүйгээр хийх тухай юм. Энэ шинжүүрийг нийгмийн халамжийн бодлого хэрэгтэй хүндээ зөв цаг хугацаанд очиж чадаж байна уу гэж энгийнээр тайлбарлаж болно.

Хариу үйлдлийн шалгуур үзүүлэлт энэ нь бодлогын үр дүн зорилтот бүлгийн хэрэгцээг хангаж, чухалчлах байдал болон үнэ цэнийг нэмэгдүүлсэн үү гэсэн асуултад хариулах шалгуур үзүүлэлт бөгөөд иргэдийн санал асуулгын үр дүнгийн тогтвортой байдлаар илэрхийлэгдэнэ.

Зохимжтой байдлын шалгуур үзүүлэлт энэ нь хүсүүштэй үр дагавар үнэ цэнэтэй байж чадсан уу гэсэн асуултад хариулах бөгөөд бодлого шударга ба үр ашигтай байсан эсэхээр тодорхойлогдоно.

Энэ нь дээрх бүх шинжүүр хангагдсан үнэ цэнийг бий болгох бодлого хэрэгжсэн эсэх тухай асуудлыг шалгах үзүүлэлт юм. Эрх тэгш байдал болон үр ашигтай байдлын хослол зохимжтой байна уу? Үр ашигтай байх, үр дүнтэй байх, эрх тэгш байдал болон хариу үйлдлийн шалгуур үзүүлэлт ёс суртахуунтай байдлыг нэмэгдүүлж чадсан уу гэх мэт Монголын нийгэмд зохимжтойгоор асуудлыг шийдвэрлэж чадсан эсэхийг бодлогын үнэлгээгээр тодорхойлох шаардлагатай.

Энэ гарын авлагын хүрээнд бодлогын үнэлгээний арга, аргачлалын талаар авч үзэх нь өмнө гарсан олон ном сурах бичгийн агуулгыг давтах учир бодлогын үнэлгээ хийх арга зүйг тайлбарлах байдлаар хязгаарласан.

БОДЛОГЫН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ҮЙЛ ЯВЦ, АНХААРАХ АСУУДЛУУД

Бодлогын үнэлгээ хийхийн тулд эхлээд бодлогын үйл явцыг танин мэдэх нь чухал. Өмнөх бүлэгт улсын туйлын зорилго нь “... хүмүүсээ зөв, сайхан амьдруулах, тусч иргэн болгож буянт сайн, баруун-зөвт үйлд” чиглүүлэх явдал юм гэдгийг тайлбарлаж энэхүү зорилгод хүрэх үйл ажиллагааг 3 хүрээ, 3 асуулт бүхий нийт 9 бүрэлдэхүүн хэсэгт багцалж авч үзсэн (Зураг 2).

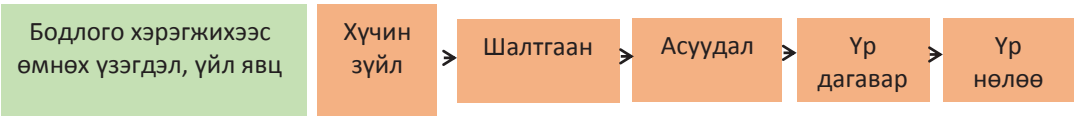
Зураг 2. Төрийн үйл ажиллагааны ерөнхий хүрээ ба арга хэрэгсэл

Хүний туйлын хүсэл	Төрийн үйл ажиллагааны хүрээ	Арга хэрэгсэл
Хүндлэл	Харилцан хүндлэлийг бий болгох /нийгмийн харилцааг зохицуулах/	Хэн, яаж, хэрхэн хангах вэ? Хэнд, юуг, хэрхэн өгөх вэ? Хэнээс, юуг, хэрхэн авах вэ?
Хамгаалал	Иргэдийн хамгаалагдсан байдлыг баталгаажуулах /Ард түмний сайн сайхан, аюулгүй байдлыг хангах/	Хэн, яаж, хэрхэн хангах вэ? Хэнд, юуг, хэрхэн өгөх вэ? Хэнээс, юуг, хэрхэн авах вэ?
Итгэл	Нийгмийн гишүүдийн итгэлийг бэхжүүлэх /Нийтлэг эрх ашгийг хамгаалах/	Хэн, яаж, хэрхэн хангах вэ? Хэнд, юуг, хэрхэн өгөх вэ? Хэнээс, юуг, хэрхэн авах вэ?

Дээрх төрийн үйл ажиллагааны хүрээнд хамаарах тодорхой нэг үзэгдэл, үйл явцыг төрийн бодлогын хүрээнд бодлогын асуудал хэмээн тодорхойлдог. Энэ үзэгдэл, үйл явц нь шалтгаан, үр дагаварын гинжин холбоон дээр оршин байдаг.

Өөрөөр хэлбэл нийгэмд оршин байгаа асуудал нь тодорхой шалтгаанаас үүдэн бий болох ба тэрхүү асуудлаас тодорхой үр дагавар үүсч байдаг. Асуудлын шалтгаан нь тодорхой хүчин зүйлээр нөхцөлдөж үүсэх ба мөн асуудлын үр дагавар нь цааш орчиндоо нөлөө үзүүлж байдаг (Зураг 3).

Зураг 3. Асуудлын шалтгаан, үр дагаврын гинжин холбоо

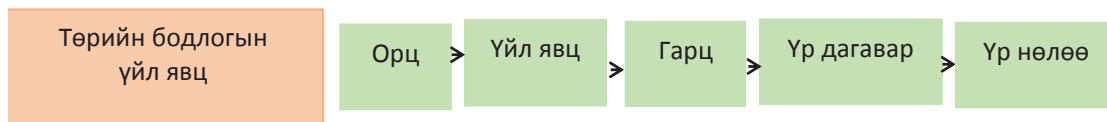

Төрийн холбогдох эрх бүхий байгууллагаас энэхүү асуудлыг судлан тодорхойлж, тэрхүү асуудлыг шийдвэрлэх бодлогыг боловсруулан гаргадаг.

Эндээс төрийн бодлого гэдэг нь тодорхой нэг үзэгдэл, үйл явцыг судлан тэрхүү үзэгдэл, үйл явц дахь асуудал, шалтгаан, хүчин зүйл болон асуудлаас үүсч буй үр дагавар, үр нөлөөг тодорхойлон тэрхүү үзэгдэл үйл явцад нөлөөлөх замаар асуудалд эерэг өөрчлөлтийг бий болгохын төлөөх зорилтот үйл ажиллагаа гэж үзэж болох юм.

Төрийн бодлогыг системийн онолын үүднээс “тодорхой орцыг зарцуулж, үйл явцыг өрнүүлэх ба энэхүү үйл явцаас гарцыг бий болгож асуудалд нөлөөлөх үйл явц” хэмээн авч үздэг.

Зураг 4. Төрийн бодлогын үйл явц

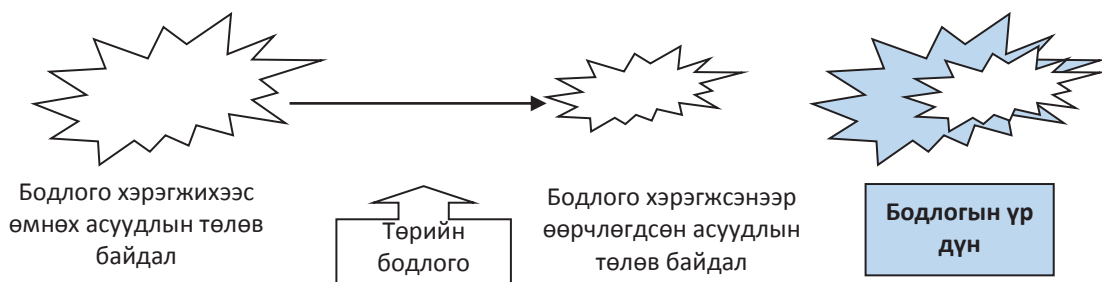

Төрийн бодлогын гарц нь асуудлын нөхцөл байдал, асуудлыг тодорхойлсон байдал, бодлогын арга хэрэгслийн сонголтоос шалтгаалан асуудлын шалтгааныг нөхцөлдүүлэгч хүчин зүйл, тулгамдсан асуудал, асуудлын шалтгаан, асуудлаас үүсч буй үр дагаврын аль нэгэн рүү чиглэж байдаг.

Асуудлын шалтгаанаар баримжаалсан бодлого нь асуудлыг бүрэн шийдвэрлэхэд чиглэдэг бол асуудал, асуудлын үр дагавар, шалтгааныг нөхцөлдүүлж буй хүчин зүйлээр баримжаалсан бодлого нь асуудал, үр дагаврыг саармагжуулах, түр аргацаахад чиглэгдэж байдаг. Өөрөөр хэлбэл асуудлын шалтгаан оршин байсаар байгаа учраас бодлогын үйлчлэл зогсоход үндсэн асуудал дахин сэдрэнэ.

Дээрх асуудлын шалтгаан, үр дагаврын гинжин холбоо болон төрийн бодлогын үйл явцыг нэгтгэн авч үзвэл төрийн бодлогын үр дүн нь бодлого хэрэгжихээс өмнөх асуудлын төлөв байдалд бодлогыг хэрэгжүүлснээр ямар өөрлөлт гарсан вэ? гэдгээр хэмжигдэнэ (Зураг 5).

Зураг 5. Тулгамдсан асуудал ба төрийн бодлогын үр дагавар, үр нөлөө

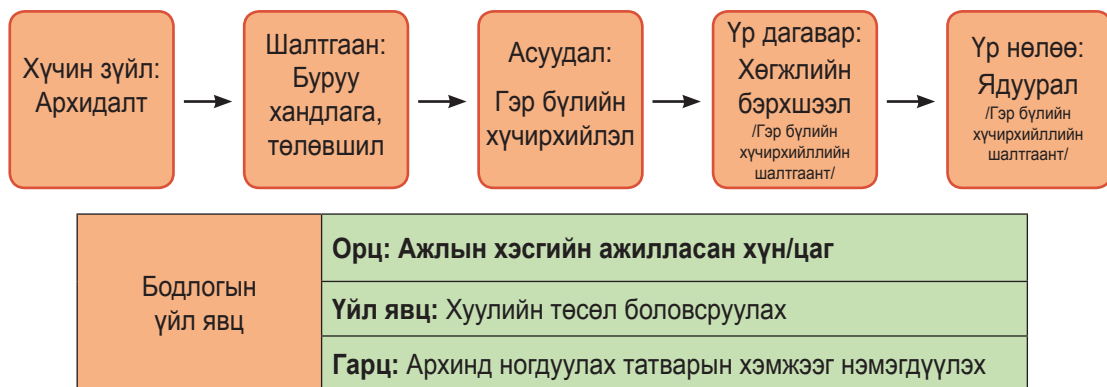
Дээрх зураглалыг “Гэр бүлийн хүчирхийлэл” гэсэн тулгамдсан асуудлын жишээн дээр авч үзвэл:

Гэр бүлийн хүчирхийлэл нийгэмд тулгамдсан асуудал болсон ба түүний үндсэн шалтгаан нь гэр бүлээ хүчирхийлж болно гэсэн буруу хандлага, төлөвшил болж байгаа бөгөөд тэрхүү үйлдлийг нөхцөлдүүлэгч хүчин зүйл нь архины хэрэглээ гэсэн хамаарал гарч байна.

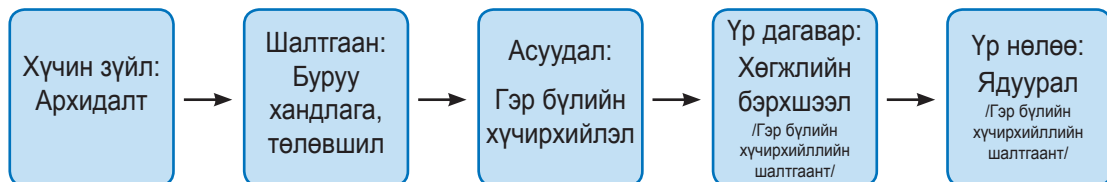
Мөн гэр бүлийн хүчирхийллээс үүссэн үр дагавар нь хохирогч хөгжлийн бэрхшээлтэй болсон ба улмаар урт хугацаанд хөдөлмөрийн чадвараа алдсаны улмаас ядууралд өртсөн гэсэн үр нөлөөг зурагласан байна (Зураг 6).

Зураг 6. Бодлого ба асуудлын хамаарал /гэр бүлийн хүчирхийллийн жишээн дээр/

Бодлого хэрэгжихээс өмнөх асуудлын төлөв байдал

Бодлого хэрэгжсэнээр өөрчлөгдсөн асуудлын төлөв байдал

Ийм тохиолдол нийгэмд цөөнгүй байсан ба холбогдох эрх бүхий байгууллагаас энэ асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд архины хэрэглээг хязгаарлах нь зүйтэй гэж үзсэн бөгөөд бодлогын хүрээнд архинд ногдуулах татварын хэмжээг нэмэгдүүлэх арга хэрэгслийг сонгожээ гэж үзвэл бодлогыг хэрэгжүүлснээр дээрх үзэгдэл, үйл явцад эерэг өөрчлөлт гарна хэмээн хүлээж байна.

Энэхүү бодлого нь асуудлыг үүсгэж байгаа сөрөг хандлага, төлөвшлийг өөрчлөхөд чиглээгүй бөгөөд шалтгааныг нөхцөлдүүлж байгаа хүчин зүйл дээр төвлөрч асуудлаас үүсч буй үр дагавар, үр нөлөөг бууруулах зорилготой бодлого юм.

Бодлогын үнэлгээ нь дээрх үзэгдэл, үйл явцын өөрчлөлт болон бодлогын хэрэгжилтийн үр дүнг судлан дүн шинжилгээ хийж үнэлэлт, дүгнэлт, зөвлөмж гаргах үйл явц юм.

Өмнөх бүлэгт авч үзсэнээр бодлогын үнэлгээ нь бодлого хэрэгжсэнээр ямар үнэ цэнэ бий болсон бэ эсвэл болох вэ гэдэг асуултад хариулт өгдөг талаар авч үзсэн. Тэгэхээр бодлогын үнэлгээ нь тухайн үзэгдэл, үйл явцын өөрчлөлт, тэдрүү өөрчлөлтөд бодлогын үзүүлсэн нөлөө болон бодлогын үр дагавар, үр нөлөөг судлах үйл явц гэж ойлгож болно. Өөрөөр хэлбэл бодлогын үнэлгээ нь

1. Тухайн үзэгдэл, үйл явцад тодорхой хугацааны завсарт ямар өөрчлөлт гарсан бэ?
2. Бодлого хэрэгжсэнээр бодлогын зорилтот бүлэгт ямар үнэ цэнэ бий болсон бэ?
3. Бодлого хэрэгжсэнээр сонирхогч болон холбогдогч талуудад ямар үнэ цэнэ бий болсон бэ?
4. Дээрх үнэ цэнэтэй зүйл нь бодлогын анхны тавьсан зорилго, зорилт болон бодлогын ерөнхий зорилго, зорилттой /баруун-зөвт үйлд/ хэр зэрэг нийцтэй байна вэ? гэдийг хэмжинэ.

Төрийн бодлого нь тодорхой зорилтот бүлэгт чиглэдэг боловч бодлого хэрэгжсэнээр тэрхүү бодлоготой хамаарал бүхий сонирхогч болон холбогдогч талуудын үйлдэл, эс үйлдэлд нөлөөлж байдаг. Энэ утгаараа тэдгээр ороцлогч талуудад мөн тодорхой үнэ цэнийг бий болгодог.

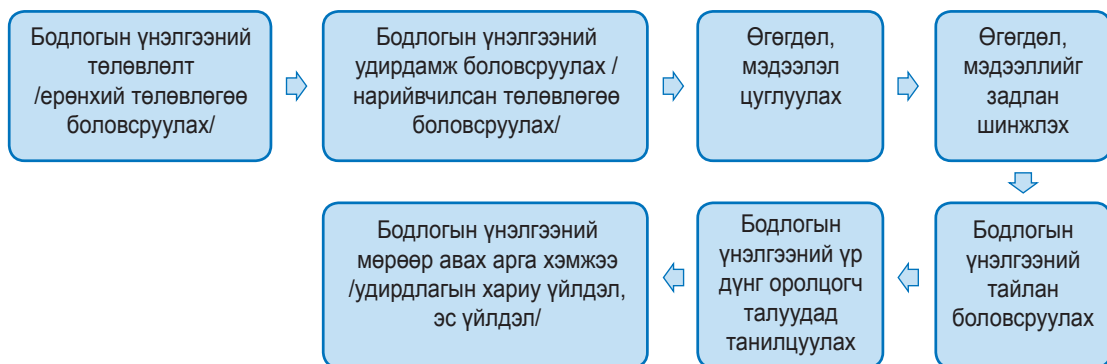
Жишээлбэл төрөөс тодорхой зорилтот бүлэгт чиглэсэн халамжийн бодлого хэрэгжүүлэхэд бусад сонирхлын бүлгүүд мөн адил халамжийн бодлого авч хэрэгжүүлэхийг шаардах, төрийн институцид шахалт үзүүлэх эсвэл тэрхүү халамжийн бодлогод хамрагдах зорилгоор янз бүрийн арга замаар тухайн халамжийн бодлогын зорилтот бүлэгрүү шилжих гэх мэт үйлдлийг гаргадаг.

Энэ нь бодлого хэрэгжсэнээр сонирхогч болон холбогдогч талуудад тодорхой үнэ цэнийг бий болгож байгаа хэрэг юм.

Бодлогын үнэлгээний үе шат, түүний хүрээнд хийгдэх ажилбарууд

Бодлогын үнэлгээ нь тодорхой дэс дараалалтай, бие биеэсээ ялгагдах онцлогтой үе шатуудаас бүрддэг. Бодлогын үнэлгээний үйл явцыг хураангуй байдлаар бүлэглэн авч үзвэл бодлогын үнэлгээний төлөвлөлт, бодлогын үнэлгээний удирдамж боловсруулах, холбогдох мэдээллийг цуглуулах, өгөгдөл мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийх, бодлогын үнэлгээний тайлан боловсруулах, удирдлагыг мэдээллээр хангах, үнэлгээний мөрөөр арга хэмжээ авах гэсэн долоон үе шатанд хувааж болно. Үүнд:

Зураг 7. Бодлогын үнэлгээний үе шат

Бодлогын үнэлгээний төлөвлөлт:

Бодлогын үнэлгээ хийх шийдвэрийг хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай хууль болон холбогдох журамд зааснаар төрийн эрх бүхий байгууллага гаргахаар хуульчилсан.

Хөгжлийн бодлого нь улс орны болон салбарын түвшинд тулгамдаж буй олон асуудлыг нэгтгэсэн зорилго, зорилт, үйл ажиллагаануудыг хамардаг. Жишээлбэл, Тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030 нь Монгол улсад тулгамдаж байгаа асуудлуудыг нэгтгэсэн, Төрөөс боловсролын талаар баримтлах бодлого нь сургуулийн өмнөх боловсролоос эхлээд насан туршийн боловсролын асуудлуудыг нэгтгэсэн байдаг.

Иймд нэг удаагийн хөндлөнгийн үнэлгээгээр асуудлуудыг бүгдийг нь шинжлэх, үнэлгээ өгөх боломж хязгаарлагдмал юм. Ийм учраас өгөгдсөн нөөц боломжиндоо тулгуурлан нэг бол нэгдсэн үзүүлэлтүүдээр эсвэл хэсэгчилсэн үзүүлэлтүүдээр үнэлгээг хийнэ.

Нэгтгэсэн үзүүлэлтүүдээр үнэлгээ хийх нь бодлогын ерөнхий үр дагавар, үр нөлөөг харуулах бол хэсэгчилсэн үзүүлэлтүүдээр үнэлгээ хийх нь тухайн хэсэгчлэлийн хүрээн дэх бодлогын нарийвчилсан үр дүнг тодорхойлох боломжийг олгодог.

Хэсэгчилсэн байдлаар үнэлгээ хийхийн тулд тухайн бодлогын баримт бичгийн зорилго, зорилт, бүтээгдэхүүн, үйл ажиллагаанаас түүврийн аргаар сонголт хийх замаар хамрах хүрээг тодорхойлно. Сонголт хийхдээ нөөц бололцоондоо тулгуурлан дараах ажлын хүснэгтийг ашиглаж болно.

Хүснэгт 1. Бодлогын үнэлгээ хийх ажлын хүснэгт

Бодлогын зорилт, бүтээгдэхүүн	Бодлогын үйл явц			Бодлогын үр дүн	
	Орц	Үйл явц	Гарц	Үр дагавар	Үр нөлөө
“А” зорилт				✓	
- Бүтээгдэхүүн -1			✓		
- Бүтээгдэхүүн - 2					✓
“Б” зорилт				✓	
- Бүтээгдэхүүн -1		✓			
- Бүтээгдэхүүн - 2	✓	✓	✓	✓	✓
“В” зорилт		✓			

Дээрх ажлын хүснэгтийн үр дагавар, үр нөлөө гэсэн багана нь бодлогын үр дагавар, үр нөлөө бөгөөд бодлогын цаана байгаа үзэгдэл буюу асуудлаас үүсч буй үр дагавар, үр нөлөөнөөс ялгаж ойлгох шаардлагатай.

Дээр дурдсан жишээн дээр авч үзвэл татварын хувь хэмжээг нэмэгдүүлж архины үнийг нэмэгдүүлсэн нь бодлогын гарц бөгөөд бодлогын эерэг үр дагавар нь гэр бүлээ хүчирхийлж болно гэсэн хандлагатай хүмүүсийн архины хэрэглээний багасалт юм. Архины хэрэглээ багассанаар гэр бүлийн хүчирхийллийн тоо, давтамж багассан нь бодлогын эерэг үр нөлөө юм.

Бодлогын үнэлгээ нь ихэвчлэн бодлогын үр дагавар, үр нөлөөг хэмжихэд чиглэх боловч тухайн бодлогын цаана байгаа асуудлын онцлог байдал, эхний үр дүн гарч эхлэх хугацаа зэргээс шалтгаалан орц, үйл явц, гарцыг хэмжих шаардлага тулгардаг.

Бодлогын үнэлгээний удирдамж /төлөвлөгөө/:

Бодлогын үнэлгээний үр дүнг дээшлүүлэхийн тулд бодлогын үнэлгээний удирдамж боловсруулж ажиллах нь чухал. Удирдамжийн зорилго нь шийдвэр гаргалтад шаардлагатай бодлогын үнэлгээний мэдээллийг тогтмол цагт, үр дүнтэйгээр хангах урьдач нөхцлийг бий болгодог.

Удирдамж бол үнэлгээг чиглүүлэн залах гол хэрэгсэл юм. Удирдамж нь үнэлгээ хийгчдэд удирдамжид ороогүй бусад сэдвүүдийг үнэлгээнд чухал ач холбогдолтой бол нэмж оруулах боломжийг хангахуйц уян хатан байдлаар томъёологдсон байна.

Удирдамж нь үнэлгээний үндэслэлийг гаргаж, үнэлгээний анхаарал төвлөрөх асуултууд, зорилго, зорилт, арга зүй, хийх ажлын хүрээ, шалгуур үзүүлэлт, суурь болон зорилтот түвшин, үнэлгээний багийн бүрэлдэхүүн, үнэлгээний эхлэх болон үргэлжлэх цаг хугацаа, давтамж, бодлогын үнэлгээний бүтээгдэхүүн, хэрэглээ, үйл ажиллагааны нарийвчилсан төлөвлөгөө, нөөц, эрсдэл зэргийг багтаадаг.

Бодлогын үнэлгээний асуулт боловсруулах нь:

Бодлогын үнэлгээний асуулт нь бодлогын үнэлгээгээр тодруулах гэж буй зүйлийг асуулт хэлбэрээр бичсэн өгүүлбэр юм. Өөрөөр хэлбэл уг бодлогын үнэлгээ нь ямар асуултанд хариулт өгөх вэ? гэдгийг тодорхойлох үйл явц гэж ойлгож болно. Бодлогын үнэлгээний асуулт нь бодлогын үнэлгээний ажлын тодотгол, нарийсалт гэж ойлгож болно.

Асуулт нь

1. Бодлогын үнэлгээний хамрах хүрээг тодорхойлогч
2. Бодлогын үнэлгээг нэг зүгт чиглүүлэгч лужин юм.

Жич: Бодлогын үнэлгээний асуултыг хэрхэн боловсруулах талаар Линда Г. Морра Имас, Рей С.Рист нарын “Үр дүнд хүрэх зам” номны 6-7 дугаар бүлгээс харах боломжтой.

Бодлогын үнэлгээний зорилго, зорилт тодорхойлох нь:

Аливаа үйл ажиллагаа нь тодорхой зорилго, зорилтын хүрээнд хийгдэж байдаг.

Зорилго нь хүрэхээр тэмүүлж байгаа ерөнхий үр дүн байдаг бол зорилт нь тодорхой хугацааны завсарт хүрэх ёстой тодорхой үр дүн байдаг.

**ТОДОРХОЙ
ХЭМЖИГДЭХҮЙЦ
ХҮРЧ БОЛОХҮЙЦ
БОДИТОЙ
ЦАГ ХУГАЦААТАЙ**

Сайн тодорхойлсон зорилго, зорилт нь SMART шаардлагыг хангасан байдаг. Ялангуяа зорилго, зорилтын үндсэн томъёололд хэрэгжүүлэх хугацааг тодорхойлохдоо бодлогын үнэлгээний төрөл, хэрэгжүүлж буй бодлогын гүйцэтгэлийн хугацаатай уялдуулан тодорхойлох нь чухал. Энэ нь бодлогын үнэлгээний хэрэгтэй цагт, хэрэгтэй хүнд мэдээлэл хүрдэг байх зарчмыг хангах нөхцөл болдог.

Бодлогын үнэлгээний зорилго, зорилт нь тухайн бодлогын үнэлгээнээс ямар үр дүн гарахыг тодорхойлсон байдлаар томъёологдох ба үнэлгээний асуулттай шууд уялдаатай байна.

Баг бүрдүүлэлт:

Баг бүрдүүлэлт нь бодлогын үнэлгээний нэг чухал хэсэг юм. Үнэлгээний чанар, амжилт нь багийг хэр зэрэг зөв бүрдүүлж чадсанаас шалтгаална. Үнэлгээний боловсон хүчний нөөцийг хөгжүүлэх, бэхжүүлэх үүднээс үнэлгээний багийн бүрэлдэхүүнд шинэ хүмүүсийг оруулж дагалдуулан сургаж болно. Багийн бүрэлдэхүүнд иргэд, иргэний нийгмийн байгууллагын төлөөллийг оролцуулах нь чухал.

Багийн гишүүдийг сонгон авах шалгуур нь

- мэргэжлийн мэдлэг чадвар,
- хараат бус, ашиг сонирхлын зөрчилгүй байдал,
- тухайн үнэлгээ хийх хүрээний ажлын туршлага зэрэг болно.

Энд дурьдагдсан мэргэжлийн мэдлэг чадвар гэдэг нь үнэлгээний сэдэвтэй хамааралтай байхыг хэлнэ. Бодлогын үнэлгээний төлөвлөгөө боловсруулахдаа үнэлгээний зорилго, зорилтын хүрээнд хийгдэх арга хэмжээг нарийвчлан боловсруулж, арга хэмжээ тус бүрт шаардлагатай мэдлэг чадварыг тодорхойлно.

Гол оролцогчдын хамтын ажиллагаанд үндэслэсэн, тэдгээрийн сонирхлыг харгалзан үзсэн үнэлгээ амжилттай болдог. Үнэлгээний гол оролцогчид бол эрх бүхий байгууллага, үнэлгээ хийгч, үнэлгээний үр дүнг хэрэглэгч,

үр шимийг хүртэгч байна. Үнэлгээ хийгч бол бодлогын хэрэгжилт, үр дүнгийн талаарх өгөгдөл цуглуулах, дүн шинжилгээ хийх, тэдгээрийн үнэ цэнийг шинжлэн тогтоох байгууллага, хүмүүс юм.

Үнэлгээний үр дүнг хэрэглэгч нь бодлого боловсруулагчид, шийдвэр гаргагчид, бодлогын хэрэгжилтийг ханган ажиллаж буй байгууллага, тэдгээрт хамрагдагч бүх талууд болно. Шийдвэр гаргах үйл явцад нөлөөтэй байхын тулд үнэлгээ нь хэрэглэгчдэд хамааралтай, тэдний мэдээллийн хэрэгцээнд нийцсэн байна. Үнэлгээ нь цагаа олсон байвал зохино. Энэ нь шийдвэр гаргах үйл явцын шаардлагатай цаг мөчид бэлэн байна гэсэн үг юм.

Үр шим хүртэгч бол үнэлгээний дүнг албан бус байдлаар сонирхож буй хувь хүмүүс, байгууллагууд юм. Сонирхогч оролцогч нь заримдаа хэрэглэгч байж болно. Үнэлгээний хэрэгцээт байдлыг хангахын тулд холбогдох бүлгүүдийн санал шүүмжийг анхааран үзэх ёстой.

Бодлогын үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт боловсруулах нь:

Шалгуур үзүүлэлт гэдэг нь тухайн бодлого хүсэн хүлээж буй зорилтдоо хэрхэн хүрч байгааг эсвэл өөрчлөлтийг хэмжих хэмжүүр (үзүүлэлт) юм.

Шалгуур үзүүлэлт нь үнэлгээний тулгуур хэрэгсэл, гол цөм бөгөөд хэрэгжилтийг хэмжихэд шаардлагатай тоо баримт, мэдээллийг тодорхойлох ба тухайн хугацаанд хүрсэн бодит үр дүнг төлөвлөсөн үр дүнтэй харьцуулах боломж олгодог.

Бодлогын үнэлгээний өгөгдөл, мэдээллийг цуглуулах нь:

Бодлогын үнэлгээ хийхэд үнэн зөв, бодитой, харилцан хяналттай мэдээ, мэдээлэл шаардлагатай ба тэрхүү мэдээ, мэдээлэл нь хамгийн бага шаардлагатай мэдээлэлтэй байх, хэрэгтэй цагт, хэрэгтэй хүнд мэдээлэл хүрдэг байх нь чухал.

Үнэлгээний өгөгдөл мэдээллийг тодорхойлохдоо

- Ямар өгөгдөл, мэдээлэл хэрэгтэй вэ?
- Өгөгдөл, мэдээлэл хаана байна вэ?
- Өгөгдөл мэдээллийг хэн цуглуулах вэ?
- Хэзээ цуглуулах вэ?
- Хэрхэн цуглуулах вэ? гэсэн асуултуудад хариулах шаардлагатай.

Бодлогын үнэлгээний өгөгдөл, мэдээллийг цуглуулах гэдэг нь тухайн бодлогын үйл ажиллагаанд оролцогч, сонирхогч, холбогдогч, үр шимийг хүртэгч талуудад хуримтлагдсан өгөгдөл, мэдээллийг нэгтгэх үйл явц юм.

Мэдээлэл цуглуулах аргуудыг албан ёсны ба албан ёсны бус гэж 2 хуваадаг. Албан ёсны аргуудын хэрэглэх журам горимыг анхнаас нь тогтоосон байдаг. Албан ёсны аргаар цуглуулсан мэдээллийн магадлал, чанар өндөр байна. Дутагдалтай тал нь цаг хугацаа, зардал их шаардана.

Албан ёсны бус аргууд нь нарийн тогтоосон журам горим бараг байхгүйн дээр хүмүүсийн туршлага, зөн билэг, субъектив санал бодол, үнэлэлт дүгнэлтэд нилээд хэмжээгээр тулгуурлана. Энэ аргууд нь системтэй мэдээлэл гаргахад тохиромжтой бус, субъектив санал, хандлага мэдээллийн үнэн зөв, найдвартай байдал, чанарт нөлөөлдөг. Хэдий тийм боловч үнэлгээний мэдээлэл цуглуулахад албан ёсны бус аргууд түлхүү хэрэглэгддэг. Энэ нь тэдгээрийн хурдан шуурхай, хямд төсөр байдалтай холбоотой юм.

Жич: Мэдээлэл цуглуулах албан ёсны аргуудын талаар доктор, профессор Ц.Баатартогтохын “Судалгааны арга зүй” болон Линда Г. Морра Имас, Рей С.Рист нарын “Үр дүнд хүрэх зам” номны 8-9 бүлгээс харах боломжтой.

Бодлогын үнэлгээний өгөгдөл, мэдээллийг боловсруулах нь:

Бодлогын үнэлгээний өгөгдөл, мэдээллийг боловсруулах гэдэг нь цуглуулсан өгөгдөл, мэдээллийг мэдлэг болон шинэ мэдээ, мэдээлэл болгон хувиргах үйл явц юм. Мэдлэг нь шийдвэр гаргахад зориулан зөв газар, зөв хугацаанд, зөв хэлбэрээр үйлдэлд хэрэглэгдэх боломжтой мэдээлэл юм. Бодлогын үнэлгээний өгөгдөл, мэдээллийн боловсруулалт нь бодлогын үнэлгээний асуулт, зорилготой уялдсан байх шаардлагатай.

Жич: Бодлогын үнэлгээний өгөгдөл, мэдээллийг боловсруулах арга зүйн талаар Линда Г. Морра Имас, Рей С.Рист нарын “Үр дүнд хүрэх зам” номны 10 бүлгээс харах боломжтой.

Бодлогын үнэлгээний тайлан боловсруулах нь:

Тайлан боловсруулах гэдэг боловсруулалтын үр дүнг нэгтгэн бичмэл хэлбэрт оруулах үйл явц юм.

Тайлангийн нэгдсэн загвар гаргах боломж хязгаарлагдмал боловч тайлан боловсруулахдаа дараах зүйлд анхаарал хандуулах шаардлагатай. Үүнд:

- Гол тайлан нь харьцангуй богино, товч байх. Дэлгэрэнгүй мэдээллийг хавсралтад тусгах
- Уншигч, хэрэглэгчдэд ойлгомжтой, энгийн байдлаар бичих. Үнэлгээний шалгуур нь тайлангийн анхаарах гол асуудал

Бодлогын үнэлгээний үр дүнг танилцуулах нь:

Бодлогын үнэлгээг нөхцөл байдлыг өөрчлөхөд ашиглах /үр дүнг сайжруулах/ зорилгоор хийдэг. Юунд хэрэглэхээ мэдэхгүй, ашиглахгүй бол бодлогын үнэлгээ хийх шаардлагагүй. Бодлогын үнэлгээний үр дүнг ашигладаг болгоход танилцуулга чухал үүрэгтэй.

Бодлогын үнэлгээний танилцуулга нь

- Бодлогын үнэлгээний үр дүн үндэслэл, нотолгоотой байх
- Товч, тодорхой, ойлгомжтой байх шаардлагатай.

Нотлох баримт гэдэг нь тулгамдсан асуудалд холбогдол бүхий хүмүүсийн одоогийн санаа бодолд нөлөөлж чадах мэдээлэл юм.

Бодлогын үнэлгээний мөрөөр авах арга хэмжээ:

Бодлогын үнэлгээний мөрөөр авах арга хэмжээ гэдэг нь бодлогын үнэлгээний үр дүнгийн мөрөөр зохицуулалт хийх буюу удирдлагын зүгээс шийдвэр гаргах үйл явц юм.

Зохицуулалт хийхэд тулгардаг гол бэрхшээл бол оролцогч талуудын нөхцөл байдал, ашиг сонирхлын зөрчил юм. Зөрчлийг шийдвэрлэх арга зам нь оролцогч талууд хуралдаан, хэлэлцүүлэг, зөвшилцлийн замаар дундын зохистой тэнцвэрийн цэгийг олох явдал юм.

Хөндлөнгийн үнэлгээ хийхэд анхаарах асуудлууд

Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай хуулинд урт (15-20 жил) болон 8-10 жилийн дунд хугацааны бодлогын хэрэгжилтэд 4 жил тутамд, 3-5 жилийн дунд хугацааны бодлогын хэрэгжилтэд шаардлагатай бол хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх асуудал тусгагдсан.

Хүснэгт 2. Хөгжлийн бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтэд хөндлөнгийн үнэлгээ хийх давтамж

№	Бодлогын баримт бичгийн төрөл	Давтамж
1.	Монгол Улсын хөгжлийн үзэл баримтлал	4 жил тутам
2.	Бүсчилсэн хөгжлийн бодлого	4 жил тутам
3.	Төрөөс баримтлах бодлого	4 жил тутам
4.	Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр	2 жил тутам
5.	Үндэсний хөтөлбөр	Шаардлагатай бол хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэнэ.
6.	Аймаг, нийслэлийг хөгжүүлэх хэтийн зорилт	4 жил тутам
7.	Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөр	2 жил тутам
8.	Дэд хөтөлбөр	Шаардлагатай бол хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэнэ.

Эх сурвалж: Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай хууль

Засгийн газрын 2017 оны 89-р тогтоолоор баталсан "Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам"-д хөндлөнгийн үнэлгээ хийх асуудлыг нарийвчлан зохицуулсан (журмын 6, 7-р хэсэг).

Уг журамд зааснаар:

- "хөндлөнгийн үнэлгээ" гэж бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт, үр дүн, байгууллагын үйл ажиллагаанд хөндлөнгийн мэргэжлийн байгууллага, судлаач, үнэлгээчдийн хийсэн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээг хэлнэ (2.1.5)
- Хөндлөнгийн үнэлгээг явцын болон эцсийн үнэлгээний аль ч шатанд хийж болох бөгөөд үнэлгээний багт иргэд, төрийн бус байгууллагын төлөөллийг оролцуулж болно (6.1.3)
- Захиргааны байгууллага нь Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай хуулийн 20.1-д заасны дагуу бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтэд хөндлөнгийн үнэлгээ, захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хэрэглэгчийн үнэлгээ хийх ажлыг тухайн жилийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгаж, шаардагдах зардлыг байгууллагын төсөвт тусган батлуулсан байх (6.1.4)
- Захиргааны байгууллага нь урт болон дунд хугацаанд хэрэгжих бодлогын баримт бичгийн хугацаа дуусмагц эцсийн үнэлгээ болон бодлогын баримт бичгийн үр нөлөөний үнэлгээг хөндлөнгийн байгууллагаар хийлгэж дүнг журмын 9 дүгээр хавсралтын дагуу гарган Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газарт хүргүүлэх (7.7)

- Захиргааны байгууллага үнэлгээг газар дээр нь хийх, эрдэмтэн, судлаачдыг үнэлгээ хийхэд татан оролцуулах, хэрэглэгчийн болон хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх, сургалт зохион байгуулах, сургалтын материал, ном, товхимол, гарын авлага хэвлүүлэх зэрэг зардлыг өөрийн байгууллагын төсөвт жил бүр тусган батлуулах үүргийг хүлээсэн.

Эндээс үзвэл хөндлөнгийн үнэлгээг холбогдох эрх бүхий байгууллагын захиалгаар “мэргэжлийн байгууллага, судлаач, үнэлгээч” гүйцэтгэх бөгөөд холбогдох үйл ажиллагааг тухайн жилийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгаж, шаардагдах зардлыг байгууллагын төсөвт тусган батлуулах ба иргэд, төрийн бус байгууллагын төлөөллийг оролцуулах боломж нээлттэй байна. Монгол улсын хувьд судалгаа, шинжилгээний цөөнгүй байгууллага нь төрийн бус байгууллагын статустай үйл ажиллагаа явуулдаг тул хөндлөнгийн үнэлгээ хийхэд төрийн бус байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг өндөр болж байна.

Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай хууль болон холбогдох журмууд, “Тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030” бодлогын баримт бичиг батлагдаад 3 жил өнгөрч байна. Мөн энэ хугацаанд цөөнгүй дунд хугацааны бодлогын баримт бичиг батлагджээ. Эдгээр баримт бичгүүдийн хэрэгжилтэд хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх цаг хугацаа хаяанд тулж ирсэн байна. Өнгөрсөн хугацаанд зарим төрийн захиргааны байгууллагын санаачилга болон олон улсын байгууллагуудын санхүүжилтээр цөөн тооны хөндлөнгийн үнэлгээ хийгдэж байгаа боловч шинэ тутам хэрэгжиж байгаа энэхүү үйл явцад анхаарах асуудлууд байсаар байна.

Иймд энэхүү хэсэгт хөндлөнгийн үнэлгээ хийхэд харгалзаж үзэх, анхаарах гол асуудлуудын талаар хөндөхийг зорилоо.

Хөндлөнгийн үнэлгээний төлөвлөлт

Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай хууль болон холбогдох журамд зааснаар урт болон 8-10 жилийн дунд хугацааны бодлогын хэрэгжилтэд 4 жил тутамд хөндлөнгийн үнэлгээ хийх ба санхүүжилтийг төсөвт тусган батлуулах шаардлага тулгарч байна.

Бодлого батлагдахын зэрэгцээ хөндлөнгийн үнэлгээг бодлогын ямар зорилго, зорилт, асуудлыг хамруулан ямар хүрээнд хийхийг тодорхойлж, Монгол улсын төсвийн циклтэй уялдуулан нарийвчлан төлөвлөөгүй тохиолдолд хөндлөнгийн үнэлгээний үр дүнд сөргөөр нөлөөлнө. Учир нь бодлогын баримт бичгийг боловсруулах, хэрэгжүүлэхтэй зэрэгцэн өгөгдөл мэдээлэл оролцогч талуудад хуримтлагдаж эхэлдэг (хяналт-шинжилгээгээр) ба хэрэгжилт эхэлснээс хойш 2-4 дэх жилд хөндлөнгийн үнэлгээ хийх ажлыг төлөвлөх нь

- Өгөгдөл мэдээллийн үнэт чанар алдагдах
- тэрхүү мэдээллийг нөхөж цуглуулах нь ихээхэн цаг хугацаа, хөрөнгө нөөц шаардах ажил болж хувирна.

Нөгөө талаар хөгжлийн бодлого нь улс орны болон салбарын түвшинд тулгамдаж буй олон асуудлыг нэгтгэсэн зорилго, зорилт, үйл ажиллагаануудыг хамардаг учир нэг удаагийн хөндлөнгийн үнэлгээгээр нэг мөр бүхэлд нь асуудлыг шинжлэх, үнэлгээ өгөх боломжгүй нөхцөл байдал үүсгэдэг ба нөгөө талд нөөцийн хязгаарлагдмал байдал хязгаарлагч хүчин зүйл болдог.

Одоогийн практикт хөндлөнгийн үнэлгээ хийх асуудал стратегийн төлөвлөгөө, байгууллагын гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөнд нарийвчлан тусгагдахгүй байх улмаар цаг тулгаж ажил эхлэх нөхцөл байдал үүсэхээр байна. “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-д заасан тухайн жилийн /“бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтэд хөндлөнгийн үнэлгээ хийх ажлыг тухайн жилийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгаж, шаардагдах зардлыг байгууллагын төсөвт тусган батлуулсан байх”/ үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгаж гэдгийг төлөвлөлтийг сүүлийн 1 жилд хийнэ хэмээн явцуу утгаар ойлгож болохгүй. Ингэж ойлгосон тохиолдолд нэгэнт оройтсон байх болно.

Иймд хөндлөнгийн үнэлгээний төлөвлөлтийг бодлого батлагдахтай зэрэгцэн эхлүүлэх шаардлага тулгарч байна.

Шигтгээ-4

7.7. Монгол Улсын хөгжлийн үзэл баримтлалын хэрэгжилтэд дөрвөн жил тутам хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх ажлыг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага зохион байгуулна.

8.6.Төрийн захиргааны төв байгууллага төрөөс баримтлах бодлогын хэрэгжилтэд хоёр жил тутам хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, дөрвөн жил тутам хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх ажлыг зохион байгуулж, тайлан тус бүрийг Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлнэ.

9.5.Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хөндлөнгийн үнэлгээг хийлгэх ажлыг зохион байгуулж, энэ хуулийн 9.4-т заасан тайлан болон хөндлөнгийн үнэлгээний тайланг Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлнэ.

10.7. Төрийн захиргааны төв байгууллага жил бүр үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, шаардлагатай бол хөндлөнгийн үнэлгээг хийлгэх ажлыг зохион байгуулж, тайлан тус бүрийг Засгийн газарт танилцуулна.

13.6. Төрийн захиргааны төв болон нутгийн захиргааны байгууллага бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хэрэгжилтийн явцад хоёр жил тутам хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, дөрвөн жил тутам хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх ажлыг зохион байгуулж, тайлан тус бүрийг Засгийн газарт хүргүүлнэ.

14.6. Нутгийн захиргааны байгууллага аймаг, нийслэлийг хөгжүүлэх хэтийн зорилтын хэрэгжилтийн явцад хоёр жил тутам хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, дөрвөн жил тутам хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх ажлыг зохион байгуулж, тайланг иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар хэлэлцүүлэн, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газарт хүргүүлнэ.

15.8. Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хоёр жил тутам, дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд шаардлагатай тохиолдолд хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх ажлыг иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал зохион байгуулна.

20.1.Хөгжлийн бодлогын баримт бичгийг хэрэгжүүлэгч байгууллага нь бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтийн явцад хөндлөнгийн үнэлгээ хийх ажлыг жилийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөндөө тусгаж, шаардагдах зардлыг улсын болон орон нутгийн төсвийн багцад тусгаж, батлуулсан байна.

Эх сурвалж: Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай хууль

Хөндлөнгийн үнэлгээний талаарх оролцогч талуудын нэгдмэл ойлголт:

Төрийн бодлогын зорилт нь урьдчилсан тооцоолол дээр тулгуурласан ирээдүйн талаарх төсөөлөл юм. Ирээдүйг бүрэн тооцоолох боломж бодит амьдралд хэзээ ч байдаггүй. Харин ирээдүйн талаарх төсөөлөл, бодит үр дүн хоёрыг илүү ойртуулах бодлогын чухал арга хэрэгсэл нь бодлогын үнэлгээ юм.

Хөндлөнгийн үнэлгээ нь асуудалд хараат бусаар хандах; асуудлыг шийдвэр гаргагч, хэрэгжүүлэгчдийн хараагүй шинэ өнцгөөс харах; судалгаа шинжилгээний асуудлаар мэргэшсэн багийг үнэлгээнд татан оролцуулах; төрийн институцийн чадавх, хүн хүчний хязгаарлагдмал байдлыг нөхөх давуу талтай байдаг.

Харин сул тал нь салбарын онцлог байдлын талаарх мэдлэг дугтмаг, бодит үйл явцаас хол байдаг.

Төрийн институци болон мэргэжлийн байгууллагад /судалгаа, шинжилгээгээр мэргэшсэн байгууллага/ байгаа давуу, сул талуудыг хослуулан нэгдмэл цул болж асуудалд үнэлгээ хийдэг бодлогын чухал арга хэрэгсэл нь хөндлөнгийн үнэлгээ юм.

Иймд оролцогч талууд хөндлөнгийн үнэлгээний талаар нэгдмэл ойлголттой байх нь чухал.

Нэгдмэл ойлголттой байна гэдэг нь төрийн институци хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх шийдвэр гаргасан, мэргэжлийн байгууллага гүйцэтгэх үүрэг хүлээсэн гэдгээр хязгаарлаж авч үзвэл хэтэрхий өрөөсгөл ойлголт болно.

Ингэж ойлголцсон тохиолдолд нэг тал нь арга зүйн хомсдол-эрэл хайгуулд, нөгөө тал нь мэдээллийн хомсдол-эрэл хайгуулд мордоно.

Эндээс нэгдмэл ойлголт гэдэг нь оролцогч талууд бие биенийхээ сул талыг нөхөж, давуу талыг дэмжин үнэлгээний эхнээс төгсгөл хүртэл нягт хамтарч ажиллахыг хэлнэ. Энэхүү нэгдмэл ойлголтыг бий болгоход дээрх хоёр

гол оролцогч талын аль аль нь санаачилга гаргах шаардлагатай.

Хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх ажлын даалгавар:

Хууль, журамд зааснаар хөндлөнгийн үнэлгээг холбогдох төрийн захиргааны байгууллага захиалж, мэргэжлийн байгууллага гүйцэтгэнэ. Захиалагч, гүйцэтгэгчийн харилцаанд гүйцэтгэх ажлын даалгаврын боловсруулалтын чанар чухал ач холбогдолтой байдаг. Иймд холбогдох төрийн байгууллага гүйцэтгэх ажлын даалгавар боловсруулах, хөндлөнгийн үнэлгээний тайланг нягталж хүлээж авах чадвартай байх шаардлагатай.

Хөндлөнгийн үнэлгээний ажлын даалгавар гэдэг нь гүйцэтгэх ажлын зорилго, зорилт, хамрах хүрээ, гүйцэтгэх үйл ажиллагаа, хугацаа, санхүүжилт, хүлээгдэж буй үр дүн, гүйцэтгэгчид тавигдах шаардлага зэргийг багтаасан баримт бичиг юм. Мөн ажлын даалгаварт өмнөх бүлэгт дурьдсан үнэлгээний удирдамж буюу дизайнд тусгагдсан гол гол асуудлуудыг багтааж боловсруулдаг.

Төрийн институцид ажлын даалгавар боловсруулахад судалгаа, шинжилгээний мэргэжлийн ур чадвар дутагдалтай байдаг. Гэтэл мэргэжлийн байгууллага нь ажлын даалгавар боловсруулагдаж, сонгон шалгаруулалтын зар мэдээлэгдсэний дараа харилцаанд орж ирдэг. Энэ нь оролцогч талуудын хувьд зөрчил үүсэх, үнэлгээ үр дүнгүй болох, өгөгдсөн үүрэг даалгаварынх нь хүрээнд үнэлгээ хийсэн болоод өнгөрөх зэрэг асуудлууд үүсч болох юм. Иймд төрийн институци ажлын даалгавар боловсруулах чадавхаа урьдчилан үнэлж, чадавх сул байгаа тохиолдолд ажлын даалгавар боловсруулах зөвлөх үйлчилгээ авах шаардлагатай.

Хөндлөнгийн үнэлгээний ажлын даалгавар, сонгон шалгаруулалтад үндэслэн захиалагч, гүйцэтгэгчдийн хооронд ажил гүйцэтгүүлэх гэрээ байгуулагдана. Практикт энхүү гэрээ захиалагчийн эрх, гүйцэтгэгчийн үүрэг давамгайлсан байдлаар хийгдэх тохиолдол

их байдаг. Иймд гэрээнд захиалагчаас гүйцэтгэгчид нийлүүлэх мэдээллийн талаарх чиг үүргийг нарийвчлан тусгаж өгөх шаардлагатай. Хөндлөнгийн үнэлгээ нь оролцогч 2 талын давуу талаа хуваалцах, сул талаа нөхөх үйл явц юм.

Хөндлөнгийн үнэлгээг гүйцэтгэгч байгууллагын чадавх:

Монгол улсад судалгаа, шинжилгээний чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллагын тоо цөөнгүй байгаа бөгөөд сүүлийн жилүүдэд эдгээр байгууллагуудад чадавхын ялгарал явагдаж байна. Үүнээс шалтгаалан төрийн институци мэргэжлийн байгууллагын өндөр өртөг, мэргэшээгүй байгууллагын чадавхын хомсдол гэсэн 2 туйлын хооронд сонголт хийх шаардлага тулгарч байна. Нөгөө талаар нөөцийн хязгаарлагдмал байдал болон хөндлөнгийн үнэлгээний ач холбогдлыг ойлгон түүнд зарцуулах санхүүжилтийг бодитоор төсөвлөх асуудал хязгаарлагдмал байна.

Төр оршин байгаад бодлого нь тогтвортой байна гэж үзвэл хөндлөнгийн үнэлгээ нь тасралтгүй үйл явц болох юм. Учир нь урт, дунд хугацааны бодлогын баримт бичгүүдэд тодорхой хугацааны давтамжтайгаар хөндлөнгийн үнэлгээ хийх ёстой. Иймд хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх явцдаа хөндлөнгийн үнэлгээ хийх байгууллагын чадавхыг бэхжүүлж авах шаардлага тулгарч байна.

”Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-ын 11.4-ийн “Захиргааны байгууллага хяналт-шинжилгээ, үнэлгээг газар дээр нь хийх, эрдэмтэн, судлаачдыг үнэлгээ хийхэд татан оролцуулах, хэрэглэгчийн болон хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх, сургалт зохион байгуулах, сургалтын материал, ном, товхимол, гарын авлага хэвлүүлэх зэрэг зардлыг өөрийн байгууллагын төсөвт жил бүр тусган батлуулна” гэсэн заалт нь хөндлөнгийн үнэлгээ хийх байгууллагын чадавхыг бэхжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой заалт юм.

Мөн сонгон шалгаруулалтад оролцох болон шалгарсан байгууллагын хувьд хөндлөнгийн үнэлгээний багт эрдэмтэн, судлаачдыг татан оролцуулах боломж нь нээлттэй байгаа.

БОДЛОГЫН ҮР ДҮНГ ИРГЭДЭЭР ҮНЭЛҮҮЛЭХ НЬ

“Иргэдийн үнэлгээ” бодлогын үнэлгээний нэг арга хэрэгсэл болох нь

Аливаа улсын төрийн бодлого нь тухайн улс орны дотооддоо баримтлах бодлого, гадаад улс орнуудтай харилцах бодлогыг багтаасан өргөн ойлголт байна. Төрийн бодлогыг нийгмийн болон тодорхой бүлгийн тухайлбал иргэд, төрийн болон төрийн бус, хувийн хэвшлийн байгууллагуудын өмнө тулгарсан нийтлэг хэрэгцээ, асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор боловсруулан хэрэгжүүлнэ (Бямбасүрэн Я., 2006, хууд. 12). Бүхэлдээ төрийн бодлогын эцсийн зорилго нь иргэдийн сайн сайхан аж байдал, сайн сайхан амьдрал учраас бодлого үр дүнтэй хэрэгжсэн эсэхийг иргэдийнх нь амьдрал хэрхэн өөрчлөгдсөнөөр эсвэл одоо ямар байгаагаар хэмжинэ гэсэн үг.

Уламжлалт ойлголтоор бодлогын үр дүнг объектив индикаторуудаар хэмждэг байсан бол орчин үед субъектив индикаторыг зэрэгцүүлэн ашиглах хандлага түгээмэл болж байна.

Төрийн тодорхой нэг бодлого нийгэмд эсвэл тодорхой бүлэг хүмүүст ямар нөлөө үзүүлж, ямар өөрчлөлтийг авчирсан, ямар үнэ цэнийг бий болгосныг объектив талаас нь, тухайлбал, иргэдийн орлогыг хэдэн төгрөгөөр нэмэгдүүлсэн, утааг хэдэн нэгжээр бууруулж агаар дахь хүхэрлэг хийн (SO₂-ийн) хэмжээг хичнээнээр багасгасан, ЖДҮ эрхлэгчдийн орлогыг хичнээнээр нэмэгдүүлсэн, хүн амын дундаж наслалтыг хэдээр уртасгасан гэх мэт үзүүлэлтээр хэмжиж тодорхойлж болно.

Гэвч ийнхүү объектив хэмжилтийн үр дүнд тодорхойлогдсон эерэг өөрчлөлт нь иргэдийн амьдралд тэр бүр хангалттай мэдрэгдэхгүй байх нь бий. Тухайлбал, одоогоос хэдэн жилийн өмнө Улаанбаатар хотын удирдлагууд утаа багасаж байгаа нь багаж, тестээр шалгаж үзэхэд тодорхой харагдаж байна гэх мэтээр олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр мэдээлж байсан ч иргэд “бидний амьсгалж байгаа агаарт ямар ч өөрчлөлт гарахгүйгээр барахгүй утааны эсрэг бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээ үр дүнгүй болж, байдал улам дордож байгаа” тухай ярьцгааж байлаа. Үүнтэй холбоотой зарим нэг жишээг дараах шигтгээнд тусган харууллаа.

Шигтгээ-5

Нийслэлийн Засаг даргын Экологи, ногоон хөгжлийн асуудал хариуцсан орлогч Т.Бат-Эрдэнэ:

“2011 оноос Агаарын тухай хууль санаачлан УИХ-аар батлуулснаар утааны эсрэг эрчимтэй ажиллаж эхэлсэн. Утааны муу үр нөлөөний талаар иргэд маш сайн мэддэг хэрнээ утаа гаргаж буй эх үүсвэр, учир шалтгааныг нь ойлгохдоо жаахан дутагдалтай байгаа. ... Өнгөрсөн жил “Утааны хор багассан гэнэ” гэж иргэд ярьж эхэлсэн. Шулуухан хэлэхэд багаж, тестүүдээр шалгаж үзэхэд, Улаанбаатар хотын утаан дахь хорт бодисын хэмжээ багассан гэж гарсан. ... 2012-2013, 2013-2014 оны өвлийн улирлын агаарын бохирдлын хэмжээг 2011-2012 оныхтой харьцуулахад хүхэрлэг хий буурсан. Гэр хорооллын айлуудын яндангаас гарч буй утаанд хүхэрлэг хий их байдаг. Бид муу, сайнаар хэлүүлж байгаад гурван жилийн дотор 150 мянга гаруй айлыг сайжруулсан зуухтай болголоо. Энэ нь хүхэрлэг хий буурахад нөлөөлсөн. Азотын давхар исэл бас багассан. Энэ хий автомашинаас их ялгардаг. Автомашины дугаарын хязгаарлалт хүртэл азотын давхар исэл багасахад нөлөөлж байгаа. ...”

Агаарын бохирдлыг бууруулах үндэсний хорооны нарийн бичгийн дарга бөгөөд ажлын албаны дарга Ж.Эрдэнэцогт

“... Сүүлийн жилүүдэд агаарт байгаа хүхэрлэг хий 20, азотын давхар исэл 26, нарийн ширхэгт тоосонцор 20 орчим хувиар буурсан. Энэ бол бодит үр дүн. Тийм учраас агаарын чанарт өөрчлөлт гарч байна. Энэ бол өнгөрсөн хугацаанд авч хэрэгжүүлсэн бодлогын үр дүн. Нөгөө талаас дулаан өвөл болсон нь бас нөлөөлсөн байх. Тал бүрийн нөлөөллөөр агаарын бохирдол багассан. Гэхдээ стандарт хэмжээнд хүртэл буулгаж чадаагүй байна. Агаарын бохирдлыг дорвитой бууруулж, стандарт хэмжээнд аваачих нь бидний зорилт. ...”

нийтлэгдсэн 2014.11.20

Эх сурвалж: <http://agaar.mn/article-view/336>, retrieved by 2019.11.15

Монгол улсын иргэн, багш А.

“Би боловсролын байгууллагад 30 гаруй жил ажилласан. 12 болон 1 сард хүүхдүүдийн өвчлөл ханиад томуу агаарын бохирдлоос шалтгаалж эрс ихэсдэг. ... Миний хувьд өвлийн улиралд маскгүй явахад бөөлжис хүрч, толгой өвдөж, хамар шархирдаг. Өвөл би өөрөө маск зүүдэг. ... Агаарын бохирдлоос шалтгаалан хүүхэд эндэх, ураг амьгүй болох тохиолдол сүүлийн жилүүдэд ихээр нэмэгдэж байна. Би өөр дээрээ хүртэл мэдэрсэн. Манай ангийн хүүхдийн ээж өнөө маргаашгүй төрлөө гэж байсан тэгсэн хүүхэд нь эндчихсэн байсан. 2,3 жилийн дараа манай бэрийн хүүхэд нь бас амьгүй болсон байсан. Эмнэлгээс агаарын бохирдлоос болсон гэсэн дүгнэлт гаргасан. ...”

Монгол улсад амьдарч буй Америк иргэн

“Өвлийн улиралд Улаанбаатар хотод алхах нь яг л Холливүүдийн киноны дайны хэсэг дээр гардаг шиг л байдаг. Хаа сайгүй утаа. Тэр утаа хаашаа ч явалгүй тэндээ үлдэж, уушиг, хувцас, үс бүр хумсны завсар шигдэн орно. Энэ үнэр хотын хамгийн сайн агаар шүүгчтэй айлаас хүртэл үнэртдэг. Америкчууд бид 1970 оны “Цэвэр агаарын тухай хууль”-д өртэй мэт санагддаг. Бараг 50 жилийн турш бид энэхүү хуулийн ачаар цэвэр, тунгалаг агаараар амьсгалж байна. Мэдээж ирээдүйд ч гэсэн энэ сайхан агаараар амьсгална гэж найдаж байгаа ч харамсалтай нь бидний ихэнх нь эдгээр хуулиуд бидний амьдралыг хэрхэн сайжруулсан гэдгийг ойлгоогүй байгаа байх. Би ч гэсэн Монголд ирэхээс өмнө үүнийг сайн ойлгоогүй байжээ. ...”

Монгол улсад амьдарч буй Энэтхэг улсын иргэн

“... Утаа ихтэй өдрүүдэд гадуур алхахад маш их ханиалгадаг. Зарим машинууд өглөө 10 цагт утаа ихтэй учраас зам харахын тулд урд гэрлээ асаагаад явж байсныг би харж байсан. Манайд ажилладаг Австрали эмэгтэй зориулалтын шүүлтүүртэй маскгүйгээр гадаа алхдаггүй. Хүмүүс ихэвчлэн түүнийг масктай явахыг хараад шоолж инээдэг ба зарим хүүхдүүд зургийг нь хүртэл дарсан байдаг. Гэхдээ тэр эмэгтэй агаарын бохирдол ямар нэгэн урт хугацааны өвчлөл үүсгэхээс маш их санаа зовдог гэдгээ надад хэлж байсан. ...”

нийтлэгдсэн 2018.07.30

Эх сурвалж: <http://www.nogoonhutuch.mn/a/71>, retrieved by 2019.11.16

Энэ бүхэн юуг илэрхийлж байна вэ? Энэ нь бодлого боловсруулагчид, хэрэгжүүлэгчид болон шийдвэр гаргагчид улс төрийн үзүүлбэр (шоу) хийгээд, иргэд хийсэн зүйлийг нь үгүйсгэж, харлуулах гээд байгаа хэрэг огт биш. Харин бодлогын үнэлгээг нэг талыг (хэмжих аргын хувьд) барьж, зөвхөн объектив хэмжилтийн үр дүнгээр илэрхийлж дүгнэсний л илрэл. Өөрөөр хэлбэл энэ нь бодлогын үнэлгээг хийхдээ объектив болон субъектив хэмжилтийн аль алиныг нь хийх, судалгаа, шинжилгээндээ тухайн бодлогод холбогдогч талуудын дуу хоолой, санаа бодлыг аль болох тэнцвэртэй тусгах, үнэлгээг аль нэг талын байр суурийг хэт барихгүй хараат бус хэрэгжүүлэх гэх зэрэг зарчмыг алдагдуулсны үр дүн байж болох юм.

Сүүлийн үед бодлогын үнэлгээнд объектив үзүүлэлтээс гадна субъектив үзүүлэлтийг ашиглах хандлага нэмэгдэж байгаа тухай судлаачдын бүтээлүүдэд дурдсан байдаг. Өөрөөр хэлбэл бодлого хэрэгжсэнээр иргэдийн амьдралд ямар өөрчлөлт гарсныг иргэдийн өөрсдийнх нь үнэлгээгээр буюу тэд хэрхэн мэдэрч, ямар санаа бодолтой байгаагаар хэмжинэ гэсэн үг юм.

Тухайлбал, иргэдийн сэтгэл ханамжийн индекс (Амартүвшин М., 2015, хууд. 25), иргэдийн төрд итгэх итгэл, аз жаргалын индекс (Амартүвшин М., 2015, хууд. 17), амьдралын чанарын үзүүлэлт (Эрдэнэчимэг Ч., 2018) гэх зэрэг үзүүлэлтийн өөрчлөлтөөр төрийн үйл ажиллагааны гүйцэтгэлийг болон төрийн бодлогын үр дүнг хэмжиж байна.

Жишээ нь ХБНГУ-д “эдийн засаг, нийгэм, экологийн гэх мэт бодлогын хэмжүүр нь иргэдийн амьдралын чанар юм” гэж үзээд Холбооны засгийн газраас “Амьдралын чанарын судалгаа”-г нэг бүрэн эрхийн хугацаанд нэг удаа хийхээр төлөвлөсөн байна. Түүгээр барахгүй амьдралын чанарыг сайжруулна гэдэг нь зөвхөн нэг хувь иргэний асуудал биш харин нийгэм, эдийн засгийн бодлогын үүрэг гэж тодорхойлсон байна (“Die Bundesregierung”). Энэ бол зөвхөн нэг л жишээ бөгөөд үүнтэй адил олон жишээг дурдаж болохоор байна.

Бодлогыг хэн үнэлж, хэн санал бодлоо илэрхийлж, энэ үед харилцааны ямар асуудал үүсч байна вэ гэдэг их чухал. Тухайлбал засгийн газрын бодлогыг нийт нийгмийн зүгээс үнэлэх ерөнхий үнэлгээ, гүйцэтгэх эрх мэдлийн байгууллагад иргэдээс өгөх үнэлгээ, төлөөллийн байгууллагад иргэд, иргэний нийгмийн байгууллагуудаас өгөх хөндлөнгийн үнэлгээ, бодлогын хэрэгжүүлэлт, төрийн үйл ажиллагаа, хэрэгжүүлэлтийн хууль ёсны шинж зэргийн шүүмжийг агуулсан гүйцэтгэх эрх мэдлийн байгууллагын үйл ажиллагаанд парламентаас өгөх үнэлгээ гэх мэт (Бямбасүрэн Я., 2006, хууд. 123) олон талын санаа бодлыг тусгасан олон төрлийн үнэлгээ бий. Төрийн бодлогыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх, алдаа, сургамжийг зөв тодорхойлох, амжилтыг тогтвортой байлгах үүднээс бүх талаас нь, холбогдогч талуудыг тэгш оролцуулан үнэлж дүгнэх нь чухал.

Бодлогын үр дүнг иргэдээр үнэлүүлэх зохицуулалт (Монгол улс)

Монгол улс сүүлийн 10 гаруй жилийн хугацаанд төрийн бодлогынхоо үр дүнг иргэдээрээ үнэлүүлж байна. Хэдийгээр төрийн бодлогын хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийдэг тогтолцоо тус улсад 1996 оноос бий болж, анхны “Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний журам” 1999 онд батлагдан (Засгийн газрын 4 дүгээр тогтоол, 1999) хэрэгжиж эхэлсэн ч 2006 оныг хүртэлх хугацаанд төрийн бодлогын хэрэгжилтийг иргэдээрээ үнэлүүлэх тухай тодорхой заалт журамд тусгагдаагүй байжээ.

2006 онд “төрийн бодлого иргэдийн амьдралд ямар нөлөө үзүүлж, ямар өөрчлөлт гаргасныг “хэрэглэгчийн үнэлгээ”-гээр (Засгийн газрын 51 дүгээр тогтоол, Яам болон аймаг, нийслэлийн засаг даргын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ хийх, үр дүнг үнэлэх журам, 2006) дүгнэх тухай заалт анх удаа хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний журамд тусгагдсан цагаас “хэрэглэгчийн үнэлгээ” нэртэй судалгааг бодлогын үнэлгээнд ашиглаж байна.

Шигтгээ-6

5.5 “Засгийн газрын болон Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, Засгийн газраас батлан хэрэгжүүлж байгаа хөтөлбөрүүд болон Эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл зэрэг баримт бичгээр дамжин хэрэгжиж буй төрийн бодлого иргэдийн амьдралд ямар өөрчлөлт гаргасныг эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн үзүүлэлтийн үнэлгээ болон хэрэглэгчийн үнэлгээ харуулна”

Эх сурвалж: 2006 оны Засгийн газрын 51-р тогтоол, “Яам болон аймаг, нийслэлийн засаг даргын үйл ажиллагаанд хяналт шинжилгээ хийх, үр дүнг үнэлэх журам”

Эхэндээ уг судалгааг төрийн захиргааны байгууллага (яам болон аймаг, нийслэлийн ЗДТГ) нь дангаараа эсвэл судлаачид, төрийн бус байгууллага гэх мэтийн төлөөллийг оролцуулан ажлын хэсэг байгуулж, тухайн нутаг дэвсгэрт амьдарч байгаа насанд хүрсэн иргэдийн 5 хүртэлх хувийг хамруулан зохион байгуулдаг байсан бөгөөд энэхүү судалгааны үр дүнг яамдын болон аймаг, нийслэлийн ЗДТГ-ын үйл ажиллагааны үр дүнг үнэлэх нэг үзүүлэлт буюу “үйл ажиллагааны үр дагаврын үнэлгээ” болгон ашиглаж байв (Засгийн газрын 51 дүгээр тогтоол, Яам болон аймаг нийслэлийн Засаг даргын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ хийх, үр дүнг үнэлэх журам, 2006). 2010 онд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний журамд өөрчлөлт орж “Хэрэглэгчийн үнэлгээ”-г хөндлөнгийн байгууллагаар гүйцэтгүүлэх оролдлогыг хийсэн юм.

Тус журамд төрийн захиргааны байгууллага нь хэрэглэгчийн үнэлгээг хөндлөнгийн байгууллагаар захиалж хийлгэхээр, судалгааг захиалж хийлгэхтэй холбоотой зардлыг тухайн байгууллага нь жил бүрийн төсөвтөө тусган хэрэгжүүлж байхаар заасан байв. Хяналт-

шинжилгээ үнэлгээний журмын ээлжит шинэчлэл 2013 онд хийгдэж, энэ үед “иргэдийн итгэл” (Засгийн газрын 322 дугаар тогтоол, 2013) гэдэг нэр томъёо журманд орж хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний ажил нь бүхэлдээ хариуцлагыг бэхжүүлж, иргэдийн итгэлийг нэмэгдүүлэхэд чиглэгдэх агуулгатай болж шинэчлэгдсэн юм. Тухайн үед хэрэглэгчийн судалгааг мэргэжлийн судалгааны болон төрийн бус байгууллагаас сонгон шалгаруулж гүйцэтгүүлэх зарчмыг баримтлан ажиллаж байжээ.

2015 онд Монгол улс хөгжлийн бодлогын баримт бичгийг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх, хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн нэгдсэн тогтолцоог бүрдүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулсан “Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн тухай” хуультай болсноор бодлогын үр дүнг иргэдээр үнэлүүлэх ажилд ихээхэн өөрчлөлт гарсан байна.

Тус хуулийн 6.1-д “хөгжлийн бодлогын баримт бичгийг урт, дунд, богино хугацааны” хэмээн ангилсан байх бөгөөд урт болон дунд хугацааны бодлогын баримт бичигт хоёр жил тутамд, богино хугацааны баримт бичигт жил тутам хяналт-шинжилгээ, үнэлгээг төрийн захиргааны төв болон нутгийн захиргааны байгууллага хийж байх, харин хөндлөнгийн үнэлгээг дөрвөн жил тутамд хийлгэж байхаар тусгажээ. (Дэлгэрэнгүйг хавсралтаас харна уу) Хууль батлагдан хэрэгжиж эхэлсэнтэй холбогдуулан 2017 онд “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт, захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-ыг Засгийн газрын 89 дүгээр тогтоолоор шинэчлэн баталж уг журмаар бодлогын үнэлгээнд ашиглах “хэрэглэгчийн үнэлгээ”-ний судалгаанд хэд хэдэн томоохон өөрчлөлт гарсан билээ. Үүнд:

1. Сэтгэл ханамжийн судалгаа: Журмын 2.1.6-д “хэрэглэгчийн үнэлгээ гэж захиргааны байгууллагаас үзүүлж байгаа үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаар иргэдээс авсан сэтгэл ханамжийн судалгааг хөндлөнгийн байгууллагаар хийлгэсэн дүнг хэлнэ” гэж тодорхойлсон.

2. Судалгааны нэгдсэн удирдамж: Журмын 9.6-д “Захиргааны байгууллага нь хэрэглэгчийн үнэлгээг Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын даргын баталсан ерөнхий удирдамжийн дагуу хөндлөнгийн байгууллагаар хийлгэнэ” гэж заасан. Үүний үр дүнд яам, аймаг бүр тус бүрдээ өөр өөр арга зүйгээр, агуулгын болон асуултын тооны хувьд ялгаатай анкетаар судалгаа хийдэг байсныг цэгцэлж нэгдсэн арга зүй, нэг удирдамжаар улсын хэмжээнд судалгааг хийж нэгдсэн дүгнэлт гаргах боломжийг олгосон юм (ЗГХЭГ-ийн даргын 302 дугаар тушаал, 2017).

3. Хуульд заасны дагуу хэрэглэгчийн үнэлгээг хийх: Журмын 6.1.4-д “захиргааны байгууллага нь Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай хуулийн 20.1-д заасны дагуу бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтэд хөндлөнгийн үнэлгээ, захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хэрэглэгчийн үнэлгээ хийх ажлыг тухайн жилийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгаж, шаардагдах зардлыг байгууллагын төсөвт тусган батлуулсан байна” гэж заажээ.

Энэ бүхнээс нэгтгэн дүгнэвэл сүүлийн 10 гаруй жилийн хугацаанд Монгол улс “иргэдийн үнэлгээ”-г бодлогын үнэлгээний нэг арга хэрэгсэл болгон ашиглаж байгаа бөгөөд үнэлгээний зохион байгуулалт болон үнэлгээг хийх арга зүйд тодорхой ахиц дэвшил гарсаар иржээ.

Бодлогын үр дүнг иргэдээр үнэлүүлэх аргачлал

Аливаа бодлогын хэрэгжилтийн үр дүнг объектив үзүүлэлтээр хэмжихээс гадна субъектив талаас хэмжилт хийх хандлага нэмэгдэж байгаа тухай, үүний тулд иргэдийн сэтгэл ханамжийн, итгэлийн, амьдралын чанарын гэх мэт төрөл бүрийн судалгааг ашигладаг тухай та бид мэддэг болсон.

Эдгээр судалгаа нь бүхэлдээ тухайн бодлого хэрэгжсэнээр иргэдийн амьдралд мэдрэгдэхүйц ямар өөрчлөлтийг авчирсныг иргэд өөрсдөө хэрхэн үнэлж байгааг тодорхойлоход

чиглэгдэнэ. Ийм төрлийн судалгааг асуулга судалгааны (анкетын судалгаа, ярилцлага гэх мэт) аргаар хийдэг.

Бодлогын хэрэгжилтийн үр дүнг иргэдээр үнэлүүлэх ажлыг мэргэжлийн судалгааны эсвэл төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлдэг болохыг өмнөх хэсэгт дурдсан. Энэ нь уг судалгааг аливаа нэг хөндлөнгийн нөлөөлөлгүй, хараат бус гүйцэтгэх нөхцлийг хангах агуулгатай юм. Иймээс тухайн судалгааг гүйцэтгэж байгаа байгууллага нь энэхүү зарчмыг чанд баримтлан, нотолгоонд суурилсан бодит үр дүнг гаргаж тавихад анхаарах нь чухал. Үүний тулд тус судалгааг гүйцэтгэх байгууллагаас нийгмийн санаа бодлыг судлах судалгааны олон аргачлалуудыг ашиглаж судалгаагаа гүйцэтгэж чаддаг, ямар тохиолдолд ямар арга зүйг ашиглах нь зөв болохыг оновчтой тодорхойлж чаддаг, хийсэн судалгааныхаа үр дүнд шинжилгээ хийх, үр дүнгээ танилцуулах арга зүйг хангалттай эзэмшсэн, үнэлгээний стандарт, ёс зүйг чанд сахидаг байхыг шаардана.

Судлах гэж байгаа асуудлынхаа талаар тодорхой мэдлэг, мэдээлэл байхгүйгээр судалгааг хэрэгжүүлэх боломжгүй учраас бодлогын үр дүнг иргэдээр үнэлүүлэх ажлыг гүйцэтгэх байгууллага эсвэл баг нь тухайн бодлогын баримт бичигтэй болон түүний хэрэгжилтийн болон хэрэгжилтийн явцад хийсэн хяналт-шинжилгээний тайлантай сайтар танилцсан байх шаардлагатай. Тухайлбал, тухайн бодлогын үйлчлэх хүрээ, зорилго нь юу байсан, бодлого ямар зорилтот бүлэгт чиглэгдсэн, бодлогын үр дүнгийн шалгуур

Шигтгээ-7

Судалгааны анкетын ерөнхий бүтэц

1. Судалгааны зорилго
2. Судалгааны асуултуудад хариулах заавар
3. Судалгааны асуултууд
4. Судалгаанд оролцогчийн талаарх мэдээлэл (ангилах мэдээ)
5. Судалгаанд оролцсон зориулсан талархлын үг

үзүүлэлт, суурь болон хүрэх түвшин юу болох, хэрэгжилтийн төлөвлөгөө нь ямар болох, явцад нь хэрэгжүүлэгчид ямар тайлангууд гаргаж байсан, хяналт-шинжилгээний үр дүн, түүний өгсөн дүгнэлт, зөвлөмж гэх мэт зүйлстэй сайтар танилцаж судлах асуудлынхаа талаар тодорхой зураглалтай болох хэрэгтэй. Энэ бүхэн судалгааны зорилго, судлах зүйлс, судалгааны арга зүй, судалгаанд хамрагдах хүмүүс гэх мэтийг тодорхойлох боломжийг олгоно.

А. Судалгааны зорилгоо хэрхэн тодорхойлох вэ?

Судалгаа нь тухайн бодлого хэрэгжсэнээр иргэдийн амьдралд ямар өөрчлөлт, ямар үнэ цэнэ авчирсныг тодорхойлоход чиглэгдэнэ. Төрийн бодлого бүр тодорхой тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх болон тодорхой хэрэгцээг хангах зориулалттай байх учраас тэрэндээ нийцсэн өөрийн зорилготой байна. Тухайлбал:

- Төрөөс эрүүл мэндийн талаар баримтлах бодлогын зорилго нь “Хүн амд үзүүлэх эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээг тэдний эрэлт, хэрэгцээнд тулгуурлан аливаа өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, нотолгоонд суурилсан оношилгоо, эмчилгээний шинэ технологийг нэвтрүүлэх, эрүүл мэндийн салбарын санхүүжилтийн зохистой тогтолцоог бүрдүүлэх замаар тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулан монгол хүний дундаж наслалтыг уртасгах”-д оршино.
- Төрөөс боловсролын талаар баримтлах бодлогын зорилго нь “иргэн бүр авьяас, чадвараа хөгжүүлэн, үр бүтээлтэй хөдөлмөрлөж, аз жаргалтай амьдрахад шаардагдах мэдлэг, чадвар, чадамжийг эзэмшин, ёс суртахуун, хүмүүнлэг ёсыг дээдлэн сахиж, үндэсний нийтлэг үнэт зүйлсийг өвлөн насан туршдаа суралцах боломжоор хангах зорилго бүхий үйл ажиллагааны цогц тогтолцоо бүрдүүлэх”-д оршино.
- Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийн зорилго нь “Төрийн байгууллага, албан тушаалтан, хувийн хэвшил, иргэний нийгэм, улс төрийн нам, бүлгийг авлигын эрсдэлээс

урьдчилан сэргийлэх, олон нийтэд шударга ёсны үзэл санааг төлөвшүүлэх, ил тод, нээлттэй, хариуцлагатай нийгмийг хөгжүүлэх”-д оршино.

- Агаар, орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хөтөлбөрийн зорилго нь “Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах нөхцлийг хангасан хот, суурин газрыг төлөвлөж, дэд бүтцийн байгууламжийн чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлэн бохирдлын эх үүсвэрийг багасгаж, хүн амд амьдрах орчны зөв дадлыг төлөвшүүлэх замаар агаар, орчны бохирдлыг бууруулж эрүүл, аюулгүй орчныг бүрдүүлэх”-д оршино. ... гэх мэтээр тухайн бодлогын баримт бичигт нь бодлогын зорилгыг тодорхойлсон байдаг.

Тэгэхээр судалгаа нь бүхэлдээ тухайн бодлогын зорилго хэр хэмжээнд хэрэгжиж, тэр нь иргэдийн амьдралд зорьсон өөрчлөлт гарахад нөлөөлж чадсан эсэхийг тодорхойлоход чиглэгдэнэ гэсэн үг. Иймээс судалгааны зорилгоо энэ агуулгын хүрээнд нэгтгэж тодорхойлно.

В. Судалгаанд хэнийг, хэдэн хүнийг хамруулах вэ?

Төрийн бодлогын үйлчлэх хүрээ, зорилтот бүлэг гэж бий. Төрийн бодлогыг хэрэгжүүлснээр нийгмийн тодорхой бүлгийн (нэг эсвэл хэд хэдэн, эсвэл бүхэлд нь) хууль ёсны эрх ашиг, санхүүгийн боломж, өнөөгийн нөхцөл байдалд нь шууд болон шууд бусаар нөлөөлдөг учраас тухайн бодлого нийгмийн ямар бүлэгт ямар нөлөөлөл үзүүлэхийг урьдчилсан үнэлгээгээр (Засгийн газрын 249 дүгээр тогтоол, 2016), ямар нөлөөлөл үзүүлснийг үр дүнгийн

Шигтгээ-8

Зорилтот бүлэг гэж бүлэг хувь хүмүүс, нийгмийн бүлэг, хуулийн этгээд (Засгийн газрын болон орон нутгийн удирдлагын байгууллага, түүний ажилчид) зэрэг тухайн бодлогыг хэрэгжүүлснээр эерэг болон сөрөг нөлөө хүртэх бүлгийг хэлнэ. (Засгийн газрын 249 дүгээр тогтоол, 2016)

үнэлгээгээр (Засгийн газрын 89 дүгээр тогтоол, 2017) тодорхойлно. Тухайн нэг бодлогыг хэрэгжүүлснээр эерэг болон сөрөг нөлөөг нь хүртэж байгаа нийгмийн бүлгийг бодлогын зорилтот бүлэг гэх бөгөөд уг зорилтот бүлэгт гарсан өөрчлөлт нь бодлогын үр дүнг илэрхийлнэ.

Иймээс бодлогын үр дүнг тодорхойлох зорилготой судалгааг тухайн бодлогын зорилтот бүлгийг хамруулан хийх нь зүйтэй. Тухайн бодлогын онцлогоос хамааран зөвхөн тодорхой нэг зорилтот бүлэгт чиглэсэн бодлого байхад зарим нь хэд хэдэн зорилтот бүлэгт чиглэсэн, зарим нь бүр нийгмийн нийт бүлгийг хамарсан байх нь бий. Бодлогын энэ онцлогтой уялдуулан судалгаанд хамрагдвал зохих нийт хүмүүсийн ерөнхий дүр зургийг тодорхойлно.

Жишээ нь: Зөвхөн хөдөлмөрийн насны, тодорхой мэргэжил эзэмшсэн хэрнээ одоогоор хөдөлмөр эрхлээгүй байгаа хүмүүст зориулсан бодлогын үр дүнг тодорхойлох судалгааг хийх гэж байвал яг энэ бүлгийн хүмүүсийг л судалгаандаа хамруулна гэсэн үг юм. Энэ бүлэгт хамаарах нийт 15,3¹¹ орчим мянган хүн байсан гэж хийсвэрлэн авч үзье. Тэгэхээр уг бодлогын үр дүнг үнэлэх судалгаанд хөдөлмөрийн насны, мэргэжилтэй, ажил эрхлээгүй гэсэн ангилалд хамаарах 15.3 мянган хүнийг хамруулах ёстой болно.

Өөрөөр хэлбэл, судалгаанд хамрагдвал зохих 15.3 мянган хүн байгаа бөгөөд эдгээр хүмүүсийг шинжлэх ухааны судалгааны нэршлээр “судалгааны эх олонлог” гэж нэрлэнэ. Практикт судалгаанд хамрагдвал зохих бүх хүмүүсийг бүгдийг хамруулан судалгааг хийх боломж хомс байдаг учраас тэдгээрээс тодорхой тооны хүмүүсийг түүвэрлэн авч судлах нь бий. Үүнийг түүвэр судалгаа гэнэ.

Судалгаанд хамрагдвал зохих нийт хүмүүсээс хэдийг нь судалгаандаа хамруулбал зохистой вэ гэдгийг тодорхой статистик тооцоолол хийж гаргана. Үүнийг түүврийн зохистой хэмжээ гэж хэлдэг. Практикт түүврийн зохистой хэмжээг 95 хувийн магадлалтай байхаар тооцож ашиглах нь түгээмэл байдаг. Тухайлбал, эх олонлог нь

15,3 орчим мянган хүн байгаа тохиолдолд 1540 орчим хүнийг судалгаандаа хамруулчихвал 95 хувийн магадлалтай үр дүнг гаргаж чадна. Иймэрхүү маягаар түүврийн зохистой хэмжээгээ тодорхойлоход та бүхэнд дараах хоёр эх сурвалж тус болох болно.

Үүнд:

1. ЗГХЭГ-ийн даргын 2017 оны 302 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралт, “Хэрэглэгчийн үнэлгээний ерөнхий удирдамж”
2. Ц.Баатартогтох, “Судалгааны арга зүй” номын 430-431 хуудас

Ийнхүү түүврийн зохистой хэмжээ буюу түүвэр судалгаанд хамруулах хүний тоогоо гаргасны дараа 1540 хүнээ хэрхэн сонгох вэ гэдэг асуулт гарч ирнэ. Ийм сонголтыг хийхийн тулд хувьт, тогтолцоот, санамсаргүй гэх мэт түүвэрт хамрагдах нэгжийг сонгох аргуудыг ашиглана.

С. Судалгааны асуултыг боловсруулахад юунд анхаарах вэ?

Судалгааны зорилготойгоо уялдуулан асуултуудаа боловсруулна. Асуултыг боловсруулахад дараах зүйлсийг анхаарна. Үүнд:

1. Асуултын агуулга: Асуултыг хүн бүрт ижил ойлгогдохоор, давхар утгагүй томъёолох
2. Асуултад хэрэглэх үг, хэллэг: Нийтлэг хэрэглэгддэг үг хэллэгийг хэрэглэх
3. Асуулт асуух техник: Нэг асуултаар зөвхөн нэг санааг асуух
4. Асуултын дараалал: Асуулт хамгийн энгийн, хялбар, ерөнхийгөөс эхлэн тусгай, нарийвчилсан асуулт руу гэсэн дарааллаар байрлана.
5. Асуултын уялдаа: Асуултууд өөр хоорондоо уялдаатай, нэгээс нөгөө нь урган гарсан байдалтай боловсруулагдана.
6. Шалгах асуулт: тухайн судалгаанд оролцогч асуултад өөрийн үзэл бодлын үүднээс хандан бодитой хариулж байгаа эсэхийг бусад хариулттай харьцуулан шалгах асуулт оруулж өгөх нь судалгааны мэдээллийн үнэн бодит байдлыг дээшлүүлэхэд чухал юм.

¹¹ Хийсвэр тоо.

Бодлогын үр дүнг тодорхойлох судалгааны асуултуудыг боловсруулахдаа тухайн бодлого иргэдийн амьдралд ямар өөрчлөлт авчирсан, ямар үнэ цэнийг бий болгосон бэ гэдгийг тодруулахад чиглэгдэх ёстойг анхаарна. Ихэнхдээ бид тухайлбал, “ядуурлыг бууруулах бодлогын үр дүн ямар байна гэж та бодож байна вэ?” эсвэл “иргэдийн айх аюулгүй, амгалан тайван амьдрах орчинг бүрдүүлэх чиглэлээр хэрэгжүүлсэн бодлогын үр дүн ямар байна вэ?”, “цагдаагийн байгууллагын ажлын үр дүн ямар байна вэ?” гэх мэтээр асуудаг.

Иймэрхүү хэт бүхэл асуултанд иргэд хариулахад төвөгтэй байх бөгөөд бодлого гэдэг нь юу болох, тэр дотроо ядуурлыг бууруулах бодлого гэдэг нь юу болохыг мэдэхгүй хүн энд хариулах боломжгүй юм.

Иймээс асуух техник их чухал. Тухайлбал, “иргэдийн айх аюулгүй, амгалан тайван амьдрах орчинг бүрдүүлэх чиглэлээр хэрэгжүүлсэн бодлогын үр дүн ямар байна вэ?”, “цагдаагийн байгууллагын ажлын үр дүн ямар байна вэ?” гэж асуухын оронд иргэд тухайн хотын гудамжаар өдөр явахдаа эсвэл шөнө явахдаа ямар нэгэн гэмт халдлагад өртчих вий гэж айхгүйгээр тайван алхаж чадаж байгаа эсэхийг, эсвэл гэрийнхээ гадаах тоглоомын талбайд хүүхдээ чөлөөтэй тоглуулж чадаж байгаа эсэхийг, эсвэл гэртээ байхдаа хөршөөсөө айхгүйгээр тайван амьдарч чадаж байгаа эсэхийг асууж, үр дүнгээр нь бодлогын үр дүнг хэмжиж болох юм.

Мөн түүнчлэн үйлчилгээний чанар ямар байна вэ? гэж асуухын оронд үйлчилгээ авахын тулд хэдэн минут хүлээсэн, ажилтан тухайн үйлчлүүлэгчтэй хэрхэн харьцсан, зорьсон үйлчилгээгээ бүрэн авч чадсан эсэх, хэдэн дамжлага дамжиж үйлчилгээг авсан, нийт ямар хугацаа зарцуулсан гэх мэт асуултаар мэдээллээ цуглуулж болно.

Өөрөөр хэлбэл иргэдийн өөрт нь мэдрэгдсэн, мэдэж хариулж чадах тодорхой зүйлээр дамжуулан бодлого иргэдийн амьдралд, амьдралын хэв маягт, зан үйлд ямар өөрчлөлт оруулж чадсаныг, ямар үнэ цэнийг бий болгож чадсаныг тодорхойлно.

Судалгааны асуултын тоо хэд байвал зохистой вэ гэдэг асуултыг их асуудаг. Хичнээн асуултыг асуух, нээлттэй эсвэл хаалттай асуултын аль нь тохиромжтой байх вэ гэдэг нь тухайн судалгаагаар юуг гаргаж ирэхийг зорьж байгаа, эдгээр асуултуудаар судалгааны зорилгыг хангахуйц мэдээллийг олж авч чадах эсэхээс хамаарна. Тиймээс 5 эсвэл арван асуулт, эсвэл нэг эсвэл хоёр хуудас гэх мэт тоо хэлэх боломжгүй. Тухайлбал амьдралын чанарын судалгааг А4-ийн хэмжээтэй цаасанд 12 рт үсгийн өндөртэй бичсэн 4-8 хуудас асуулт бүхий хуудсаар хийж байх жишээтэй.

D. Судалгааг хэрхэн зохион байгуулах вэ?

Судалгааны анкетын эхний хувилбар бэлэн болсны дараа туршилтын судалгааг хийх тодорхой зүйлсийг шалгана. Энэ шалгалтаар тухайн анкетын асуултуудад хариулахад гарч болох бэрхшээл, асуултуудын ойлгомжтой байдал, асуултууд хүн бүрт ижил утгаар ойлгогдож байгаа эсэх, хариулахад зарцуулах хугацаа зэргийг шалгахын зэрэгцээ энэ анкетаар судалгааг хийхэд хэр зэрэг найдвартай, баталгаатай байх вэ гэдгийг тодорхойлно. Ийм шалгалтыг ул суурьтай хийж засвар өөрчлөлтүүдийг оруулсны дараа судалгааг талбарт зохион байгуулна.

Судалгааг зохион байгуулахад дараах зүйлсийг анхаарах шаардлагатай. Үүнд:

- Мэдээлэл цуглуулах, шинжилгээ хийх, үр дүнг нэгтгэх, тайлагнах зэрэг хугацааг нарийн тооцоолж төлөвлөгөөг гарган хуваарийн дагуу явагдаж байгаа эсэхэд хяналт тавих
- Судалгаанд шаардагдах төсвийг оновчтой тооцох (Судалгааны төсвийг тооцох ерөнхий чигийг ЗГХЭГ-ийн даргын 2017 оны 302 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралтаас харж болно.)
- Судалгааг хийхэд бүтэн баг ажиллах учраас багийн гишүүдийн үүргийг тодорхой болгож, нарийн заавар өгнө. Зааврыг багийн гишүүн нэг бүрт өгөх бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд зааврыг давхар хэвлэмэл байдлаар тарааж багийн гишүүдийг ижил ойлголт, мэдээлэлтэй болгоно.

- Судалгааг гардаж иргэнээс авах хүн буюу тоологч нь мэдээллээ хэр зэрэг чанартай цуглуулж ирэхээс судалгааны үр дүн шууд хамаарах учраас тоологч нарын ажлын үр дүнг (анкет бүрийг бүрэн бөглүүлсэн эсэх, авах ёстой нэр бүхий иргэнээсээ судалгааг авсан эсэх гэх мэт) тодорхой аргачлал, давтамжаар хянах шаардлагатай. Энд хяналтыг судалгааны чанарын хяналтын ажилтан гүйцэтгэнэ. Хяналтыг хэзээ хийх, хэрхэн хийх, ямар маягт ашиглах гэх мэтийг урьдчилан маш тодорхой боловсруулсан байх нь чухал.
- Судалгаанд оролцож байгаа иргэд үнэн зөв хариулт өгөх, судалгаанд идэвхтэй, сэтгэлээсээ оролцоход нөлөөлдөг зүйлсийг бодолцож бэлтгэлийг сайтар хангах шаардлагатай. Тухайлбал, судалгааны анкетыг ямар цаасан дээр, ямар шрифтээр бичих, судалгааны асуулт бүхий хуудсын дизайн ямар байх, судалгааны зааврыг хэрхэн өгөх, судалгааг илүү ач холбогдолтой, үнэ цэнэтэй гэдгийг илэрхийлэх нэмэлт зүйлс гэх мэт олон зүйлс судалгаанд оролцогчийн сэтгэл зүйд нөлөөтэй байдаг.

Е. Судалгааны үр дүнг хэрхэн тайлагнах вэ?

Судалгаагаар цуглуулсан өгөгдөлдөө шинжилгээг хийн, үр дүнг сайтар боловсруулан нэгтгэж тайланг боловсруулна. Өгөгдөлд шинжилгээ хийх олон аргуудыг оновчтой ашиглах нь чухал. Ихэнхдээ судалгаанд ийм нас, хүйс, боловсролтой иргэд оролцсон, тэд бодлогын үр дүнг ингэж үзсэн гэх мэтээр энгийн боловсруулалтыг хийн дүгнэсэн байдаг.

Энэ нэг боломжит хувилбар мөн боловч хангалттай чанартай өгөгдлийг цуглуулчихаад боловсруулалтыг дутуу

хийх нь судалгааны чансааг доош татахын зэрэгцээ судалгаанд зарцуулсан хүч, хөдөлмөр, зардлыг үр ашиг багатай зарцуулсаныг илэрхийлнэ. Тиймээс бодлогын хэрэгжилтийн сайн эсвэл саар байгаа нь ямар зүйлээс болж буйг нарийн статистик шинжилгээний аргуудыг ашиглан учир зүйн логик уялдаанд нь шинжлэн тодорхойлох нь судалгааг илүү чансаатай болоход нөлөөлнө. Мөн түүнчлэн анкетын судалгаагаар гарсан үр дүнг ярилцлагаар илүү гүнзгийрүүлэн тодруулж өгөх нь ач холбогдолтой.

Энэ мэтчилэн нягт нямбай боловсруулалт, шинжилгээг хийсний дараа нийт судалгаа, шинжилгээнийхээ үр дүнг тайлан болгож бэлтгэнэ. Тухайн судалгааны тайланг олон янзын хүмүүс сонирхож, төрөл бүрийн зориулалтаар ашиглах учраас тэр болгонд зориулан янз бүрийн хэлбэр, хэмжээтэй бэлтгэх нь зохимжтой. Судалгааны тайлангийн хэрэглэгчдийг дараах зургаар харууллаа. (Зураг 8)

Зураг 8. Судалгааны тайлангийн боломжит хэрэглэгчид

Хэрэв судалгаа тодорхой захиалагчийн хүсэлтээр хийгдсэн бол захиалагчийн хүссэн формат, загвараар тайланг бэлтгэж өгөх бөгөөд үр дүнг нийтэд мэдээлж болох эсэх нь гэрээний нөхцлөөс хамаарна.

Судалгааны тайланг бичмэл хэлбэрээр бэлтгэх:

Судалгаа, шинжилгээний үр дүнг дэлгэрэнгүй тусгасан тайлангаас гадна, гол үр дүнг энгийн үг хэллэгээр, зураг, дүрс, инфографик ашиглан хураангуйлан тусгасан тайланг хамтад нь бэлтгэнэ.

Судалгааны тайланг амаар танилцуулахад зориулан бэлтгэх:

Судалгаа, шинжилгээний үр дүнг төрөл бүрийн сонирхлын бүлгүүдэд илтгэл маягаар танилцуулах шаардлага гарна. Тиймээс ямар хүмүүст, ямар үр дүнг, хэрхэн танилцуулах вэ гэдэг тактикийг боловсруулсан байхын зэрэгцээ танилцуулгыг зориулалтын программыг ашиглан бэлтгэсэн байна.

Судалгааны тайланг мэдээллийн хэрэгслээр түгээхэд зориулан бэлтгэх: Телевиз, сонин, сэтгүүл, интернет, нийгмийн сүлжээний хэрэгсэл ашиглан үр дүнг тайлагнах бол богино хугацаанд хүмүүст сонирхолтой хэлбэрээр танилцах боломжтойгоор бэлтгэнэ. (зурагт хуудас, хөдөлгөөнт танилцуулга, видео гэх мэт)

Иргэдийн сэтгэл ханамжийн болон амьдралын чанарын судалгааны онцлог

Төрийн бодлогын хэрэгжилтийн үр дүнг иргэдээр үнэлүүлэхдээ иргэдийн сэтгэл ханамжийн, итгэлийн, амьдралын чанарын гэх мэт судалгааг түгээмэл ашигладаг. Тэгэхээр энд иргэдийн сэтгэл ханамжийн болон амьдралын чанарын судалгааны онцлогийг товч тайлбарлая.

А. Иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгааны онцлог

“Сэтгэл ханамж” гэж юу вэ, хүн яавал сэтгэл ханамжтай байх вэ гэдэг асуултанд хариулахгүйгээр сэтгэл ханамжийн судалгааны онцлогийг тайлбарлах боломжгүй юм.

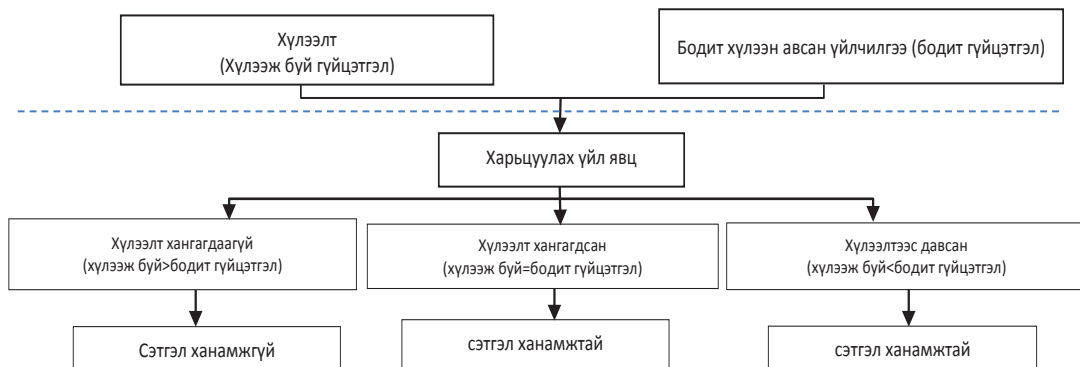
Сэтгэл ханамж гэдэг ойлголт нь аливаа хүний хүлээлттэй холбоотой байх бөгөөд үйлчлүүлэгчийн хүлээлт хангагдсан эсэхээр сэтгэл ханамжийг тодорхойлно. Тухайлбал иргэн өөрийн хүлээлтэнд нийцсэн болон түүнээс давсан үйлчилгээ авсан тохиолдолд сэтгэл ханамжтай байх бөгөөд эсрэг тохиолдолд сэтгэл ханамжгүй байдаг гэсэн үг юм.

“Сэтгэл ханамж нь хэрэглэгчийн хүлээлт, бодит гүйцэтгэлд өгсөн үнэлгээний хоорондын зөрүүгээр тодорхойлогдох бөгөөд бодит гүйцэтгэлд өгсөн үнэлгээ нь хүлээлтэд нийцсэн, хүлээлтээс давсан тохиолдлуудад сэтгэл ханамжтай байдал бий болно”

Эх сурвалж: Амартүвшин М., Орон нутаг дахь төрийн үйлчилгээний талаарх иргэдийн сэтгэл ханамж, нөлөөлж буй хүчин зүйлс, дисс. 2015

Сэтгэл ханамжийн тодорхойлолтыг дараах зургаар дүрслэн харууллаа. (Зураг 9)

Зураг 9. Сэтгэл ханамж

Та бид “Их санасан газар есөн шөнө хоосон” гэдэг зүйр үгийг сайн мэднэ. Аливаа зүйлийн талаар их өндөр хүлээлттэй байгаад бодит байдал тэр хүлээлтэнд хүрч чадахгүй байгаа тохиолдолд бид энэ зүйр үгээр сэтгэл ханамжгүй байгаагаа илэрхийлдэг. Өөрөөр хэлбэл дээрх зургаар илэрхийлсэн сэтгэл ханамжийн тодорхойлолтыг Монгол ухаанаар энэ зургаан үгэнд багтаан тайлбарлажээ.

Сэтгэл ханамжийн энэхүү тодорхойлолтоос харвал иргэдийн хүлээлтийг бодитоор авсан үйлчилгээнд өгч байгаа үнэлгээтэй нь холбож судлахгүйгээр иргэд авсан үйлчилгээндээ “сэтгэл ханамжтай” эсвэл “сэтгэл ханамжгүй” байна гэж дүгнэх боломжгүй юм. Заримдаа иргэд “үйлчилгээ их удаан байна” гэж гомдоллох нь бий. Гэвч тухайн иргэн хэдэн минут хүлээснийгээ эсвэл хэдэн минутанд үйлчилгээ авснаа удаан гээд байгааг бид энэ гомдлоос мэдэж чадахгүй. Харин тухайн иргэн 30 минутанд үйлчилгээг авч чадна гэсэн хүлээлттэй ирээд бодит байдалд 50 минутанд үйлчилгээгээ авсан учраас үйлчилгээг удаан байна гэж гомдол гаргасан болохыг бид бодит байдлын үнэлгээг хүлээлттэй нь холбож судалснаар тодорхойлж чадах юм. Яг ийм маягаар иргэдийн хүлээлтийг бодит гүйцэтгэлд өгөх үнэлгээтэй нь холбож судалдаг сэтгэл ханамжийн судалгааны гол арга нь судлаач Парасураман, Зайтхамл, Бэрри нарын боловсруулсан “Сэрвквал” арга юм. Гэхдээ сэтгэл ханамжийн судалгааг хийдэг цорын ганц арга энэ биш бөгөөд өөр олон аргууд бий. Сэтгэл ханамжийн судалгаанд ашиглагддаг аргуудыг дараах зургаар харууллаа.

Зураг 10. Сэтгэл ханамжийн судалгааны аргууд

Эх сурвалж: Амартүвшин М., Орон нутаг дахь төрийн үйлчилгээний талаарх иргэдийн сэтгэл ханамж, нөлөөлж буй хүчин зүйлс, дисс. 2015

Сэтгэл ханамжийн судалгааг хийхэд дараах хэдэн зүйлсийг анхаарах нь чухал юм. Үүнд:

- Иргэн үйлчилгээг дөнгөж авсан дор нь судалгааг хийвэл сэтгэл хөдлөлийн нөлөөлөл өндөртэй судалгаа болох бөгөөд харин хэсэг хугацааны дараа судалгааг авбал энэ нөлөөлөл багассан байх болно. Иймээс судалгааг хэдийд хийх вэ гэдэг чухал.
- Иргэдийн сэтгэл ханамжийн түвшин ямар байгааг тодорхойлоход Сэрвквал арга тохиромжтой бол иргэдийн сэтгэл ханамжид ямар хүчин зүйл, хэр хэмжээтэй нөлөөлөхийг Каногийн аргаар хийсэн судалгаа илүү тодорхойлно. Ийм маягаар судалгааны арга бүр өөр өөрийн онцлогтой учраас зорилготойгоо уялдуулан тохирох аргыг сонгон ашиглах хэрэгтэй.

- Сэтгэл ханамжийн индексийг тооцоход ашигладаг загвар төрийн болон бизнесийн салбарт ялгаатай байдаг гэдгийг анхаарах шаардлагатай.
- Иргэдийн хүлээлтэнд нөлөөлдөг зүйлс болон бодитоор авч байгаа үйлчилгээг үнэлэхэд нөлөөлдөг хүчин зүйлсийг мэдснээр иргэдийн сэтгэл ханамжийг удирдах боломжтой.

Энэ мэтчилэн иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгааг хийхэд анхаарах зүйлс олон бий. Энэ бүхэн сэтгэл ханамжийн судалгааг хэзээ хийх, хэрхэн хийх, үр дүнг яаж ашиглах гэх мэтэд чухал нөлөөтэй байна.

Б. Амьдралын чанарын судалгааны онцлог

Дэлхийн олон улс оронд нийгэм, эдийн засаг, эрүүл мэндийн салбарын бодлого, хөтөлбөрийн хэрэгжилт, төрийн үйлчилгээний үр дүнг иргэдийнхээ амьдралын чанарт гарсан өөрчлөлтөөр үнэлэх хандлага нэмэгдэж байна (Эрдэнэчимэг Ч., 2018). Үүний нэг тод жишээ нь амьдралын чанарын үзүүлэлтийг Европын Холбоонд тогтвортой хөгжил, нийгмийн дэвшлийг илэрхийлэх нэг индикатор болгон ашиглаж байгаа явдал бөгөөд тус холбооны гишүүн улс орнуудын амьдралын чанарын үзүүлэлтийг тогтмол судалж Евростат-ийн онлайн хэвлэлд тусган харуулдаг болжээ.

“Амьдралын чанар” хэмээх нэр томъёог 1920-оод онд Английн эдийн засагч Артур Сесил Пигу /Arthur Cecil Pigou/ анх хэрэглэсэн (Pigou, 1920, p. 32) байх бөгөөд хожим 1964 онд уг нэр томъёог АНУ-ын 36 дахь ерөнхийлөгч Линдон Б. Жонсон /Lyndon B. Johnson/ өөрийн улс төрийн сонгуульдаа ашигласан байна. Ийнхүү онцгой хэрэглэгдэж байсан “Амьдралын чанар”-ын талаарх нэр томъёо, ойлголт нь 1970-аад оноос нийгмийн шинжлэх ухааны салбарт, 1980-аад оноос эрүүл мэндийн шинжлэх ухааны салбарт гэх мэт олон салбар шинжлэх ухаанд өргөн хэрэглэгдэх болжээ (Эрдэнэчимэг Ч., 2018).

Амьдралын чанарыг объектив талаас нь ДНБ гэх мэт үзүүлэлтээр хэмждэг бол субъектив талаас нь иргэдийн амьдралын нөхцөл

байдлыг өргөн цар хүрээг хамруулсан асуулга судалгаагаар тодорхойлдог байна. Амьдралын чанар нь олон хэмжээст үзүүлэлт учраас энэ төрлийн судалгаанд олон янзын үзүүлэлтийг ашиглана. Тухайлбал Европын Холбоонд хийгддэг судалгаанд материаллаг амьдралын нөхцөл байдал (орлого, хөрөнгө, хэрэглээ гэх мэт), эрүүл мэнд, боловсрол, бүтээлч болон үнэ цэнэтэй үйл ажиллагаа (ажлыг оролцуулаад), засаглал ба үндсэн эрх, чөлөөт цаг ба нийгмийн харилцаа, байгалийн болон амьдралын орчин нөхцөл, эдийн засгийн болон бодит аюулгүй байдал, амьдралын ерөнхий туршлага зэрэг есөн үзүүлэлтийг ашиглаж байна (Smedt, 2013). Харин ХБНГУ-ын Холбооны Засгийн газраас нэг бүрэн эрхийн хугацаанд нэг удаа хийдэг “Амьдралын чанарын судалгаа”-нд 12 үзүүлэлтийг ашигладаг ажээ. Тухайлбал, иргэдийн амьдралын орчин нөхцлийг илэрхийлэх (эрүүл мэнд, ажил хөдөлмөр, боловсрол, орлого, ажилдаа, гэр бүлдээ, чөлөөт цагтаа зарцуулдаг цаг хугацаа зэрэг) таван үзүүлэлт, хүрээлэн буй орчныг илэрхийлэх (амьдарч буй орон байр, хот болон хөдөөгийн дэд бүтэц ба шилжилт хөдөлгөөн, нийгмийн болон хувийн орчин дахь аюулгүй байдал) гурван үзүүлэлт, үндэсний болон глобал орчин дахь Герман улс гэдгийг илэрхийлэх (хүчтэй эдийн засаг, эрүүл хүрээлэн буй орчин, ардчилсан, эрх чөлөөт хууль мөн түүнчлэн хариуцлага, глобал орчин дахь Герман улс) дөрвөн үзүүлэлтийг ашигладаг ажээ (Bundesregierung, 2016, p. 15).

Ийнхүү “Амьдралын чанарын судалгаа”-гаар тодорхой хугацаанд хэрэгжүүлсэн төрийн бодлого иргэдийн амьдралд ямар нөлөөлөл үзүүлж, тэдний амьдралыг хэрхэн өөрчилснийг тодорхойлох бөгөөд давтан хийгдэх судалгааг илүү бодитой болгоход “панел судалгаа”-ны зарчмыг хэрэглэх нь тохиромжтой юм. Тухайлбал, энэ удаагийн судалгаанд А гэдэг иргэнийг хамруулсан бол дөрвөн жилийн дараа тухайн иргэнийг дахин судалгаандаа хамруулж амьдрал нь хэрхэн өөрчлөгдсөнийг тодорхойлж чадна гэсэн үг юм.

БОДЛОГЫН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТОГТОЛЦОО, ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН

Монгол улсын тухайд бодлогын үнэлгээний тогтолцооны суурийг УИХ-ын 1996 оны 38 дугаар тогтоолоор тавьж өгсөн гэж үздэг. Энэхүү тогтоолоор төрийн захиргааны төв байгууллага болон нутгийн захиргааны байгууллагын чиг үүргийг “Стратеги төлөвлөлт, бодлогын удирдамжаар хангах; Зохицуулах; мониторингийн хяналт тавих, үнэлж дүгнэх” гэж тодорхойлсон.

Энэхүү тогтоолд тулгуурласан бүтцийн өөрчлөлтийг хэрэгжүүлж, Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуульд (1996 он): Засгийн газрын гишүүн, Монгол Улсын сайдын эрхлэх асуудлын хүрээг “бодлогын төлөвлөлт, боловсруулалт, удирдлага, зохицуулалт болон дүн шинжилгээ хийх /мониторинг/, үнэлгээ өгөх” хэмээн заажээ. Хуулийн энэ заалтын дагуу яамдын болон Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын бүтэц, стратегийн хөтөлбөрийг Засгийн газраас батлаж, яамдын зохион байгуулалтын бүтцэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний газар, нэгж бий болгосны дээр Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын бүтцэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний хэлтэс, нэгжтэй байхаар тогтоосон. Мөн аймаг, нийслэлийн ЗДТГ-ын бүтцэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний нэгж, албатай байхаар зохион байгуулсан. Ингэснээр төрийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хийх хяналт шинжилгээ, үнэлгээний зохион байгуулалтын тогтолцоог бүрдүүлэх суурийг тавьсан.

УИХ-ын 1996 оны 38 дугаар тогтоолын дагуу стратегийн төлөвлөлт, бодлогын удирдамжаар хангах, хөтөлбөржүүлэх, зохицуулах, хяналт-шинжилгээ хийх, үнэлж дүгнэх чиг үүрэгтэй удирдлагын ерөнхий чиг үүргийн болон чиглэлийн яамд, сайдуудын эрхлэх асуудлын хүрээнд хууль тогтоомж, стандартыг сахиулах чиг үүрэгтэй тохируулагч агентлаг, бодлогыг

хэрэгжүүлэх чиг үүрэгтэй хэрэгжүүлэгч агентлагуудыг байгуулж, төв, орон нутгийн захиргааны байгууллагын цоо шинэ тогтолцоо бүрдсэн.

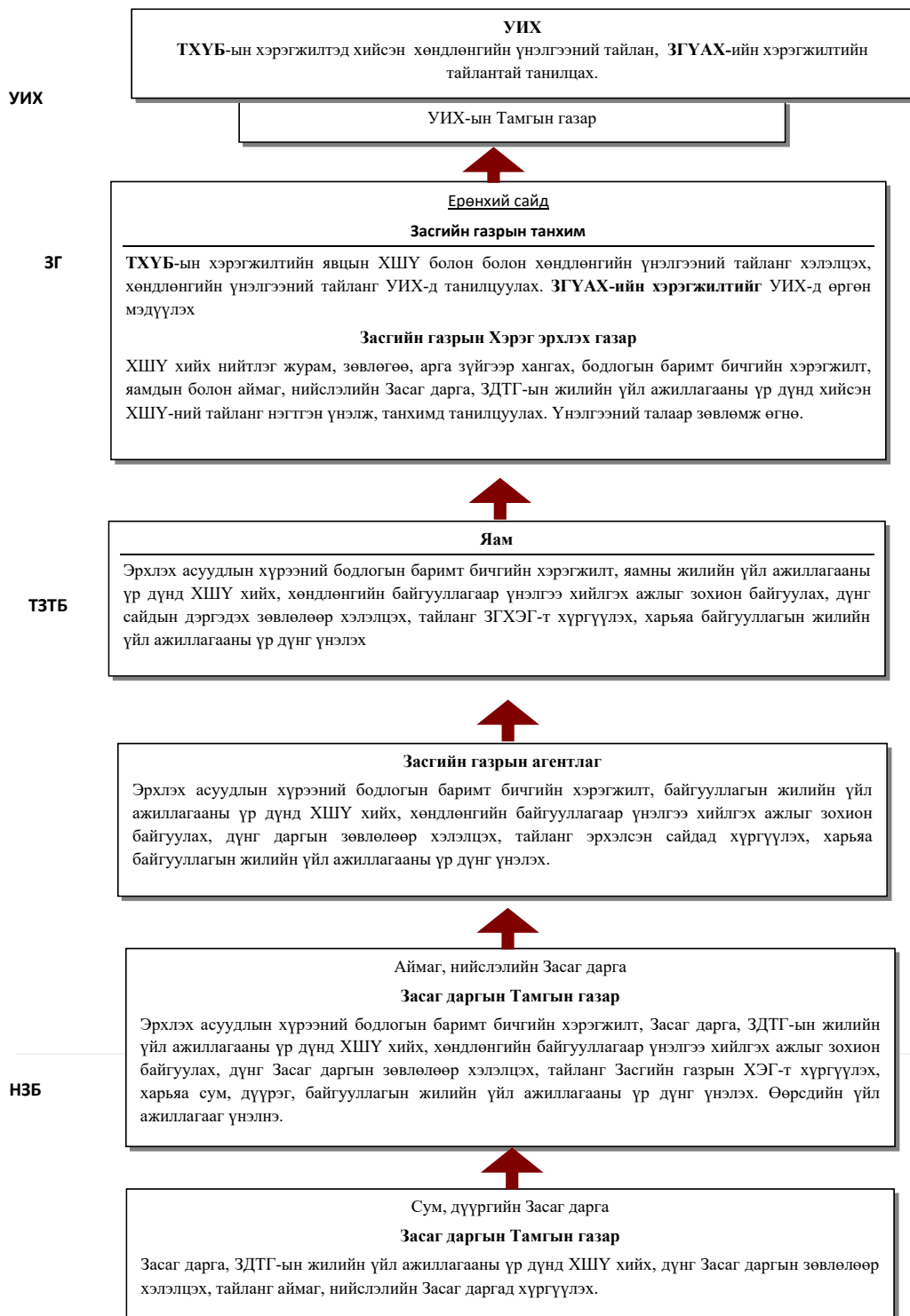
Өнөөдрийн байдлаар Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар, төрийн захиргааны төв байгууллага (яам), нутгийн захиргааны байгууллага (аймаг, нийслэлийн ЗДТГ)-ын түвшинд бодлогын хэрэгжилтэд болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх чиг үүрэг бүхий дор дурдсан зохион байгуулалтын бүтэц, тогтолцоо бүрдсэн. Үүнд:

- Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын түвшинд: -Хяналт-шалгалт, үнэлгээ, дотоод аудитын газар;
- Яамдын түвшинд: -Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын газар;
- Аймаг, нийслэлийн ЗДТГ-ын түвшинд: -Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын хэлтэс;
- Агентлаг, сум, дүүрэг, төрийн өмчит аж ахуйн нэгж, байгууллагад ХШҮ хариуцсан нэгж, ажилтан ажиллаж байна.

Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар (Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга) бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх ажлыг улсын хэмжээнд нэгдсэн удирдлага, зохицуулалтаар хангаж, биелэлтэд нь хяналт тавих, мэдээлэх үүргийг хариуцдаг.

Энд дурдсан үүргийг салбарын хэмжээнд сайд, төрийн захиргааны байгууллагад дарга, тухайн нутаг дэвсгэрийн хүрээнд бүх шатны Засаг дарга, байгууллага, аж ахуйн нэгжид дарга (захирал) нар тус тус хариуцдаг. Үүнийг ерөнхий байдлаар зураглаж үзвэл:

Төр, захиргааны байгууллагын хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний тогтолцооны ерөнхий зураглал
(Эх сурвалж: "ТХЗ-ын хэрэгжилтийг үнэлэх Үндэсний үнэлгээний тогтолцоо (ҮҮТ)-ны чадавхын
тойм судалгаа"-ны тайлан, IRIM 2019 он)

Бодлогын үнэлгээний эрх зүйн орчин

Бодлогын үнэлгээний эрх зүйн орчны тухайд 2015 онд Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн тухай хууль батлагдахаас өмнө Засгийн газрын тогтоолоор баталсан “хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ”-ний журмуудын хүрээнд зохицуулагдаж ирсэн. Эдгээрийг тоймлож үзье.

Засгийн газрын 1999 оны 4 дүгээр тогтоолоор “Төрийн захиргааны төв, нутгийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааны явц байдалд хяналт-шинжилгээ хийх, үр дүнг үнэлэх журам”-ыг баталсан. Энэхүү журамд “Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээг төрийн захиргааны төв, нутгийн захиргааны байгууллагаас төр, засгийн бодлого, хууль тогтоомж, тогтоол, шийдвэр, Монгол Улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх тухайн оны үндсэн чиглэл, Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт заасан бодлогын зорилтууд, Засаг даргаас Ерөнхий сайдтай байгуулсан гэрээний үүрэг зэрэг зорилтуудыг хэрхэн биелүүлсэн, Сайд, Засаг даргад зөвлөгөө өгөх үүрэг бүхий яам, Засаг даргын Тамгын газрын үйл ажиллагааны үр ашиг, үр нөлөө ямар байгааг тогтоож, үр дүнг үнэлэхэд оршино.” хэмээн заасан. Өөрөөр хэлбэл энэхүү журам нь хэдийгээр “захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааны явц, байдалд хяналт-шинжилгээ хийх, үр дүнг үнэлэх” харилцаанд хамааралтай юм шиг боловч бодлого, хөтөлбөр, тогтоол, шийдвэрийн биелэлтийг үнэлэх асуудлыг тусгаж өгсөн.

Энэхүү журамд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээг ЗГХЭГ-аас эрхлэн гүйцэтгэхээр заасан бөгөөд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний зорилго, зорилтыг тодорхойлохоос гадна үнэлгээний хамрах хүрээ, арга, нөөц, хүлээгдэж буй үр дүн, үр дүнг ашиглах асуудлуудыг тусгасан. Журамд “хяналт-шинжилгээ”, “үнэлгээ” гэсэн ойлголтуудыг нарийвчлан зааглаж, тайлбарлаагүй бөгөөд харин хугацаа болон давтамжийн хувьд ялгаатай байдлаар заагласан гэж ойлгогдохоор байна. Тухайлбал журмын 5.1.1-д “Хяналт-шинжилгээг тухайн оны турш явуулах бөгөөд яамдын хувьд 7

дугаар сард багтаан эхний хагас жилийн, дараа оны 1 дүгээр сард багтаан жилийн эцсийн, аймаг, нийслэлийн хувьд 8 дугаар сарын 15-ны дотор багтаан эхний хагас жилийн, дараа оны 3 дугаар сарын 15-ны дотор багтаан тухайн оны үнэлгээг хийнэ” гэж зааснаас үзэхэд үнэлгээг жилд 2 удаа, харин хяналт-шинжилгээг жилийн турш тогтмол хийх гэж заагласан байна.

Засгийн газрын 2002 оны 161 дүгээр тогтоолоор дээр дурдсан Засгийн газрын 1999 оны 4 дүгээр тогтоолоор баталсан журмыг шинэчлэн “Яам болон аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газрын үйл ажиллагааны явцад хяналт-шинжилгээ хийх, үр дүнг нь үнэлэх журам” болгон баталсан. Энэхүү тогтоол нь зөвхөн яам болон аймаг, нийслэлийн ЗДТГ-ын үйл ажиллагаанд хамаарах мэт боловч тогтоолын 2 дахь хэсэгт “Засгийн газрын агентлаг, сум, дүүргийн Засаг даргын Тамгын газрын үйл ажиллагааны явцад хяналт-шинжилгээ хийх, үр дүнг үнэлэх журмыг баталж, мөрдүүлэхийг сайд, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нарт даалгасугай.” гэж зааж өгснөөр яам, агентлаг, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийг бүхэлд нь хамарсан зохицуулалт гэж ойлгож болно. Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай болон Төрийн албаны тухай хуульд нийцүүлэн уг журамд Засгийн газрын 2003 оны 277 дугаар тогтоолоор нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан.

Энэ журамд Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний зорилго, зорилт, хамрах хүрээ, тавигдах шаардлага, тайлагнах хугацаа, үнэлгээний аргачлал, шагнал урамшууллын асуудлуудыг оруулж өгсөн.

Журмын 1.1-т “Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ нь төрийн захиргааны бүх шатны байгууллагын үйл ажиллагааны явц, үр дүнгийн талаархи мэдээлэлд боловсруулалт хийж, зорилтын хэрэгжилт, үр дүн, үр ашиг, нөлөөллийг шинжлэн дүгнэх, хөгжлийн дараагийн зорилтыг тодорхойлоход шаардлагатай мэдээлэл, санал, дүгнэлт, зөвлөгөөгөөр хангахад чиглэгдсэн үйл ажиллагаа юм” хэмээн тодорхойлоод, Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний үндсэн зорилгыг “Төрийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааны үр дүн, өртөг,

зардал, үр нөлөөллийг бодитойгоор тогтоох, гүйцэтгэлийн хүрсэн түвшинг баталгаажуулах, амжилтыг ахиулах, удирдлагыг цаг үеэ олсон, үнэн зөв мэдээллээр хангахад оршино” гэжээ. Өөрөөр хэлбэл 1999 онд батлагдсан анхны журам нь “төр, засгийн бодлого”, “хууль, тогтоомж”, “Монгол Улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр”, “эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх тухайн оны үндсэн чиглэл”, “Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөр” зэрэгт үнэлгээ хийх зорилго дэвшүүлж байсан бол энэхүү журмын зорилго нь төрийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээг хийх байдлаар томъёологдсон нь үнэлгээний хамрах хүрээ, ач холбогдлыг бууруулснаас гадна тодорхой бодлого, хөтөлбөрийн эцсийн бодит үр дүнг үнэлэх гэхээсээ илүүтэйгээр байгууллагын үйл ажиллагааны явц, процесст төвлөрсөн гэж үзэж байна.

Түүнээс гадна Хяналт-шинжилгээ болон Үнэлгээ гэсэн ойлголтуудыг ялгаатай байдлаар тодорхойлж өгөөгүй. Харин журмын нэршил нь “... үйл ажиллагааны явцад хяналт-шинжилгээ хийх, үр дүнг нь үнэлэх журам” гэж тодорхойлсноос үзвэл хяналт-шинжилгээг явцад нь хийгээд, үр дүнд нь үнэлгээ хийх юм байна гэж зааглаж ойлгож болохоор байна.

Засгийн газрын 2006 оны 51 дүгээр тогтоолоор “Яам болон аймаг, нийслэлийн Засаг даргын үйл ажиллагааны явцад хяналт-шинжилгээ хийх, үр дүнг нь үнэлэх журам”-ыг баталж, өмнөх журмуудыг хүчингүй болгосон.

Энэхүү журмын зорилгыг “Хяналт шинжилгээ, үнэлгээ нь яам, аймаг, нийслэлийн Засаг даргаас төр, засгийн бодлого, шийдвэр, хууль тогтоомж, Монгол Улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, Эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл, Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт заасан бодлогын зорилт болон Засаг даргаас Монгол Улсын Ерөнхий сайдтай байгуулсан батламжийн биелэлт, үйл ажиллагааны үр нөлөөг тогтоож, үр дүнг үнэлэхэд оршино.” хэмээн тодорхойлжээ.

Энэхүү журамд мөн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний зорилтууд, хамрах хүрээ, арга, үр

дүнг үнэлэх аргачлал, шагнал урамшууллын асуудлыг оруулж өгсөн.

Засгийн газрын 2010 оны 11 дүгээр тогтоолоор “Яам болон аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, Засаг даргын Тамгын газрын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ хийх, үр дүнг үнэлэх журам”-ыг баталж, 2006 оны 51 дүгээр тогтоолоор баталсан журмыг хүчингүй болгосон.

Энэхүү журмын зорилгыг “Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний зорилго нь яам, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, Засаг даргын Тамгын газрын үйл ажиллагааны үр дүнг үнэлэх, Монгол Улсын хууль тогтоомж, Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх Үндсэн чиглэл, Монгол Улсын Мянганы хөгжлийн зорилтод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого болон аймаг, нийслэлийн Засаг даргаас Монгол Улсын Ерөнхий сайдтай байгуулсан батламжийн биелэлтийг дүгнэхэд оршино.” гэж заасан.

Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний хамрах хүрээний хувьд бага зэрэг өөрчлөлт орсон. Тухайлбал “Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого”-ын биелэлтийг үнэлж дүгнэхээр оруулсан байна. Түүнчлэн үнэлгээний аргачлалд тодорхой өөрчлөлтүүд оруусан байна.

Засгийн газрын 2013 оны 322 дугаар тогтоолоор “Захиргааны байгууллагын хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний нийтлэг журам”-ыг баталсан.

Энэхүү журманд “Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний зорилго нь Засгийн газрын бодлого, үйл ажиллагааны гүйцэтгэл, үр дүн, үр нөлөөг нэмэгдүүлж, хариуцлагыг бэхжүүлснээр Засгийн газарт итгэх иргэдийн итгэлийг нэмэгдүүлэх, төрийн удирдлагын төлөвлөлт, хэрэгжилтийг сайжруулахад оршино.” гэж заасан байна.

Энэхүү нийтлэг журмын 5 дахь хэсэгт “нэр томъёоны тодорхойлолт” оруулж өгсөн байна. Тухайлбал 5.3-т “Үр дүнд суурилсан хяналт-шинжилгээ” гэж байгууллагын үйл ажиллагаа болон холбогдох эрх зүйн акт, бодлогын зорилтын хэрэгжилтийн явцыг урьдчилан тодорхойлсон шалгуур үзүүлэлтийн дагуу

хянаж, судалгаа, мэдээллийг үндэслэн задлан шинжилж, үр дүнг сайжруулах талаар удирдлага болон оролцогч талуудад мэдээлэх тасралтгүй үйл ажиллагааг,” 5.4-т “Үр дүнд суурилсан үнэлгээ” гэж байгууллагын үйл ажиллагаа болон холбогдох эрх зүйн акт, хэрэгжиж байгаа болон хэрэгжиж дууссан хөгжлийн бодлогын баримт бичгийн зорилго, зорилтыг хэрэгжүүлснээр төлөвлөсөн зорилтот түвшинд хүрсэн эсэхийг үнэлж, түүний үр дүн, үр ашиг, үр нөлөөг тодорхойлж, цаашид боловсронгуй болгох, сайжруулах чиглэлээр дүгнэлт, зөвлөмж гаргах үйл ажиллагааг,” ойлгоно гэж заасан. Өөрөөр хэлбэл энэ журмаас эхлээд “хяналт-шинжилгээ” болон “үнэлгээ” гэсэн ойлголтуудыг хооронд нь тодорхой зааглах эхлэл тавигдсан байна гэж дүгнэж болно.

Гэхдээ журмын доторх агуулга талаас нь авч үзвэл үнэлгээг хяналт-шинжилгээнээс нь зааглаж чадаагүй байна. Тухайлбал журмын 18-т зааснаар “... тайланг ... яаманд хүргүүлэх бөгөөд яам нь тайланг нэгтгэн, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, үр дүнг Засгийн газрын хэрэг эрхлэх газарт хүргүүлнэ.” 28.1, 28.2, 29.1, 29.2 зэрэг заалтуудад “... хяналт-шинжилгээ хийж, үнэлгээ өгөх ...” гэх зэргээр тодорхойлсноос үзэхэд хяналт-шинжилгээ болон үнэлгээ нь яг шат дараалсан алхам мэтээр ойлгогдож, үнэлгээ өгөхийн тулд л хяналт-шинжилгээ хийдэг гэж ойлгогдохоор оруулжээ.

Энэ журам нь ерөнхийдөө хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх ажлыг нарийвчлан, нэг бүрчлэн тусгаж, арга зүй талаас нь тодорхой зааварлаж өгсөн.

Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоолоор “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-ыг баталсан. Энэхүү журмаар хөгжлийн бодлогын баримт бичиг, Монгол Улсын хууль тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн шийдвэр, Засгийн газрын шийдвэрийн хэрэгжилтийг зохион байгуулах, явц, үр дүнд хяналт-

шинжилгээ, үнэлгээ хийх, төрийн захиргааны төв, төрийн захиргааны болон нутгийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаа, үр дүнг үнэлж дүгнэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахаар заасан. Түүнчлэн “хяналт-шинжилгээ” гэж байгууллагын үйл ажиллагаа болон бодлогын зорилт, тогтоол шийдвэрийн хэрэгжилтийн явцыг урьдчилан тодорхойлсон шалгуур үзүүлэлтийн дагуу хянах, мэдээлэх тасралтгүй үйл ажиллагааг,” “үнэлгээ” гэж байгууллагын үйл ажиллагаа, бодлогын баримт бичгийн зорилго, зорилтын хэрэгжилтийг төлөвлөсөн зорилтот түвшинд хүрсэн эсэхэд дүн шинжилгээ хийж өгсөн үнэлэлтийг,” ойлгоно хэмээн үнэлгээ болон хяналт-шинжилгээний ялгааг тодорхойлсон байна.

Энэхүү журамд “нэр томъёоны тодорхойлолт”, “хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний зарчим, хамрах хүрээ”, “хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний удирдлага, зохион байгуулалт”, “хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хариуцсан ажилтны эрх, үүрэг”, “хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний төлөвлөлт, төрөл, арга зүй”, “хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний мэдээллийн цахим сан”, “хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний үр дүнг хэрэгжүүлэх”, “хариуцлага” зэрэг асуудлуудыг тусгаж өгчээ. Мөн түүнчлэн “үр дүнд суурилсан явцын үнэлгээ”, “үр дүнд суурилсан эцсийн үнэлгээ”, “хөндлөнгийн үнэлгээ”, “Хэрэглэгчийн үнэлгээ”, “шалгуур үзүүлэлт” зэргийг зааглан тодорхойлж өгсөн.

Энэхүү журамд “Бүх шатны захиргааны байгууллага нь ... хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх үүрэг бүхий нэгж, эсхүл ажилтантай байна” гэдгийг зааж өгсөнөөс гадна “тухайн байгууллагын хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний нэгж байгууллагын чиг үүрэг, бүтэц, орон тооны хязгаарт нийцсэн үйл ажиллагаа явуулахад хүрэлцэхүйц бүрэлдэхүүнтэй байна.” хэмээн зааж өгснөөрөө энэхүү ажилд илүү ач холбогдол өгч, анхаарал хандуулж байна гэж үзэж болно. Түүнчлэн төрийн захиргааны байгууллагад хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний чиглэлээр ажиллах албан хаагчид тавигдах шаардлага болон энэхүү ажилтны эрх, үүргийг тусгайлан зааж өгсөн.

Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний дээрх журмууд нь дараах онцлогтой:

1. Хяналт-шинжилгээ болон үнэлгээ гэсэн ойлголтуудыг яг нарийвчлан зааглаж өгөөгүй. Бараг бүх журмууд нь “хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ” гэж хамтдаа хийгдэх нэг л үйлдэл мэтээр авч үзсэн. Сүүлд 2013 оны 322, 2017 оны 89 дүгээр тогтоолоор батлагдсан журмуудад “хяналт-шинжилгээ” болон “үнэлгээ”-г нэр томъёо, ойлголтын хувьд ялгаатай гэдгээр нь тодорхойлж өгсөн. Гэхдээ тухайн журмын арга зүй, аргачлалаас нь үзэхэд “хамтдаа хийгдэх дэс дараалсан нэг л үйлдэл” гэж ойлгогдохоор байна.
2. 2017 оны 89-р тогтоолоор баталсан журамд бодлогын хэрэгжилтэд илүүтэй анхаарч тусад нь “Долоо. Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх” гэсэн хэсэг оруулж, журмын 7.7-д “Захиргааны байгууллага нь ... эцсийн үнэлгээ болон бодлогын баримт бичгийн үр нөлөөний үнэлгээг хөндлөнгийн байгууллагаар хийлгэж, дүнг журмын 9 дүгээр хавсралтын дагуу гарган ЗГХЭГ-т хүргүүлнэ” гэжээ.
3. Харин практикт журмыг хэрэгжүүлэхдээ гол төлөв “захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаа”-нд хяналт-шинжилгээ хийж, “үнэлгээ” өгөх асуудалд илүүтэй анхаарч ирсэн тал ажиглагдаж байна.

Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтэд үнэлгээ хийх асуудлыг тусгайлан зохицуулсан журмуудын талаар авч үзэхэд ийм байна.

Гарын авлагад шигтгээ болгож Монгол Улсын хуулиуд, Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр болон бусад эрх зүйн актуудад “бодлогын үнэлгээ”-тэй холбоотой тусгагдсан заалтуудыг оруулбал:

- Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 5-д: “Засгийн газрын гишүүн дор дурдсан хүрээний бодлогын төлөвлөлт, боловсруулалт, удирдлага, зохицуулалт болон дүн шинжилгээ хийх, үнэлгээ өгөх ажлыг эрхлэнэ” хэмээн тодорхойлжээ.

- Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулиар Засгийн газрын бүрэн эрх-д: “6.2. Засгийн газар, яам, агентлаг болон мэргэжлийн хяналтын байгууллага, нутгийн захиргааны байгууллагаас хууль, тогтоомж, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн газрын шийдвэрийн биелэлтийг хангах талаар зохион байгуулж байгаа ажилд дүн шинжилгээ хийж, үр нөлөөг нь сайжруулах арга хэмжээ авна”, ...гэж заасан байна.
- УИХ-ын 2000 оны 33 дугаар тогтоолоор баталсан Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт: “Хууль тогтоомжийн хэрэгжилт, үр нөлөөг судалж, хяналт-шинжилгээ хийж, үнэлгээ өгөх тогтолцоог бий болгоно” гэсэн бодлогын зорилтыг дэвшүүлж, энэ зорилтыг хэрэгжүүлэх талаар Засгийн газраас 2000 онд 179 дүгээр тогтоол гарган Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг баталсан. Уг төлөвлөгөөнд:
 - “Нутгийн өөрөө удирдах болон захиргааны байгууллагын тайлан мэдээнд хяналт-шинжилгээ хийж, үнэлгээ өгөх, дүнг нийт иргэдэд мэдээлдэг журам тогтооно”;
 - “Бүх шатны төрийн захиргааны байгууллагын ажлаа төлөвлөх тайлагнах, үйл ажиллагааныхаа үр дүнг үнэлэх, дүгнэх, урамшуулах, хариуцлага тооцох харилцан уялдаа бүхий нэгдсэн тогтолцоо бий болгох эрх зүйн орчин бүрдүүлэх арга хэмжээ авна”;
 - “Хяналт шинжилгээ, үнэлгээний чиглэлээр мэргэшсэн боловсон хүчин бэлтгэх арга хэмжээ авна”;
 - “Яам, агентлаг, нутгийн захиргааны байгууллагын гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлт гаргаж, түүнийг ажлын төлөвлөлт, тайлагнах, үйл ажиллагааных нь үр дүнг үнэлэн дүгнэхэд харгалзан үзэх журам тогтоон мөрдүүлнэ”;
 - “Төрийн захиргааны ажлыг төлөвлөх, тайлагнах, хариуцлагыг дээшлүүлэх шинэ тогтолцоог бүрдүүлнэ” гэж тусгасан байна.

- Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хуулийг 2003 оноос хэрэгжүүлж эхэлснээр Монгол Улсын төрийн захиргаа, төрийн албаны шинэтгэлийг түргэтгэх, улмаар үйл ажиллагааных нь үр ашиг, үр нөлөө, иргэдэд үзүүлэх төрийн үйлчилгээний бүтээмж, чанар, хүртээмжийг дээшлүүлэхэд чухал алхам болсон гэж үздэг. Энэ нь орц /орон тоо, зардал/-ыг бус гарц /бүтээгдэхүүн, ажил үйлчилгээ/-ыг санхүүжүүлэх, гүйцэтгэл, үр дүнд суурилсан удирдлага, санхүүжилтын цоо шинэ тогтолцоог бүрдүүлэхийг зорилго болгосон байна. Өөрөөр хэлбэл, гэрээний удирдлага, зорилт, үр дүнд чиглэсэн удирдлага, гүйцэтгэлийн удирдлагын үзэл баримтлал, шилдэг загварыг төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тогтолцоонд шинээр нэвтрүүлэх, төрийн захиргаа, төрийн албаны үр ашиг буюу бүтээмж, чанарыг дээшлүүлэх замаар зардал багатай, үр өгөөж сайтай, хэмнэлттэй төрийн захиргаа, төрийн албыг бүрдүүлэх, ажлын гүйцэтгэл үр дүнг нь үнэлж дүгнэх, шагнаж урамшуулах, ажлаа тайлагнах, хариуцлага хүлээхэд чиглэсэн удирдлагын арга зүйг төлөвшүүлэхэд гол анхаарлаа хандуулдаг. Удирдлагын системийн онолоор бол эргэх холбооны шинэ тогтолцоог бүрдүүлэх буюу бүх шатны төсвийн байгууллагын хэмжээнд үүрэг хүлээх, тайлагнах, хариуцлага хүлээх, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх механизмыг нэвтрүүлэхэд чиглэсэн байна.
- УИХ-ын 2008 оны 35 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-т: “Төрийн бодлого, үйл ажиллагааны хяналт-шинжилгээ /мониторинг/, үнэлгээний эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, дүн шинжилгээний чадавхи, үр нөлөөг дээшлүүлнэ” гэж заасан.
- Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай хуулиар (2015.11.26) хөгжлийн бодлогын баримт бичгүүдийг тодорхой журмын дагуу, уялдаа холбоотой боловсруулах, хэрэгжилтэд хяналт, үнэлгээ хийх нэгдсэн тогтолцоог үүсгэн, хөгжлийн бодлого боловсруулах суурь зарчмыг тодорхойлж,

оролцогч талуудын эрх, үүрэг, бодлогын баримт бичгүүдийн төрөл, хугацаа, боловсруулах үе шатыг тодорхой болгосон.

- Түүнчлэн 2016 оны 02 дугаар сарын 05-ны өдрийн УИХ-ын 19 дүгээр тогтоолоор Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн суурь баримт бичиг болох “Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030”-ыг 2016-2030 онд хэрэгжүүлэхээр 4 бүлэг, 44 зорилт, 20 үндсэн шалгуур үзүүлэлттэйгээр баталсан. Тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал нь урт хугацаанд, тогтвортой хөгжлийг хангах үндэсний хэмжээний суурь баримт бичиг болохын хувьд үндэсний, салбарын, орон нутгийн дунд, богино хугацааны хөгжлийн бодлогын уялдааг хангах, тэдгээрийг нэгдсэн зорилгод чиглүүлэх чухал ач холбогдолтой болсон.
- Засгийн газрын 2016 оны 249 дүгээр тогтоолоор “Хөгжлийн бодлогын баримт бичиг боловсруулах журам”, Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоолоор “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт, захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-ыг тус тус баталсан. Энэ хоёр журмыг өнөөдөр Засгийн газрын бүх шатны байгууллага үйл ажиллагаандаа мөрдөж, хөгжлийн бодлогын баримт бичгийг боловсруулах, хэрэгжилтэд нь хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх ажлыг зохион байгуулж байна. Мөн захиргааны байгууллага (яам, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, Засаг даргын Тамгын газар)-ын үйл ажиллагаанд жил бүр хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж байна.

Ямар баримт бичгүүдэд үнэлгээ хийх вэ?

Одоо хэрэгжиж байгаа Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн тухай хуулийн дагуу дараах баримт бичгүүдэд үнэлгээ хийхээр заажээ. Үүнд:

- Монгол улсын хөгжлийн үзэл баримтлал
- Төрөөс баримтлах бодлого
- Бүсчилсэн хөгжлийн бодлого
- Аймаг, нийслэлийг хөгжүүлэх хэтийн зорилт

- Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр
- Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөр
- Үндэсний хөтөлбөр болон дэд хөтөлбөр
- Улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр
- Улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл
- Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл
- Улсын болон орон нутгийн төсөв

Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоол зааснаар дараах баримт бичгүүдэд үнэлгээ хийхээр заасан:

3.2.1 Хууль тогтоомж, тогтоол, шийдвэр

- Монгол Улсын хууль;
- Улсын Их Хурлын тогтоол;
- Улсын Их Хурлын Байнгын хорооны тогтоол;
- Ерөнхийлөгчийн зарлиг;
- Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн шийдвэр;
- Засгийн газрын тогтоол;
- Ерөнхий сайдын захирамж;
- Засгийн газрын хуралдааны тэмдэглэл;
- Засгийн газрын албан даалгавар.

3.2.2 Бодлогын баримт бичиг

- Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030;
- Төрөөс баримтлах бодлого;
- Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр;
- Бүсчилсэн хөгжлийн бодлого;
- Улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр;
- Үндэсний хөтөлбөр;
- Улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл;
- Аймаг, нийслэлийг хөгжүүлэх хэтийн зорилт;
- Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөр;
- Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл;
- дэд хөтөлбөр;
- гадаадын зээл, тусламжаар хэрэгжиж буй төсөл, хөтөлбөр.

Үнэлгээ хийх субъектүүд, оролцогч талууд

Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоолоор баталсан “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-д зааснаар дараах субъектүүд үнэлгээ хийхэд оролцох юм. Үүнд:

1. Засгийн газрын хэрэг эрхлэх газар - Бодлогын баримт бичиг, хууль тогтоомж, тогтоол шийдвэрийг хэрэгжүүлэх, захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааг үнэлж дүгнэх ажлыг улсын хэмжээнд нэгдсэн удирдлага, зохицуулалтаар хангаж, биелэлтэд нь хяналт тавих, мэдээлэх үүргийг хариуцна.
2. Салбарын сайд, бүх шатны Засаг дарга болон тухайн төрийн захиргааны байгууллагын дарга - Салбарын хэмжээнд (салбарын сайд), тухайн нутаг дэвсгэрийн хүрээнд (Засаг дарга), төрийн захиргааны байгууллагад (байгууллагын дарга) бодлогын баримт бичиг, хууль тогтоомж, тогтоол шийдвэрийг хэрэгжүүлэх, захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааг үнэлж дүгнэх ажлыг удирдлага, зохицуулалтаар хангаж, биелэлтэд нь хяналт тавих, мэдээлэх үүргийг хариуцна.
3. Бүх шатны захиргааны байгууллагын хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх үүрэг бүхий нэгж, ажилтан - Байгууллагын хариуцсан асуудлын хүрээнд хуульд заасан чиг үүргийг хэрэгжүүлсэн байдалд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх үүргийг хариуцна.
4. Төрийн захиргааны байгууллагын Захиргаа, хүний нөөц, дотоод асуудал хариуцсан нэгж - Бодлогын баримт бичиг, хууль тогтоомж, тогтоол шийдвэрийн хэрэгжилт, байгууллагын үйл ажиллагааны тайланг нэгтгэх үүргийг хариуцна.
5. Иргэд, төрийн бус байгууллагын төлөөлөл – Хөндлөнгийн үнэлгээ хийхэд оролцоно.

Үнэлгээ хийх арга зүй

Үнэлгээ хийх арга зүйн тухайд Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоолоор зааж өгсөн байна. Энэхүү тогтоолд (1) бодлогын баримт бичгийн зорилт, арга хэмжээний хэрэгжилтийн үнэлгээ, (2) Хууль тогтоомж, тогтоол шийдвэрийн зүйл, заалтын хэрэгжилтийн үнэлгээ гэж хуваан арга зүйг тодорхойлсон байна.

(1) Бодлогын баримт бичгийн зорилт, арга хэмжээний хэрэгжилтийн үнэлгээний тухайд дараах аргачлалаар тооцдог:

- “үр дүнтэй”-зорилт, арга хэмжээ нь оновчтой тодорхойлогдсон, шалгуур үзүүлэлт, зорилтот түвшиндээ бүрэн хүрсэн, удирдлага зохион байгуулалт сайн, үр дүн гарсан бол 100 хувь (90-100 хүртэл хувь);
- “тодорхой үр дүнд хүрсэн”-зорилт, арга хэмжээ нь шалгуур үзүүлэлт, зорилтот түвшиндээ бүрэн хүрээгүй, тодорхой үр дүн гарч эхэлж байгаа, хэрэгжилт, үр дүнг нэмэгдүүлэх шаардлагатай бол 70 хувь (60-89 хүртэл хувь);
- “эрчимжүүлэх шаардлагатай”-зорилт, арга хэмжээ нь шалгуур үзүүлэлт, зорилтот түвшиндээ хүрээгүй, удирдлага, зохион байгуулалт, хариуцлагыг сайжруулж, үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх шаардлагатай бол 40 хувь (31-59 хүртэл хувь);
- “үр дүнгүй”-зорилго, зорилт, арга хэмжээг илүү сайн тодорхойлох шаардлагатай, шалгуур үзүүлэлт, зорилтот түвшиндээ хүрээгүй, төсөв хөрөнгийг үр дүнтэй зарцуулж чадаагүй, удирдлага зохион байгуулалт хангалтгүй бол 0 хувь (0-30 хүртэл хувь);
- “үнэлэх боломжгүй”-зорилго нь тодорхойгүй, шалгуур үзүүлэлт нь шаардлага хангаагүй, эсхүл шалгуур үзүүлэлттэй боловч гүйцэтгэлийг үнэлэхэд хангалттай мэдээлэл

байхгүй, төсөв хөрөнгө тодорхойгүй, гадаад хүчин зүйлээс шалтгаалсан зэргийг баримтаар нотолсон бол.

(2) Хууль тогтоомж, тогтоол шийдвэрийн зүйл, заалтын хэрэгжилтийн үнэлгээний тухайд дараах аргачлалаар тооцдог:

- “бүрэн хэрэгжсэн”-холбогдох шийдвэр гарч тавьсан зорилтдоо бүрэн хүрсэн, үр дүн гарсан бол 100 хувь (90-100 хүртэл хувь);
- “хэрэгжих шатанд”-тавьсан зорилтдоо бүрэн хүрээгүй боловч төсөв, хөрөнгө санхүүтэй холбоотой асуудлыг шийдвэрлэсэн, зохион байгуулалтын арга хэмжээ авсан, дээд шатны байгууллагад өргөн барьсан, холбогдох байгууллагын шийдвэр гарсан, гол үр дүн нь гарч байгаа бол 70 хувь (50-89 хүртэл хувь);
- “хэрэгжилт хангалтгүй”-тухайн зорилтыг хэрэгжүүлэх бэлтгэл ажил хийгдэж дууссан боловч зохион байгуулалт, төсөв, хөрөнгөтэй холбоотой асуудал шийдвэрлэгдээгүй бол 30 хувь (10-49 хүртэл хувь);
- “хэрэгжээгүй”-тухайн зорилтыг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай тооцоо, судалгаа, бэлтгэл ажил боловсруулалтын шатанд байгаа, хэрэгжүүлэх талаар ямар нэгэн ажил зохион байгуулаагүй бол 0 хувь (0-9 хүртэл хувь);
- “хэрэгжилтийг тооцох хугацаа болоогүй”.

Дээрх аргачлалаар ерөнхий дүнг гаргахдаа арга хэмжээ, зүйл, заалт бүрийн хэрэгжилтийн арифметик дунджаар тооцно. Тавьсан зорилтын арга хэмжээ, шийдвэрийн зүйл, заалтын гүйцэтгэлийн үр дүнг хүрэх түвшин буюу тавьсан зорилтод харьцуулж хувиар илэрхийлнэ.

Үнэлгээ хийх хугацаа, давтамж

Бодлогын баримт бичигт үнэлгээ хийх хугацаа, давтамжийг Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн тухай хуулиар тодорхой зааж өгсөн. Үүнийг хүснэгтээр харуулбал:

№	Бодлого, хөтөлбөр	Хугацаа	Үнэлгээ хийх субъект	Үнэлгээний хугацаа
1	Монгол Улсын хөгжлийн үзэл баримтлал	15-20 жил	ТЗТөв байгууллага өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээнд 2 жил тутамд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж тайланг Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн ТЗТөв байгууллагад хүргүүлнэ. Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага тайланг нэгтгэн Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлнэ. Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн ТЗТөв байгууллага хөндлөнгийн үнэлгээг 4 жил тутамд хийлгэх ажлыг зохион байгуулна. Засгийн газар тайланг УИХ-д танилцуулна.	2 жил тутамд ХШҮ, 4 жил тутамд Хөндлөнгийн үнэлгээ
2	Төрөөс баримтлах бодлого	8-10 жил	Төрийн захиргааны төв байгууллага төрөөс баримтлах бодлогын хэрэгжилтэд хоёр жил тутамд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, дөрвөн жил тутамд хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх ажлыг зохион байгуулж, тайлан тус бүрийг Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлнэ	2 жил тутамд ХШҮ, 4 жил тутамд Хөндлөнгийн үнэлгээ
3	Бүсчилсэн хөгжлийн бодлого	8-10 жил	Төрийн захиргааны төв болон нутгийн захиргааны байгууллага бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хэрэгжилтийн явцад хоёр жил тутамд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, дөрвөн жил тутамд хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх ажлыг зохион байгуулж, тайлан тус бүрийг Засгийн газарт хүргүүлнэ	2 жил тутамд ХШҮ, 4 жил тутамд Хөндлөнгийн үнэлгээ
4	Аймаг, нийслэлийг хөгжүүлэх хэтийн зорилт	8-10 жил	Нутгийн захиргааны байгууллага аймаг, нийслэлийг хөгжүүлэх хэтийн зорилтын хэрэгжилтийн явцад хоёр жил тутамд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, дөрвөн жил тутамд хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх ажлыг зохион байгуулж, тайланг иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар хэлэлцүүлэн, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газарт хүргүүлнэ	2 жил тутамд ХШҮ, 4 жил тутамд Хөндлөнгийн үнэлгээ
5	Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр	3-5 жил	Төрийн захиргааны төв байгууллага Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн явцад өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээнд хоёр жил тутамд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, тайланг Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газарт хүргүүлнэ	2 жил тутамд ХШҮ, Хөндлөнгийн үнэлгээ хийнэ, гэхдээ хугацаа заагаагүй
6	Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөр	3-5 жил	Тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн явц, үр дүнг жил бүр хэлэлцэн дүгнэнэ. Нутгийн захиргааны байгууллага Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн явцад хоёр жил тутамд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, тайланг иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд танилцуулж, 02 дугаар сарын 20-ны дотор Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газарт хүргүүлнэ. Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хоёр жил тутамд, дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд шаардлагатай тохиолдолд хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх ажлыг иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал зохион байгуулна	хэрэгжилтийн явц, үр дүнг жил тутамд хэлэлцэн дүгнэнэ, 2 жил тутамд ХШҮ, 2 тутамд хөндлөнгийн үнэлгээ
7	Үндэсний хөтөлбөр болон дэд хөтөлбөр	3-5 жил	Төрийн захиргааны төв байгууллага жил бүр үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, шаардлагатай бол хөндлөнгийн үнэлгээг хийлгэх ажлыг зохион байгуулж, тайлан тус бүрийг Засгийн газарт танилцуулна.	Жил бүр ХШҮ, шаардлагатай бол хөндлөнгийн үнэлгээг хийлгэх
8	Улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр	3-5 жил	Улсын хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрийн гүйцэтгэлд үндэсний хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага хоёр жил тутамд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийнэ.	2 жил тутамд ХШҮ
9	Улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл	1 жил	Засгийн газар улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийн жилийн эцсийн хэрэгжилтийг Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 46 дугаар зүйлийн 46.1 дэх хэсэгт заасан хугацаанд Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлнэ	1 жил
10	Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл	1 жил	Нутгийн захиргааны байгууллага эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийн биелэлтийн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний тайланг иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд танилцуулж, 02 дугаар сарын 20-ны дотор Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газарт хүргүүлнэ	1 жил
11	Улсын болон орон нутгийн төсөв	1 жил	Төсвийн тухай хуульд заасан төсвийн цаглабарын дагуу улирал, хагас жил, бүтэн жилээр төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн нэгдсэн тайланг гаргаж, аудит хийлгэж, тогтоосон хугацаанд төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад ирүүлнэ.	улирал, хагас жил, бүтэн жил

ХАВСРАЛТ:

2017 оны 12 дугаар
сарын 15-ны өдөр

МОНГОЛ УЛС ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗРЫН ДАРГЫН Т У Ш А А Л

Дугаар 302

Улаанбаатар хот

Удирдамж, үзүүлэлт батлах тухай

Монгол улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг, Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоолоор баталсан “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-ын 9.4, 9.6-д заасныг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. “Аймаг, нийслэлийн эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн үзүүлэлт”-ийг 1 дүгээр, “Хэрэглэгчийн үнэлгээний ерөнхий удирдамж”-ийг 2 дугаар хавсралт ёсоор тус тус баталсугай.

2. Аймаг, нийслэлийн эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн үзүүлэлт болон Хэрэглэгчийн үнэлгээний ерөнхий удирдамжийн хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Хяналт, шалгалт, үнэлгээ, дотоод аудитын газар (Э.Бат-Идэр)-т үүрэг болгосугай.

Монгол Улсын сайд,
Засгийн газрын Хэрэг
эрхлэх газрын дарга

Г.ЗАНДАНШАТАР

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ЕРӨНХИЙ УДИРДАМЖ

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоолоор баталсан “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”-ын 9.6, 9.7, 9.8-д заасны дагуу төрийн захиргааны байгууллага жил бүр Хэрэглэгчийн үнэлгээ хийлгэхдээ энэхүү ерөнхий удирдамжийг удирдлага болгоно.

1.2. Хэрэглэгчийн үнэлгээний зорилго нь төрийн захиргааны төв болон төрийн захиргааны байгууллага, нутгийн захиргааны байгууллагаас хэрэгжүүлж байгаа бодлого, үйл ажиллагааны гүйцэтгэл, үр дүн болон иргэдэд хүргэдэг үйлчилгээ чанартай, хүртээмжтэй, хүнд сурталгүй шуурхай байгаа эсэх талаар иргэдийн хандлагыг тандан судалж, түүнд дүн шинжилгээ хийсний үндсэн дээр цаашид хэрэгжүүлэх бодлого, үйл ажиллагааг тодорхойлоход оршино. Энэхүү зорилгын хүрээнд дараах зорилтыг тодорхойлж үнэлгээ хийнэ:

- бодлого, үйл ажиллагаа иргэдэд хүрсэн байдлыг үнэлэх;
- цаашид хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны талаар иргэдийн саналыг авах, судлах;
- иргэдээс авсан санал асуулгын дүнд үндэслэн үзүүлэх үйлчилгээг сайжруулах, цаашид авах арга хэмжээний төлөвлөгөө боловсруулж, хэрэгжүүлэх.

Хоёр. Хэрэглэгчийн үнэлгээг зохион байгуулах, тайлагнах

2.1. Төрийн захиргааны төв байгууллага болон төрийн захиргааны байгууллага, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, түүний Тамгын газар (цаашид “Захиалагч байгууллага” гэх) нь хэрэглэгчийн үнэлгээг хөндлөнгийн байгууллагаар хийлгэнэ.

2.2. Хөндлөнгийн байгууллагыг сонгон шалгаруулахдаа энэхүү ерөнхий удирдамжийг удирдлага болгож, хэрэглэгчийн үнэлгээ хийх нарийвчилсан ажлын удирдамжийг боловсруулна. Ажлын удирдамжийг боловсруулахдаа тухайн салбар, орон нутгийн онцлог, хамрах хүрээ, гарах зардал зэргийг харгалзана. Захиалагч байгууллага нь хэрэглэгчийн үнэлгээ хийх ажлын явц, гүйцэтгэлд хяналт тавьж, чиглүүлнэ.

2.3. Ажлын удирдамжид хэрэглэгчийн үнэлгээний зорилго, зорилт, тухайн захиалагчийн үйл ажиллагааны хүрээ, нутаг дэвсгэрийн хүн амын тоог харгалзсан

түүврийн хэмжээ, санал асуулгын агуулга, үнэлгээний аргачлал, үнэлгээ хийх хугацаа, тайлагналт, үнэлгээний байгууллага, багт тавигдах шаардлага зэргийг тусгана.

2.4. Төрийн захиргааны төв байгууллага нь хэрэглэгчийн үнэлгээ хийх ажлыг аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газартай хамтран зохион байгуулж болно.

А. Түүврийн хэмжээ

“Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ нийтлэг журам”-ын 9.7-д: “тухайн аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн насанд хүрсэн иргэдийн 5 хүртэлх хувийг хамруулна” гэж заасныг боломжит түүврийн хэмжээний дээд хязгаар гэж ойлгоно. Тухайн захиргааны байгууллагын төсвийн боломж, онцлог зэргээс шалтгаалж түүврийн хэмжээг бууруулж болох боловч, статистикийн хувьд хүчинтэй түүврийн хэмжээнд байх ёстой. Статистикийн хувьд хүчинтэй түүврийн хэмжээ гэдэгт 95 хувийн итгэх түвшинтэй, 3-4 хувийн алдааны хязгаартай түүврийг ойлгоно. Хүснэгт 1-д статистикийн хувьд хүчинтэй түүврийн хэмжээг бодож гаргасныг жишээ болгон харуулав.

Хүснэгт 1

Түүврийн хэмжээ

95 хувийн итгэх түвшин, алдааны хязгаар	Аймгийн түвшинд		Үндэсний түвшинд	
Алдааны хязгаар	Түүврийн хэмжээ	Нийт насанд хүрсэн хүн амд эзлэх хувь	Түүврийн хэмжээ	Нийт насанд хүрсэн хүн амд эзлэх хувь
5%	382	0,64%	384	0,02%
4%	594	0,99%	600	0,03%
3%	1048	1,75%	1067	0,05%
2%	2309	3,85%	2398	0,12%
1%	8279	13,80%	9558	0,48%

Б.Төсөв, зардал

Хэрэглэгчийн үнэлгээ хийлгэхэд шаардагдах зардлыг захиргааны байгууллагын тухайн жилийн төсөвт тусган батлуулна. Зардлыг тооцохдоо судалгаанд хамруулах түүврийн хэмжээг харгалзан үзэх бөгөөд судалгааны багийн цалин урамшуулал, үйл ажиллагааны зардал, томилолтын зардал зэргийг тооцож тусгана. Зардлыг энэхүү удирдамжийн хавсралт 1-д заасан жишгийг баримтлан тооцно.

В.Санал асуулга

Хэрэглэгчийн үнэлгээг санал асуулгын аргаар зохион байгуулах бөгөөд санал асуулгыг цахим хэлбэрээр авч болно. Санал асуулгын хуудас (Иргэдээс сэтгэл ханамжийн судалгаа авах санал асуулгын хуудасны ерөнхий загварыг энэхүү удирдамжийн хавсралт 2-оос үзнэ үү)-т дараах бүлэг асуулт багтсан байна. Үүнд:

1. Салбар, чиг үүргийн үнэлгээ:

- захиргааны байгууллагаас хэрэгжүүлсэн бодлого, хөтөлбөр, үйл ажиллагааны үнэлгээ;
- аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үнэлгээ;
- тухайн жилийн төсөв, орон нутаг хөгжүүлэх сан болон бусад эх үүсвэрийн хөрөнгөөр хэрэгжүүлсэн төсөл, үйл ажиллагааны үнэлгээ.

2. Үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн үнэлгээ:

- үйлчилгээний чанар болон найдвартай үр дүнтэй байдал;
- үйлчилгээний хүртээмжтэй байдал;
- албан хаагчийн харилцааны соёл, ёс зүй;
- үйлчилгээ үзүүлж байгаа орчин нөхцлийн тав тухтай байдал, шаардлагатай техник, тоног төхөөрөмжийн хангамж хүрэлцээ.

Г. Хэрэглэгчийн үнэлгээний дүнг тооцох аргачлал

Санал асуулгын асуулт бүрийг 1-5 оноогоор үнэлэх бөгөөд 1-маш муу, 2-муу, 3 дунд, 4-сайн, 5-маш сайн, 0-мэдэхгүй, хариулах боломжгүй гэсэн сонголтууд байна. Асуултын үнэлгээг асуулт тус бүрийн дундаж утгаар тодорхойлох ба энэ нь 0-5 хүртэлх оноо байна.

Хэрэглэгчийн үнэлгээнд эзлэх жингийн хувьд салбар, чиг үүргийн үнэлгээ 70.0 хувь, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн үнэлгээ 30.0 хувийг тус тус эзлэх бөгөөд Хүснэгт 2-д тооцож гаргасан аргачлалыг ашиглана.

Хүснэгт 2

Үнэлгээний дүнг тооцох аргачлал

Д/д	Үнэлэх үзүүлэлт	Тооцох аргачлал	Авбал зохих оноо	Жин
1.1	Салбар, чиг үүрэг тус бүрийн үнэлгээ	$\text{Салбар } 1 = \frac{\text{Асуулт}1 + \text{Асуулт}2 + \text{Асуулт}N}{N}$ $\text{Салбар } 2 = \frac{\text{Асуулт}1 + \text{Асуулт}2 + \text{Асуулт}N \dots}{N}$ $\dots \text{Салбар } 12 = \frac{\text{Асуулт}1 + \text{Асуулт}2 + \text{Асуулт}N}{N}$	5 оноо	70 хувь

1.2	Салбар, чиг үүргийн дундаж үнэлгээ (1.1 дэх үзүүлэлтийн дундаж)	Салбарын дундаж = $\frac{\text{Салбар1}+\text{Салбар2}+\text{Салбар12}}{12}$	5 оноо	
2.1	Үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн үзүүлэлт тус бүрийн үнэлгээ	Үйлчилгээний чанар = $\frac{\text{Асуулт1}+\text{Асуулт2}+\dots\text{Асуулт5}}{5}$	5 оноо	30 хувь
		Үйлчилгээний хүртээмж = $\frac{\text{Асуулт1}+\text{Асуулт2}+\text{Асуулт4}}{4}$	5 оноо	
		Албан хаагчийн харилцааны соёл, ёс зүй = $\frac{\text{Асуулт1}+\text{Асуулт2}+\dots\text{Асуулт6}}{6}$	5 оноо	
		Төрийн байгууллагын орчин = $\frac{\text{Асуулт1}+\text{Асуулт2}+\text{Асуулт5}}{5}$	5 оноо	
2.2	Үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн дундаж үнэлгээ (2.1 дэх үзүүлэлтийн дундаж)	Үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн дундаж = $\frac{\text{Үзүүлэлт1}+\text{Үзүүлэлт2}+\text{Үзүүлэлт3}+\text{Үзүүлэлт4}}{4}$	5 оноо	
ЕРӨНХИЙ ҮНЭЛГЭЭ		Салбарын дундаж үнэлгээ+Үйлчилгээний дундаж үнэлгээ	5 оноо	100 хувь

Жишээ: Салбарын үнэлгээнд 4,7 оноо авсан бол 65,8 хувь, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн үнэлгээнд 4,2 оноо авсан бол 25,2 хувь болно. Ингээд тухайн салбарын болон үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн үнэлгээ 65,8 хувь+25,2 хувь=91 хувь болно.

Д. Тайлагналт ба хугацаа

Хэрэглэгчийн үнэлгээний үргэлжлэх нийт хугацаа 8 долоо хоног байх бөгөөд Захиалагч байгууллага жил бүрийн 11 дүгээр сарын 30-ны дотор багтаан Хэрэглэгчийн үнэлгээ хийлгэх ажлыг зохион байгуулж, эцсийн тайланг хүлээж авсан байна.

Хөндлөнгийн үнэлгээний байгууллага нь Хүснэгт 3-д тодорхойлсон бүтээгдэхүүн буюу хэрэглэгчийн үнэлгээний тайланг захиалагч байгууллагад хүлээлгэж өгнө.

Хүснэгт 3

Тайлагналт ба хугацаа

Д/д	Бүтээгдэхүүн	Тодорхойлолт	Дуусгах хугацаа
1	Эхлэлтийн тайлан	Түүвэр сонгох стратеги, мэдээлэл	Гэрээ

		цуглуулах арга, нарийвчилсан ажлын төлөвлөгөө зэргийг тусгасан байна. Хэрэглэгчийн үнэлгээг гүйцэтгэхдээ тухайн жилийн үнэлгээг өмнөх жилтэй харьцуулах байдлаар хийнэ.	байгуулагдсанаас 2 долоо хоногийн дотор
2	Урьдчилсан тайлан	Урьдчилсан тайлан нь хэрэглэгчийн үнэлгээний арга зүй, үр дүн, дүгнэлт, санал зөвлөмж зэргийг багтаасан 30 хуудаснаас хэтрэхгүй хэмжээтэй байна. (Тайлангийн бүтцийг энэхүү удирдамжийн хавсралт 3-т харуулав). Урьдчилсан тайланд захиалагч байгууллагын саналыг авч, сайжруулах ажил хийж болно.	Гэрээ байгуулагдсанаас 6 долоо хоногийн дотор
3	Эцсийн тайлан	Захиалагч байгууллагаас авсан саналыг тусган тайланг эцэслэж, хэвлэмэл болон файл хэлбэрээр хүлээлгэж өгнө.	Гэрээ байгуулагдсанаас 8 долоо хоногийн дотор

Е. Захиалагч байгууллагын үүрэг, хариуцлага

Захиалагч байгууллага нь хэрэглэгчийн үнэлгээ хийхэд дараах үүрэгтэй байна:

- ажлын удирдамж болон холбогдох баримт бичгээр хангах;
- үнэлгээний түүврийг сонгох стратеги, мэдээлэл цуглуулах арга зүйгээр хангах, санал зөвлөмж өгөх;
- үнэлгээнд хамрагдах төрийн байгууллагуудыг үнэлгээнд татан оролцуулж, мэдээлэл цуглуулах явцад дэмжлэг үзүүлэх;
- үнэлгээний урьдчилсан тайланд нарийвчилсан санал өгч, эцсийн тайланг баталгаажуулах.

Ж. Хөндлөнгийн үнэлгээний байгууллагад тавигдах шаардлага

Хэрэглэгчийн үнэлгээ хийх хөндлөнгийн үнэлгээний байгууллага дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд:

- судалгаа болон үнэлгээний чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг хуулийн этгээд байх (судалгааны хүрээлэн, төрийн бус байгууллага, зөвлөх үйлчилгээ үзүүлдэг байгууллага);
- судалгаа болон үнэлгээний чиглэлээр 3-аас доошгүй жил ажилласан туршлагатай байх, үүний дотор хэрэглэгчийн үнэлгээг хийж байсан туршлага нь давуу тал болно;
- санхүүгийн болон хүний нөөцийн чадавхитай байх;
- снэлгээг удирдамжид заасан хугацаанд хийж гүйцэтгэх чадвартай байх.

Хөндлөнгийн үнэлгээний байгууллага сонгон шалгаруулалтад оролцохдоо техникийн болон санхүүгийн саналаа ирүүлэх бөгөөд үүнд дараах мэдээлэл орсон байна:

1. үнэлгээ хийх сонирхолоо илэрхийлсэн албан бичиг;
2. техникийн санал;
 - хэрэглэгчийн үнэлгээг өмнө нь хийж байсан туршлага;
 - түүврийг сонгох, мэдээлэл цуглуулах арга зүй;
 - хэрэглэгчийн үнэлгээг гүйцэтгэх ажлын төлөвлөгөө;
 - багийн бүтэц, бүрэлдэхүүн, туршлага, товч намтар;
3. санхүүгийн санал;
4. байгууллагын танилцуулга;
 - байгууллагын Улсын бүртгэлийн гэрчилгээ;
 - байгууллагын сүүлийн 2 жилийн санхүүгийн тайлан;
 - байгууллагын гүйцэтгэсэн ижил төстэй төслийн туршлага, танилцуулга;
 - байгууллагын менежментийн чадавхи, нөөц.

Гурав. Хэрэглэгчийн үнэлгээний үр дүнг үнэлэх, мөрөөр нь хэрэгжүүлэх арга хэмжээ

Захиргааны байгууллага нь тухайн жилийн хэрэглэгчийн үнэлгээний үр дүн, гарсан санал зөвлөмж, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөөний хамт Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газарт ирүүлнэ. Шаардлагатай тохиолдолд хөндлөнгийн үнэлгээний байгууллага гарсан үр дүн, санал зөвлөмжийг цахим хэлбэрээр Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газарт ирүүлж болно. Санал, зөвлөмжийг хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөөг сайдын болон аймаг, нийслэлийн Засаг даргын зөвлөлийн хурлаар хэлэлцүүлж баталгаажуулсан байна. Хэрэглэгчийн үнэлгээний санал, зөвлөмжийн дагуу хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөөний биелэлтийг захиргааны байгууллагын тухайн жилийн үйл ажиллагааг дүгнэхэд харгалзаж үзнэ.

---oOo---

Төсөв, зардлыг тооцох жишиг

Улаанбаатар хотод үйл ажиллагаа явуулж байгаа судалгааны болон зөвлөх үйлчилгээний байгууллага ойролцоогоор 500 хүнтэй түүврээс санал асуулга авахад нэг санал асуулгын хуудсыг бөглүүлэхэд (нэг иргэний санал авах зардал) дундажаар 15.0 мянган төгрөг байдаг. Хөдөө орон нутагт томилолтын зардлыг оруулж тооцвол, 19.0 мянган төгрөг болдог. Үүнээс үндэслээд 500 хүнтэй түүвэрт ойролцоогоор 8.0-10.0 сая төгрөгийн төсөв гарах дундаж тооцоог жишиг болгон тооцож болно.

А. Улаанбаатар хотод	Зардал (төг)	Б. Орон нутагт	Зардал (төг)
Баг бүрэлдэхүүний цалин	6,000,000-8,000,000	Баг бүрэлдэхүүний цалин	6,000,000-8,000,000
Үйл ажиллагааны зардал	100,000	Үйл ажиллагааны зардал	100,000
Хот дотор явах зардал	500,000	Томилолтын зардал	2,000,000
		Тээврийн зардал	350,000
Нийт	7,600,000		9,450,000
Нэг санал асуулга цуглуулах дундаж зардал	15,200		18,900

---oOo---

Иргэдээс сэтгэл ханамжийн судалгаа авах санал асуулгын хуудасны ерөнхий загвар

Зорилго:

Иргэдэд хүргэх төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмж, шуурхай байдлыг хөндлөнгийн байгууллагаар үнэлүүлж, түүнд дүн шинжилгээ хийн цаашид хэрэгжүүлэх бодлого, үйл ажиллагааг тодорхойлоход оршино.

Та сүүлийн 1 жилийн хугацаанд төрийн байгууллагаар үйлчлүүлсэн үү?

1. Тийм	→	ҮРГЭЛЖЛҮҮЛ
2. Үгүй	→	ЗОГС

НЭГ. СУДАЛГААНД ОРОЛЦОГЧИЙН ТАЛААРХ ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

1. Судалгаанд хамрагдаж буй аймаг, сум

1. Аймаг/Нийслэл	2. Сум/дүүрэг

2. Таны хүйс 1. Эрэгтэй 2. Эмэгтэй

3. Таны нас (18-аас дээш насны хүмүүс судалгаанд хамрагдана)

4. Боловсрол, эрхэлж буй ажил

1. Боловсролгүй
2. Бага /3/4 анги/
3. Суурь /8/9 анги/
4. Бүрэн дунд /10/11/12 анги/
5. Техник болон мэргэжлийн дунд (МСҮТ)
6. Тусгай мэргэжлийн дунд (коллеж)
7. Дээд

5. Таны ажил эрхэлдэг салбар

1. Ажилгүй
2. Төрийн байгууллага
3. Төрийн бус байгууллага
4. Олон улсын байгууллага
5. Хувийн хэвшил, компани
6. Хувиараа бизнес эрхэлдэг
7. Бусад.....

6. Танай өрхийн сарын орлого хэд вэ? (Төгрөгөөр) (дараах орлогуудыг бүгдийг хамруулна: цалин, халамж, тэтгэвэр, тэтгэмж, бизнесийн орлого, түрээсийн орлого, дотоод, гадаадад ажилладаг өрхийн гишүүний мөнгөн гуйвуулга болон хадгаламжийн хүүгийн хувь хэмжээ гм)

1. 250 000 – аас доош
2. 250 001 - 500 000
3. 500 001 - 750 000
4. 750 001 - 1 000 000
5. 1 000 001 - 1 500 000
6. 1 500 001 - 2 000 000
7. 2 000 001- аас дээш

7. Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд танай өрхийн амьжиргаа хэрхэн өөрчлөгдсөн бэ?

1. Мэдэгдэхүйц дээшилсэн
2. Бага зэрэг дээшилсэн
3. Хэвэндээ
4. Бага зэрэг доошилсон
5. Бүр дордсон

ХОЁР: САЛБАР, ЧИГ ҮҮРГИЙН ҮНЭЛГЭЭ

1. Ерөнхий сэтгэл ханамж

№	Үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлүүд	Маш муу	Муу	Дунд	Сайн	Маш сайн	Мэдэхгүй
Эрүүл мэнд							
1	Та сүүлийн нэг жилийн хугацаанд дүүрэг/аймаг, өрх/сумын эмнэлэгээр үйлчлүүлсэн үү?	Тийм -> Асуулт 2			Үгүй - Боловсрол		
2	Таны үйлчлүүлсэн эмнэлгийн ачаалал хэр их байсан бэ?	1	2	3	4	5	0
3	Таны үйлчлүүлсэн эмнэлгийн үйлчилгээний чанар ямар байсан бэ?	1	2	3	4	5	0
4	Таны үйлчлүүлсэн эмнэлгийн дотоод орчин хэр тохилог, ая тухтай, цэвэрхэн байсан бэ?	1	2	3	4	5	0
5	Түргэн тусламж 103-ийн үйл ажиллагаа хэр санагддаг вэ?	1	2	3	4	5	0
6	Эмч, эмнэлгийн ажилчдын харилцаа, ёс зүйг ямар гэж дүгнэдэг вэ?	1	2	3	4	5	0
Боловсрол, соёл, спорт							
7	Сүүлийн нэг жилийн хугацаанд танай хүүхэд төрийн өмчийн ЕБС, цэцэрлэгт явсан уу?	Тийм – Асуулт 8			Үгүй – Асуулт 12		
8	Ерөнхий боловсролын сургуулиудын сургалтын орчин, нөхцөл, сургалтын материалын хангамж хэр байна вэ? /Төрийн өмчийн ЕБС/	1	2	3	4	5	0
9	ЕБС-ийн сургалтын чанарт үнэлгээ өгнө үү?	1	2	3	4	5	0
10	ЕБС-ийн багш нарын ур чадварт үнэлгээ өгнө үү?	1	2	3	4	5	0
11	Цэцэрлэгийн багш нарын ур чадварт үнэлгээ өгнө үү?	1	2	3	4	5	0
12	Таны амьдарч буй газарт чөлөөт цагаа өнгөрөөх газар хэр хангалттай байна вэ?	1	2	3	4	5	0
13	Урлаг, соёлын үйлчилгээнд үнэлгээ өгнө үү?	1	2	3	4	5	0
14	Та болон танай гэр бүлийн гишүүд спортоор хичээллэдэг үү?	1	2	3	4	5	0
15	Нийтийн биеийн тамирын байгууламжийн хүртээмжийг үнэлнэ үү. (Зал, танхим, талбай гм)	1	2	3	4	5	0
Нийтийн тээвэр							
16	Та нийтийн тээврээр тогтмол үйлчлүүлдэг үү?	Тийм – Асуулт 17			Үгүй – Асуулт 19		
17	Нийтийн тээвэр хэр цэвэр тухтай байна вэ?	1	2	3	4	5	0
18	Нийтийн тээврийн үйлчилгээний маршрут, цагийн хуваарь хэр ойлгомжтой байдаг вэ?	1	2	3	4	5	0
19	Нийтийн тээврийн үйлчилгээ маршрут, цагийн хуваариа хэрхэн мөрддөг вэ?	1	2	3	4	5	0
20	Авто замын засвар, шинэчлэлтийн ажил хэр хийгддэг вэ?	1	2	3	4	5	0
21	Цасны цэвэрлэгээ, замын хальтиргаа арилгах үйлчилгээг үнэлнэ үү?	1	2	3	4	5	0
Дэд бүтэц							
22	Таны амьдардаг газар цахилгаан, ус, дулаанд холбогдсон уу?	Тийм – Асуулт 23			Үгүй – Асуулт 26		
23	Танай гэрт цахилгааны доголдол, тасалдал хэр их гардаг вэ?	1	2	3	4	5	0

24	Танай гэрт халуун усны доголдол, тасалдал хэр их гардаг вэ? /зуны цагийн урсгал болон их засварын ажлыг тооцохгүйгээр/	1	2	3	4	5	0
25	Шөнийн тарифын хөнгөлөлтийг та хэрхэн үнэлэх вэ?	1	2	3	4	5	0
26	Бохир ус зайлуулах үйлчилгээг та хэрхэн үнэлэх вэ?	1	2	3	4	5	0
27	Хог зайлуулах үйлчилгээний чанар хэр байна вэ?	1	2	3	4	5	0
Аюулгүй байдал, шударга ёс							
28	Таны бодлоор хууль, дүрэм, журам хүн бүрт хэр тэгш үйлчилж байна вэ?	1	2	3	4	5	0
29	Таны амьдарч буй орчин хэр аюулгүй байна вэ?	1	2	3	4	5	0
30	Танай гэрийн ойролцоо хүүхэд гадаа тоглоход хэр аюулгүй байна вэ?	1	2	3	4	5	0
31	Цагдаагийн 102-ийн үйлчилгээний түргэн шуурхай байдлыг үнэлнэ үү?	1	2	3	4	5	0
32	Цагдаагийн албан хаагчдын харилцааны соёл, ёс зүйг юу гэж дүгнэх вэ?	1	2	3	4	5	0
Хүнс, хөдөө аж ахуй							
33	Жижиг дунд үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх сангаас олгож буй зээлийн үйлчилгээний талаар сонсож байсан уу?	1	2	3	4	5	0
34	Мал, амьтны гоц халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг хэрхэн дүгнэх вэ?	1	2	3	4	5	0
35	Мал, махны худалдааны хүртээмж, үнэ ямар байна вэ?	1	2	3	4	5	0
36	Дотоодын сүү, сүүн бүтээгдэхүүний хангамж, хүртээмжийг юу гэж үнэлэх вэ?	1	2	3	4	5	0
37	Иоджуулсан давсны хэрэглээ, хүртээмжийн талаар ямар бодолтой байна вэ?	1	2	3	4	5	0
Эрүүл орчин							
38	Танай гэрийн ойролцоо агаарын бохирдол /өвлийн улиралд/ хэр их байна вэ?	1	2	3	4	5	0
39	Танай гэрийн ойролцоо хөрсний бохирдол хэр их байна вэ?	1	2	3	4	5	0
40	Танай гэрийн ойролцоо ногоон байгууламж, цэцэрлэгт хүрээлэн хэр хангалттай байна вэ?	1	2	3	4	5	0
41	Цаг уурын мэдээг хэрхэн үнэлэх вэ?	1	2	3	4	5	0
Ажил эрхлэлт, нийгмийн даатгал							
42	Та шинээр гарч буй ажлын байрны талаарх мэдээллийг хэр тогтмол гардаг гэж үнэлэх вэ?	1	2	3	4	5	0
43	Таны эргэн тойронд шинээр ажлын байрууд нэмэгдэж байна уу?	1	2	3	4	5	0
44	Та нийгмийн даатгалд тогтмол хамрагдсанаар гарах ашиг, давуу талыг хэр сайн мэдэх вэ?	1	2	3	4	5	0
45	Халамж, тэтгэмж зорилтот бүлэгтээ хүрч чадаж байна уу? Та юу гэж үнэлэх вэ?	1	2	3	4	5	0
Татвар, гаалийн үйл ажиллагаа							
46	НӨАТ-ын буцаан олголтын үйл ажиллагааг юу гэж боддог вэ?	1	2	3	4	5	0
47	Татварын тодорхойлолт авч байсан уу, ямар санагдсан бэ?	1	2	3	4	5	0
48	Татварын ажилтнуудын харилцааны соёл, ёс зүйг хэрхэн үнэлэх вэ?	1	2	3	4	5	0
49	Гаалийн мэдээллийг юу гэж үнэлэх вэ?						

50	Гаалийн үйлчилгээний түргэн шуурхай байдлыг үнэлнэ үү?	1	2	3	4	5	0
51	Гаалийн ажилтнуудын харилцааны соёл, ёс зүйг хэрхэн үнэлэх вэ?	1	2	3	4	5	0
Уул уурхайн үйл ажиллагаа							
52	Уул уурхайн нөхөн сэргээлтийн ажил ямар түвшинд байна вэ?	1	2	3	4	5	0
53	Уул уурхайн үйл ажиллагаанаас ажлын байр нэмэгдэж байна уу?	1	2	3	4	5	0
54	Уул уурхайн компаниуд орон нутагт хөрөнгө оруулалт хийж, нийгмийн хариуцлагаа хүлээж байгаа юу?	1	2	3	4	5	0
Батлан хамгаалах							
55	"Оюутан цэрэг" хөтөлбөрийн талаарх таны үнэлгээ	1	2	3	4	5	0
56	Цэрэг татлагын үйл ажиллагааг үнэлнэ үү.	1	2	3	4	5	0
57	Нийслэл, дүүргийн цэргийн штабын үйл ажиллагааг үнэлнэ үү?	1	2	3	4	5	0
Засаглал							
58	Та нийслэл, аймгаас хэрэгжүүлж буй бодлого, үйл ажиллагаанд хэр сэтгэл хангалуун байна вэ?	1	2	3	4	5	0
59	Та нийслэл, аймгаас хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийг хэр хангалттай авч байна вэ?	1	2	3	4	5	0
60	Та дүүрэг, сумаас хэрэгжүүлж буй бодлого, үйл ажиллагаанд хэр сэтгэл хангалуун байна вэ?	1	2	3	4	5	0
61	Та дүүрэг, сумаас хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийг хэр хангалттай авч байна вэ?	1	2	3	4	5	0
62	Нийслэл, аймаг, сум, дүүргийн удирдлагын бодлого шийдвэрүүд хэр ил тод, нээлттэй байна вэ?	1	2	3	4	5	0
63	Таны амьдарч буй газрын хот төлөвлөлтийг хэр оновчтой шийдсэн бэ?	1	2	3	4	5	0
64	Таны амьдарч буй газрын хотжилтын өнгө төрх хэр байна вэ?	1	2	3	4	5	0
65	Таны бодлоор нийслэл, аймаг, дүүрэг, сумын төсвийн удирдалга буюу төсвийн зарцуулалт хэр оновчтой байна вэ?	1	2	3	4	5	0
66	Төсвийн зарцуулалтанд иргэд хэр хяналт тавьж чадаж байна вэ?	1	2	3	4	5	0
67	ОНХС-ийн үйл ажиллагаанд иргэд оролцож, хяналт тавих боломж хэр байна вэ?	1	2	3	4	5	0

ГУРАВ. ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ЧАНАР, ХҮРТЭЭМЖ

(Энэ хэсэгт та хамгийн сүүлд үйлчлүүлсэн байгууллагын үйлчилгээний талаар үнэлгээ өгнө)

1. Та хамгийн сүүлд төрийн байгууллагаас ямар хэлбэрээр үйлчилгээ авсан бэ?

1. Шууд үйлчилгээ
2. Лавлагаа, тодорхойлолт авах
2. Мэдээлэл, зөвлөгөө, зөвлөмж
3. Зуучлах (авах гэж буй үйлчилгээтэй холбоотой материалуудаа бүрдүүлээд өгөх, төрийн ажилтан нь түүнийг хэлтэсдээ хүргэх, буцаан олгох гэх мэт)
4. Бусад.....

2. Та хамгийн сүүлд авсан төрийн үйлчилгээний төрлийг нэрлэнэ үү? (авсан үйлчилгээг нарийн тодорхой бичнэ. Жишээлбэл: тэтгэвэрийн хэмжээ тогтоолгох гэж нийгмийн даатгалын үйлчилгээ авсан гэх мэт)

.....

3. **Та өөрийн хүссэн үйлчилгээгээ бүрэн авч чадсан уу?**
1. Хүссэн үйлчилгээгээ бүрэн авч чадаагүй бөгөөд үйлчлэхээс татгалздаг.
 2. Хүссэн үйлчилгээгээ бүрэн авч чадаагүй
 3. Хүссэн үйлчилгээгээ бүрэн авч чадаагүй ч ямар нэг хариу, хэрэгтэй зөвлөгөө авсан.
 4. Хүссэн үйлчилгээгээ хагас дутуу авсан.
 5. Хүссэн үйлчилгээгээ бүрэн авсан.
4. **Та нэг үйлчилгээ авахын тулд хэдэн удаа төрийн байгууллагаар ирэх шаардлагатай болсон бэ?**
1. 1 удаа
 2. 2 удаа
 3. 3-4 удаа
 4. 5-аас дээш удаа
5. **Хэдэн байгууллагаар дамжин орсон бэ?**

6. **Та үзүүлэлт бүрээр төрийн үйлчилгээний чанарыг үнэлнэ үү?**

	Үзүүлэлтүүд	Маш муу	Муу	Дунд	Сайн	Маш сайн
1.	Төрийн ажилтнуудын асуудлыг нэг удаагийн хандалтаар шийдэж өгөхийг хичээдэг байдал	1	2	3	4	5
2.	Ажилтнуудын мэргэжлийн ур чадвар, мэдлэг	1	2	3	4	5
3.	Ажилтнуудын ажлын бүтээмж	1	2	3	4	5
4.	Хариу мэдээлдэг байдал	1	2	3	4	5
5.	Санал, гомдол илэрхийлэх боломж нээлттэй байдал	1	2	3	4	5

7. **Та төрийн үйлчилгээний хүртээмжийг үнэлнэ үү?**

	Үзүүлэлтүүд	Маш муу	Муу	Дунд	Сайн	Маш сайн
1.	Үйлчилгээний ачааллын хэвийн байдал	1	2	3	4	5
2.	Үйлчилгээг хэрхэн авах, ямар материал бүрдүүлэх талаар энгийн, ойлгомжтой байдал	1	2	3	4	5
3.	Холбогдох үйлчилгээний талаарх мэдээллийн хангалттай, ил тод байдал /самбар гэх мэт/	1	2	3	4	5
4.	Хандсан асуудлын хүрээнд шаардлагатай мэдээлэл зөвлөгөөг авах боломжтой байдал	1	2	3	4	5
5.	Бусад.....	1	2	3	4	5

8. **Та тухайн төрийн үйлчилгээний албан хаагчийн ХАРИЛЦААНЫ СОЁЛ, ЁС ЗҮЙГ үнэлнэ үү?**

	Үзүүлэлтүүд	Маш муу	Муу	Дунд	Сайн	Маш сайн
1.	Ажилтнууд надад туслахад бэлэн байдаг /хандлага/	1	2	3	4	5
2.	Ажилтнуудын эелдэг таатай харилцаа	1	2	3	4	5
3.	Ажилтнууд бүх үйлчлүүлэгчидтэй ижил тэгш харилцах байдал	1	2	3	4	5
4.	Ажилдаа хариуцлагатай ханддаг байдал	1	2	3	4	5
5.	Ажилтнуудын цаг баримтлах, ашиглах байдал	1	2	3	4	5
6.	Шударга байдал /гар харах гэх мэт/	1	2	3	4	5

9. **Та өөрийн үйлчлүүлсэн төрийн байгууллагын орчныг үнэлнэ үү?**

	ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД	Маш муу	Муу	Дунд	Сайн	Маш сайн
--	-------------	---------	-----	------	------	----------

1.	Байгууллагын гадна болон доторх тэмдэг, тэмдэглэгээ харагдахуйц ойлгомжтой байдал	1	2	3	4	5
2.	Үйлчилгээний төвийн доторх үзгэн бал, маягт гэх мэт туслах зүйлсийн хүрэлцээ	1	2	3	4	5
3.	Хүлээлгийн танхим дахь ширээ, сандлын хүртээмж	1	2	3	4	5
4.	Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд ээлтэй орчин бүрдүүлсэн байдал	1	2	3	4	5
5.	Бусад	1	2	3	4	5

10. Таны үйлчлүүлсэн төрийн байгууллагын албан хаагчийн нэр, албан тушаал, хаягжилт гэх мэт мэдээлэл нээлттэй байсан уу?

1. Тийм, бүх мэдээлэл нь бүрэн байсан
2. Зарим мэдээлэл нь байсан
3. Нэр, холбогдох мэдээлэл огт байгаагүй

11. Та төрийн үйлчилгээний талаарх мэдээллийг хаанаас авахыг хүсч байна вэ?

1. Телевиз
2. Интернет, тухайн байгууллагын вэбсайт
3. Мэдээллийн самбар, зурагт хуудас
4. Гарын авлага гэх мэт тараах материал
5. Хэвлэл, сонин
6. Төрийн байгууллагын мэргэжилтнүүд
7. Төрийн үйлчилгээний нэгдсэн төвийн (НЦҮ гэх мэт) доторх зөвлөгөө өгдөг мэргэжилтэн
8. Бусад

12. Таны амьдарч байгаа газарт ямар асуудлыг нэн тэргүүнд шийдвэрлээсэй гэж хүсэж байна вэ? (3 хүртэлх асуудлыг нэрлэнэ үү)

1.
2.
3.

13. Өнгөрсөн 1 жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас 1-3-ийг нэрлэнэ үү.

1.
2.
3.

Танд баярлалаа

Тайлангийн бүтэц

	Агуулга	Тайлбар
1	Удиртгал	Энэ хэсэгт хэрэглэгчийн үнэлгээний зорилго, тухайн жилийн онцлох үйл ажиллагаа, тухайн захиалагчийн талаар ерөнхий мэдээллийг өгнө.
2	Үнэлгээний арга зүй	Үнэлгээг хийсэн арга зүй, түүврийн хэмжээ, бүтэц, онцлог гэх мэт зүйлийг дурьдана. Үнэлгээг хийсэн ажлын төлөвлөгөө, тулгарсан саад бэрхшээл зэргийг өгүүлнэ.
4	Үнэлгээний үр дүн • Судалгаанд оролцогчдын талаархи ерөнхий мэдээлэл • Үр дүн-салбарын үйлчилгээ • Үр дүн-төрийн үйлчилгээний чанар хүртээмж	Энэ нь тайлангийн үндсэн хэсэг бөгөөд санал асуулгаар гарсан ерөнхий үнэлгээг тайлагнана. Тайлагнахдаа орон нутгийн, эсвэл нийслэл, дүүргийн хэмжээнд гарсан ахиц, ард иргэдэд тулгарч буй асуудлууд гэх мэтийг дэлгэрэнгүй бичнэ.
5	Дүгнэлт ба зөвлөмж	Дүгнэх хэсэгт сайжруулах зөвлөмжүүдийг санал болгосон байна.
6	Хавсралтууд	<i>Хавсралт 1:</i> Үнэлгээний ажлын упирдамж/даалгавар <i>Хавсралт 2:</i> Санал асуулгын хуудас <i>Хавсралт 3:</i> Захиалагчтай хийсэн гэрээний хуулбар гэх мэт шаардлагатай гэж үзсэн хавсралтыг нэмнэ.

---oOo---

Аймгуудын тодорхойлсон туршлагын шалгуур үзүүлэлтийг сайжруулах зөвлөмж

Бодлого судлаачид бид хийсэн ажлаа үр дүнтэй холбон хэмжиж чадахгүй бол сайн эсвэл муу зүйл хийж байгаа субъектийг танин мэдэж чадахгүй, нэгэнт сайн, муу үйлдлийг танин мэдэж чадахгүй бол сайн үр дүн бүтээгчийг дэмжиж чадахгүй гэж үздэг юм. Иймд бодлого сайн үр дүнд хүрэхийн тулд түүнийг хэмжих шалгуур үзүүлэлт тодорхой байх шаардлагатай.

Хэрэв шалгуур үзүүлэлт тодорхой биш бол бид үр дүнгээ хэмжиж чадахгүй болно. Бодлогын хэрэгжилтийн үр дүнгийн шалгуур үзүүлэлт тодорхой байх нь эргээд бодлогын үйл ажиллагааны завсрын болон эцсийн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээг хийхэд онцгой ач холбогдолтой юм. Шалгуур үзүүлэлтийг зөв боловсруулснаар (1) бодлого ямар үр дүнтэй хэрэгжиж байгааг тодорхойлох, (2) төсвийн мөнгийг зөв зүйлд зарцуулж буй эсэх талаарх мэдээлэлтэй болох, (3) бодлогын хэрэгжилтийн гүйцэтгэлийг үнэлэх зэрэг ач холбогдолтой.

Хэдийгээр манай төрийн албан хаагчид шалгуур үзүүлэлт тодорхой, бодлогын үр дүнтэй уялдаатай, хэмнэлттэй, үр дүнгийн талаар хангалттай мэдээллийг бий болгох болон хялбар хэмжигдэх, хоёрдмол утгагүй байх ёстойг онол, арга зүйн сургалтаар олонтоо сонсож, мэдсэн ч олон шалтгааны улмаас эдгээр шаардлагыг үл хангах шалгуур үзүүлэлт тодорхойлсоор байна.

Тиймээс аймгуудын туршлагын шалгуур үзүүлэлтийн хэсгийг сайжруулах санал зөвлөмжийг орууллаа.

1. Бодлогын зорилго, зорилтуудыг биелүүлснээр ямар үр дүнд хүрэхийг урьдчилан тодорхойлсон байна.

2. Шалгуур үзүүлэлтийг боловсруулахдаа үр дүнд хэрхэн ямар аргаар хүрэх тухай дурдаж болохгүй.

3. Үрдүнгойлгомжтой, маш тодорхой томъёолох хэрэгтэй. Үр дүнг тодорхойлохдоо¹ 1954 онд Петр Дракерын боловсруулсан SMART эсвэл 1999 онд Шиэво-Кампо, Томмас нарын боловсруулсан CREAM загварыг ашиглана. SMART гэдэг нь тодорхой буюу ирээдүйд хүрэх үр дүнг тодорхой дурдсан (Specific), Хэмжигдэхүйц буюу үр дүндээ хэрхэн хүрснийг хэмжиж болохуйц (Measurable), Хүрч болохуйц буюу тодорхой зорилгоо биелүүлж болохуйц (Achievable), Холбогдолтой буюу тухайн бодлого болон хөтөлбөртэй уялдаатай (Relevant), Шалгахдахуйц буюу хүчинтэй байдлыг шалгаж болохуйц (Trackable) байх гэсэн утгыг илэрхийлнэ. CREAM гэдэг нь Clear- Цэвэр (хоёрмол утгагүй), Relevant- Холбогдолтой (тухай бодлого, хөтөлбөрийн тодорхой үр дүнг илэрхийлэхүйц), Economic-Үр ашигтай (боломжийн өртгөөр гүйцэтгэж болохуйц), Adequate- Хангалттай (гүйцэтгэлийг үнэлэх хангалттай мэдээлэлтэй), Monitorable - Хянан шинжлэгдэхүй (өөрчлөлтийг илэрхийлэхэд хялбар байх) гэсэн шаардлагын хүрээнд шалгуур үзүүлэлтийг боловсруулна. Дээр шалгуур үзүүлэлт тус бүрт тавигдах шаардлага тус бүрийг тайлбарлах нь бусад сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг давтсан хэрэг болох учир энд шалгуур үзүүлэлтийг сайжруулах зарим зөвлөмжийг орууллаа.

Дараах хүснэгтэд шалгуур үзүүлэлтийг хэрхэн сайжруулж болох зарим жишээг үзүүлсэн болно.

¹Дам эшлэв. Castro, Manuel Fernando. 2011. Defining and using performance indicators and targets in government M and E systems (English). PREM notes ; no. 12. Special series on the Nuts and Bolts of Monitoring and Evaluation (M&E) systems. Washington, DC: World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/518971468346443826/Defining-and-using-performance-indicators-and-targets-in-government-M-and-E-systems>, 2020.01.29 үзсэн

Туршлагын хүснэгт дэх шалгуур үзүүлэлт	Сайжруулах санал
Өвөрхангай аймгийн туршлагын хүснэгт (хуудас-12)	
Шалгуур үзүүлэлт 1. 2017 онтой харьцуулахад 2018 онд Бүсийн оношилгоо, эмчилгээний төв, аймгийн нэгдсэн эмнэлгийн эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийн, харилцаа хандлага, ёс зүйтэй холбоотой иргэдээс ирэх гомдол, саналыг 30 хүртэл хувиар бууруулах	Энэ шалгуур үзүүлэлт гэхээс илүүтэйгээр зорилтын тодорхойлолттой ойр байна. Энд гомдол, санал гэсэн хоёр ойлголтыг зэрэгцүүлэн оруулж ирсэн нь хэмжилт хийх боломжийг хязгаарлаж байна. Жишээлбэл иргэд гомдол гаргаагүй ч ажлыг сайжруулах санал гаргавал энэ нь сайн зүйл үү эсвэл муу зүйл үү гэсэн хоёрдмол ойлголт бий болгож байна. Харин гомдол бол муу гүйцэтгэлийг тодорхой илэрхийлнэ. Үүнийг шалгуур үзүүлэлт болгон тодорхойлвол дараах байдалтай болно. Үүнд: <i>Бүсийн оношилгоо, эмчилгээний төв, аймгийн нэгдсэн эмнэлгийн эмч, мэргэжилтнүүдийн, харилцаа хандлага, ёс зүйтэй холбоотой иргэдийн баримтаар нотлогдсон гомдлын харьцуулалт /хэмжих нэгж хувиар, суурь он-2017 он /</i>
Шалгуур үзүүлэлт 2. 2018 онд Арвайхээр сумын 1, 9, 10, 11 дүгээр багийн нутаг дэвсгэрт үйлчилдэг нийтийн тээврийн үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулан, иргэдийн сэтгэл ханамжийг түвшинг 60-70 хувьд хүргэх	Энэ шалгуур үзүүлэлтэд сэтгэл ханамжийг дээшлүүлэх арга замыг оруулан тодорхойлсон байна. Иймд эцсийн үр дүн болох иргэдийн сэтгэл ханамжийн өөрчлөлтөөр хэмжих хялбар байх болно. <i>Арвайхээр сумын 1, 9, 10, 11 дүгээр багийн нутаг дэвсгэрт үйлчилдэг нийтийн тээврийн үйлчилгээний талаарх иргэдийн сэтгэл ханамжийн түвшин /хэмжих нэгж хувиар, суурь он-2017/</i>
Шалгуур үзүүлэлт 3. 2018 онд Арвайхээр хотын төвлөрсөн хог хаях цэгийн хамрах хүрээг багасгаж, 38.1 га талбайн хог хаягдлыг ландфилийн аргаар устгах	Мөн энд арга замаа багтаасан байна. Үүнийг ойлгомжтой энгийн хэмжихэд хялбар болговол дараах байдлаар шалгуур үзүүлэлтийг тодорхойлж болно. <i>Арвайхээр хотод ландфилийн аргаар устгасан хогийн цэгийн талбай /хэмжих нэгж га талбайгаар, суурь он-2017/</i>
Шалгуур үзүүлэлт 4. 2019 онтой харьцуулахад 2018 онд төв суурин газрын ногоон байгууламжийн хэмжээг 40 га талбайгаар нэмэгдүүлж нийт талбайн хэмжээг 118 га-д хүргэх	<i>Төв суурин газрын ногоон байгууламжийн талбай /хэмжих нэгж га талбайгаар, суурь он-2017/</i>

Шалгуур үзүүлэлт 5. 2018 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд байнгын болон түр ажлын байрыг 20-25 хувиар тус тус нэмэгдүүлэх	Энд байнгын болон түр ажлын байрыг нэг шалгуур үзүүлэлт болгон оруулсан ойлгомжгүй байдлыг бий болгож байна. Үүнийг хоёр шалгуур үзүүлэлт болгох шаардлагатай. <i>Өвөрхангай аймгийн хэмжээнд нэмэгдсэн байнгын ажлын байрны өөрчлөлтийн хувь /хэмжих нэгж хувиар, суурь он-2017/</i> <i>Өвөрхангай аймгийн хэмжээнд нэмэгдсэн түр ажлын байрны өөрчлөлтийн хувь /хэмжих нэгж хувиар, суурь он-2017/</i>
Шалгуур үзүүлэлт 6. Өмнөх онуудтай харьцуулахад 2018 онд аймгийн албан ёсны цахим хуудас www.uvur-khangai.mn сайтыг бүрэн шинэчилж тус сайтад хандах хандалтын тоог нэмэгдүүлсэн байх. Хэвлэл мэдээллийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах чиглэлээр шинэ санаачилга гарган, шаардагдах хөрөнгийг шийдвэрлэн ажиллах	Энэ шалгуур үзүүлэлтийн хувьд “өмнөх онуудтай” гэдэг нь хэд хэдэн онтой харьцуулж байгаа нь тодорхойгүй. Аймгийн албан ёсны цахим хуудсыг бүрэн шинэчлэх гэдэг нь хэрхэн, яаж хэмжих нь тодорхойгүй байна. Мөн шинэ санаачилга гарган ажиллах гэсэн ажлыг шалгуур үзүүлэлт болгон бичсэн байна. Иймээс энэ шалгуур үзүүлэлтийг эцсийн үр дүнд чиглүүлэн дараах байдлаар тодорхойлох нь зөв юм. Үүнд: <i>Аймгийн албан ёсны цахим хуудас www.uvur-khangai.mn сайтад хандсан иргэдийн тоо /хэмжих нэгж тоогоор, суурь он-2017/</i>
Дархан Уул аймгийн туршлагын хүснэгт (хуудас-30)	
Дархан-Уул аймгийн Засаг даргын 2017 оны 11 дүгээр сарын 29-ний өдрийн А/445 дугаар захирамжаар баталсан “Төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх шалгуур үзүүлэлт, аргачлал (139 шалгуур үзүүлэлт, 3284 оноо)” болон нутгийн захиргааны байгууллагын төсвийн шууд захирагчийн тухайн оны үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийхэд шалгуур үзүүлэлтийг хэрэглэгчийн үнэлгээ хийхэд ашигласан.	Дархан-Уул аймгийн хувьд ганц шалгуур үзүүлэлт дэвшүүлсэн нь маш хангалтгүй юм. Энэ шалгуур үзүүлэлт хэт ерөнхий болсон байна. Үүнийг дараах байдлаар тодорхой, ойлгомжтой байдлаар өөрчлөн бичих нь зүйтэй юм. Үүнд: <i>Нутгийн захиргааны байгууллагын төсвийн шууд захирагчийн 2017 оны үйл ажиллагаанд хэрэглэгчдийн оролцоотой хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийлгэсэн тайланг цаг хугацаанд нь Засаг даргын зөвлөлд хүлээлгэн өгсөн байдал /хүлээлгэн өгсөн хугацаа, судалгааны арга зүйг ашиглан үнэн зөв гүйцэтгэсэн байдал/</i> Эсвэл <i>139 шалгуур үзүүлэлтийн нийлбэр индексийн өөрчлөлт /шалгуур үзүүлэлтийг нийлбэрчлэх индекс бодож, 2017 оны суурь болгон авна./</i>

Өмнөговь аймгийн туршлагын хүснэгт (хуудас-40)

Шалгуур үзүүлэлт 1. Төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаар иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгааг “Иргэний нийгмийн сүлжээ” ТББ-аар хийлгэсэн (Шалгуур үзүүлэлт: Үнэлгээг хараат бус байдлаар гүйцэтгэх).	Тухайн үйл ажиллагааг хийж гүйцэтгэхийн өмнө боловсруулж буй шалгуур үзүүлэлт тул урьдчилан тийм ТББ-аар хийлгэнэ гэж дурдахгүй. <i>Төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаарх иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгааны хараат бус байдлын түвшин / Үнэлгээг хараат бус байдлаар судалгааны найдвартай арга зүйг ашиглан, цаг хугацаанд нь хүлээлгэн өгсөн байдал, 2017 суурь он/</i>
Шалгуур үзүүлэлт 2. Хэрэглэгчийн үнэлгээ хийх байгууллагыг сонгон шалгаруулалтын үндсэн дээр худалдан авах ажиллагааны хууль, журмын дагуу судалгааны ажлын туршлагатай багийг сонгон шалгаруулсан (Шалгуур үзүүлэлт: Үнэлгээний баг мэргэжлийн судалгааны туршлагатай байх).	<i>Сонгон шалгаруулалтын нийцтэй байдал</i> <i>/Худалдан авах ажиллагааны хууль, журмын шаардлага хангасан байдал болон судалгааны ажлын туршлагын үнэлгээний үнэн зөв байдал /</i>
Шалгуур үзүүлэлт 3. Хэрэглэгчийн үнэлгээний мөрөөр ажил сайжруулах төлөвлөгөөг аймгийн Засаг даргын захирамжаар батлан хэрэгжүүлсэн (Шалгуур үзүүлэлт: Үнэлгээний мөрөөр хийх ажлын талаар эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтны шийдвэр гарсан байх).	Энэ шалгуур үзүүлэлтийг үйл явцаар нь гурав салгах нь ач холбогдолтой байна. Үүнд: • <i>Хэрэглэгчийн үнэлгээний дараах хариу үйлдлийн төлөвлөлт</i> • <i>Хэрэглэгчийн үнэлгээний дараах хариу үйлдлийн хэрэгжүүлэлт</i> • <i>Хэрэглэгчийн үнэлгээний дараах хариу үйлдлийн гүйцэтгэл</i>
Шалгуур үзүүлэлт 4. 2017 оноос хэрэглэгчийн үнэлгээг нэгдсэн асуулга, арга зүйгээр хийснээр төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаарх иргэдийн сэтгэл ханамжийг өмнөх онтой харьцуулж, өөрчлөлтийг хэмжихэд дөхөмтэй болсон (Шалгуур үзүүлэлт: Үнэлгээ нь эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон заавар журам, арга зүйд нийцсэн байх).	<i>Төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаарх иргэдийн сэтгэл ханамжийн түвшний өөрчлөлт /хувиар, суурь он-2017/</i>

Шалгуур үзүүлэлт 5. Төрийн албан хаагчдын ажлын ур чадвар, харилцаа хандлагыг дээшлүүлэх, иргэдэд зайлшгүй мэдэх шаардлагатай хууль, дүрэм, журмыг сурталчлан таниулах, багш, эмч нарын ур чадвар, ёс зүйг сайжруулах, нийтийн тээврийг нэмэгдүүлж эко автобусыг үйлчилгээнд нэвтрүүлэх, нүүрс тээврийн замыг шинэчлэн сайжруулах, “Цагаан хад”-ны суурьшлын бүсийн дахин төлөвлөлтийг шинээр хийж, төлөвлөлтийн дагуу амьдрах орчинг сайжруулан цагдаа, эмчийг шинээр нэмж ажиллуулах зэрэг ажлыг төлөвлөн хэрэгжүүлсэн. (Шалгуур үзүүлэлт: Иргэдийн сэтгэл ханамжийн үнэлгээ 2017 оныг 2018 онтой харьцуулахад 2-5 хувиар нэмэгдсэн байх зорилт дэвшүүлсэн).	Энэ шалгуур үзүүлэлт өөртөө 6 шалгуурыг агуулсан байгаа тул тус бүрд нь шалгуур үзүүлэлт болгон задлан бичих шаардлагатай. Тухайлбал эхний өгүүлбэрийг дараах байдлаар задлан бичнэ. Үүнд: <i>Төрийн албан хаагчдын харилцаа, хандлагын талаарх иргэдийн сэтгэл ханамжийн өөрчлөлт /хувиар, суурь он 2017/</i>
Баян-Өлгий аймгийн туршлагын хүснэгт (хуудас-50)	
Шалгуур үзүүлэлт 1. 2017 онд Баян-Өлгий аймгийн ЕБС төгсөгчдийн ЭЕШ-ийн дундаж оноо 461,7 байгааг	<i>Баян-Өлгий аймгийн ЕБС төгсөгчдийн ЭЕШ-ийн дундаж онооны өөрчлөлт / хувиар, суурь он 2017/</i>
Шалгуур үзүүлэлт 2. 2017 онд Баян-Өлгий аймгийн ЕБС төгсөгчдийн монгол хэлний ЭЕШ-ийн дундаж оноо 398 байгааг 2018 онд 20 хувиар нэмэгдүүлэх	<i>Баян-Өлгий аймгийн ЕБС төгсөгчдийн монгол хэлний ЭЕШ-ийн дундаж онооны өөрчлөлт / хувиар, 2017 суурь он /</i>
Шалгуур үзүүлэлт 3. Хос хэлээр сургалт зохион байгуулдаг сургуулиудын сургалтын төлөвлөгөөнд хийсэн шинэчлэл	<i>Хос хэлтэй сургалтын төлөвлөгөөний хэрэглэгчийн эрэлтийг хангасан байдал</i>
Шалгуур үзүүлэлт 4. Хичээлийн гол хэрэглэгдэхүүн болох сурах бичгийг хянаж, сайжруулж хэвлэсэн тоо ширхэг	<i>ЕБС-ийн сурах бичгийг агуулгын нийцтэй байдал /нийцтэй байдлын үнэлгээний оноо, суурь он 2017/</i>

Увс аймгийн туршлагын хүснэгт (хуудас-57)

Шалгуур үзүүлэлт 1.

Монгол Улсын сайд, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын даргын 2017 оны 302 дугаар тушаалаар баталсан “Хэрэглэгчийн үнэлгээний ерөнхий удирдамж”-ийн дагуу нэгдсэн арга зүй, шалгуур үзүүлэлтийг баримтлан төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаар иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгааг зохион байгуулсан.

- *Төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаарх иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгааны арга зүйн шаардлага хангасан байдал*
- *Судалгааны үйл явцын алдаагүй байдал*
- *Судалгааны үр дүнгийн найдвартай, үнэн зөв байдал*

АРХАНГАЙ
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

ЕБС-ийн багш
нарын ур чадвар

6.76

Цаг уурын
мэдээ

7.00

"Оюутан цэрэг"
хөтөлбөр

7.01

НӨАТ-ын буцаан
олголтын үйл ажиллагаа

7.33

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Уул уурхайн нөхөн
сэргээлтийн ажил

3.94

Уул уурхайн компанийн
нийгмийн хариуцлага

3.98

Төсвийн зарцуулалтад
иргэдийн тавих хяналт

4.19

Ажлын байр
нэмэгдсэн үү

4.20

ОНХС-ийн үйл ажиллагаанд иргэд
оролцож, хяналт тавих боломж

4.22

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

20.5%

Дэд бүтэц

14.8%

Ажилгүйдлийг бууруулж, ажлын байр
нэмэгдүүэх

12.3%

Хог хаягдал, бохир ус

8.10%

Хүүхдийн тоглоомны талбай
Агаарын бохирдол

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

23%

Зам тавих, засварлалт, гэрэлтүүлэг

16%

Барилга байгууламж, Орон сууц барьсан

8%

Авто тээврийн газартай болсон

6%

Элэгний эмгэггүй Архангай төсөл

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

Засаглалын
үнэлгээ

4.76

Салбарын дундаж
үнэлгээ

5.57

Чанар хүртээмжийн
үнэлгээ

5.39

Үйлчилгээний чанар хүртээмж

Үйлчилгээний
чанар

5.29

Үйлчилгээний
хүртээмж

5.49

Харилцааны
соёл, ёс зүй

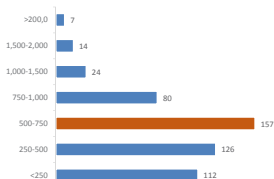
5.13

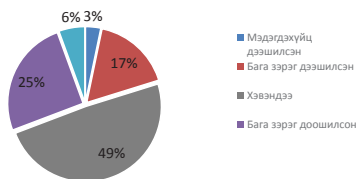
Орчин

5.64

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

Сэтгэл ханамжийн интервал

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

2017 ОН

БАЯН-ӨЛГИЙ
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Чөлөөт цагаа өнгөрөөх газар

Биеийн тамирын байгууламжийн хүртээмж

Нийтийн тээврийн хүртээмж, тав тух

Эмнэлгийн дотоод орчин

Хог зайлуулах үйлчилгээ

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

- 31.8% Сургуулийн сургалтын орчин сайжруулах
- 21.8% Эмнэлэгийн үйлчилгээг хурдан шуурхай болгох
- 25.5% ЖДҮХС-гийн хүртээмжийг нэмгдүүлэх
- 20.8% Нийтийн биеийн тамирын заал танхимын хүртээмж

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

Шилэн дансны тухай мэдээлэл хэрэгжилт
Иргэдийн санал, гомдол хүлээн авах нээлттэй утас
Нийгмийн даатгалын үйлчилгээ

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

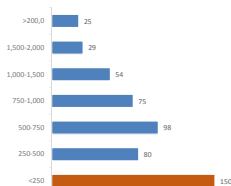
Үйлчилгээний чанар хүртээмж

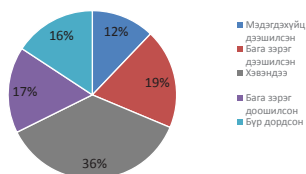
Сэтгэл ханамжийн интервал

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

2017 ОН

БУЛГАН
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Эмнэлгийн дотоод орчин

7.1

ЕБС-ийн сургалтын орчин, хангамж

6.4

Орчны аюулгүй байдал

6.6

Цаг уурын мэдээ

6.9

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Бохир ус зайлуулах үйлчилгээ

3.3

ЖДҮХС-гийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх

3.4

Чөлөөт цагаа өнгөрөөх газар

4.4

Төсвийн зарцуулалтад иргэдийн тавих хяналт

3.6

Уул уурхайн салбарын үйл ажиллагаа

3.3

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

32.5% Зам засвар, камер, гэрэлтүүлэг
13.0% Хог хаягдал, тохижилт, ногоон байгууламж

10.7% Чөлөөт цагаа өнгөрөөх газар
10.5% Бэлчээрийн даац
9.6% Ажлын байр нэмэгдүүлэх

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

35.9% Авто замын засвар, шинэчлэлт
29.6% Цэцэрлэгийн засвар
19.9% Цэвэр орчин цэмцгэр булган аян

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

Засаглалын үнэлгээ

5.5

Салбарын дундаж үнэлгээ

5.9

Чанар хүртээмжийн үнэлгээ

6.5

Үйлчилгээний чанар хүртээмж

Үйлчилгээний чанар

6.4

Үйлчилгээний хүртээмж

6.5

Харилцааны соёл, ёс зүй

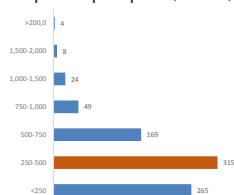
6.6

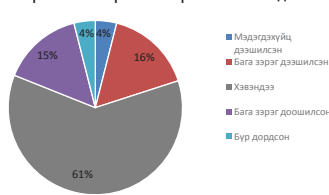
Орчин

6.3

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

Сэтгэл ханамжийн интервал

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

2017 ОН

БАЯНХОНГОР
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Цэцэрлэгийн багш
нарын ур чадвар

7.2

Эмнэлгийн
дотоод орчин

6.9

"Оюутан цэрэг"
хөтөлбөр

7.3

Цахилгаан
түгээлт

6.9

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Чөлөөт цагаа
өнгөрөөх газар

4.8

Ногоон
байгууламж

4.1

Уул уурхайн нөхөн
сэргээлтийн ажил

4.4

Төсвийн зарцуулалтад
иргэдийн тавих хяналт

4.3

ОНХС-ийн үйл ажиллагаанд иргэд
оролцож, хяналт тавих боломж

4.2

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

21.5%	Гудамж талбайн гэрэлтүүлэг
15.3%	Хүүхдийн тоглоомын талбай байгуулах
20.2%	Агаарын бохирдол, хөрсний бохирдол бууруулах
10.5%	Ажилгүйдэл, ядуулын бууруулах

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

30.8%	Зам тавьсан
17.9%	Гэрэлтүүлэг
13.5%	Хуучин байрнууд засварласан

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

Засаглалын
үнэлгээ

5.2

Салбарын дундаж
үнэлгээ

5.9

Чанар хүртээмжийн
үнэлгээ

5.8

Үйлчилгээний чанар хүртээмж

Үйлчилгээний
чанар

5.6

Үйлчилгээний
хүртээмж

5.7

Харилцааны
соёл, ёс зүй

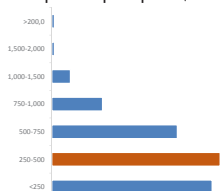
5.5

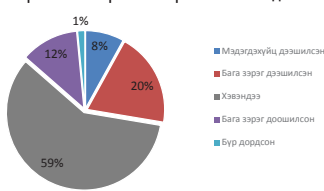
Орчин

6.2

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

Сэтгэл ханамжийн интервал

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

2017 ОН

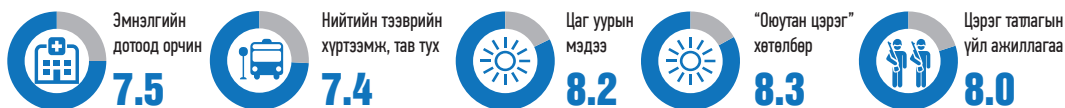

ГОВЬ-АЛТАЙ
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

Эмнэлгийн үйлчилгээг сайжруулах
Цэцэрлэг, ЕБС сургалтын орчин сайжруулах
Дэд бүтэц

Гудамж талбайн гэрэлтүүлэг
Ногоон байгууламж, хүүхдийн тоглоомын талбай

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

Гудамж талбайн гэрэлтүүлэг
Авто замын засвар шинэчлэлт

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

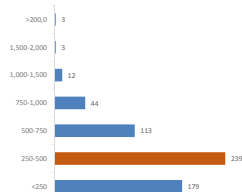
Үйлчилгээний чанар хүртээмж

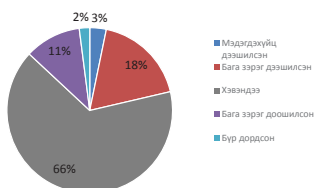
Сэтгэл ханамжийн интервал

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

2017 ОН

ДАРХАН-УУЛ
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Тулгамдаж буй
нэн тэргүүний
асуудлууд

Дэд бүтэц
Эмнэлгийн үйлчилгээг сайжруулах
Цэцэрлэг, ЕБС сургалтын орчин сайжруулах

Гудамж талбайн гэрэлтүүлэг
Орчны тохижилт, аюулгүй байдал

Өнгөрсөн нэг жилийн
хугацаанд хийгдсэн хамгийн
үр дүнтэй ажлаас

Цэцэрлэгийн засвар, өргөтгөлийн ажил
Жишиг хороолол төсөл
Гудамж талбайн гэрэлтүүлэг

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

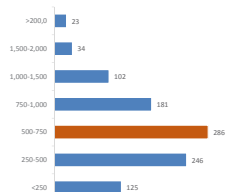
Үйлчилгээний чанар хүртээмж

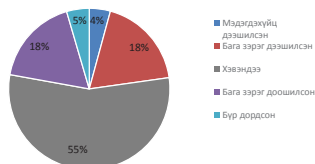
Сэтгэл ханамжийн интервал

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

2017 ОН

ДОРНОГОВЬ
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Нийтийн тээврийн үйлчилгээний маршрут, цагийн хуваарь

Хүүхдийн аюулгүй байдал

Мал, амьтны гоц халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ

Уул уурхайн нөхөн сэргээлтийн ажил

Гаалийн үйлчилгээний түргэн шуурхай байдал

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

Орчны тохижилт, аюулгүй байдал
Хог хаягдал, ногоон байгууламж
Авто замын бүтээн байгуулалт, засвар

Орчны тохижилт, аюулгүй байдал
Гудамж талбайн гэрэлтүүлэг

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

Зам засвар
Гэрэлтүүлэг камержуулалт
Гадна талбайн тохижилт

Хямд үнэтэй орон сууц
Шинээр цэцэрлэг барьсан

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

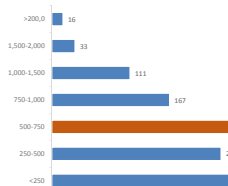
Үйлчилгээний чанар хүртээмж

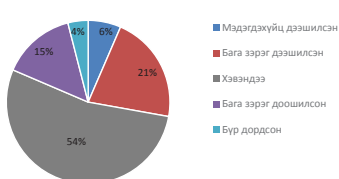
Сэтгэл ханамжийн интервал

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

2017 ОН

ДОРНОД
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

19.0% Авто замын бүтээн байгуулалт, засвар
16.0% Залуучуудыг ажлын байраар хангах
13.0% Төвлөрсөн халаалт

11.0% Орчны тохижилт, аюулгүй байдал
9.0% Хог зайлуулах үйлчилгээ

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

6.0% Шинэ спорт заалтай болсон
8.0% Халуун усны засвар, үйлчилгээ
28.0% Малжуулах төсөл

9.0% Зорилтот бүлгийн айл өрхүүдийг орон сууцжуулсан
14.0% Хөдөөд гүн өрмийн худаг нэмэгдсэн

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

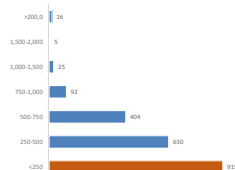

Үйлчилгээний чанар хүртээмж

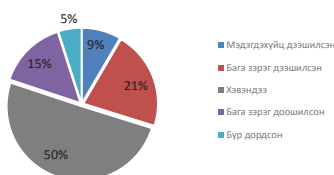

Сэтгэл ханамжийн интервал
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

2017 ОН

ДУНДГОВЬ
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Эмнэлгийн дотоод
орчин

7.00

ЕБС-ийн сургалтын
орчин, хангамж

6.77

Нийтийн тээврийн үйлчилгээний
маршрут, цагийн хуваарь

6.72

Цаг уурын
мэдээ

7.14

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Чөлөөт цагаа
өнгөрөөх газар

4.78

Урлагийн тоглолт, соёл
чөлөөт цагийн арга хэмжээ

4.78

Шөнийн тарифын
хөнгөлөлт

4.64

Ногоон
байгууламж

4.48

Уул уурхайн нөхөн
сэргээлтийн ажил

4.22

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

35.5% Ажлын байр нэмэгдүүлэх
29.5% Төрийн албаны ёс зүй, сахилга,
хариуцлагыг нэмэгдүүлэх

13.6% Дэд бүтэц
12.7% Авто замын бүтээн
байгуулалт, засвар

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

35% Орон сууцны тохижилт
33% Хогийн цэгийг янзалсан
32% Зарим сумдыг нийтийн халаалтанд холбосон

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

Засаглалын
үнэлгээ

5.30

Салбарын дундаж
үнэлгээ

5.53

Чанар хүртээмжийн
үнэлгээ

5.93

Үйлчилгээний чанар хүртээмж

Үйлчилгээний
чанар

5.89

Үйлчилгээний
хүртээмж

5.88

Харилцааны
соёл, ёс зүй

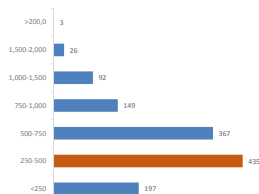
5.92

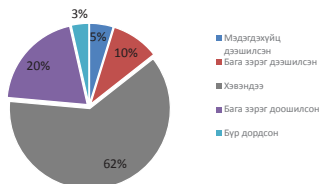
Орчин

6.04

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

Сэтгэл ханамжийн интервал
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

2017 ОН

ЗАВХАН
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

29.5% Ажлын байр нэмэгдүүлэх
20.1% Чөлөөт цагаа зөв боловсон өнгөрөөх газар
18.8% Авто замын бүтээн байгуулалт, засвар

16.2% Гудамж талбайн гэрэлтүүлэг
15.4% Халуун, хүйтэн ус холболт

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

81% Хар замтай болсон
13% Орчны тохижилт
6% Гүүрнүүдэд засвар хийгдсэн

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

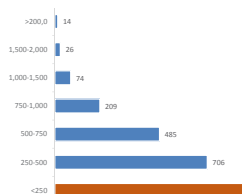

Үйлчилгээний чанар хүртээмж

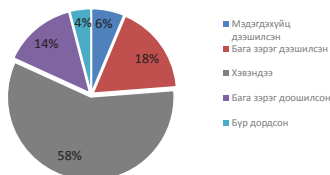

Сэтгэл ханамжийн интервал
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

2017 ОН

ОРХОН
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Цэцэрлэгийн
багш нарын ур
чадвар

6.46

Дотоодын сүү, сүүн
бүтээгдэхүүний
хангамж, хүртээмж

6.43

Цаг уурын
мэдээ

6.73

НӨАТ-ын буцаан
олголтын үйл
ажиллагаа

6.52

Цэрэг татагын
үйл ажиллагаа

6.86

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

ЖДҮ-ийг хөгжүүлэх
сангийн үйл ажиллагаа

4.28

Ногоон
байгууламж

4.58

Ажлын байр
нэмэгдсэн эсэх

4.79

Төсвийн зарцуулалтад
иргэдийн тавих хяналт

4.74

ОНХС-ийн үйл ажиллагаанд иргэд
оролцож, хяналт тавих боломж

4.84

Тулгамдаж буй
нэн тэргүүний
асуудлууд

8.1% Орчны тохижилт, аюулгүй байдал
17.4% Хог хаягдал, ногоон байгууламж

40.0% Усны далан барих
30.6% Гудамж талбайн гэрэлтүүлэг

Өнгөрсөн нэг жилийн
хугацаанд хийгдсэн хамгийн
үр дүнтэй ажлаас

24 цагийн худагтай болсон
Орчны тохижилт

Гэрэлт гудамжны бүтээн байгуулалт
Ухаалаг худаг

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

Засгалмалын
үнэлгээ

5.21

Салбарын дундаж
үнэлгээ

5.67

Чанар хүртээмжийн
үнэлгээ

5.31

Үйлчилгээний чанар хүртээмж

Үйлчилгээний
чанар

5.68

Үйлчилгээний
хүртээмж

5.59

Харилцааны
соёл, ёс зүй

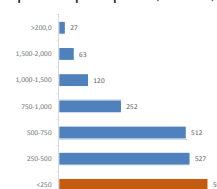
5.48

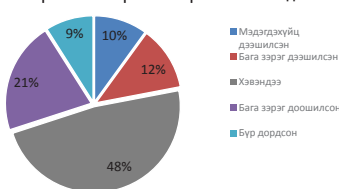
Орчин

4.49

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

Сэтгэл ханамжийн интервал

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

2017 ОН

ӨВӨРХАНГАЙ
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

28.0%	Ажлын байр нэмэгдүүлэх	15.5%	Чөлөөт цагаа зөв боловсон өнгөрөөх газар
17.4%	Агаарын бохирдол	29.0%	Орчны тохижилт, аюулгүй байдал

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

38%	Ахмадын жил
36%	Орчны тохижилт, гэрэлтүүлэг
25%	Шинэ орон сууц олноор баригдсан

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

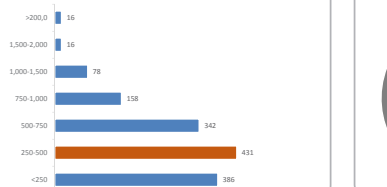
Үйлчилгээний чанар хүртээмж

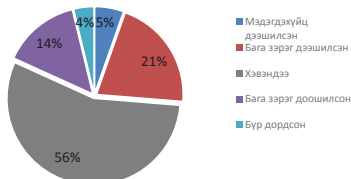
Сэтгэл ханамжийн интервал

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

2017 ОН

ӨМНӨГОВЬ
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

31.6%	Орчны тохижилт, аюулгүй байдал	14.8%	Баруун гурван сумыг төвийн эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнд холбох
22.3%	Авто замын бүтээн байгуулалт, засвар	16.0%	Хилийн боомтуудыг тохижуулах

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

53%	Шинэ суурьшлын бүсийн бүтээн байгуулалт
26%	Авто замын бүтээн байгуулалт
21%	Төрийн үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлсэн

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

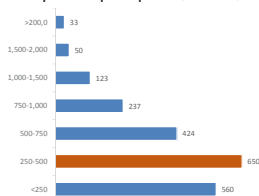
Үйлчилгээний чанар хүртээмж

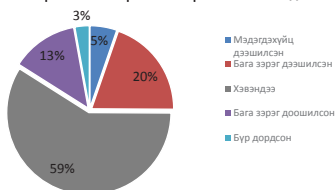
Сэтгэл ханамжийн интервал

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

2017 ОН

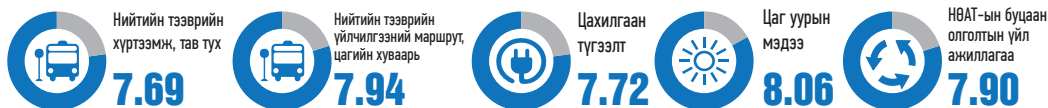

СҮХБААТАР
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

24.5%	Гудамж талбайн гэрэлтүүлэг	18.3%	Авто замын бүтээн байгуулалт, засвар
20.4%	Орчны тохижилт, аюулгүй байдал	17.3%	Ажлын байр нэмэгдүүлэх
19.5%	Халуун, хүйтэн ус холболт		

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

45%	Оёдлын үйлдвэр байгуулсан
32%	Цэцэрлэг шинээр байгуулсан
23%	АНЭмнэлэгийн 103-ыг өргөтгөл, засварын ажил

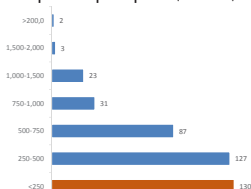
Ерөнхий үзүүлэлтүүд

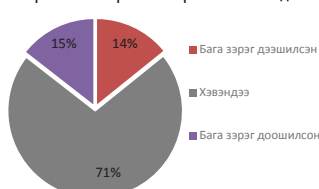
Үйлчилгээний чанар хүртээмж

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

Сэтгэл ханамжийн интервал

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

2017 ОН

СЭЛЭНГЭ
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Эмнэлгийн
дотоод орчин

6.49

ЕБС-ийн багш
нарын ур чадвар

6.65

Цаг уурын
мэдээ

6.88

"Оюутан цэрэг"
хөтөлбөр

6.92

Иоджуулсан
дасны хэрэглээ

6.48

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Чөлөөт цагаа
өнгөрөөх газар

5.30

Ногоон
байгууламж

4.52

Уул уурхайн нөхөн
сэргээлтийн ажил

5.13

Төсвийн зарцуулалтад
иргэдийн тавих хяналт

5.04

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

28.9% Орчны тохижилт, аюулгүй байдал
26.8% Гудамж талбайн гэрэлтүүлэг
17.9% Чөлөөт цагаа зөв боловсон өнгөрөөх газар

13.6% Архи, согтууруулах ундааны худалдаа,
хэрэглээний хяналтыг сайжруулах
12.8% Бэлчээрийн даац, худаг усны хүрэлцээ

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

58% Моджуулалт, Ногоон байгууламж
19% Хур хог хаясан, гэрэлтүүлэг хийсэн
23% Хотын доторхи зам тавьсан

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

Засгалын
үнэлгээ

5.33

Салбарын дундаж
үнэлгээ

5.58

Чанар хүртээмжийн
үнэлгээ

5.97

Үйлчилгээний чанар хүртээмж

Үйлчилгээний
чанар

5.70

Үйлчилгээний
хүртээмж

6.24

Харилцааны
соёл, ёс зүй

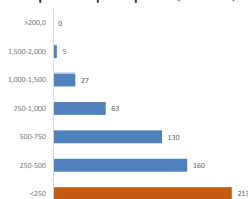
5.98

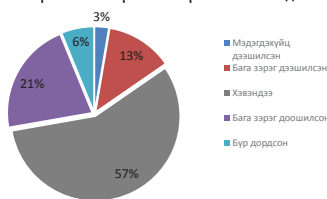
Орчин

5.96

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

Сэтгэл ханамжийн интервал

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

2017 ОН

ТӨВ
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Эмнэлгийн
дотоод орчин
6.56

Цэцэрлэгийн багш
нарын ур чадвар
6.51

Орчны аюулгүй
байдал
7.00

Агаарын
чанар
7.52

Хөрсний
бохирдол
7.06

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Цэвэр/халуун усны
доголдол, тасалдал

5.54

Бохир ус зайлуулах
үйлчилгээ

5.30

Хог зайлуулах
үйлчилгээ

5.10

Уул уурхайн нөхөн
сэргээлтийн ажил

4.85

Тулгамдаж буй
нэн тэргүүний
асуудлууд

Үнийн өсөлт
Ажлын байр нэмэгдүүлэх

Бэлчээрийн даац, худаг усны хүрэлцээ
Цалин, тэтгэвэр нэмэх

Өнгөрсөн нэг жилийн
хугацаанд хийгдсэн хамгийн
үр дүнтэй ажлаас

Эрүүл мэндийн чиглэлээр
Дотоодын үйлдвэрлэлийг дэмжих ажил
Мал аж ахуй

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

Засаглалын
үнэлгээ
5.95

Салбарын дундаж
үнэлгээ
5.96

Чанар хүртээмжийн
үнэлгээ
6.45

Үйлчилгээний чанар хүртээмж

Үйлчилгээний
чанар
6.26

Үйлчилгээний
хүртээмж
6.44

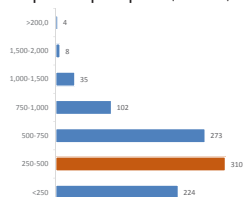

Харилцааны
соёл, ёс зүй
6.45

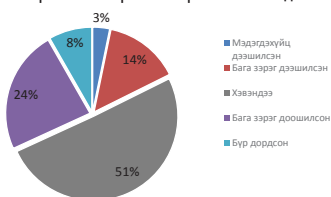

Орчин
6.65

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

Сэтгэл ханамжийн интервал

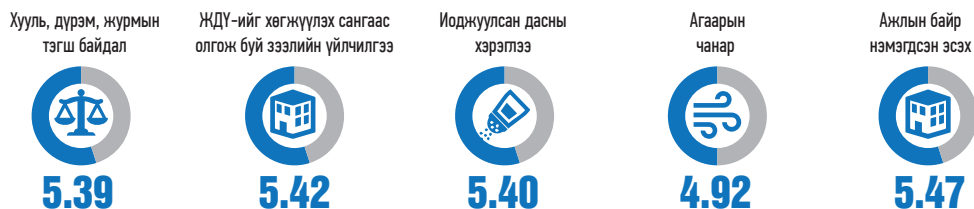
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

2017 ОН

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

23.6%	Төрийн албаны ёс зүй, сахилга, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх	17.0%	Халуун, хүйтэн ус холболт
19.5%	Ажлын байр нэмэгдүүлэх	15.3%	Боловсрол, эрүүл мэндийн үйлчилгээг сайжруулах

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

64%	Орон сууцжуулалт
23%	Дэд бүтцийн бүтээн байгуулалт
13%	Гэрэлтүүлэг, орчны тохижилт

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

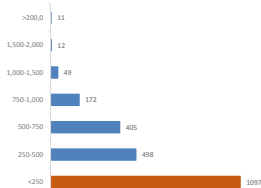
Үйлчилгээний чанар хүртээмж

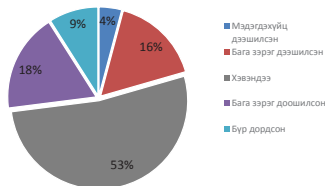
Сэтгэл ханамжийн интервал

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

2017 ОН

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

Ажлын байр нэмэгдүүлэх
Гудамж талбайн гэрэлтүүлэг

Хог хаягдал, ногоон байгууламж
Ядуурлыг бууруулах

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

Мөрөн сумын гэрэлтүүлэг
Шинэ Мөрөн худалдааны төв
Сумдын нэгдсэн халаалт

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

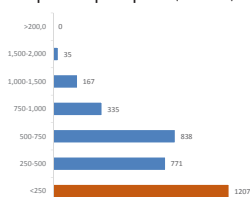
Үйлчилгээний чанар хүртээмж

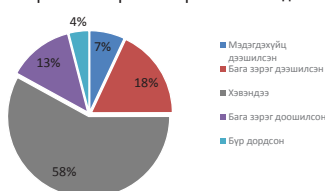
Сэтгэл ханамжийн интервал

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

2017 ОН

ХЭНТИЙ
АЙМАГ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Эмнэлгийн
дотоод орчин
6.99

Дотоодын сүү, сүүн
бүтээгдэхүүний
хангамж, хүртээмж
7.00

Цаг уурын
мэдээ
7.10

"Оюутан цэрэг"
хөтөлбөр
7.05

Аймаг, сумын
удирдлагын бодлого
шийдвэр ил тод,
нээлттэй байдал
7.02

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Чөлөөт цагаа
өнгөрөөх газар

5.63

Авто замын
чанар

5.41

Ногоон
байгууламж

5.35

Ажлын байр
нэмэгдсэн эсэх

5.35

Уул уурхайн нөхөн
сэргээлтийн ажил

5.35

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

23.6% Ажлын байр нэмэгдүүлэх
19.5% Хог хаягдал, ногоон байгууламж
17.0% Хог хаягдал, ногоон байгууламж

15.3% Гудамж талбайн гэрэлтүүлэг
11.2% Орчны тохижилт, аюулгүй байдал

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

Хогийг цаг хугацаанд нь ачдаг болсон
Авто замын бүтээн байгуулалт
Цаг агаарын мэдээллийг хурдан шуурхай мэдээлдэг болсон

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

Засаглалын
үнэлгээ
6.58

Салбарын дундаж
үнэлгээ
6.32

Чанар хүртээмжийн
үнэлгээ
6.73

Үйлчилгээний чанар хүртээмж

Үйлчилгээний
чанар
6.69

Үйлчилгээний
хүртээмж
6.84

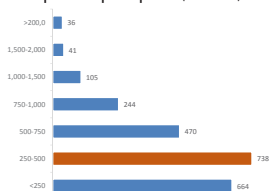

Харилцааны
соёл, ёс зүй
6.87

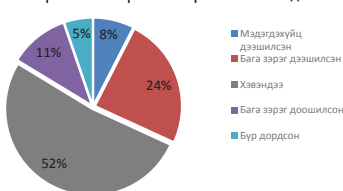

Орчин
6.53

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

Сэтгэл ханамжийн интервал
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

2017 ОН

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

Ажлын байр нэмэгдүүлэх
Махан бүтээгдэхүүн цагаан идээ борлуулалт нэмэгдүүлэх зах зээлийг бий болгох
Дэд бүтэц

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

Элэг бүтэн увс
Сумдын нэгдсэн халаалт
Хандив тусламж, гадаадын хөрөнгө оруулалт татсан

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

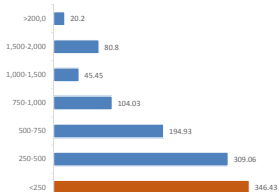
Үйлчилгээний чанар хүртээмж

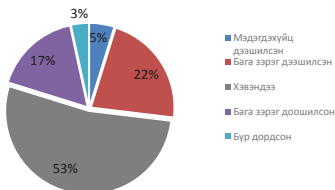
Сэтгэл ханамжийн интервал

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

2017 ОН

УЛААНБААТАР
ХОТ

ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Иргэдийн хамгийн өндөр үнэлгээ өгсөн үйлчилгээ

Нийтийн тээврийн
үйлчилгээний
маршрут, цагийн
хуваарь

7.04

Хууль, дүрэм,
нормын тэгш
байдал

7.15

ЖДҮ-ийг хөгжүүлэх
сангаас олгож буй
ээзлийн үйлчилгээ

7.07

Шинэ ажлын
байрны талаарх
мэдээлэл

6.98

Амьдарч буй
газрын хотжилтын
өнгө төрх

7.04

Сайжруулах шаардлагатай үйлчилгээнүүд

Цэцэрлэгийн багш нарын
ур чадвар

5.52

Нийтийн тээврийн
хүртээмж, тав тух

5.29

Агаарын
чанар

4.67

Хөрсний
бохирдол

4.76

Төсвийн зарцуулалтад иргэдийн
тавих хяналт

5.64

Тулгамдаж буй нэн тэргүүний асуудлууд

19.8% Цэвэрлэгээ, цэвэр орчин, хог хаягдлыг багасгах
13.2% Агаарын бохирдол
11.6% Замын түгжрэл

9.2% Хот тохижилт, ногоон байгууламж бий болгох
7.6% Сургууль, цэцэрлэгийн хүрэлцээ
7.0% Машины зогсоол

Өнгөрсөн нэг жилийн хугацаанд хийгдсэн хамгийн үр дүнтэй ажлаас

15.7% Авто замын бүтээн байгуулалт
10.9% Төрийн үйлчилгээний нэгдсэн төв
7.7% Гэрэлтүүлэг

6.9% Автобус нэгдүгээр эгнээгээр явуулах шийдвэр
5.1% Ногоон байгууламж
4.6% Зөрчлийн тухай хууль

Ерөнхий үзүүлэлтүүд

Засаглалын
үнэлгээ

6.03

Салбарын дундаж
үнэлгээ

6.33

Чанар хүртээмжийн
үнэлгээ

6.34

Үйлчилгээний чанар хүртээмж

Үйлчилгээний
чанар

6.39

Үйлчилгээний
хүртээмж

6.14

Харилцааны
соёл, ёс зүй

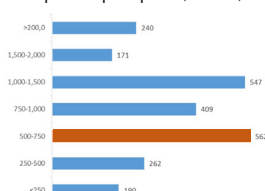
6.48

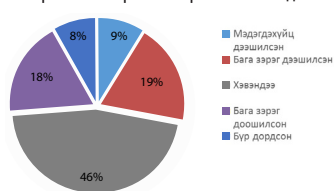
Орчин

6.33

Өрхийн сарын орлого (Мян.төг)

Өрхийн амжиргааны өөрчлөлтийн байдал

2017 ОН

Сэтгэл ханамжийн интервал

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

ЭХ СУРВАЛЖИЙН ЖАГСААЛТ

Монгол Улсын хууль

1. Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хууль, 1993 он
2. Төрийн хяналт, шалгалтын тухай хууль, 2003
3. Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн тухай хууль, 2015 он
4. Төсвийн байгууллагын удирдлага, санхүүжилтийн тухай хууль, 2002 (Энэ хууль 2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ээс хүчингүй болсон)

УИХ-ын тогтоол

5. УИХ-ын 1996 оны 38-р тогтоол “Монгол Улсын төрөөс засгийн газрын үйл ажиллагааны чиглэл, бүтцийн ерөнхий тогтолцооны өөрчлөлт, шинэчлэлийн талаар баримтлах бодлого”
6. УИХ-ын 2000 оны 33 дугаар тогтоол, “Монгол Улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр”
7. УИХ-ын 2008 оны 35 дугаар тогтоол, “Монгол Улсын Засгийн газрын 2008-2012 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”
8. УИХ-ын 2016 оны 19 дүгээр тогтоол, “Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030”

Засгийн газрын тогтоол

7. Засгийн газрын 1999 оны 04 дүгээр тогтоол, “Төрийн захиргааны төв, нутгийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааны явц байдалд хяналт-шинжилгээ хийх, үр дүнг үнэлэх журам”
8. Засгийн газрын 2000 оны 179 дүгээр тогтоол, “Монгол Улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө”
9. Засгийн газрын 2002 оны 161 дүгээр тогтоол, “Яам болон аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газрын үйл ажиллагааны явцад хяналт-шинжилгээ хийх, үр дүнг нь үнэлэх журам”
10. Засгийн газрын 2006 оны 51 дүгээр тогтоол, “Яам болон аймаг, нийслэлийн Засаг даргын үйл ажиллагааны явцад хяналт-шинжилгээ хийх, үр дүнг нь үнэлэх журам”
11. Засгийн газрын 2010 оны 11 дүгээр тогтоол, “Яам болон аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, Засаг даргын Тамгын газрын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ хийх, үр дүнг үнэлэх журам”
12. Засгийн газрын 2013 оны 322 дугаар тогтоол, “Захиргааны байгууллагын хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний нийтлэг журам”
13. Засгийн газрын 2016 оны 249 дүгээр тогтоол, “Хөгжлийн бодлогын баримт бичиг боловсруулах нийтлэг журам”
14. Засгийн газрын 2017 оны 89 дүгээр тогтоол, “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт болон захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам”
15. Засгийн газрын 249 дүгээр тогтоол. (2016). “Хөгжлийн бодлогын баримт бичиг боловсруулах нийтлэг журам”.
16. ЗГХЭГ-ийн даргын 302 дугаар тушаал. (2017). “Удирдамж батлах тухай”.

Бусад эх сурвалж

17. Амартүвшин М. (2015). Дисс. “Орон нутаг дахь төрийн үйлчилгээний талаарх иргэдийн сэтгэл ханамж, нөлөөлж буй хүчин зүйлс”.
18. Бямбасүрэн Я., Доржсүрэн П., (2006). Төрийн бодлого. Улаанбаатар.
19. Дашзэвэг Л., (1999), Хүн төрөлхтний хөгжлийн диалектик, М&D, УБ.
20. Долгоржав, Я., Улсыг ойлгох онолын нэгэн олом, хх 4-11, Төрийн удирдлага, №07, 2019 II
21. Доржсүрэн П., (2004), Бодлого боловсруулалт хэрэгжилт хичээлийн материал, гар бичмэл
22. ИРИМ (2019), “Тогтвортой хөгжлийн зорилтын хэрэгжилтийг үнэлэх Үндэсний үнэлгээний тогтолцоо (ҮҮТ)-ны чадавхын тойм судалгаа”-ны тайлан.
23. Линда Г. Морра Имас, Рей С. Рист, (2011), Үр дүнд хүрэх зам, Дэлхий банк, УБ.
24. Түмэнцогтоо Т., нар, (2017), Нийгмийн эгэх хариуцлагын үндсэн ойлголт, ProPhoto Design, УБ.
25. УА, 2018, Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний гүйцэтгэлийн судалгаа, УБ
26. Цэвэл Я., (1966), Монгол хэлний товч тайлбар толь, УБ.
27. Эрдэнэчимэг Ч. (2018). Амьдралын чанарын талаарх онол, үзэл баримтлал. Төрийн удирдлага, 23-31.
28. Янг Е., Квин, Үр нөлөөтэй бодлогын баримт бичиг боловсруулах нь, 2003, УБ, МННХ
29. Bundesregierung, D. (2016). Bericht der Bundesregierung zur Lebensqualitaet in Deutschland. Berlin.
30. Ethics by James Fieser, The Internet Encyclopedia of Philosophy, ISSN 2161-0002, <https://www.iep.utm.edu/ethics/>
31. Kohlberg L., 1971, Stages of Moral Development, <http://ericmazur.net/wp-content/uploads/2018/11/Kohlberg-Moral-Development.pdf>
32. Pigou, A. C. (1920). The economics of Welfare. Гапрасан 2020 оны 02 03, http://oll.libertyfund.org/EBooks/Pigou_0316.pdf-aac
33. Smedt, M. D. (2013). Measuring subjective issues of Well-Being and Quality of Life in the European Statistical System. Social Indicator s Research, Vol. 114, No1, 153-167.
34. Castro, Manuel Fernando. 2011. Defining and using performance indicators and targets in government M and E systems (English). PREM notes ; no. 12. Special series on the Nuts and Bolts of Monitoring and Evaluation (M&E) systems. Washington, DC: World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/518971468346443826/Defining-and-using-performance-indicators-and-targets-in-government-M-and-E-systems>.

Төслийн хүрээнд боловсруулсан нийт гарын авлага, судалгааны тайлан зэргийн цахим хувилбарыг www.irgen-tur.mn вэб хаягаас татан үзэх боломжтой.

Нийслэлийн хөндлөнгийн үнэлгээний тайлан

